

Zdravlje i bolest

Rudolf Steiner

SD 348

I. U vezi situacije u svijetu.....	2
II. Bolesti koje se javljaju u različitim periodima života.....	16
III. Formiranje ljudskog uha	28
IV. Štitnjača i hormoni - Steinach test - Tretmani pomlađivanja	37
V. Oko - Boja kose.....	46
VI. Nos.....	56
VII. Duhovno-znanstvene osnove prave fiziologije	67
VIII. U vezi duševnog života u procesu disanja.....	77
IX. Zašto postajemo bolesni? Gripa; peludna groznica	88
X. Groznica naspram šoka - Trudnoća	67
XI. Mozak i mišljenje	110
XII. Učinci alkohola na čovjeka	67
XIII. Snaga inteligencije kao učinak Sunca - dabarske brane.....	131
XIV. Učinci nikotina - vegetarijanstvo - apsint - blizanci.....	143
XV. Difterija i gripa - ukrštene oči.....	67
XVI. Odnos između disanja i cirkulacije krvi	67
XVII. Učinci apsinta - hemofilija - ledeno doba.....	67
XVIII. Odnos planeta prema metalima - iscjeljujući učinci	188

I. U vezi situacije u svijetu

Uzroci bolesti

19 listopada 1922

Dr. Steiner: Dobro jutro, gospodo! Je li netko od vas razmišljao o nečemu što bi me želio pitati?

Pitanje: U vezi političke situacije, je li Britanija iskrena u svojim odnosima s Njemačkom, ili je zapravo u dosluhu s Francuskom da je uništi? Na jednoj strani stoji Francuska pokušavajući ugušiti Njemačku s reparacijama, a na drugoj stoje veliki kapitalisti. Isto je s Rusijom. Znamo da Njemačka ima trgovinski ugovor s njom, ali sada saznajemo da je i Francuska, također, to napravila. Je li to napravljeno da se sabotira Njemački ugovor? Jeste li možda u položaju da date par opaski o ovima i drugim poslovima Njemačke?

Dr. Steiner. Dakle, gospodo, možda je ovo razlog zašto smo u posljednje vrijeme bili skloniji govoriti o znanstvenim stvarima nego raspravljati političke probleme. Tako je mnogo mudrije iz jednostavnog razloga jer sve te stvari koje ste dotaknuli ne vode apsolutno ni do čega. U stvarnosti, uopće ništa ne može izići iz toga. Samo pogledajte sadašnju situaciju. U osnovi, nitko od protagonista ne zna kamo idu; sve što rade je napravljeno iz straha, zaista je proizvod straha.

Druge stvari su mnogo važnije nego sve ove stvari koje su temeljene, na primjer, na tome da Engleska ne zna kako djelovati. Engleska ne može okrenuti leđa Francuskoj jer u Engleskoj prevladava mišljenje da obećanja treba održati. Tamo preko je općeniti stav da je osoba obvezna držati se obećanja. Ali u kojoj mjeri je ta stvar iskrena — dakle, to je nešto što nema nikakve veze s aktualnim uvjetima. Iskrenost se odnosi samo na pojedino ljudsko biće. U odnosu na javni život najviše što možemo reći je da se prihvaća neka vrsta osnovnog principa: "Obećanja se treba držati". Igru treba igrati po pravilima fair-playa. Dakle, Engleska sasvim prirodno zauzima položaj da ne može napustiti staru Antantu, ali to stajalište je u suprotnosti s cjelokupnom svrhom rata. Taj cijeli poduhvat proračunat je na preusmjeravanje industrijske proizvodnje prema Zapadu i da se potisnu ekonomije Istočne i Srednje Europe, da se ta područja pretvori u tržišta. To je, zapravo, izvorna namjera. Ekonomija Srednje Europe — a isto bi konačno jednako vrijedilo i za Istočnu Europu — bila je previše prosperitetna da bi to odgovaralo ljudima sa Zapada; jednostavno nisu željeli da stvari tako stoje.

Sada, ovo mišljenje u Engleskoj postoji uporedo s jednim drugim. Ako je Njemačka potpuno ugušena, potrebno izvozno tržište je izgubljeno. S druge strane, Francuzi, iznad svega drugog, osjećaju nedostatak novca i platežne moći. Njihov jedini cilj je da iz Njemačke iscijede profit ovako ili onako. Sada možete razumjeti da Engleska sjedi između dvije sjedalice i, kao rezultat toga, postiže malo toga. Ako netko misli da je Njemačka u određenom trenutku bila previše povrijeđena, tada se tu i tamo nešto malo napravi da se malo uljepša opći ugled.

U poslovima na Srednjem Istoku, Engleska i Francuska su upravo sada u oštroj konfrontaciji. Engleska mora Turke odbaciti natrag jer želi dominirati svijetom. Oduvijek, Englezi štite kršćane, ali iskrenost njihovih motiva je nešto što ne trebamo razmatrati. U ovom trenutku, Francuska nije zainteresirana za slučaj. Prvo i najvažnije, Francuska treba dotok novca, i iz tog razloga podržavaju Turke. Na Srednjem Istoku, dakle, ove dvije sile su odmaknute. U osnovi, danas je svjetska politika svuda u stanju kaosa.

Dodano svemu ovome je nešto što je posebno očito u Engleskoj. S ovim dolazimo do važnog pitanja, i mnogi bi trebali shvatiti njegovu važnost. Uzgred, sve stvari izgovorene tamo preko, nemaju nikakvu težinu. Ono što Lloyd George ili bilo tko drugi kaže, ni najmanje nije važno; sve je to u suprotnosti s činjenicama. Naravno, to nije napravljeno svjesno; ljudi zamišljaju da govore o problemima, ali u stvari ih zaobilaze. Druga je stvar, međutim, od mnogo većeg značaja. U Engleskoj, Lloyd George je središte kontroverze. Treba li ili ne ostati na položaju? Sada, zašto je položaj takvog čovjeka, koji se može sasvim elokventno javno izjasniti, toliko nejasan? Sasvim jednostavno, on više nema snažnu podršku stranke; oslonac mu je minimalan. A ipak, što bi se dogodilo da Lloyd George bude zamijenjen? Ministar koji bi zauzeo njegovo mjesto uskoro bi bio svrgnut. Lloyd George-a mora se zadržati samo zato jer nema kvalificiranih nasljednika. Suština stvari je da svuda moramo imati postavljene pojedince čiji prijašnji nastupi su javna stvar, jer ljudi više ne mogu raspoznati jesu li kandidati kompetentni i imaju li stvarno shvaćanje problema.

Niti Socijalno demokratska stranka više ne može naći sposobne ljude. Samo nastavlja podržavati staru gardu i zatvara vrata mlađim članovima. Budući svuda ljudi ne mogu prepoznati ljudske sposobnosti, sijede brade, koje su izgubile sposobnost shvaćanja sadašnje situacije, drže se na vlasti. Zato se nigdje ništa ne postiže! Tako da danas nije važno kojoj stranci se osoba pridruži da bi dobila ovaj ili onaj položaj; ono što je važno je da stvorimo okruženje iz kojeg se pojavljuju pojedinci koji imaju uvid u postojeće uvjete i čiji su govori i djela temeljeni samo na činjenicama. Čovjekova svijest o onome što je potrebno svakodnevno se smanjuje. Komentari poput, "Dakle, bilo bi bolje da je Engleska napravila ovo, Francuska ono, a

Nijemci i Turci tako i tako", samo su besmisleni razgovori. Što god se radi samo sa stajališta prošlosti ne može uspjeti.

Uzmite problem od zadnjih par dana. Složit ćete se da je Njemačka dosta pretrpjela od špekulacija u stranim valutama. Čak su i školarci kupovali strani novac i "zaradili" u stranoj valuti. Netko je jednog dana mogao kupiti stranu valutu za 50 maraka i sljedećeg imati 75. Ogromne svote novca mogle bi se dobiti špekulacijama. Dakle što radi njemačka vlada? Kao što znate, usvojen je hitan zakon za kontrolu špekulacija u stranoj valuti. Sada, pretpostavimo da su vladine agencije toliko pametne da mogu uspjeti u tome. Ne vjerujem da jesu, ali pretpostavimo da je tako. U sljedećim tjednima bilo bi manje privatne trgovine u stranim valutama u Njemačkoj. Nije pretjerivanje reći da su dječaci trinaest i četrnaest godina trgovali stranim novcem. Što bi se dogodilo da sve to stane na par tjedana? Pojavio bi se veliki rascjep između cijena potrepština kao što su namirnice i količine novca koju ljudi mogu priuštiti da ih kupe. Na primjer, u Njemačkoj danas jedna cigareta košta sedam maraka. Pa ipak, ljudi će platiti taj iznos. Zašto? Zbog špekulacija u stranom novcu. Znači da danas stariji ljudi ne mogu sebi priuštiti sedam maraka za cigarete, ali mladi ljudi koji su napravili novčane špekulacije mogu. Sada, ako se taj izvor prihoda odsječe, uskoro nitko neće biti u stanju kupiti dobru cigaretu. Ovo je samo jedan aspekt stvari; drugi je da bi se plaće u industriji cigareta smanjile. Tada bi imali diskrepanciju da se potrošačka roba drži na prošlim cijenama a potrošači je ne mogu priuštiti. Došlo bi do nove krize, i to je, zapravo, ono što sljedeće dolazi.

Sve se radi na poticaj trenutka, što osigurava da jedna kriza slijedi drugu — i sve to zato jer ljudi vide samo ono što je pri ruci. Na taj se način ne može ništa postići. Jedini način da se izađe iz sadašnje situacije je ponovno imati kompetentnog čovjeka na položaju. Da bismo išta postigli, moramo imati ljude koji znaju što rade, ali sadašnja situacije ukazuje da se sposobni ljudi nigdje ne savjetuju. Dakle moramo paziti da se ponovno izaberu kvalificirani ljudi. Stvari neće napredovati klišejima i ispraznostima koje ljudi izgovaraju; sve je to bezvrijedno. Samo pogledajte novine. Može se dogoditi da vam se neke sviđaju jer predstavljaju vašu stranku, ali bez obzira na njihova politička uvjerenja činjenice koje objavljuju su bezvrijedne i ne vode nikud. Iz tog razloga, gotovo je gubitak vremena okupirati se svjetskom politikom; to polje je neplodno. Jedina stvar koju treba razmotriti je ta da bi obrazovanje ponovno trebalo proizvesti kompetentne ljude. Kompetencija je ono na što trebamo ciljati jer danas nitko ništa ne zna.

One snage s kojima se Europljani suočavaju znaju najviše. Turci, na primjer, znaju točno što hoće, kao i Japanci. Žele unaprijediti vlastite kulture, isključivo njihove vlastite. Prilično čudno da su Europljani indiferentni prema svojim. Sada možete

vidjeti zašto se netko suzdržava govoriti o politici. To je kao ići na druženje i otkriti da se svi prepuštaju plitko-umnostima; tada nećete željeti sudjelovati. To je otprilike situacija u politici ovih dana.

Nedavno je Lloyd George održao govor. Ako biste željeli dati slikoviti opis tog govora i kažete da nalikuje gomili plijesni u kojoj je još preostalo par zrna pšenice, tada usporedba ne bi bila sasvim dobra. Trebali biste radije reći, da je svako zrno izbačeno. Tek tada bi imali pravu sliku govora kojeg je Lloyd George dao prije par dana. Ipak, bez trenutka oklijevanja mogu reći da je to bilo najznačajnije obraćanje državnika zadnjih tjedana. Vidite, čak iako je govor bio bljutav, on je imao svoju šaku u tome. Nije to stvarno učinio, ali može se zamisliti kako svako malo udara po stolu. To je jedino što može učiniti. Njegove riječi su prazne, ali ima nešto u njegovoj šaci.

Ovako je svugdje. Prestao sam čitati govore Wirth-a, jer mi par redaka koji se pojavljuju na naslovnici Baselskih novina govore dovoljno. Posve je očito da se njegov cijeli govor svodi na ništa. Situacija je apsolutno patetična, i besmisleno je postati ushićen ili depresivan u vezi bilo kojeg njegovog dijela. Stvar je u tome da onaj tko je zaista iskren u pogledu čovječanstva mora sebi reći da sve ovisi o našem nalaženju kompetentnih ljudi koji mogu razumjeti nešto od svjetskih problema i koji mogu misliti, zaista misliti.

Ako se razmotre opaske Lloyd George-a — a on je možda najsposobniji od svih ovih političara — otkriva se da on nikada nije imao originalnu misao. On može držati svoj položaj upravo zato jer nema misli. Tako, on može blatiti u jednom ili drugom smjeru a ono što kaže je zaista banalno. Da je ikada izgovorio misao, da su Union Party, Conservative Party i Labour Party otkrili kako stoje s njime, on bi, naravno, bio izbačen iz ureda. Njegova cijela vještina sastoji se u govorenju na takav način da ostali ne mogu razaznati koliko se slažu s njime. Ako je nečiji govor stalno nepristojan, nitko ne zna što učiniti s time. Njegova velika prednost je nedostatak misli, i ono to može koristiti jer on sam ne zna gdje stoji.

Ovakvi su uvjeti danas, ali to nije bio slučaj prije par godina. Prije dvije ili tri godine uvijek se moralo reći, "Nešto treba napraviti prije nego bude kasno", ali danas je kasno. Ništa se ne može sugerirati jer je rada prekasno; jednostavno je prekasno. Najviše što mogu reći je da će se stvari popraviti samo kada kvalificirani ljudi ponovno uđu u javni život. Njemačka i Rusija mogu potpisati onoliko sporazuma koliko žele ali ništa neće proizaći iz njih. Nije stvar u potpisivanju sporazuma već u razvijanju zdravog ekonomskog života.

Stinnes konglomerat je dobar primjer. Jeste li i na trenutak pomislili da je g. Stinnes mogao bilo što postići unutar njemačke radne snage? Naravno da ne; to nije

moguće. Stinnes je industrijalac koji je napredovao vještim manipulacijama stranih valuta. Ali to je sve što on zna, kako sebe unaprijediti, ništa drugo. Mnogo ljudi danas je primijetilo da vlada nema gdje, da svi njeni sporazumi nemaju učinka na ekonomiju. Pošto Stinnes djeluje nezavisno od vlade, rezultati su vjerojatno bolji, neki kažu, ali u svakom slučaju njegove ideje su temeljene samo na manipulaciji njegovih interesa u Njemačkoj i Francuskoj. To je njihova jedina osnova. Pogledajte Stinnes ugovore i vidjeti ćete koliko velika financiranja trebaju. Ono što Stinnes namjerava mora biti financirano. Međutim, stvari su take da bi financiranje takvih poduhvata iscrpilo nečije resurse, "uništilo sve šume u Austriji".

Naravno, osoba može govoriti o svim stvarima koje bi željela napraviti dok u stvarnosti ništa od toga ne može uspjeti. Čim pokuša nešto napraviti, ne ide. Ljudi su vidjeli da sporazumi vlade ne vode nigdje, ne rezultiraju ekonomskim rastom. Stinnes-ovi poduhvati su nezavisni od pomoći vlade pa se nada da će dati rezultata. Ali neće uspjeti. Nije važno da on prirodno, radi ruku pod ruku s ostalim velikim kapitalistima. Njegovi planovi ne mogu se realizirati jer ih čak ni on ne može financirati. Dakle, Stinnes ne nudi rješenje.

Novinari su fascinirani stupcima kojima on manipulira, i vidite, gospodo, kada pišu svoje uvodnike ili duge pasuse, nisu pod nikakvom obvezom; mogu reći što god im drago. Vjerojatno ih niste sačuvali, ali ako usporedite članke napisane 1912 s onima napisanim danas u istim novinama, otkriti ćete zanimljivu stvar. Konačno, novinski članci su efemerni, nitko ne razmišlja o njima, i novinari ih mogu učiniti zanimljivima koliko žele. Svatko tko se osjeća odgovoran za svoje izjave, međutim, ne fabricira članke nasumično znajući da su oni ništa drugo nego smeće. Takva je situacija svuda. Pošto ljudi nemaju izvornih ideja stvari su postale očajne. Iznad svega potrebne su nam izvorne misli, nove ideje; bez njih sve će ići u propast.

U Njemačkoj danas, za kupnju četkice za zube treba 215 maraka. Ali što je 215 maraka? Niti jedan franak! To nama ovdje zvuči jeftino, ali gdje će Nijemac dobiti 215 maraka? Druga potrošačka roba je proporcionalno skuplja. Danas nitko ne može priuštiti kišobran, ali tu nema pomoći. Kada sam bio u Beču jednom sam otišao taksijem jer mi se žurilo i dogodilo se da je bio praznik. Udaljenost je bila pola milje, ne više. Vožnja je, gospodo, bila 3600 kruna! Danas bi bila deset puta toliko. Ista vožnja bi koštala 36.000 kruna. To je očito apsurdno, ali i druge stvari su jednako tako, čak i ako to ljudi ne znaju. Jer što se radi kako bi se popravila ova situacija? Ako kratka taksi vožnja košta 36.000 kruna, 500.000 kruna biti će tiskano, a ako košta 360.000 kruna, jedan milijun novčanica će se izdati. Ali takve mjere nemaju utjecaja na ekonomski život. Ništa se ne mijenja, osim što oni koji imaju nešto novca u džepovima danas, sutra nemaju ništa, a oni koji pametno špekuliraju imaju

dvostruko. Ali špekulacije s valutom ne ostvaruju ništa što se tiče omjera valute u zlatu između zemalja. To samo omogućuje nekim ljudima da dođu do novca bez razmišljanja ili truda, a kada se rad zaustavi u svijetu, sputan lažnim špekulacijama, tada će stvari zaista doći do točke sloma. Tako se uopće ne postiže ništa. Ljudi jednostavno moraju shvatiti da stvari u ruke moraju uzeti sposobne osobe s uvidom; nema drugog izlaza.

Da bi to ostvarili, moramo početi s pravom vrstom obrazovanja. Ljudi danas moraju početi učiti u školi da shvate svijet. Neki dan sam čitao iz priručnika koji je preporučio jedan problem u aritmetici, a kada vam ga opišem reći ćete, "Pa što onda"? Ali aritmetički problem postavljen u priručniku pokazatelj je najvažnije stvari u svijetu. Ide ovako:

Jedna osoba je	85 $\frac{1}{12}$ godina stara
Druga je	18 $\frac{7}{12}$ godina stara
Treća je	36 $\frac{4}{12}$ godina stara
Četvrta je	33 $\frac{5}{12}$ godina stara

Koji je ukupan broj godina ove četiri osobe?

Od djece se traži da ovo sve zbroje; to je ono što priručnik preporučuje. Naravno, oni će to napraviti i doći do ukupno 173 $\frac{5}{12}$ godina. Sada vas pitam, gospodo, kakav odnos ima ovaj zbroj sa stvarnošću? Kada biste uopće trebali misliti na takvo što? Da bi problem uopće imao ikakvo značenje, trebao bi biti postavljen tako da se trebalo dogoditi da jedna osoba umre upravo kada se druga rodi, i da je treća osoba umrla kada je zadnja rođena. Koliko je godina proteklo od rođenja prve osobe do smrti posljednje? Prethodni problem je nerealan; nitko to nikada neće moći obaviti u stvarnosti. Davanje djeci problema kao što je ovaj svodi se na davanje najapstraktnije zamislive aritmetike. Od djece se traži da koriste svoj dobar smisao da bi izračunali stvarnu besmislicu.

Dakle, osoba koja je osmislila ovaj problem jednom je naučila da se stvari mogu zbrazati. Sada promotrimo ovaj slučaj. Netko je rođen na određeni datum, išao je u školu dok nije bio 14 $\frac{1}{2}$ godina star i zatim je služio kao šegrt 5 $\frac{1}{2}$ godina. Iza toga,

radio je kod raznim majstora 3 godine i zatim se oženio. Četiri godine kasnije dobio je sina, i kada je sinu bilo 22, otac je umro. Dodajući godine dolazimo do čovjekove starosti, koja je 49. Ovo je nešto konkretno, nešto stvarno. Djeca su vođena vani u stvarni život kada su im dani ovakvi problemi i to vrijedi u svim situacijama. Inače, sjede satima oko nečega što se nikada ne događa u stvarnosti, ali nitko nije time šokiran. Ako na to ukažete ljudima, oni odgovore, "Stvarno nije važno kako djeca uče aritmetiku". Ne misle da je to strašno važno. Ali to je od primarne važnosti, jer ljudi koji čitaju besmislice u priručnicima kao djeca u konačnici će tako kao odrasli govoriti; govoriti će besmislice, ništa osim besmislica.

Iz ovoga možete shvatiti potrebu na obnovom obrazovanja. Obrazovni model o kojem sam govorio sve temelji ina stvarnosti; od samog početka vodi ljudsko biće u stvarnost. To je ono što je bitno, i zato će se uvjeti neminovno pogoršati ako ljudi budu radili stvari kako su ih radili u prošlosti. Možete pokrenuti novina koliko želite, ali ako se piše u istom umornom duhu, isti kaos će ostati. Zato je toliko važno danas da se bavimo stvarima što će okrenuti ljude u misleća ljudska bića. Da bi se to dogodilo, međutim, moramo paziti da učitelji i priručnici ne predstavljaju aritmetičke probleme kao što je onaj citirani već samo one primjenjive na život. Nažalost, djeca također uče jezike, znanosti i socijalne studije na taj nerealističan način. Sve je razdvojeno od stvarnosti.

Rekao sam vam da je u Engleskoj običaj da se onima koji dobiju diplomu magistra umjetnosti da srednjovjekovni ogrtač. To je imalo značenje prije par stotina godina i bilo je stvarnost. Danas je drugačije. Danas netko može biti savjetnik vlade ili nešto drugo i to ne znači apsolutno ništa. Stvari su iste u onim zemljama koje su pretrpjele revolucije. Morate shvatiti da je potrebna potpuna promjena u obrazovanju; sve zavisi o tome.

Ima li još neko pitanje koje vas zanima?

Pitanje: Tvrdi se da se slijepo crijevo može ukloniti bez štete za pacijenta. Znamo da se često taj i drugi organi vade operacijama. Ranije, raspravljali smo značaj unutrašnjih organa, i želio bih znati kakvog učinka ima na osobu ako neki nedostaje.

Dr. Steiner. Odgovoriti ću na to pitanje nakon što najprije razmotrimo nešto drugo, što ću rado sada napraviti.

Pitanje: Na nedavnim predavanjima raspravljali smo utjecaj planeta na čovjeka; želio bih čuti više o tome.

Dr. Steiner: Ono što sada imam reći imati će veze s time. Odgovoriti ću na ta pitanja danas i vidjeti ćemo koliko ćemo daleko stići. Ali prvo bi vam želio ispričati priču da vam pokažem vrstu znanja s kojom ćemo se sada boriti.

U ranim devedesetim prošlog stoljeća, prije trideset ili trideset i jednu godinu, *North American Trading and Transport Company* održala je konvenciju. Pozvan na taj susret bio je istaknuti financijer pod imenom William Windom. Po standardima prisutnih tamo, on je bio briljantan čovjek, osoba koju bi se odmah priznalo kao autoritet. Bilo je očekivano da se obrati na toj konvenciji, i on je to zaista i napravio.

Windom je počeo svoj govor govoreći, "Moramo reformirati naš cjelokupan trgovinski sustav i sustav transporta, jer onakvi kakvi su danas sadrže nešto nezdravo". Dalje je nastavio objašnjavati što je to novac; u njegovu prilično kratkom govoru dodirnuo se značaja novca. Rekao je, "Dakle, gospodo, sada sam za vas analizirao nacionalno ekonomsko pitanje. Ali stvar je u tome da se shvati da cijela stvar ne funkcionira. Koliko god valuta cirkulirala zbog trgovine i prelazila iz ruke u ruku, to ne određuje ono što nacionalnu industriju čini zdravom. Ono što industriju čini zdravom su moralni koncepti koje ljudi imaju. Ako moralni koncepti također ne teku kroz trgovinu, i novac bude cirkulirao na takav način da su s njim vezani moralni koncepti, nećemo moći dalje". To je ono što je rekao.

Windom je rekao na su nemoralni koncepti u trgovačkom i industrijskom životu kao imati otrov u cirkulaciji krvi. Ako su nemoralni koncepti pridruženi cirkulaciji novca u transportu i industriji, to je kao da je otrov kontaminirao arterijsku krv. Baš kao što čovjek postaje bolestan na račun otrova u njegovom sustavu, tako i ekonomsko tijelo postaje nezdravo kada otrov — to jest, nemoralni koncepti — teku njegovom mrežom.

Sad je gledatelje pogodilo što je g. Windom postao malo blijed dok je govorio o arterijama u kontekstu ekonomskog života. Bili su iznenađeni da je netko tko je samo govorio o stvarima koji se odnose na ekonomiju i financije, tko je u stvari počeo svoj govor govoreći o tim temama, odjednom upotrijebio tu prilično prikladnu analogiju i čak je detaljno i razradio. Detaljno je opisao kako otrov prodire u krv i uputio na moralne koncepte. To je doista bila promjena teme, i kada je izgovorio riječi, "Ovako u ekonomskom životu nemoralni koncepti idu kroz arterije industrijske trgovine", srušio se. Imao je moždani udar i umro na licu mjesta.

Ovdje imate primjer pojave koju sam često spominjao i iz čega možemo mnogo naučiti. Sasvim je očito što se ovdje dogodilo. Čovjek sigurno nije umro zbog govora jer tada nije bio čak ni uzbuđen. Imao bi moždani udar čak i da je radio nešto sasvim drugo; uvjeti za to su jednostavno bili prisutni u sustavu. Nipošto nije pretrpio

moždani udar zbog govora, iako je moguće da ga je ubrzao za sat vremena. U svakom slučaju, njegov sustav je imao predispozicije za moždani udar već dugo vremena, i jednako bi ga imao negdje drugdje.

Druga stvar koju ovdje treba primijetiti je da je odjednom napustio temu i počeo opisivati svoje vlastito unutarnje stanje. To je učinio sasvim logično i unutar granica svog govora. Zamislite, čovjek stoji pred svojom publikom i govori im o nečemu potpuno ekonomskom; odjednom se smjer misli mijenja dok on postaje poprilično blijed. Drži se teme njegovog obraćanja, ali ono što sada opisuje je njegovo vlastito stanje prije smrti. To je ono čemu se okrenuo; njegov govor je uzeo takav smjer na račun njegova vlastita unutarnjeg stanja. Mnogo se iz ovoga može naučiti, što se također događa i u drugim, manje drastičnim formama.

Pretpostavimo da govornik izgubi svoj tijek misli. To je nešto čemu sam svjedočio više od jednog puta. Obično, pošto se u početku samopouzdan suočio s publikom, izgubivši tijek misli, sada bi napravio lagani pokret i letimično pogledao prema dolje. Smjestio je svoj šešir ispred sebe, a njegov govor je bio pod njim! Nakon što je pronašao liniju misli mogao je nastaviti govoriti. Nešto takvo može se dogoditi. Jednom sam vidio gradonačelnika koji je zaglavio nakon prvih deset riječi, uzeo šešir i hrabro nastavio čitati. Gradonačelnik je mogao čitati, ali da je nastavio govoriti bez zabilješki, da je govorio bez pripreme, dakle, ne bi izašlo ništa osim brbljanja. Mogao je čitati; inače, njegov govor bi se sveo na ništa.

Kako je to izveo William Windom? Uvjeti za neposredni moždani udar bili su u njegovom sustavu, i ako uzmemo u obzir cijelu čovjekovu konstituciju, nije bitno da li smo u situaciji William Windom-a ili gradonačelnika. Gradonačelnik je mogao čitati, kao što smo vidjeli, a mogao je i čovjek koji je pretrpio moždani udar. Ali gdje je William Windom čitao? Čitao je što se događa u njegovom vlastitom tijelu; jednostavno je to pročitao. Iz ovoga možete vidjeti da je ono što je otkrila znanost duha ispravno. Kada god govorimo mi zapravo uvijek čitamo nešto što se odvija u nama. Naravno, ono što kažemo temeljeno je na našim vanjskim doživljajima, ali to se miješa s onim što se odvija u našim tijelima. Naše izjave su u stvari pročitane iz naših unutarnjih procesa, koji, naravno, nemaju uvijek tako tužne posljedice po nas kao moždani udar. Svaki puta kada nešto kažete, makar samo par riječi, čitate iz svog tijela. Ako nešto zapišete, pet dana poslije to možete pročitati u bilježnici; a ako to predate memoriji, tada postaje dio skripte unutar vas i možete to pročitati iznutra. To je isti proces kao i čitanje iz knjige. Čin čitanja je isti ako je napravljen izvana ili iznutra; samo je smjer u kojem gledamo različit. Nije važno da li ste "pet noktiju, sedam kukica" zabilježili na papiru ili u vašem mozgu. Ako ste to zabilježili u knjizi možete to pročitati sa stranice gdje je bilo zapisano; ako ste napravili mentalnu

zabilješku, moždana ćelija u koju je utisnuto "pet" povezala je sebe s drugima koje nose poruke "sedam", "noktiju" i "kukica". Čitava petlja nastala je u vašem mozgu, i, bez da ste toga svjesni, vi gledate te petlje u sebi i čitate mentalne zapise. To je ono što smo dovedeni da shvatimo proučavajući tako drastičan slučaj kao što je Williama Windoma.

Spomenuo sam još jedan primjer kojeg se sada ukratko možemo prisjetiti. Ovaj incident se tiče Karl Ludwig Schleich-a, poznatog doktora, i on je o tome izvijestio. Čovjek je dotrčao prema njemu i rekao, "Upravo sam se bocnuo perom; pogledajte, još ima tinte na meni. Morate amputirati moju desnu ruku ili ću umrijeti od trovanja krvi!"

Schleich, kojeg sam dobro znano — nedavno je umro — sam mi je to rekao. On je čovjeku rekao, "Što je vama? Kao kirurg ne mogu preuzeti odgovornost amputiranja vaše ruke! Samo treba isisati tintu. To zaista nije ništa, bilo bi besmisleno odsjeći vam ruku!"

Osoba je odgovorila, "Dobro, ali onda ću umrijeti! Apsolutno mi morate skinuti ruku".

Dr. Schleich mu je rekao, "Neću to napraviti; Ne mogu odsjeći ruku bez ikakvog razloga."

"Dobro", rekao je pacijent, "onda ću umrijeti".

Kasa ga je Schleich pustio, čovjek je otrčao u drugog liječnika i tražio amputaciju. Naravno, on je također odbio zahtjev, a momak je trčao okolo cijele večeri govoreći, kao što je rekao dr. Schleich-u, da će tijekom noći umrijeti.

Schleich je bio prilično zabrinut za čovjeka. Naravno, nije bilo osnova za amputiranje njegove ruke, ali odmah sljedećeg jutra Schleich se raspitivao o njemu. Lako je izvukao tintu iz čovjekove sitne rane, pošto je ubosti sebe perom sitnica. Ali kad je Schleich stigao do čovjekove kuće sljedećeg jutra našao ga je mrtvog; zaista je bio mrtav! Sada, što je rekao Schleich? Rekao je da je čovjek umro od autosugestije, da je govorio sebi da umire i da su ga njegove vlastite misli ubile. Točno je da se u slučajevima kao što je ovaj, govori o autosugestiji, ali rekao sam Schleichu da čak iako se svakakve stvari dogode kroz autosugestiju, to ne može objasniti smrt kao što je ova. Tvrditi tako je besmisleno. Schleich mi nije vjerovao.

Što se doista dogodilo? Samo onaj tko u potpunosti vidi kroz ljudsko biće može otkriti što se doista dogodilo u ovom slučaju. Liječnici su izvršili autopsiju i nisu našli traga trovanju krvi. Nije bilo znaka ničeg lošeg, i bili su zadovoljni sa zaključkom da je

smrt uzrokovana autosugestijom. Ali i ovdje je, također, stvarni uzrok bio moždani udar kojeg je bilo teško dijagnosticirati i, kao što možete pretpostaviti, gradio se nekoliko dana. Uvjeti za moždani udar su se danima povećavali u delikatnim organima. Čovjek je nejasno vidio da se to zbiva u njemu, baš kao što je Windom osjetio da otrov prodire u arterije trenutke prije udara. Osjećao je da će njegovo tijelo podleći zbog negativnih supstanci koje je uveo u svoj sustav nekom hranom. To se dugo može nositi bez ikakvog vidljivog traga na površini dok iznutra, sazrijevaju uvjeti za smrt. Čovjek o kojem se radi nekako je to osjetio, postao nervozan i bocnuo se u ruku. Inače to ne bi učinio. Sve do tog trenutka nije bio svjestan onog što se događa u njemu i što će se dogoditi, ali kada se bocnuo, rekao je ono što nije mogao reći ranije, "Umrijeti ću od uboda olovke!" Nitko ne kaže, "Osjećam da mi se smrt približava" ako se inače osjeća savršeno zdravo, ali sada je svoju blisku smrt mogao pripisati ubodu olovke, čak i ako to nije bio uzrok. Tu nije bilo autosugestije; čovjek bi umro sljedeće noći u svakom slučaju. Ali postao je nervozan, i kada se bocnuo u ruku s olovkom, misao o neposrednoj smrti pojavila mu se u potpuno pogrešnom obliku. Konzultirao je liječnike, ali čak ni Ludwig Schleich, koji je bio briljantan čovjek, nije mu vjerovao. Mislio je da je to samo slučaj autosugestije i bio uvjeren da je čovjek sebe nagovorio da umre. Ali to je besmislica. U stvari, uzrok smrti je već postojao a ubod olovke bio je samo rezultat zabrinutosti.

Iz ovoga vidite da se mnogo toga odvija unutar nas, i ako ove stvari nisu pravilno proučavane jednostavno se ne možemo nositi s njima. Naša početna točka mora biti porijeklo čovjeka. Moramo znati u kojem je obliku on postojao kad su ihtiosauri, plesiosauri i megaterija plivali okolo i gustoj tekućini na onom što je tada bila Zemlja. Ne možemo otkriti međusobnu povezanost stvari bez navođenja i proučavanja ljudskog bića.

Moramo uzeti u obzir i mnoge druge aspekte. U kojoj dobi ljudi najčešće umiru? Znamo da dojenčad najčešće umire par mjeseci nakon rođenja. Nakon toga, stopa smrtnosti polako opada. Djeca imaju svoje dječje bolesti do vremena promjene zuba, i ako bi se bolje brinula o sebi sjedeći pravilno i slično, imali bi manje bolesti tijekom školskih godina. Unatoč tome, najmanje bolesti se javlja u dobi između sedam i četrnaest. Onda ponovno počinje. Međutim postoji velika razlika, između bolesti ranog djetinjstva i onih iz puberteta.

Ako pogledamo bolesti od kojih djeca umiru tijekom najranijeg perioda života, uvijek nalazimo sasvim određeni oblik nakupljanja krvi. Krv postaje gnojna. Dijete u toj dobi ima delikatnu konstituciju i može podleći bez da se utvrdi što se razvija iz tog nakupljanja. U stvari, dijete bi razvilo žuticu. Kada odrasli imaju nakupljanje krvi,

stanje napreduje do stupnja žutice, koja obično može biti brzo izliječena. Dojenče, međutim, umire prije nego dođe do tog stupnja.

Mnoga djeca dobiju proljev, koji se ne može liječiti sredstvima koja se koriste za odrasle. Mogu se koristiti vanjske stvari poput klistira ili obloga, ali je uzaludno davati im lijekove. Djeca također dobivaju drozd, plikove koji nastaju uglavnom na jeziku, i sve druge dječje bolesti koje dolaze iznutra — šarlah, ospice i slično — kao da cijela unutarnja konstitucija cvjeta. I odrasli mogu dobiti ove bolesti, naravno, ali one u osnovi pripadaju djetinjstvu. One prevladavaju u ranoj dobi a zatim opadaju nakon što je dijete dobilo druge zube. Ove bolesti, koje zahtijevaju pažljivu prehranu i po mogućnosti vanjsko liječenje, ne pojavljuju se u istom obliku nakon drugih zuba. Teško je utvrditi što uzrokuje gnojnu krv kod djece. Javlja se duboko u sustavu. Konvulzivne bolesti, takozvani dječji grčevi, također često pogađaju djecu.

Bolesti koje ljudsko biće dobije tijekom puberteta potpuno su različite. Trebate samo uzeti u obzir pritužbe mladih djevojaka. One razvijaju anemiju, problem uzrokovan jer tijelo ne hrani pravilno krv. Kada dijete ima nakupljanje krvi, nešto drugo unutar konstitucije kontaminira optok krvi; kada djevojka ima anemiju, sama krv postaje bolesna. Jedan je problem ako nešto unutar sustava inficira krv a sasvim drugi ako krv postaje bolesna. Sasvim je različit problem ako krv postaje troma, kao što može, na primjer, kod dječaka ili djevojčice, stanje koje vodi do hemeroida.

Dakle, čovjek je u dva razdoblja svog života posebno sklon bolestima: do dobi od sedam i između dobi od četrnaest i dvadeset i jedne. U međurazdoblju on je predisponiran za zdravlje. Važno je razumjeti da ljudsko biće nije cijelo vrijeme jednako sklono bolesti, da se vremena razlikuju i da bolesti imaju potpuno drugačiji karakter u ta različita vremena. Proučavanje ovoga može nas voditi dublje u ljudsku organizaciju, i na ovaj način počinjemo razumjeti funkcioniranje unutarnjih organa.

Vidite, na jednoj strani imate slučaj g. Williama Windoma, koji odjednom počinje govoriti o svojim organima dok smrt pristupa; na drugoj, imate pojavu bolesti u ranom djetinjstvu i kod tinejdžera, što nam govori da se tijekom životnih razdoblja događaju različiti procesi. Moramo naučiti dešifrirati što se događa u čovjeku; moramo naučiti čitati te procese. Kada dijete dobije drozd ili crvene mrlje na tijelu, na primjer, moramo razumjeti što se događa iznutra. Tek kad smo naučili čitati njegove unutarnje procese možemo stići do pravog znanja o čovjeku.

Ako samo stavite mrtvo ljudsko biće na stol za seciranje i samo proučavate pojedine organe, čije uklanjanje nema posebnog učinka, nećete otkriti ništa relevantno. Bolesna slezena, na primjer, može biti kirurški uklonjena, i operacija može biti korisna za pacijenta. On će biti boljeg zdravlja tijekom određenog vremena

nego da je slezena ostala u tijelu u bolesnom stanju. Ako jednostavno pogledate slezenu koja je kirurški uklonjena, nećete vidjeti što je razlikuje od, recimo, stomaka. Ipak, ako je cijeli stomak uklonjen, pacijentu slijedi teško vrijeme. To je riskantno i na duže staze ne može se očekivati da netko s umjetnim stomakom ima dobro zdravlje. Postoje organi koji se jednostavno ne mogu izvaditi: oba plućna krila, na primjer, a najmanje mozak. Ako se određeno mjesto u mozgu samo ubode iglom, osoba će odmah umrijeti. Slon također ima to mjesto u mozgu. Ako tamo probodete i točno pogodite — ne treba ga čak ni odrezati — ta velika zvijer će odmah biti ubijena. Međutim, možete ukloniti slezenu, i životinja će živjeti mnogo godina. Dakle, vidite, razlika je koji organ je uklonjen iz tijela — slezena, slijepo crijevo ili nešto drugo.

Za shvatiti tu činjenicu, moramo temeljito proučiti ljudsko biće. Sjetite se što sam rekao o malim kreaturama mozga, tim ćelijama koje predstavljaju sjećanje koje sam ovdje skicirao. One su još mekane i žive kod malog djeteta i tek postupno otvrdnu. Tek kada dijete dođe do sedme godine i prođe promjenu zuba one su dovoljno otvrdnule. Zatim, na početku puberteta, druge ćelije zvane leukociti počinju se slobodnije kretati u krvi. One idu kroz cijeli krvotok i postaju aktivnije u pubertetu. Prije tog razdoblja, kreću se sporo. Postoje dva perioda u našem životu kada se pojavljuju uvjeti koji nas čine sklonim bolestima. Prvi se javlja od ranog djetinjstva do dobi od sedam, kada se organizam — ili zapravo, duša unutar fizičkog organizma — mora truditi da oblikuje i stvrdne ćelije mozga. Drugi pada u doba puberteta, kada duša mora otrpjeti bolove da dade mobilnost leukocitima, onim malim stvorenjima koja se nalaze u krvi.

Ako ćemo koristiti analogiju, morate koristiti malter koji će pravilno očvrnuti; inače, nećete uspjeti. Tako je i s ćelijama mozga; moraju dovoljno očvrnuti. Kada ne očvrstnu, dijete postane žrtva ove ili one bolesti. Idući put ćemo se dodatno pozabaviti uzrocima raznih bolesti. Nakon puberteta ima se posla s milijunima i milijunima bijelih krvnim česticama. Do tada su spore, i kada bi bile krdo, trebalo bi veoma mnogo pastira da ih povedu. Ako taj impuls izostane, rezultira anemijom. Tako vidimo da o tim aspektima zavisi da se u ranim godinama djetinjstva i kasnije u pubertetu mogu pojaviti izvjesne bolesti.

Ako se ovako proučava ljudsko biće, možemo postupno shvatiti sve međusobne povezanosti. Zaista, ni u socijalnom životu ne možemo postići ništa ukoliko ne znamo ove činjenice prirodne znanosti.

II. Bolesti koje se javljaju u različitim periodima života

24 listopada 1922

Gospodo, na našem zadnjem sastanku započeo sam odgovarati na vaše pitanje o unutarnjim organima čovjeka. Naravno, ovu temu treba gledati iz šire perspektive i razmatrati od temelja. Vidjeli smo kako je William Windom, koji je umro držeći govor, izrazio vlastito unutarnje stanje čitajući ga, takoreći, iz svoga tijela. Nakon citiranja drugog slučaja, našli smo proučavajući izvjesne činjenice o tijeku ljudskog života da je stopa smrtnosti najveća u ranom djetinjstvu, da ljudska bića najčešće umiru u njihovim ranim godinama. U razdoblju od rođenja do promjene zuba u dobi od sedam, stopa smrtnosti je na vrhuncu, premda se smanjuje u trećoj, četvrtoj i petoj godini.

Ljudsko biće je najzdravije od vremena promjene zuba do puberteta. To je zaista tako, i ako smo sami pažljivi da spriječimo uzroke lošeg zdravlja, kao što je loše držanje, što može voditi do zakrivljenosti, i loš zrak, što može utjecati na unutarnje organe, možemo računati da su djeca najzdravija tijekom njihovih školskih godina. Bolesti koje ih tada snađu uglavnom su zbog vanjskih uzroka. Sve dok ne budu tinejdžeri ne nastaje ponovno opasnost kada čovjek može oboljeti od procesa koji se javljaju unutar njegove vlastite konstitucije.

Te bolesti su, međutim, sasvim različite od onih iz ranog djetinjstva.

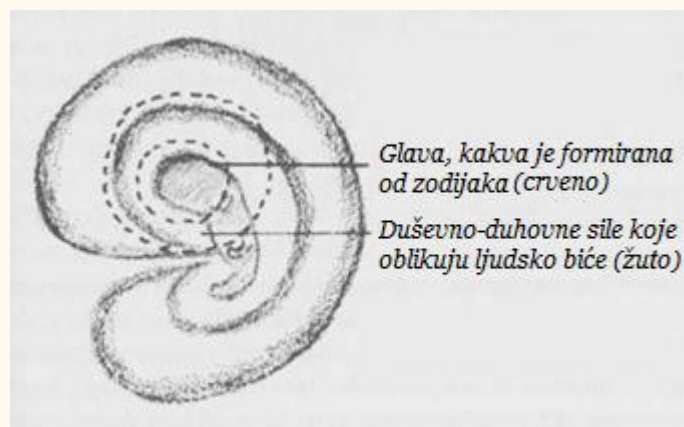
Spomenuo sam da je dojenčad vrlo osjetljiva na supuraciju krvi. Može postati toliko gnojna da se pojave simptomi žutice. Kod djece, nepravilna probava često rezultira proljevom. Također dobiju i drozd — one bijele male pustule na raznim mjestima — i još jednu, potpuno različitu vrstu bolesti, takozvane dječje konvulzije. Dječja bolest koja je osobito prisutna danas je dječja paraliza, koja također pogađa i odrasle. Izuzetno je štetna; djeca ne mogu pomicati noge i postaju prilično paralizirana. Ova bolest se rapidno širi. Možda ste čitali da su škole morale biti zatvorene u pokrajini Thüringen zbog tamošnje epidemije.

Dakle, možemo vidjeti da dječje bolesti imaju poseban karakter; posve su drugačije od bolesti koje čovjek dobije u kasnijem životu. Šarlah i ospice karakteristična su dječja oboljenja, mada ovo drugo i odrasli također mogu dobiti. Ali sada se moramo upitati zašto su djeca posebno podložna svim ovim bolestima.

Ovu osjetljivost možemo objasniti samo ako znamo kako rade sile u ljudskom tijelu. Kada ispitamo ljudski embrio u prvom, drugom ili trećem mjesecu trudnoće, vidimo da je potpuno različit od onog što ljudsko biće kasnije postaje. U prvom i

drugom mjesecu dijete je cijelo glava; ostali organi su samo dodaci glavi. Ono što kasnije postaje udovi, ruke i noge su mali patrljci, a područje pluća i trbuha još uvijek ne funkcionira.

Vidite, ako uzmete ljudski embrij (nacrtana je sica) on izgleda ovako. Zatvoren je u svojevrsnu vreću, na kojoj su pričvršćeni krvni sudovi iz tijela majke. Te krvne žile prodiru u čitav embrij, koje majka snabdijeva s krvlju i ishranom. Druge stvari su dodatne i kasnije su odbačene. U usporedbi s ostatkom tijela glava embrija je ogromna. Pogledajte (pokazuje na crtež), ovo je glava; ostatak se sastoji od dodataka koji još ne funkcioniraju. Ovaj dio će kasnije postati srce i probavni sustav. Optok krvi je pružen izvana, od majke. Ovi mali patrljci će se razviti u ruke i noge. Tako možemo reći da je zametak sav glava. Njegovi drugi organi su beznačajni jer majčin sustav pruža svu hranu i zrak. Stoga, prvih par mjeseci, embrij uglavnom čini glava.

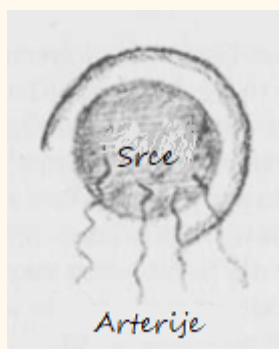

Ljudi su iznenađeni da su mentalne bolesti nasljedne. U stvari, mentalne bolesti su uvijek temeljene na fizičkim oboljenjima; one se javljaju zbog neispravnog funkcioniranja tijela. Ni duh ni duša ne mogu oboljeti. Iako se mentalne bolesti uvijek ukorijenjene u fizičkim problemima, ljudi se čude kako se mogu pojaviti kroz nasljeđivanje, što zaista mogu. Ako roditelj, posebno majka, pati od tuberkuloze ili druge bolesti poput arterioskleroze, koja se doduše rijetko pojavljuje kod mlađih osoba, djeca ne moraju nužno oboljeti od ovih bolesti već umjesto toga mogu patiti od mentalnih nedostataka. Ljudi su iznenađeni u vezi ovog, ali treba li to nama biti zagonetka, gospodo? Što god da dijete može naslijediti, mora prije svega biti naslijeđeno od glave. Stoga, ako je majka tuberkulozna, ne treba biti iznenađenje da njeno stanje nije preneseno na pluća nerođenog djeteta koja, konačno, još i ne funkcioniraju. Stanje je radije preneseno u glavu i dolazi do izražaja u mozgu. Dakle,

nitko ne bi trebao biti iznenađen da je naslijeđena bolest sasvim različita od one od roditelja. Venerična bolest, na primjer, može se pojaviti kod djece kao očna bolest. To nije čudo, jer kada je razvija djetetova glava, njegove oči su izložene onome što pogađa roditelje; njegove oči su u okruženju koje je venerično bolesno! Dakle to uopće nije iznenađujuće.

Kada se dijete rodi, svatko zna da je najpotpunije formirani dio njegova glava. U sljedećim godinama najviše raste ostatak tijela; glavi treba mnogo manje rasta nego ostalim organima. Ta činjenica nam govori kako, u stvari, unutarnji organi čovjeka funkcioniraju. Materijalistička znanost ne može formirati preciznu koncepciju toga jer ne shvaća da svaki rast kreće od glave. Kod djeteta sve je regulirano iz glave. To najjasnije možemo vidjeti kod embrija, koji nije ništa više nego glava. Ali čak i nakon rođenja svi unutarnji procesi su regulirani iz tog dijela tijela. Probava, optok krvi i sve druge aktivnosti u ljudskoj organizaciji su upravljane od glave.

Pretpostavimo da je rođeno dijete čija je cirkulacija krvi prespora. Iz nekog razloga, kroz neki nasljedni faktor, može se dogoditi da je cirkulacija krvi djeteta prespora. Zamislimo ovaj slučaj. (vidi crtež) Ovdje je srce djeteta, a ovdje, arterije; kroz oboje krv putuje presporo. Srce je formirano iz glave, ali čak i ako glava funkcionira savršeno, cirkulacija ipak može biti prespora. Dakle, čak iako je srce pravilno razvijeno, krv se ne ulijeva u njega ispravno. To je često slučaj u najranijem djetinjstvu. Glava je savršeno razvijena, ali krv se presporo ulijeva u srce. Loša cirkulacija može jednostavno biti rezultat držanja djeteta u zagušljivom zraku. Ono ne može pravilno disati, i optok usporava. Cirkulacija krvi može također usporiti ako se dijete ne hrani pravilno. Tada krv ne može potpuno prodirati u tijelo. Glava može biti u izvrsnoj formi i pokušava dobro oblikovati srce, ali cirkulacija krvi ostaje usporena. Ono što se događa u takvim slučajevima je to, jer krv ne cirkulira dovoljno dobro, da određene supstance koje bi bile gurnute dolje iz srca u bubrege i izbačene, ostaju u tijelu; ostaju u krvi. Kada te supstance koje bi trebale biti ispuštene ostaju u sustavu, krv postaje gnojna.

U sedmoj, osmoj ili devetoj godini, ta opasnost nije tako akutna kao u najranijim godinama djetinjstva. Vidite, činjenica da dijete ima drugi set zuba pokazuje da je tijelo dovoljno snažno; da nije bilo, zubi ne bi nastali pravilno. Zašto? Dakle, morate razumjeti da ono što je sadržano u zubu nastaje iz cijelog tijela. Drugi zubi se pojavljuju od unutar cijelog sustava; oni su proizvod ne samo nečega u čeljusti već cijelog tijela. To vrijedi samo za druge zube, međutim, prvi zubi, takozvani mliječni zubi, potpuno su različiti. Oni su rezultat nasljeđivanja, činjenice da djetetov otac i majka imaju zube. Tek nakon što mliječni zubi budu izbačeni tijekom prvih sedam godina, dijete dobiva svoje vlastite zube. Tijelo druge zube mora napraviti za sebe.

Zapravo, dijete od devet ili deset godina već ima svoje drugo tijelo. Već je potpuno odbacilo ono koje je naslijedilo, i došlo u posjed svog vlastitog tijela tek u dobi od oko sedam. Tijekom tih prvih sedam godina ono pokazuje da je rođeno s dovoljno otpornosti da podnosi zrak i ishranu. Nakon što je izgradilo svoje tijelo i proizvelo druge zube, opasnost od oboljenja nije više tako akutna. Opasnost je najakutnija u najranijoj dobi dok se uči disati, jesti, odnosno, svemu što je jednom bilo napravljeno za njega unutar zaštite majčine utrobe. U tim ranim godinama glava je zapravo u dobroj formi; tek s godinama postaje manje savršena. U staroj dobi glava ne radi tako dobro kako je radila u ranom djetinjstvu. Mora misliti i zaokupiti se okolinom pa često nešto krene loše. Ali dojenče još ne treba ništa učiti, ići u školu ili posjedovati vještine. Glava radi samo na djetetovu vlastitom tijelu, i u većini slučajeva to radi sasvim dobro. Tijekom tih nježnih godina, međutim, kada se ljudsko biće samo navikava na svijet, ostatak tijela je prilično ranjiv. Moderna znanost je također opisala ove stvari ali ne baš onako kako sam ja, jer ono što sam rekao je točno. Popularna znanost stvarno ne razumije cijeli proces i ne može objasniti zašto je ljudsko biće najranjivije u svojim najranijim godinama. Ne mogu se sporazumjeti oko ove činjenice jer se objašnjava bez duše i duha.

U stvarnosti, duševno-duhovni elementi su sjedinjeni s djetetom, uglavnom s glavom, dok je još u majčinoj utrobi i nakon rođenja. Sile koje rade na djetetu iz glave su nevidljive duševno-duhovne sile. Ako bi itko od vas mislio da je ovo samo puko proizvoljno mišljenje, napravili bi istu grešku kao i jedan od sljedećih ljudi. Recimo da jedan čovjek kaže, "Ovdje je komad željeza", a drugi kaže, "Dobro! Potkovati ću mog konja s time". Zatim prvi čovjek kaže, "Ne, bilo bi glupo potkovati konja s time. To je magnet, i ima skrivenu silu. Magneti se koriste za sasvim druge stvari nego potkivanje konja!" Jedan čovjek misli da se komad željeza treba uporabiti za potkovu, dok drugi zna da je to magnet koji sadrži nevidljivu silu. Dakle, osoba koja kaže, u skladu s materijalističkom znanosti, "Glava je ništa osim malo kostiju i

mozga", je baš kao i momak koji kaže za magnet, "Ovo je potkova". Zaista, to nije potkova, niti je glava dojenčeta samo meso i kosti. Unutar nje na djelu su nevidljive sile koje kao kipar izgrađuju cijeli organizam. Ljudska forma je među onim stvarima koje dijete čuva kao nasljedstvo, ali sile koje, tijekom prvih sedam godina, neumorno izgrađuju tu formu iz glave, nisu dovedene u svijet od roditelja već iz sasvim drugog izvora.

Recimo da je čovjek primio te sile od svojih roditelja. Dakle, gospodo, ako je roditelj genij, čini li to isto tako i dijete genijem? Ili ako je dijete genij, znači li to da su i roditelji također bili visoko nadareni? Ne uopće! Goethe, na primjer, zasigurno je bio genij, ali njegov otac je bio strašno sitničav, a njegova majka je bila nekako ugodna žena koja može ispričati dobru priču ali sigurno nije bila genij. Goetheov sin je bio prilično glup; ni on nije bio genij. Što god se odnosi na dušu i duh nije nasljedno; to je dovedeno u ovaj svijet iz sasvim druge oblasti i zatim je ujedinjeno s dijelom koji je nasljedan. Osim vremena koje provede u majčinoj utrobi, čovjek prije rođenja živi kao biće duše i duha.

Jedini razlog zašto ovo ljudi danas poriču je da je kroz Srednji vijek katolička crkva zabranila svima da čovjeku pripisu život duše i duha prije rođenja. Pretpostavljeno je da je duša stvorena pri rođenju od Boga čija priroda je također pretpostavljena. Tako je kroz Srednji vijek, katolička crkva zabranila koncept preegzistencije, kako je zvana, što znači "egzistencija prije, prije rođenja". Moderna materijalistička znanost samo je slijedila primjer i zatim čestitala sebi na pameti. Sada ljudi misle da su iznimno pametni držati to mišljenje; nažalost, propuštaju shvatiti kako je to uvjetovano.

Istina, čovjek ne samo da od roditelja i predaka nasljeđuje fizičke egzistenciju već također uvodi u svijet duševno-duhovni element koji radi u njemu. Ako netko ne uvidi da je duševno-duhovni aspekt prisutan prije rođenja, ne može vidjeti da ista duša i duh ostaju nakon rođenja; najviše što može, to je vjerovati. Znanje o besmrtnosti duše je zavisno o znanju o egzistenciji prije rođenja. Ako netko drži da je duša nastala sa stvaranjem tijela, tada, naravno, božanski stvaratelj imao slobodu pustiti da duša nestane kod razgradnje tijela. Ako je, međutim, duša ta koja u prvom redu izgrađuje tijelo, tada ona sigurno ostaje van utjecaja kada tijelo umre.

Dakle, postojanje ljudske duše slijedi od svih aspekata koji se mogu ispravno promotriti. Zaista, kako duša može umrijeti, jer sama duša je ono što izgrađuje tijelo! Trebalo bi istražiti puno udaljenije oblasti da bi otkrili da li može ili ne duša nestati. Na budućim predavanjima ćemo razmatrati to pitanje i vidjeti da ni u tim oblastima ne može umrijeti. Očito je da ne može umrijeti s tijelom jer je duša ona koja ga izgrađuje.

Sada smo se upoznali s bolestima koje se javljaju jer duševno-duhovno radi od glave, i tijelo ne radi ispravno. Ali cirkulacija krvi može također biti prespora. Dolazi do zastoja i krv se tada gnoji. Još nešto, potpuno drugo može se dogoditi, također. Dojenče može biti preslabo da bi apsorbiralo hranu kroz crijeva u krv. Pošto je tijelo preslabo, hrana ne prolazi kroz resice i dijete pati od proljeva. Ono što bi trebalo biti apsorbirano da duže ostane u tijelu to je izbačeno. Pošto hrana nije propisno probavljena, nastaje proljev, i supstanca je izbačena nepromijenjena. To je povezano s nečim drugim. Očigledno, dijete može dobiti dijareju u različitim stupnjevima, a može čak i ljetnu koleru. Bez obzira na stupanj, to je samo prva faza. Ako dijete duže vrijeme ne može probaviti hranu, njegovi unutarnji organi ne mogu se pravilno izgraditi. Glava stalno želi raditi na njima, ali unutarnji organi ne mogu se ispravno graditi jer nedostaju supstance. Recimo da radite na statui i nestalo vam je gline ali nastavite s kretnjama praznih ruku po zraku. Na sličan način glava se počinje kretati i vrpolti kada djetetu nedostaju supstance iz koje se organi mogu izgraditi. Želi formirati srce i stomak ali može se samo besciljno vrpolti jer su supstance koje bi glava dobila eliminirane kroz proljev.

Ovdje je obrazovani, ali materijalistički znanstvenik suočen s potpunom zagonetkom. On ispita dijete, otkrije proljev i propisuje neki lijek da ga zaustavi. Kao rezultat, hrana je samo akumulirana u crijevima jer ne može biti apsorbirana, a dijete neće dobiti ništa osim natečenom stomaka. Ako bi dalje ispitali organizam, otkrili bi da je srce nepravilno formirano, da je prazna vrećica, ili da su pluća prazna vreća. Oni se žele formirati ali nedostaju nužne supstance. Sile koje potječu iz glave koje prodiru u pluća, koja sada mogu biti prazna vreća, žele nešto dohvatiti i raditi s time. Mogu dohvatiti ovu stolicu i tresti je ili, bez da je zgrabim mogu se samo vrpolti kao idiot. Ali što se događa kada se snage glave vrpolje u plućima? Dolazi do grčenja. Razumno objašnjenje grčenja mora potvrditi da se glava vrpolti i ne nalazi potporu. Proljev može biti objašnjen materijalistički ali na grčenja se više ne može tako računati.

Sve ovo pokazuje da su kod novorođenčadi duševno-duhovni procesi na vrhuncu aktivnosti. Kasnije, ta aktivnost se stišava. Do djetetove šeste ili sedme godine, međutim, ti duhovni procesi su toliko aktivni da iz hrane mogu odvojiti sitne količine tvari koji će činiti druge zube. Zamislite da to morate napraviti sami! Morali biste biti dovoljno pametni da pravite razliku između soli magnezija i karbonata sadržanih u hrani. Čak i kada biste to mogli prvo bi morali zube analizirati kemijski i naučiti od to njih samih. Zubi napravljeni umjetno danas nisu živi zubi; nitko zapravo ne zna kako nastaju zubi. Ipak sitne količine ishrane koju dijete prima do sedme godine izvučeno je da bi se napravili drugi zubi. Nadalje, da bi ispravno odvojili razne supstance trebali znati ne samo kemijski sastav hrane i zuba već također i aktivnost u stomaku.

Što se događa sa sitnim česticama izlučenim u drugoj ili trećoj godini? Kako ih zadržati dovoljno dugo u krvotoku tako da, baš u pravo vrijeme, tijekom šeste i sedme godine, prodru u vilicu da bi izgradili zube? Sve to što treba postići napravljeno je nesvjesno od djetetove duše i duha. Nitko se ovdje ne bi uvrijedio da kažem da ne možete proizvesti ili učiniti da izraste i jedna dlaka na vašoj glavi. Ali dijete može. Ono dovodi odgovarajuće supstance u točku gdje kosa pušta korijen i zatim ih nudi svjetlu, jer kosa raste pod utjecajem svjetla. Sve se to odvija u djetetu, ali moderna znanost nije voljna razmotriti te aspekte. Ostavlja ljude u mraku odbijajući priznati da unutar organizma rade duševno-duhovne snage koje potječu, ne od roditelja, već iz duhovnog svijeta.

Vratimo se pitanju kose. Čovjeku normalno dlaka raste samo na određenim dijelovima tijela, ali jednom, davno, bio je potpuno prekriven dlakom. Zašto je to izgubio? Neću vam dati teoriju, koju svatko može izmisliti, već samo ukazati na neke činjenice. Razmislite o jednom drugom stvorenju, svinji. Kada su svinje slobodne u prirodi, prekrivene su dlakom, ali domaće svinje su je izgubile. U njihovom prirodnom staništu divljim svinjama raste debelo krzno; kada su udomaćene i u okruženju koje nije izvorno njihovo, izgubili su ga. Čovjek, kao i domaće životinje, nije izvorno živio u današnjim uvjetima. Ali bilo je vrijeme kada je, pod utjecajem svjetla i topline, imao dlaku po cijelom tijelu, i toj činjenici možemo svjedočiti danas kod embrija starog nekoliko mjeseci. Tijekom prvih mjeseci trudnoće cijeli embrij, utoliko jer je cijela glava, prekriven je dlakom. Kasnije, dlaka nestaje. Već sam objasnio kako biljke u njihovoj prvoj fazi rasta koriste svjetlo i toplinu od prethodne godine. Slično, dijete ima dlaku na račun svjetla i topline koji proizlaze od majke. Samo je to kasnije izgubljeno. Dakle i razmatranje kose, također, može nam pokazati da su u tijelu na djelu snage duše i duha.

Rekao sam da je ljudsko biće najzdravije tijekom školskih godina, u dobi između sedam i četrnaest. Zašto je to tako? Samo ona djeca koja mogu razviti velike snage koje mogu proizvesti druge zube prežive. Tijekom tog perioda, dijete razvija energične snage, ali one moraju biti stečene u najranijim godinama radikalnom prilagodbom. Sve što glava postigne unutar organizma najizraženije je tijekom tih ranih godina. Iako dijete nije svjesno njene aktivnosti, glava se doista mora truditi i biti veliki majstor. Mora sama prevladati stalni otpor tijela jer ne dobiva potporu u njenim stalnim i zahtjevnim naporima tijekom prvih sedam godina. To ogromno naprezanje uzrokuje sve one bolesti o kojima sam vam govorio.

Pretpostavimo sada da cirkulacija krvi nije ispravna, ne na račun toga je apsorbira premalo prehrane, već zato jer apsorbira previše. To se također može dogoditi. Zaista, roditelji, koji često misle da je najbolje napuniti dijete hranom,

možda nisu modri kao organizam. No teško da im se može zamjeriti ta praksa, jer je obično prilično teško reći kada je djetetu dosta. Djeca u pravilu, znaju svoje granice, kroz inherentnu mudrost i instinkt. Međutim, ako majka proizvodi previše mlijeka, i s njime se hrani dijete, njegovi instinkti postaju nesigurni jer jede previše. Sada, ako je previše hrane apsorbirano od sustava, glava ne može držati korak; ne može podnijeti preveliku količinu i pokušati će eliminirati višak. Međutim, hrana je već apsorbirana u krv kroz crijeva, tako da glava ne može eliminirati višak na normalan način. Što tada radi? Izbacuje suvišne stvari kroz kožu. Rezultat su ospice i šarlah.

Te bolesti su potpuno različite od proljeva i konvulzija. Ovo drugo dijete dobije jer ne prima dovoljno hrane i njegove snage se vrpolje besciljno unutar tijela. Međutim, kada je previše hrane apsorbirano, mora nekako biti eliminirana, povremeno čak i kroz pluća. Difterija i upala pluća su obrambene mjere tijela da se riješi supstanci koje inače ne može eliminirati kroz kožu. Kada se razumije ljudsko biće i procese koji se javljaju u tijelu, sasvim je normalno da je novorođenče podložno tim bolestima.

Dijete može oboljeti i od drugih bolesti. Uzmite slučaj djeteta koje je preslabo da proizvede svoje druge zube. Njegovi mliječni zubi su naslijeđeni i ne zahtijevaju napor od njegova sustava. Sada, može se dogoditi da su snage koje ne mogu proizvesti nove zube preusmjerene u pluća. Pluća se upale i dijete dobije upalu pluća. Vidite, ljudsko tijelo je iznimno složeno, i kada se dijete razboli od upale pluća liječnik bi trebao ispitati stanje ne samo pluća već također i bubrega, stomaka, itd. Kada se bolest pojavi, uvijek se mora pregledati cijelo tijelo a ne samo onaj dio koji je neposredno pogođen.

Međutim, kada je dijete doseglo dob od sedam, njegov proces disanja je postao dovoljno razvijen da funkcionira bez intervencije glave. Kod novorođenčeta glava mora stalno regulirati disanje. Mora ne samo izgraditi zube već također brinuti o organima disanja. Kada je glava oslobođena tih zadataka u dobi od sedam ili osam, dijete je sada u položaju da diše pravilno. Od krajnje je važnosti shvatiti da s drugim zubima dijete uvodi red u svoje disanje, i može primiti svoj druga pluća i bronhije, takoreći, koji su do sada izgrađeni. Dijete više ne diše sa slabim naslijeđenim organizmom već s novim koji je izgrađen. Sada je u sasvim drugoj situaciji; sada ima potporu. Jedna je stvar ako dijete ima naslijeđen aparat za disanje, recimo od, slabe majke i oca, koji mora biti usmjeren iz glave koja je isto slaba, a sasvim je druga stvar ako ima propisno izgrađen drugi aparatus koji odgovara potrebama. Glava koja je preslaba jednostavno ne može pravilno izgraditi pluća. Dakle, pošto su u dobi od sedam do četrnaest godina organi disanja u tako dobroj formi, osoba je tada najzdravija. Pozitivan aspekt tih godina je da je proces disanja u najboljem redu.

Međutim, s pubertetom, dio prehrane sada je usmjeren na taj razvoj. Kod mlađeg djeteta supstance se još ne apsorbiraju kroz kasniji proces puberteta, ali probava sada mora poprimiti potpuno novi oblik. Razlog je lako razumljiv, jer nešto potpuno novo je ušlo u igru i hrana je usmjerena u novom smjeru. Od doba puberteta nadalje, zreli organi disanja uzrokuju da se probavni organi prilagode tako da se protu-tlak vrši iz želuca i crijeva, jer je dio onoga što je ranije činilo ukupni tlak bilo preusmjereno. Sada, mora doći odgovarajući protu-tlak. Nije čudo što anemija i druge bolesti pogađaju djevojke te dobi pošto organizmu treba vrijeme da se prilagodi.

Od sedme do četrnaeste godine dijete uživa najveću zaštitu od bolesti. U ranijim godinama glava mora uložiti ogroman napor da radi na ostatku organizma i mora se prilagoditi tom zadatku. Zatim je, tijekom školskih godina, dijete najzdravije. Drugi sustav disanja je neometan i može slobodno distribuirati kisik na dobrobit i mozga i probave. Kao što sam spomenuo ranije, stvari mogu biti uznemirene samo kroz vanjske uzroke — aktivnosti u školi i slično.

Ali sada dijete dolazi do puberteta. Pogledajte dječaka. Do sada je usavršio svoje tijelo i zdrav je koliko ljudsko biće to može biti. Uspješno je obnovio svoj organizam i sve je prošlo glatko. Ali s početkom puberteta njegov metabolizam počinje utjecati na cijelo tijelo. Proces probave počinje raditi prema gore u njegov sustav disanja i, kao rezultat toga, glas mu se mijenja. U dobi kada mora ponovno reformirati svoj organizam, sustav metabolizma postaje utjecajan. To je izraženo produbljivanjem glasa. On mora raditi nove napore i opet mu prijete bolesti.

Vidite, tek kada ljudsko biće promatramo na ovaj način možemo odgovoriti na pitanje koje je jedan od vas postavio zadnji puta. Inače, ne možemo ni razmišljati o tome, a kamoli nešto naučiti. Ali znajući da je glava ta koja najviše radi tijekom prvih sedam godina, do kakvog zaključka možemo doći? Morate razumjeti da, dok se glava razvijala u majčinu organizmu, nije formirana samo začecem i od supstanci, već od cijelog univerzuma. Majčine supstance predstavljaju samo temelj na kojem se javlja forma. Glava je prikaz, slika svemira. Njena zaobljenost ukazuje na djelovanje cijelog svemira, i nije besmisleno da zvjezdano nebo radi na lubanji, koja je ponekad prekrivena šeširom glupa izgleda. To je istina kao i činjenica koju sam vam spomenuo prije. Recimo da imamo kompas; magnetska igla uvijek pokazuje na sjever, a ne bilo gdje. Sada, nitko ne misli da igla sadrži snage koje određuju njen položaj. Svi se slažu da su to magnetske sile Zemlje, i da igla uzima smjer od tih zemaljskih sila. Svatko to shvaća. Ipak, u odnosu na razvoj ljudskog embrija, ljudi pogrešno misle da sve proizlazi iz začeca. Bilo bi jednako pametno misliti da je smjer na koji ukazuje magnetska igla određen njenim vlastitim snagama.

Ljudska glava predstavlja cijeli kozmos, i to je ono što je radilo na njoj. Uz to, te snage poklonjene od svemira nastavljaju raditi u djetetu kroz glavu. Da bi izgradila pluća, na primjer, glava iz svemira mora primiti odgovarajuće snage. Da bi se bubrezi usavršili, snage moraju biti primljene iz dalekih oblasti, od Jupitera, na primjer. Ovo nije pusta fantazija. To se može istražiti baš kao što se i druge, fizičke stvari mogu istražiti. Dakle, kada je dijete rođeno, ono u glavi nosi sve snage svemira.

Naravno, besmisleno je reći da Mjesec, Sunce ili Jupiter imaju utjecaj na organ, ili odrediti horoskop misleći da je planet Jupiter, na primjer, dominantan. Glava je formirana iz cijelog svemira, a snage koje rade na ljudskom biću tijekom prvih sedam godina glavi su dane od kozmosa. Tijekom sljedećih sedam godina, čovjek postaje prilično naviknut na zemljinu atmosferu, tako da dok je ranije bio pod utjecajem zvijezda, sada je pod utjecajem zraka.

Nakon tog perioda probavne tvari i metabolički sustav igraju toliko važnu ulogu da mogu utjecati čak i na glas. Što to znači? Da je sve rezultat onoga što od Zemlje apsorbiramo kroz probavu. Već sam vam objasnio kako se, na primjer, zemaljske tvari moraju prvo učiniti beživotnima unutar crijeva. To postaje čovjekov glavni zadatak kada dosegne pubertet. Tada postaje ovisan o Zemlji. Kao muškarci mi naše glasove dugujemo prije svega zraku, ali produblivanje je rezultat zemaljskih supstanci. Možemo se roditi na Zemlji jer smo prvotno bili bića zvijezda. Nakon rođenja puštamo da sile koje smo s nama ponijeli iz svijeta zvijezda odjekuju u našem organizmu. Tada postajemo bića zraka. Tek u pubertetu dodijeljeni smo Zemlji da postanemo njena bića. Tek tada se vežemo za one stvari koje nas sputavaju na ovom planetu. Dakle, vidite tijekom čovjekova spuštanja na Zemlju iz kosmosa.

Materijalisti često slijepo fantaziraju o ljudskom razvoju. Oni ne shvaćaju da je čovjek postupno privikava na Zemlju i onda, u starijoj dobi, sve više odlazimo od nje. Jer što se događa u starijoj dobi? Sile koje posjedujemo u poodmakloj dobi također smo posjedovali u mladosti. One su otvrdnule kosti dok su ostali dijelovi ostali gipki. Ali u starijoj dobi sile sadržane u kostima prelaze u ostatak tijela, a početni rezultat je arterioskleroza. Arterije se stvrđnu, a mozak može kalcificirati. Zapravo, mozak uvijek mora sadržavati sitnu količinu onoga što nastaje kalcifikacijom. Dijete bi bilo glupo ako bi mozgu nedostajali ti sitni tragovi kalcija izlučenog od epifize. Duša ne bi mogla djelovati; ne bi bilo tvari u kojima bi mogla raditi. Ali ako se kasnije u starijoj dobi previše kalcija izluči i dođe do kalcifikacije, duša opet ne može usmjeravati stvari jer nailazi na previše otpora. To može rezultirati paralizom ili apopleksijom ili nekom drugom vrstom moždanog udara. Može se također postati senilan, pošto više ne može zahvatiti i koristiti mozak. Kalcifikacija u ostalim dijelovima tijela ima

jednak učinak, podizanja izvan oblasti zemaljskih sila. Tako možemo vidjeti kako čovjek, sve do kraja puberteta, uranja u zemaljske sile i kako, kasnije, kada izlučene naslage postaju sve veći otpor i aktivnost duše je ometena, on sve više odlazi od Zemlje.

Dakle vidite da je, zapravo, moguće otkriti što je čovjek primio i donio dolje iz svemira. Ali ne smije se pasti na praznovjerja kao što je da određena zvijezda utječe na pluća nekog od trideset pet godina čak iako su pluća doista izgrađena od sila koje su inicijalno sišle od zvijezda u glavu novorođenčeta.

Istražujući ove stvari znanstveno, dolazi se do prave znanosti duha. Znanost duha postoji, i može se proučavati baš kao i svaka druga znanost. Drevna vremena možemo omalovažavati koliko želimo, ali u tim danima ljudi su nešto znali. Točno je, ne možemo vratiti prošlost; ono što je bilo ispravno za ljude tada, nije i za nas danas. Ali ako budemo opet imali ljude koji razumiju svijet i čovjeka, ljude koji znaju da ljudska glava nije smo proizvod majčine utrobe kao neka vrsta glavice, tada ćemo također imati bolje političare. Vidite, gospodo, osoba koja ne zna ništa o ovim stvarima i o prirodi ljudskog bića ne može biti dobar političar jer jednostavno neće znati što ljudima treba. Apsolutno je nužno da opet postoje ljudi koji zaista znaju nešto o svijetu. To je ono čemu moramo težiti.

Škole ponovno moraju učiti djecu nečem vrijednom. Danas, daje se mnogo važnosti vještinama potrebnim za izradu strojeva. Sa stajališta znanosti duha ne može se ništa prigovoriti protiv toga jer je to vrijedno truda. Ali vještine za nositi se sa ljudskim bićima su zanemarene. Umjesto toga, izumljena je apstraktna socijalna znanost, koja ne poznaje čovjekove potrebe. Iznad svega, čovjeka treba proučavati kao što smo to mi napravili ovdje, ali nažalost ono što sam vam rekao ne uči se. Osvrnite se na vlastite školske dane! Gdje se danas ovako nešto uči? To je ono što našem dobu nedostaje. Podučavanje ljudi stvarima koje danas uče je za njih dobro kao da ih se hrani stijenama umjesto kruhom. Možda gnojni želudac može uzeti stijene ali onaj od ljudskog bića ne može! Napraviti to oštetilo bi probavni sustav, a kada učite ljude onome što se danas uči, zapravo im oštećujete glave. Znae da ruka postane slaba ako se ne koristi, i glava također postaje slaba ako se ne koristi na pravi način. Dok se glava razvija u majci, prima snage iz zvijezda. Ako se o njima ništa ne govori, ako se ne uvodi misao o njima, postaje slabija, baš kao i mišići ako ih ne koristite. Ako dijete ne zna ništa o stvarnom svijetu, ono ostaje slabo. Najgora stvar u današnjim uvjetima je da ljudi imaju slabe glave i ne razumiju ništa jedan o drugome. Odvajaju se prema društvenom položaju i ne govore s onima iz drugih klasa. To je kao da čovjek trenira da postane atleta a zanemaruje bicepse. Ako, u

obrazovanju ljudi, ostavim njihove glave slabe, oni neće znati baš ono što je najvažnije. Tako stvari stoje.

Kada su djeca završila izgradnju svog organizma s inherentnom, nesvjesnom mudrošću i primila svoje druge zube, od najveće je važnosti dati im nešto što su prethodno koristili nesvjesno. Ona onda postaju ispravna ljudska bića, ljudi koji svoje misli mogu pravilno usmjeriti i znanost duha shvatiti na pravi način. Jednom kada se socijalno mišljenje uništi, ne može se postići ništa racionalno. Ali ako iskoristimo izvornu znanost duha, mnogo toga se može poboljšati u tom smislu.

III. Formiranje ljudskog uha

Orao, lav, bik i čovjek

29 studeni 1922

Postavljeno je pitanje o crtežu koji se pojavio na naslovnici Austrijskog časopisa, *Anthroposophie*, prikazujući glave orla, lava, bika i čovjeka.

Dr. Steiner. Gospodo, mislim da bismo prvo trebali zaključiti naše objašnjenje ljudskog bića, a zatim razmatrati aspekte čovjeka koje ova četiri simbola — orao, lav, bik i čovjek — predstavljaju. Prije nego išta možemo o njima reći moramo izgraditi osnovu, i to ću pokušati napraviti prije kraja današnjeg predavanja. Ta četiri stvorenja, uključujući čovjeka, dolaze od drevnog znanja o ljudskom biću. Oni ne mogu biti objašnjeni onako kako bi to drevni Egipćani, na primjer, napravili, već danas moraju biti objašnjeni drugačije. Može ih se interpretirati ispravno, naravno, ali danas treba krenuti od malo drugačijih pretpostavki.

Želio bih opet ponovno skrenuti vašu pažnju na način na koji ljudsko biće evoluiralo od stupnja embrija. Želio bih još jednom pogledati upravo prvi stupanj, najraniji period. Došlo je do začeca, a embrij se razvija u majčinoj utrobi. U početku, to je samo jedna mikroskopska stanica koja sadrži bjelančevine i jezgru. Ova jedna stanica, oplođeno jajašce, zapravo označava početak čovjekova fizičkog života.

Pogledajmo dakle procese koji neposredno slijede. Što to sićušno jajašce, smješteno u tijelu majke, radi? Dijeli se. Jedna stanica postaje dvije, i svaka se od tih stanica dijeli, time kreirajući sve više stanica poput prve. Na kraju je naše čitavo tijelo izgrađeno od takvih stanica. One ne ostaju potpuno okrugle već preuzimaju svakakve oblike i forme.

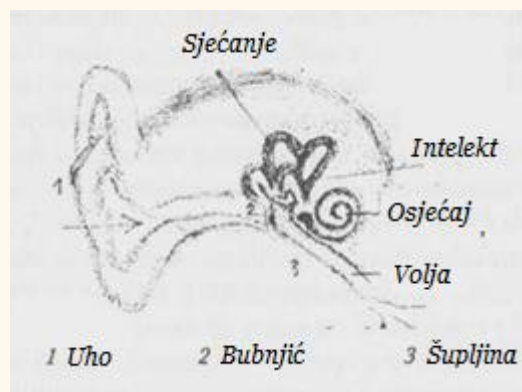
Sada moramo uzeti u obzir nešto što sam ranije spominjao, a to je činjenica da cijeli svemir djeluje na sićušnu stanicu u majčinu tijelu. U današnje vrijeme, naravno, ovakve stvari ne mogu naići na nužno razumijevanje, ali ipak je točno da cijeli svemir radi na stanici. Uopće nije isto ako se jajnik dijeli kada, recimo, Mjesec stoji ispred, ili udaljen od, Sunca. Cijelo zvjezdano nebo baca utjecaj na tu stanicu, čija se unutrašnjost formira u skladu s tim.

Ranije sam rekao da je tijekom prvih nekoliko mjeseci samo glava nerođenog djeteta razvijena. (Upućuje na crtež.) Glava je već formirana u ovoj mjeri, a ostatak tijela je zaista samo dodatak. Postoje sitni mali patrljci, ruke, i druge male izbočine,

noge. Kako se razvija, ljudsko biće će svoje male dodatke transformirati u dlanove, ruke i stopala.

Kako do toga dolazi? Kako se to događa? Razlog leži u činjenici da je u ranijim stupnjevima embrija utjecaj zvjezdanog neba veći. Kako se embrij razvija i raste tijekom mjeseci u majčinoj utrobi, postaje sve više podložan gravitaciji Zemlje. Kada svijet zvijezda djeluje na čovjeka, naglasak je uvijek na glavi. Gravitacija je ta, koja s vremenom, povlači ostale dijelove. Što se dalje vraćamo, istražujući drugi ili prvi mjesec trudnoće, to više vidimo da su ove stanice izložene utjecaju zvijezda. Kako se sve više stanica pojavljuje i razvijaju se postupno milijuni, sve više postaju podložne silama Zemlje.

Ovdje je uvjerljiv dokaz da je ljudsko tijelo sjajno organizirano. Želio bi to učiniti očiglednim razmatranjem jednog od ljudskih osjetilnih organa. Mogao bih jednako lako uzeti primjer oka, ali danas ću govoriti o uhu. Vidite, jedna od onih stanica razvija se u uho. Uho je smješteno u jednu od šupljina kosti lubanje, i ako ga pravilno proučite, vidjet ćete da je to izvanredna struktura. Objasniti ću uho tako da imate neku ideju o njemu. Vidjeti ćete kako ta stanica oblikuje sebe dok je djelom još pod utjecajem zvijezda a dijelom pod utjecajem Zemlje. Uho je formirano na tako čudesan način da bi bio od koristi čovjeku.

Krenimo od izvana prema unutra. Za početak, svatko od vas se može uhvatiti za svoju ušnu školjku, vanjsko uho. Skicirali smo to kako se vidi sa strane (1). Sastoji se od hrskavice i prekriveno je kožom. Dizajnirano je da primi maksimalnu količinu zvuka. Kada bi tu imali samo rupu, uho bi hvatalo mnogo manje zvuka. Možete osjetiti prolaz u vaše uho; on ide u unutrašnjost ušne šupljine, unutrašnjost koštanog sustava glave. Taj je prolaz ili kanal iznutra zatvoren bubnjićem, bubnom

opnom. Za taj je kanal pričvršćena zaista tanka, delikatna, sićušna koža koja bi mogla sličiti onoj od bubnja. Uho je, dakle, iznutra zatvoreno bubnom opnom (2).

Nastaviti ću crtajući šupljinu koja se vidi u kosturu (3). Ovdje su kosti lubanje; ovdje su kosti koje idu u čeljust. Unutra je šupljina u koju vodi ovaj kanal koji je bubnjić zatvorio. Iza vanjskog uha, ušne školjke, imate šuplji prostor, o kojem ću vam sada govoriti. Ne samo da ovaj kanal, ovaj vanjski prolaz u koji možete staviti svoj mali prst, vodi u šupljinu glave, već i drugi kanal također vodi u tu šupljinu iz usta. Drugim riječima, dva prolaza vode u ovu šupljinu: jedan izvana koji se proteže prema unutra do bubnjića, a jedan iz usta koji ulazi iza bubnjića, koji se zove Eustahijeva cijev, premda naziv nije važan.

Sada dolazimo do stvari neobična izgleda — prave ljuske puža, pužnice. Sastoji se od dva dijela. Ovdje je membrana, a ovdje razmak, vestibul. Ovdje je još jedan prostor, timpanska šupljina. Cijela stvar je ispunjena fluidom, živim fluidom, kojeg sam vam opisao na drugom predavanju. Dakle unutar sveg tog fluida je nešto napravljeno od kože što izgleda kao ljuska puža. Unutar ljuske puža, nazvane pužnica, mnoštvo je malih vlakana koja čine bazilarnu membranu. Ovo je prilično zanimljivo. Ako biste mogli prodrijeti kroz bubnjić i pogledati iza njega, našli biste ovu mekanu školjku puža, koja je iznutra prekrivena sićušnim, ispučćenim resicama poput kose.

Što je, zapravo, unutar pužnice? Kada se pitanju pristupi doista znanstveno, primijeti se da je to stvarno mali komad crijeva koji je nekako stavljen unutar uha. Baš kao što imamo crijeva u našem abdomenu, tako imamo sitni dio poput kože crijeva u našem uhu. Konfiguracija uha je takva, dakle, da sadrži malo crijeva, baš kao što u drugom dijelu tijela imamo veliko crijevo. Kohlearni kanal, koji je okružen živim fluidom koji se zove endolimfa, ispunjen je drugim fluidom nazvanim perilimfa. Sve ovo je iznimno zanimljivo. Pužnica je ovdje zatvorena sićušnom membranom oblikovanom poput ovalnog prozora, a ovdje, opet, sa drugom malom membranom koja izgleda poput okruglog prozora. Baš kao što možemo udariti bubanj i učiniti da vibrira, tako i zvučni valovi, dolazeći s obje strane, pokreću ovu malu membranu, ovalni prozor.

Ovalni prozor je membrana postavljena u sredinu pužnice, i zatvara unutrašnjost male školjke puža, koja je ispunjena malo gušćom tekućinom, perilimfom. Tekućina s vanjske strane je rjeđa. Ispod ovalnog prozora je druga mala membrana koja se zove okrugli prozor. Ovdje sada pristupamo nečem čudesnom. Dvije sitne nježne kosti leže na membrani ovalnog prozora. Izgledaju kao uzengija i zovu se stremen. Ljudi ih također nazivaju uzengije. Dakle stremen leži na maloj membrani, izbočeno na takav način da slični na gornji i donji krak na membrani. Predstavite sebi takav gornji i donji

krak stremena i zatim ovdje, dosta neobično, jednu nezavisnu kost, incus ili nakovanj. Prve dvije kosti stremena povezane su zglobom; nakovanj je nezavisan. Te sitne kosti su sve u uhu, a pošto materijalistička znanost na sve gleda površno, ona kost koja leži direktno na bubnjiću naziva, čekić, drugi dio kosti u sredini nakovanj, a ovu drugu, stremen — ili malleus, incus i stapes.

Međutim, obična znanost, zapravo ne zna što su te kosti. Ono što se ovdje nalazi u dva kraka stremena tek se malo razlikuje od ruke savijene u laktu. Vidite, zglob lakta je isto kao i ovaj zglob nakovnja iznad membrane. A tu je i neka vrsta ruke, na kojoj leži nezavisna kost. Mi nemamo takvu kost u našoj ruci, ali je usporediva s čašicom koljena. Tako da s pravom možemo reći da je ovo također poput noge, stopala; to bi dakle bilo bedro, to koljeno (skiciranje), tamo stopalo stoji na membrani, tu je i čašica koljena.

Vidite, najzanimljivije je to da u šupljini uha najprije imamo neku vrstu crijeva i zatim pravu šaku, ruku ili stopalo. Kakva je svrha svega toga? Pa, zamislite da zvuk udari u bubnjić i tamo sve počne vibrirati. Bez da je svjesna toga, osoba određuje unutar uha kakva je to vibracija. Sada razmislite o ovome, što ste možda nekada doživjeli. Stojite negdje na ulici kada nešto iza vas eksplodira. Eksploziju osjećate iznutra i od šoka možda osjetite muku u želucu. Ali ovaj delikatni šok koji vibrira "crijevima" pužnice osjeća fluid unutra, koji prenosi vibracije nastale "dodirivanjem" bubnjića s "rukom", takoreći.

Sada bi vam želio ukazati na nešto drugo. Koja je svrha eustahijeve cijevi koja vodi od usta do unutarnjeg uha? Ako zvuk jednostavno prelazi u uho iz školjke, ne bi nam trebala, ali da bismo shvatili govor drugog prvo moramo sami naučiti govoriti. Kada slušamo nekog drugog i želimo ga razumjeti, zvukovi koje smo naučili izgovarati prolaze kroz eustahijevu cijev. Kada nam druga osoba govori, zvuk ulazi kroz školjku i čini da fluid vibrira. Pošto zrak prolazi u uho od izvana, i pošto mi znamo kako pokrenuti taj zrak s našim vlastiti govorom, mi možemo razumjeti drugu osobu. U uhu, element našeg vlastitog govora na kojeg smo navikli, susreće element onoga što druga osoba govori; tamo se to dvoje susreće.

Vidite, kada kažem, "kuća", navikao sam da se određene vibracije pojave u mojoj eustahijevoj cijevi; kada kažem, "prah", doživljavam druge vibracije. Upoznat sam s tim vibracijama. Kada čujem riječ "kuća", vibracije dolaze izvana, i zato što sam navikao prepoznati ovu vibraciju kada ja sam izgovorim tu riječ, i pošto se moje razumijevanje i vibracija od izvana susreću u uhu, sposoban sam prepoznati njeno značenje. Cijev koja vodi iz usta u uho je bila tu kada sam kao dijete učio govoriti. Tako učimo razumjeti drugu osobu istovremeno dok učimo govoriti. Ove stvari su veoma zanimljive.

Sada, stvari su zaista ovakve. Zamislite da ništa osim onoga što sam ovdje skicirao nije postojalo u uhu. Tada bi barem mogli razumjeti riječi druge osobe i također slušati glazbu, ali ne biste mogli zapamtiti ono što ste čuli. Ne biste imali memoriju za govor i zvuk ako uho ne bi imalo ništa drugo osim ovih dijelova. U uhu postoji još jedna izvanredna struktura koja vam omogućava da zadržite ono što ste čuli. To su tri šuplja luka, koji izgledaju ovako (skiciranje). Drugi je okomit na prvog, a treći, okomit na drugog. Dakle, oni su okomiti jedan an drugog u tri dimenzije. Ti takozvani polukružni kanali su šuplji i također su ispunjeni živim, delikatnim fluidom. Izvanredna stvar u vezi toga je da se iz njih stalno formiraju beskonačno mali kristali. Ako čujete riječ, "kuća", na primjer, ili ton C, kao rezultat formirani su sitni kristali. Ako čujete različitu riječ — "čovjek", na primjer — stvaraju se malo drugačiji kristali. U ta tri mala kanala, oblikuju se mikroskopski mali kristali, i ti sićušni kristali omogućuju nam ne samo da razumijemo već i da zadržimo u sjećanju ono što smo razumjeli . Jer što ljudsko biće radi nesvjesno?

Zamislite da ste čuli da netko kaže, "pet franaka". Želite zapamtiti što je rečeno, tako s olovkom zabilježite to u notes. Ono što ste napisali u bilježnicu nema veze s pet franaka osim kao način da su upamte. Isto tako, ono što netko čuje upisano je u te delikatne kanale sa sitnim kristalima koji zapravo, nalikuju slovima, koje podsvjesna inteligencija u nama čita kada god se trebamo nečega sjetiti. Dakle, doista možemo reći da je memorija za ton i zvuk smještena unutar ta tri polukružna kanala. Ovdje gdje se nalazi ova ruka je smješteno razumijevanje, inteligencija. Ovdje, unutar pužnice je dio čovjekovih osjećaja. Zvukove osjećamo u ovom dijelu labirinta, u tekućini unutar ljuške puža; tamo osjećamo zvukove. Kada govorimo i samo proizvodimo zvukove, naša volja prolazi kroz eustahijevu cijev. Cijela konfiguracija ljudske duše je sadržana u uhu. U eustahijevoj cijevi živi volja; ovdje u pužnici je osjećaj; inteligencija je u slušnim kostima, onim malim kostima koje slične ruci ili nozi; memorija se nalazi u polukružnim kanalima. Tako da čovjek može postati svjestan cijelog procesa, živac prolazi od ovdje (crtež) kroz ovu šupljinu i širi se svugdje, prodire svugdje. Preko ovog slušnog živca, svi ovi procesi su osviješteni u mozgu.

Vidite, gospodo, ovo je nešto izvanredno. Ovdje u našoj lubanji imamo šupljinu. U šupljinu unutarnjeg uha prolazeći od ušne školjke kroz slušni kanal i bubnjić. Sve što sam vam opisao nalazi se u njemu. Prvo, mi protegnemo "ruku" i dodirujemo dolazeće tonove da bi ih shvatili. Zatim prenosimo tu senzaciju na živi fluid pužnice, gdje osjećamo ton. Penetriramo u eustahijevu cijev s našom voljom, i pošto su sićušna kristalna slova formirana u polukružnim kanalima, možemo je sjetiti što je rečeno ili otpjevano, ili što god nam je došlo kao zvuk.

Dakle možemo reći da unutar uha mi nosimo nešto poput malog ljudskog bića, jer to malo biće ima volju, razumijevanje, osjećaj i memoriju. U toj maloj šupljini nosimo okolo s nama sićušnog čovjeka. Mi se zaista sastojimo od mnogo tih sićušnih ljudskih bića. Veliko ljudsko biće je zapravo zbroj mnogo malih ljudskih bića. Kasnije, pokazati ću vam da je i oko također takav minijaturni čovjek. Nos je, također, malo ljudsko biće. Sve te "male ljude" koji čine ukupno ljudsko biće drži na okupu nervni sustav.

Ti mali ljudi su stvoreni dok je čovjek još embrij u majčinom tijelu. Sve što je formirano i razvijeno tamo još je to pod utjecajem zvijezda. Konačno, te čudesne konfiguracije — kanali koji proizvode kristale, male slušne kosti — ne mogu se oblikovati gravitacijom o silama Zemlje. Oni su organizirani u maternici od sila koje silaze sa zvijezda. Pužnica i eustahijeva cijev su dijelovi koji pripadaju čovjeku kao biću Zemlje i razvijeni su kasnije. One su oblikovane od sila koje potječu od Zemlje, od gravitacije koja nam daje formu i omogućuje djetetu da stoji uspravno dugo nakon što se rodi.

Vidite, ako u početku netko zna kako cijelo ljudsko biće potječe od jedne male ćelije, i kako je jedna ćelija transformirana u oko dok druga postaje uho a treća nos, onda razumije kako je čovjek postupno izgrađen. Zapravo, postoji deset grupa stanica koje se transformiraju, ne samo jedna, ali još možemo zamisliti da je jedna stanica u početku. Dakle, u početku postoji samo jedna ćelija. To proizvodi drugu, koja time što je smještena u neznatno drugačiji položaj dolazi pod različiti utjecaj i razvija se u uho. Druga se razvija u nos, treća u oko, i tako dalje. Ništa od toga ne proizlazi od bilo kakvog utjecaja Zemlje. Sile Zemlje mogu oblikovati samo one dijelove koji su uglavnom okrugli, kao što u abdomenu Zemlja ustrojava sustav crijeva. Sve drugo je formirano od utjecaja zvijezda.

O tim stvarima danas znamo jer imamo mikroskope. Konačno, slušne kosti su sićušne. Zanimljivo je da su ove stvari ljudi znali u drevna vremena, iako je izvor njihovog znanja bio sasvim različit nego je to danas. Na primjer, prije 3.000 godina drevni Egipćani su se također zanimali za znanje o čovjekovoj organizaciji i na svoj su način znali koliko je izvanredno unutarnje funkcioniranje ljudskog uha. Rekli su sebi da čovjek ima uši, oči i druge organe koji pripadaju glavi. Ako ih želimo objasniti, moramo se pitati kako je uho, na primjer, oblikovano drugačije od ostalih organa. Drevni su rekli da su se oni organi koji su dio glave razvili prvenstveno od onog što na Zemlju dolazi odozgo. Rekli su, "Visoko u zraku orao se razvija i sazrijeva. Moramo pogledati u tu oblast ako želimo vidjeti snage koje formiraju organe u ljudskoj glavi". Dakle, ti drevni ljudi su crtali orla na mjesto glave kada su opisivali ljudsko biće.

Kada promatramo srce ili pluća, vidimo da izgledaju potpuno drugačije od uha ili oka. Kada pogledamo pluća, ne možemo se okrenuti zvijezdama, niti to možemo u slučaju srca. Snage zvijezda snažno rade u srcu, ali ne možemo izvesti zaključak o konfiguraciji srca samo iz zvijezda. Drveni Egipćani su to znali; znali su da te organe ne možemo tako usko povezati sa zvijezdama kao one od glave. Razmišljali su o tim aspektima i pitali se konstitucija koje životinje naglašava organe slične ljudskom srcu i plućima. Orao posebno razvija one organe koje čovjek ima u svojoj glavi.

Drevni su mislili da je životinja koja prvenstveno razvija srce, koja je cijela srce i stoga najhrabrija, lav. Tako su dio čovjeka koji sadrži srce i pluća nazvali "lav". Za glavu su rekli "orao", a za srednji dio "lav".

Shvatili su da su čovjekova crijeva opet drugačiji organi. Vidite, lav ima prilično kratka crijeva; njihov razvoj je ograničen. Sitno "crijevo" u ljudskom uhu je formirano delikatno, ali čovjekova abdominalna crijeva nisu tako fino oblikovana. Promatrajući crijeva, njihovu formaciju možete usporediti samo s prirodom onih životinja koje su uglavnom pod njihovim utjecajem. Lav je pod utjecajem srca, a orao pod zahvatom gornjih sila. Kada promatrate krave nakon paše, možete osjetiti kako su one i njihova vrsta u potpunosti upravljana crijevima. Kada probavljaju, doživljavaju veliku ugodu, pa su drevni nazvali dio čovjeka koji čini sustav probave, "bik". To nam daje tri člana ljudske prirode: orao — glava; lav — grudi; bik — abdomen.

Naravno, drevni su znali kada su proučavali glavu da to nije stvarni orao, niti da je srednji dio lav, niti donji dio bik. Znali su to, i rekli da ako ne bi bilo drugog utjecaja, da bi mi svi išli okolo s nečim kao što je orao na mjestu glave, lavom u oblasti grudi i bikom dolje; svi bi takvi šetali okolo. Ali nešto drugo ulazi u igru što transformira ono gore i oblikuje u ljudsku glavu, a slično i sa drugim dijelovima. Taj je agent sam čovjek; čovjek kombinira ta tri aspekta.

Izvanredno je kako su ti drevni ljudi izrazili, s takvim simbolima, određene istine koje mi danas opet potvrđujemo. Naravno, oni su mogli oblikovati ove slike lakše nego mi jer, iako mi moderni ljudi učimo mnoge stvari, misli koje normalno dobijemo u školi ne dodiruju duboko naša srca. To je sasvim drugačije u slučaju onih drevnih ljudi. Njih bi obuzeo osjećaj koji emanira iz misli i stoga su sanjali o njima. Ti ljudi su sanjali istinske snove. Čitavo ljudsko biće bi im se pojavljivalo kao slika, i iz njegovog čela su vidjeli kako gleda orao, iz srca, lav, a iz abdomena, bik. To su kombinirali u prekrasnu sliku cijelog ljudskog bića. Uistinu se može reći da su ti davni ljudi sastavili svoj koncept ljudskog bića iz elemenata čovjeka, bika, orla i lava.

To se gledanje nastavilo u opisima evanđelja. Često se ide s tog gledišta. Netko kaže da je u Evanđelju po Mateju humanost Isusa dobro opisana; stoga, njegov autor je nazvan "čovjek". Zatim uzmete slučaj Ivana, koji opisuje Isusa kao da lebdi ili leti nad Zemljom. Ivan zapravo opisuje što se događa u oblasti glave; on je "orao". Kada se ispita evanđelje Marka, vidi se da on opisuje Isusa kao borca, hrabrog; dakle, "lava". Marko piše kao onaj koja prvenstveno predstavlja organe čovjeka smještene u prsima. Kako piše Luka? U Luki je predstavljen kao liječnik, kao čovjek čiji je glavni cilj terapijski, i u njegovom evanđelju može se prepoznati element iscjeljenja. Iscjeljivanje se postiže unošenjem sila izlječenja u probavne organe. Shodno tome, Luka opisuje Isusa kao onoga koji donosi element iscjeljenja u nižu prirodu čovjeka. Luka je, dakle, "bik". Tako se mogu predstaviti četiri evanđelja: Matej — čovjek; Marko — lav; Luka — bik; Ivan — orao.

Što se tiče časopisa čija naslovnica predstavlja četiri figure za koje ste pitali, njegova svrha je predstaviti nešto vrijedno što se može prenijeti od jednog ljudskog duha drugom. Dakle u njemu treba prikazati istinsko ljudsko biće. U prikazu ovog crteža orao je predstavljen gore, zatim lav i bik, s čovjekom koji ih obuhvaća sve. To je napravljeno da se pokaže da se časopis ozbiljno bavi čovjekom. To mu je cilj. Nije

mного ljudskog elementa prisutno u tiskanim novinama ovih dana. Ovdje je trebalo skrenuti pažnju na činjenicu da ovaj časopis može pružiti šansu čovjeku da se potpuno izrazi. Ono što kaže ne smije biti glupo: orao. Ne smije biti kukavica: lav. Niti se smije izgubiti u smiješnim maštarijama već stajati čvrsto na Zemlji i biti praktičan: bik. Konačan rezultat bi trebao biti "čovjek", i on se treba obraćati čovjeku. To je ono što bi se poželjelo vidjeti, da se sve što se prenosi od čovjeka do čovjeka odvija na ljudskoj razini.

Dobro, ipak sam imao vremena doći na vaše pitanje nakon što sam se osvrnuo na temu s kojom sam počeo. Nadam se da je moj odgovor bio razumljiv. Je li vas zanimao opis uha? Trebalo bi znati ove stvari; treba se upoznati s onim što je sadržano u raznim organima koji se nose okolo u tijelu.

Pitanje: Ima li vremena za reći nešto o "lotus cvjetovima" koji se ponekad spominju?

Dr. Steiner: Do toga ću doći kad vam budem opisivao pojedine organe.

IV. Štitnjača i hormoni

Steinach test

Tretmani mentalnog i fizičkog pomlađivanja

2 prosinca 1922

Dr. Steiner. Gospodo, netko je uručio napisano pitanje u vezu štitne žlijezde.

Pitanje: Štitna žlijezda može biti povećana i kada jest imamo gušavost. Pošto guša može vršiti pritisak na dušnik i tako praviti problem, na toj žlijezdi, čija funkcija nije poznata, rade se operacije. Međutim, ubrzo nakon operacije, primijeti se čudna pojava. Osobe kojima je uklonjena cijela štitnjača, pokazuju i fizičke i mentalne promjene. Rast je prestao, udovi su postali veći, i znojenje je prestalo. Također je bilo evidentno i nekakvo mentalno zaostajanje. Kada je utvrđen uzrok tome, pokušali su liječiti oštećenja dajući nesretnim ljudima štitne žlijezde uzete od svježe zaklane teladi ili uškopljenog ovna. Rezultat je bio zapanjujući. Svi negativni učinci su opali. Ali ti rezultati su bili kratkotrajni, i unutar par tjedana trend se opet obrnuo. Pacijentov želudac također se bunio. Zatim su dijelovi štitnjače uvedeni u grlo. Opet, rezultati su bili zadivljujući, ali znakovi pogoršanja su se ponovno pojavili.

Injekcije napravljene pripravcima od štitnjače nisu bile mnogo uspješnije. Engleska tvrtka postigla je iznenađujuće rezultate s određenim tabletama čak i u slučajevima kretenizma. Međutim, kratki prestanak u njihovoj uporabi, preokreće proces oporavka. Što se može očekivati s nastavkom korištenja ovih tableta?

Dr. Steiner: Gospodo, ako uzmete u obzir ono što smo već raspravljali ovdje, moći ćete prilično dobro razumjeti stvari. Vidite, do otprilike prije sedamdeset godina, do otprilike sredine devetnaestog stoljeća, nije pridavan poseban značaj štitnoj žlijezdi, koja je smještena ovdje na prednjem dijelu vrata. Smatralo se da je poput slijepog crijeva ili nekog drugog organa koji je igrao ulogu kod čovjekovih predaka ali više nije potreban. Ukratko, ovoj žlijezdi nije pridavan poseban značaj. Tada je primijećeno da njena degeneracija, s formiranjem guše, ima poseban učinak čak i na mentalne sposobnosti. Njena svrha i patološko povećanje su proučavani kod kretena, odnosno, kod retardiranih i ljudi s mentalnim oštećenjima. Može se vidjeti da su u određenim zemljopisnim oblastima ljudi i retardirani i pogođeni gušom. Širom Europe je poznato da u Halberstadt-u retardirana populacija ima gušu toliko veliku da se u nekim slučajevima širi preko ramena.

Sada, mislilo se u početku da ako patološko povećanje štitnjače ima tako izražen utjecaj na mentalne sposobnosti, to je ukazivalo na kirurško uklanjanje. Tako se danas razmišlja. Velika prednost se davala kirurgiji jer je u devetnaestom stoljeću napravljen veliki napredak u kirurškim metodama; to je postao najvažniji aspekt medicine, onaj koji najviše zaslužuje priznanje. Tako da je prva ideja bila ukloniti one organe koji naizgled nemaju značaja. To je postupak koji se slijedio u slučaju slijepog crijeva. Operativno se uklanja ako pokazuje bilo kakve patološke simptome.

Taj način razmišljanja ignorira nešto što sam ovdje više puta naglasio. Sjetiti ćete se da kad promatrate čovjeka u njegovoj cjelovitosti, često primijetite da je nešto prisutno u određenim procesima djeteta što ima učinka mnogo kasnije, čak i u poodmakloj dobi. Obična medicinska razmišljanja bave se samo onim što zahtijeva trenutak. Stoga se poduzimaju koraci koji u tom trenutku izgledaju najkorisniji, ali ne pridaje se pažnja budućem tijeku događaja. Teško je donijeti sveobuhvatnu prosudbu o ovim stvarima jer, ako pacijent nije odmah operiran kada pokazuje simptome upale slijepog crijeva, na primjer, može odmah podleći. Tada se, naravno, smatra da je liječnik odgovoran. Stvar je u tome da se istraže drugi načini za rješavanje ovih problema osim kirurških. Možda ste upoznati s hirom ovih dana da se puštaju mladi da idu okolo s što je moguće više golim stopalima i nogama, čak i do koljena. Pa, ta navika doprinosi degeneraciji slijepog crijeva! Naravno, jednom kad se slijepo crijevo upali, mora ga se ukloniti, ali kada stvari vidite u širem kontekstu, znate kako u prvom redu spriječiti da se takvi problemi pojave.

Sada, točno je da štitna žlijezda ima veliku važnost i velike posljedice za cijeli ljudski organizam. Kao što sam rekao, ljudi su toga svjesni od zadnje polovine devetnaestog stoljeća. Znaju da neispravna štitnjača ne dopušta korištenje tijela za mentalne aktivnosti na normalan način. Sve što je navedeno u pitanju stvarno se dogodilo. Ako se dio štitnjače ostavi, kod pacijenta je, zaista, došlo do nekog poboljšanja. Oslobođen je proširenja i njegova mentalnost nije imala negativnog utjecaja. Ali kada je cijela štitnjača uklonjena i ništa od žlijezde nije ostalo, pacijent je postao više retardiran nego ranije. Naravno, iz ovoga se naučilo da čak i bolesna štitnjača ima značaja u izražavanju čovjekovih sposobnosti duše i duha.

Izlučevina štitnjače davana je pacijentima na brojne načine. Usput, tekućina koja se nalazi u žlijezdi naziva se sekret. Injekcije supstance štitnjače mogu rezultirati povećanjem tekućine štitnjače u tijelu, ali ta metoda ne dovodi do trajnog poboljšanja. Čini se da organizacija tijela nije poželjno reagirala na ono što je dano. Do sada, najbolji rezultati su postignuti davanjem tekućine štitnjače o obliku tih tableta, koje su apsorbirane u probavnom sustavu. Uvođenje supstance štitnjače u stomak i otuda u cirkulaciju krvi prožima tijelo izlučevinom ove žlijezde. Ovaj lijek

dokazuje da je tijelu potrebna ta izlučevina. Pokazuje, također, da kada štitnjača funkcionira ispravno, njena izlučevina prelazi u krv u sićušnim količinama i prodire u cijelo tijelo. Ako je izlučevina štitnjače uvedena u stomak radije nego izravno u krv, ona također nalazi put u cirkulaciju krvi. Ali razumijete, naravno, da je davanje tekućine štitnjače putem stomaka učinkovito samo ako počne cirkulirati u krvi. Ako se tablete ukinu, količina štitnjače u krvi će se smanjiti. Dakle ljudi koji primaju supstancu štitnjače na ovaj način moraju je stalno uzimati. Tada ostaje učinkovita.

Može se reći da to, zaista, nudi konkretan dokaz materijalizma jer vidimo da trebamo samo uzeti neke supstance da bi povećali mentalne sposobnosti. Isto vrijedi i kada je supstanca proizvedena u tijelu, kao u slučaju s izlučevinom štitnjače. Međutim, temeljitim pregledom svih pokusa u tom području, otkrivamo nešto drugo.

Štitne žlijezde su prilično velike, kao što možda znate, i smještene su na prednjem dijelu vrata. Unutra njih su male žlijezde, s desne i lijeve strane, koje nisu veće od glave igle. One izlučuju supstance koje su također proizvedene u drugim dijelovima tijela. Slično, ali ne identično, supstance su izlučene od malih žlijezda u drugim dijelovima tijela. Premda se razlikuju od supstanci proizvedenih u malim žlijezdama štitnjače, takve supstance su, na primjer, izlučene od nadbubrežne žlijezde. Sitne žlijezde poput ove nalaze se i u drugim dijelovima tijela. Drugim riječima, tijelo sadrži tragove supstanci izlučenih u raznim dijelovima svoje organizacije. Te supstance se nazivaju hormonima. Takav hormon koji prožima tijelo u sićušnim količinama također je sadržan u sitnim žlijezdama unutar štitnjače.

Možete to predstaviti ovako. Ako ribu izvadite iz njenog vodenog okoliša, umrijeti će jer ne može živjeti na zraku. Slično, ove hormonalne žlijezde, koje slične sićušnim živim organizmima, mogu preživjeti samo unutar štitnjače, čija je stvarna svrha osigurati mjesto gdje mogu funkcionirati. Kada se štitnjača kirurški ukloni, tijelo je lišeno hormona koje proizvodi. Ako su te sićušne žlijezde uklonjene sa štitnjačom, prognoza je negativna, ali ako dovoljno štitnjače koja ih sadrži ostane, stvari ne izgledaju toliko loše. Mora se ostaviti dovoljno da se dopusti da neke od tih malih žlijezda nastave funkcionirati. Kada se cijela štitnjača izreže, hormoni koje proizvode žlijezde su također uklonjeni i to je štetno. Manje radikalna operacija koja ih ne uklanja sve je uspješna. Poželjno je dakle, ukloniti samo dijelove štitnjače; treba pustiti hormonalne žlijezde da ostanu. Ali, ako je količina koje nedostaje supstanci štitnjače zamijenjena s tabletama, tako da krv od njih prima ono što treba i također ono što dođe od ostatka žlijezda, može se očekivati da se pacijentovo opće stanje poboljša. Stvar je zaista prilično složena, i mnogo zavisi od toga kako je izlučevina štitnjače proizvedena.

Kada je pokus izvršen na uškopljenom ovnu kojem je samo dio štitnjače uklonjen, ostavljajući dio koji sadrži hormonalne žlijezde, tada se utvrdi da izlučevina nema ljekovitu vrijednost koju bi imala ako bi cijela žlijezda bila uklonjena. Međutim, kada se uzme cijela žlijezda, hormon koji stvaraju hormonalne žlijezde kombinira se s izlučevinom štitnjače, prožimajući krv štitnjače, i može se dobiti učinkovit ekstrakt. Ali, ako se ukloni samo dio štitnjače uškopljenog ovna, ostavljajući hormonalne žlijezde, ekstrakt štitnjače će biti manje učinkovit; dakle, takve tablete isto tako neće djelovati. Dakle vidite da ne ovisi sve o štitnjači kao takvoj. Njena svrha je samo njegovati sićušne hormonalne žlijezde, koje, kao što možete pretpostaviti, dugo nisu bile otkrivene. Kad su tako malene, kako su ih mogli primijetiti?

Iz svega ovoga možete razumjeti da su za čovjekovo blagostanje jednostavno potrebne određene supstance. Trebate se samo sjetiti da su njegove mentalne sposobnosti izmijenjene kada pije vino, na primjer. Pijenjem vina stvara se veselje, ali kasnije će se stvari vjerojatno promijeniti. Sljedećeg dana je raspoloženje obično suprotno od veselosti! Tako je i sa supstancom koja je sadržana u hormonalnim žlijezdama i koja je potrebna u čovjekovom tijelu u sićušnim količinama. On koristi tu supstancu, i životinje je trebaju, također. Mnogo se može postići radeći s takvim supstancama u organizmu.

Pa, u posljednje vrijeme, to je vodilo do pomnijeg ispitivanja ovih delikatnih supstanci. Što je osnova učinkovitosti supstanci kao što su one izlučene od hormonalnih žlijezda? Gospodo, to možete razumjeti tek kad shvatite da je tijelo stalno podložno procesima propadanja. Osobitost je organizma da se u njemu stalno formiraju štetne tvari. Supstance izlučene od hormonalnih žlijezda neutraliziraju štetno djelovanje otrova koji se formiraju u tijelu. Najzanimljivija pojava je da se proces života sastoji od toga da čovjek stalno truje sebe, i zatim se stalno suprotstavlja učincima otrova pomoću tih malih žlijezda unutar sustava. Uzmite slučaj nadbubrežne žlijezde. Ako te male hormonalne žlijezde rade ispravno, čovjek izgleda kao što vi svi izgledate. Ali ako ne rade, ten postaje smeđi, žućkasto smeđi. Takva bolest se naziva Addisonova bolest, jer je to dr. Addison prvi primijetio. Jednom smo imali takvog pacijenta koji je bio član našeg društva i koji je ovdje tražio lijek. Njegova smeđa obojanost i potamnjenje kože je uzrokovano od određenih štetnih supstanci u tijelu koje nisu neutralizirane od onih supstanci normalno proizvedenih od nadbubrežne žlijezde. Slično tome, mentalna retardacija je uzrokovana nedostatkom supstanci normalno proizvedenim u hormonalnim žlijezdama štitnjače.

Kada se primjenjuju tablete, hormoni koji djeluju kao antidot prenose se u tijelo, i njihovi učinci su vodili liječnike da se pozornije posvete ovoj čitavoj sferi problema.

Zanimljivo je da se ovo pitanje također pojavljuje i u vezi sa Steinach-ovom teorijom. Budući je ova teorije nekako povezana s našom temom, vrijedit će ih zajedno razmotriti. Steinach-ova teorija je tek desetak godina stara sada. Prije deset godina, profesor iz Beča poslao je izvještaj o svojim pokusima Akademiji znanosti. Sada poznat kao Steinach-ova teorija, izvještaj se temelji na činjenici da je tijelo stalno prožeto s hormonima, proizvodom sićušnih malih žlijezda. Zanimljivo da izgleda da se tijelo stalno truje od vlastitih organa, ali sićušne žlijezde smještene posvuda u sustavu proizvode antidote. Počevši od vrata, imamo hormonalne žlijezde štitnjače, koje nam omogućuju da govorimo a ne da mucamo, i da misli povežemo s govorom. Hormoni proizvedeni u nadbubrežnoj žlijezdi sprječavaju da potamnimo i osiguravaju našu zgodnu svijetlu put. Također, hormonalne žlijezde reproduktivnih organa emitiraju malu količinu delikatne tekućine. Te žlijezde, testisa ili jajnika, mogu se naći i kod životinja i kod ljudi, i kod muških i kod ženskih. Kod djeteta su tek neznatno razvijene, ali kad ona ili on dosegne pubertet u četrnaestoj ili petnaestoj godini, postaju potpuno razvijene. Kod muških, testisi se nalaze u mošnjama. Sadrže male hormonalne žlijezde čija izlučevina prodire u cijeli optok krvi u sićušnoj raspršenosti.

Steinach-ovi pokusi su pokazali da ovaj konkretan hormon ima svojstvo suzbijanja procesa starenja. Znanstvenici se već dugo bave starenjem, a mnogo prije nego je Steinach-ova teorija postala poznata, liječnik znanstvenik u Parizu koji se zove Metschnikoff objavio je neke zanimljive stvari o pojavi starenja. Njegova polazišna točka je bila da tijelo neprestano truje sebe. Naglasio je činjenicu da se otrovi stalno akumuliraju u crijevima i da čovjek stari od djelovanja mikroskopski sitnih, stvorenja poput životinje ili biljke, koji ih stvaraju.

Sada, Steinach je zaključio da se procesu starenja, tom sasvim prirodnom i normalnom procesu propadanja, možemo suprotstaviti. Svoje pokuse je provodio uglavnom sa štakorima; najvažniji pokusi bili su sa štakorima. U slučajevima poput ovih, treba reći da pokusi sa životinjama nisu bezrezervno primjenjivi na ljude. Ne može se sve što se događa životinjama, posebno štakorima, bezrezervno primijeniti na čovjeka. Konačno, organizam životinje različit je od onog od čovjeka, i moram reći, čak i ako netko ima loše mišljenje o veličini ljudskih bića u usporedbi s, na primjer, prostranstvom svemira, ipak postoji razlika između fizičkog organizma čovjeka i štakora.

Većina znanstvenih rezultata dobivena je, kao što sam rekao, pomoću pokusa na štakorima, koji su posebno pogodni za ovakve testove. Vidite, normalan životni vijek štakora je oko dvije, dvije i pol godine, a prije nego umre pokazuje prilično naglašene znakove starenja. Štakori su prilično okretna i agresivna bića, a kada

ostare, postanu tupi i mlitavi. Izgube krzno na nekim mjestima i postanu ćelavi; na drugim mjestima, krzno postaje čekinjasto i ćupavo. Također, gube apetit. Njihova dob posebno se pokazuje u tome što, kada su mušjaci zatvoreni u kavezu, ne bore se već se drže za sebe, i kada je stari mušjak zatvoren sa ženkom, za nju ne pokazuje interes.

Naravno, treba biti oprezan s takvim pokusima jer su štakori osjetljivi na svakakve bolesti. Brzo postanu tuberkulozni i često se zaraze vrpčastim crvima ili drugim crijevnim parazitima. Također, štakori su podložni zaraznim bolestima. Stoga, ako štakor pokazuje simptome koje sam opisao, mora se utvrditi jesu li uzrokovani ovakvim bolestima ili su zaista znakovi starenja. Dakle, da bi se provedli ovi pokusi sa štakorima treba započeti s velikim brojem i stalno ih pregledavati zbog crijevnih parazita. One s grubim krznom ili gubitkom dlake zbog bolesti treba eliminirati. Na kraju će vam ostati nekoliko štakora koji su stvarno stari.

Steinach je prvenstveno eksperimentirao s muškim štakorima. Stariji mušjaci koji su bili mlitavi i imali ćelava mjesta, koji su izgubili dlaku i nisu više bili zainteresirani za ženke, bili su tretirani na sljedeći način. Kada se ne razmnožava, testisi muških štakora nalaze se iznad mošnjji. Ta žlijezda stalno ispušta fluid u sitne kanale. To se može predstaviti ovako (crtež). Sićušni kanali vode od testisa do sjemenih kanalića, iz kojih se ispušta sjeme. Hormon testisa prolazi kroz ovaj kanal i miješa se sa sjemenom tekućinom, koja postaje prožeta s hormonima. Kada je životinja mlada, ova žlijezda proizvodi hormone koji prolaze kroz te kanale, ili *vas deferens*. Iz njih, ulazi u spermatičnu vrpcu, tako da sjeme ejakuliralo od muškaka koje impregnira ženu sadrži te hormone. Također je raspršen po tijelu. Glavni dio hormona utječe u spermatičnu vrpcu, dok je ostatak u sićušnim količinama distribuiran krvlju u cijeli organizam štakora.

Sada uzmimo slučaj štakora koji postaje star i oronuo. Na slabost i letargiju tijela ukazuje to da više ne može kontrolirati svoje funkcije lućenja, izgubio je nad njima kontrolu. Možda ste ćuli da se to događa ljudima koji su pogubljeni. To se događa kada tijelo oslabi. Kada organizam stari, previše tog hormona utječe u sjemeni kanal, a premalo je zadržano u tijelu. Tijelo tada u poodmakloj dobi sadrži otrovne supstance jer hormon testisa nedostaje i stoga ne djeluje kao antidot. To u prvom redu objašnjava zašto organizam štakora stari. Stari jer ga prožimaju razne otrovne supstance proizvedene u tijelu.

Kada dijete dosegne pubertet mnogo hormonalne supstance prelazi u tijelo. To, međutim, nije glavna stvar. Pošto je organizam mlad i snažan, može zadržati hormone koje prima i omogućiti da višak bude isprašnjen.

Sada, kada štakor ostari, previše hormona se ispušta. Tako je Steinach zavezao sićušni kanal s malim nitima, tako zatvarajući prolaz iz testisa u spermatičnu vrpču. Pošto hormoni sada nisu mogli napustiti testis, ušli su u tijelo preko krvi. Razumijete kako je to funkcioniralo, zar ne? Kada zatvorite slavinu, tekućina se podiže. Zatvorio ga je ovdje (pokazavši na crtežu), napravio podvez, kako se to zove, i na taj način prouzrokovao da svi hormoni prodru u tijelo. Štakor je postao opet živahan i čak mu je narasla i nova dlaka. Kada je smješten za ženkama, pokazao je seksualnu želju i napadao ih, iako ih više nije mogao impregnirati jer ga je operacija učinila sterilnim. Stvarno se to dogodilo.

Vidite, zapravo je vrlo jednostavno. Stara tijela previše dopuštaju hormonima da pobjegnu, ali zbog podveza su zadržana i proces starenja je preokrenut, čak iako privremeno. Prilično je zanimljivo vidjeti kako su ovi mali štakori postali opet agilni i mlađahni nakon što je napravljen podvez na mjestu koje sam naznačio. Ti podvezi se mogu napraviti na razne načine. Način na koji sam to upravo nacrtao je prilično složen jer do te točke treba doći operacijom. Najprije, mora se napraviti rez na vanjskoj strani, zatim se nit mora umetnuti oko kanala kako bi se mogla podvezati. Pokusi su napravljeni i na druge načine, također. Na primjer, testisi, posebno u slučaju ljudi, uništeni su X-zrakama, čime su zadržani hormoni testisa. Ukratko, svi ovi testovi se temelje na nekakvom zadržavanju hormona u organizmu. Ovdje vidite sličnost s štitnjačom. I tu je pitanje, također, unošenja hormona u krv. Isto je i s hormonom testisa, samo se to ovdje radi o zatvaranju kanala kada je osoba postala neumjerena u staroj dobi.

Steinach je uspješno nastavio s ovim testovima u sljedećih deset godina i danas se zaista može tvrditi da ono što je dokazano kod štakora u određenoj mjeri vrijedi i za ljude. Takvi pokusi su rađeni na ljudima i dobiveni su slični rezultati koristeći podveze ili uvodeći hormone mlade osobe izravno u spolne žlijezde. To je napravljeno injekcijama ili ubrizgavanjem sjemene tekućine mlade životinje izravno u testise. Drugim riječima, svakakvi načini su pokušani da se ti hormoni uvedu u tijelo. Rezultati su zaista postignuti, i iako su pomalo preuveličani, ne mogu se zanijekati. Pokusi su zapravo, napravljeni ne samo na štakorima već također i na starijim ljudima koji su postali slabi; oni su tada povratili nešto mladosti. Naravno, učinak ne traje predugo. Ljudsko tijelo može živjeti određeni broj godina i nikako nije sigurno može li se životni vijek produžiti na ovaj način. Čovjek može nekako biti pomlađen ali, za sada, ne može se produžiti život. Međutim, izvedivo je, da i životni vijek, također, u konačnici bude produžen na ovaj način.

Međutim, razumijete, također, da ove stvari imaju svoje negativne aspekte. Točno je, zar ne, da neki ljudi loše spavaju? Ako se mladi ljudi koji ne spavaju dobro

liječe pilulama za spavanje od opijuma ili morfina, oni sigurno spavaju bolje, nema sumnje. Ne može se to negirati, ali činjenica je da ako je kemijski lijekovi primjenjuju višestruko na mlade ljude, oni će, nakon nekog vremena, oslabiti tijelo. Stvorit će se povećana potreba za lijekovima, i doći će do toga da nije moguće živjeti bez njih, postati će ovisni o njima. Zatim, u kasnijem životu, imati ćemo posla s osobom koja nije u potpunosti u posjedu svog zdravlja. Dakle mnogo je bolje pokušati izliječiti nesanicu psihološkim sredstvima, boreći se s njom više na unutarnji način. Ako se pacijenta ohrabri da misli i da se koncentrira na jednu riječ, postupno će iznutra dobiti snagu da zaspe. Ova metoda je mnogo bolja jer, na ovaj način, čovjek ne oslabi sebe. Učinci tableta za spavanje su neosporni; neosporno je da osoba s njima spava bolje, ali to svakako treba razmotriti s drugog aspekta. Treba pokušati san izazvati od unutarnjeg, mentalnog smjera. Naravno, ova metoda je teža i povezana je donekle s obrazovanjem. Ako se djeca pravilno odgajaju, lako ih se može potaknuti da imaju odgovarajuću količinu sna svaku noć. Kasnije u životu ljudima nije potrebno davati tablete za spavanje ako su propisno tretirana u školi.

Ove metode pomlađivanja zaista se mogu usporediti s uzimanjem pilula za spavanje. Da, gospodo, od posebnog interesa je sljedeće. Rekao sam vam da se Metschnikoff već bavio simptomima starosti; tada još, Steinach-ovi pokusi nisu bili poznati. Možda će vas iznenaditi da saznate da je sasvim materijalistički liječnik preporučio da njegovi pacijenti čitaju stvari kao što Goetheov *Faust*! Zaista, rečeno im je da čitaju knjige kao što je *Faust*; to bi ih trebalo pomladiti.

Ima mnogo istine u ovoj preporuci. Ako u starijoj dobi netko ima interes koji potpuno zaokuplja dušu i duh, nešto što ispunjava entuzijazmom, to će učiniti nekoga mladolikim. Značenje "entuzijazma" blisko je značenju "nadahnuća". Nešto duhovno ulazi u um. Inače, korišteni izraz ne bi bio "entuzijazam" već "utjelovljenje", što označava materijalni proces. Kada se javno obraćaju, čak ni materijalisti ne kažu, "Budimo puni utjelovljenja"! Iako poriču duh ipak kažu, "Budimo puni entuzijazma"! Ispunjenje entuzijazmom zaista je izvor pomlađivanja. Naravno, to se ne može dokazati sa štakorima! Međutim, to je izvor pomlađivanja kod ljudi, i ako se napravi promatranje života u ovom smjeru, otkriti će se da, zavisno o čovjekovom zdravlju i snazi, da li se do pomlađivanja može mnogo lakše doći ako bi se imalo vremena za bavljenje nekom mentalnom aktivnošću. Mentalna ili duhovna aktivnost ima osobitost da drži na okupu i snažnim žljezdane zidove. Ako je čovjek cijeli život zainteresiran samo za površne stvari u svom životu, njegove žlijezde i vaskularni zidovi postaju brže labavi nego ako ima interesa za duhovne i mentalne aktivnosti. Ako je pravilno odgojen kao dijete, a zatim mu je dano dovoljno vremena da sebe prožme s duhom, neće mu trebati takvi podvezi jer će zadržati svoju snagu i tijelo će zadržati ono što mu je potrebno.

Druga je stvar sa štitnjačom. Tu se, često mora pribjegavati medicinskim sredstvima jer je ekstremno složeno dobiti poboljšanje, dakle, duhovnim sredstvima. Ipak, i tu će se također, postići rezultati i, u stvari, već su postignuti. Ako pacijent iz dana u dan neke izreke ponavlja i izgovara poput pjesme, veličina štitnjače će se smanjiti.

Dakle može se reći da je hormonalna terapija jednako učinkovita kao i lijekovi za nesanicu. Međutim, bilo bi bolje, ako bi ljudi konačno počeli razmišljati da stvari postižu na druge načine osim na materijalističke i konačno razmotrili o pružanju šanse civilizaciji koja bi svakom pružila priliku za određeni stupanj duhovne aktivnosti. Tada se ove manipulacije ne bi toliko cijenile, jer bi se prepoznalo da netko u staroj dobi postane slab u prvom redu zbog negativnih aspekata naše civilizacije. Sve te operacije na ljudima koje im u staroj dobi daju par mjeseci pomlađivanja u osnovi služe da izjednače ono što je već bilo oštećeno. S medicinskog stajališta to je briljantno, izvanredno ostvarenje, ali kada se gleda u širem kulturalnom kontekstu, isto tako se vidi i tamnija strana.

Naravno, moramo također uzeti u obzir i nešto drugo. Ranije sam rekao da propisivanje tableta za spavanje mlađim osobama zapravo njih slabi. Ako se tretman pomlađivanja primjeni na starije osobe koje su zgrčene i jedva mogu pipati, naravno da je za njih izvor velike sreće da opet mogu biti živahni. Ne treba biti previše zabrinut da za njih takav tretman može biti štetan jer je primijenjen u dobi kada je teško provjeriti ima li ikakvih štetnih posljedica.

Naša materijalistička koncepcija svijeta danas postiže izvanredne rezultate, ali kada se oni vide u širem kulturalnom kontekstu, izgledaju drugačije. Zato ja uvijek ističem da bi se ljudi trebali pobrinuti da zaštite djecu u školi, a također i u kasnijim godinama, da spriječe da prerano dobiju simptome starosti. Taj problem nije ograničen na određeni segment društva. Danas ljudi s trideset idu okolo sa užasno ćelavim glavama, posebno oni koji pripadaju takozvanim bogatijim zanimanjima. Prijevremena ćelavost uzrokovana je neprirodnim oblicima višeg obrazovanja. Bilo bi mnogo mudrije obrazovati ljude na takav način da tijelo bude u položaju sve održavati onoliko dugo koliko zadržava svoje životne snage.

Ovo je ono što vam mogu reći o ovim stvarima. Uvijek je zanimljivo ovakve stvari pogledati s obje strane, koje, zaista, one imaju. O svemu drugom što se tiče ovoga govoriti ću drugi puta.

V. Oko

Boja kose

13 prosinca 1922

Dr. Steiner: Dakle, gospodo, možda netko od vas ima pitanje koje bi me želio pitati danas.

Pitanje: Želio bih znati zašto plavokosi ljudi postaju sve više rijetki. Ranije, u oblasti gdje sam ja rođen bilo je mnogo plavokosih ljudi, ali sada su nekolicina. Zašto je to tako?

Dr. Steiner: Vaše pitanje se dobro uklapa u našu raspravu, i mogu ga razmotriti nakon što vam opišem ljudsko oko, kao što sam ranije obećao. Već smo proučavali uho; sada ćemo pogledati oko. Možda ste primijetili da je plava kosa usko povezana s plavim očima; u pravilu, plavokosi imaju plave oči. Vaše pitanje je povezano s time, što ćete potpuno razumjeti kada ispitamo oko.

Oči imaju veliki značaj, zaista, za ljudsko biće. Može se pretpostaviti da ljudi rođeni slijepi uopće nemaju koristi od očiju; ipak, one su još dio njih, i one nemaju ulogu samo gledanja već također utječu i na cijeli nervni sustav, utoliko što to dolazi iz mozga. Oči su još uvijek tu kod onoga tko je rođen slijep čak iako ne mogu vidjeti. Smješteno je u šupljini ali nešto je krivo interno, posebno s optičkim živcem. Uz to, mišići koji kontroliraju kretanje oka postoje također i kod slijepice osobe, i oči zapravo stalno utječu na nervni sustav. Dakle, oči su, zaista, jedan od najvažnijih organa našeg tijela.

Oko je, ono je stvarno kao minijturni svijet, smješteno u šupljini formiranoj od kosti lubanje. Sebi bi mogli reći da je to nešto poput sićušnog svijeta. Optički živac ispunjava retinu i završava u mozgu, što ću ovdje skicirati (skiciranje). Dakle, ako je ovo oko viđeno u profilu koje sjedi u šupljini, tada je ovdje na desno kanal kroz koji prolazi optički živac. Očna jabučica leži u masnom tkivu i okružena je koštanim zidovima. Na njega je prikačeno šest očnih mišića koji se protežu natrag u koštane stijenke šupljine. Te kosti se nalaze odmah iza gornje čeljusne kosti.

U prednjem dijelu oka se nalazi potpuno transparentno, bistro tkivo kroz koje prolazi svjetlost. To da tkivo izgleda crno je iluzija; u stvari, gledate kroz transparentnu kožu sve do stražnjeg dijela oka. Okruglo crnilo koje vidite je zjenica, koja izgleda crno jer je stražnja strana očne jabučice te boje. To je poput gledanja tamne sobe kroz prozor; ako mislite da je sam prozor crn, to je pogrešno.

Unutrašnjost oka je potpuno prozirna. Tkivo je tvrdo i neprozirno ovdje a prozirno sprijeda. Unutar njega i prema stražnjem dijelu još je jedan sloj tkiva koji ima mrežu finih, delikatnih krvnih sudova, koji se ovdje zadebljaju. Oko zjenice je šarenica, koja je kod nekih ljudi plava, kod nekih siva, zelena, smeđa ili crna.

Između šarenice i prozirnog tkiva je prozirna tekućina. Ondje gdje vidite okruglu crninu je prozirna koža, rožnica; iza toga je prednja komora. Sastoji se od živog fluida i oblikovana je nekako poput male staklene leće. Stvarna leća oka nalazi se ovdje, gdje se oni delikatni krvni sudovi spajaju i gdje je formirana šarenica. Ova struktura, nazvana kristalna leća, također sadrži živi fluid. Njen vanjski prekrivač je proziran, i omogućuje vam da vidite crninu iza njega. Za razliku od staklene leće, ona je mobilna; posebno je mobilna kada se morate usredotočiti na nešto u blizini. U tom slučaju, oblikuje se ovako (skiciranje), debelo u sredini. Kada trebate pogledati u daljinu, savijena je ovako, tanko u sredini.

Pored šarenice su delikatni mali mišići, koje zategnemo da bi leća postala deblja kada gledamo nešto izbliza, ili opustimo kako bi bila tanja. Životne navike osobe također utječu na leće. Ako često koristite oči za rad na blizinu, poput čitanja ili pisanja, postupno leće odebljaju u sredini, a vi postajete kratkovidni. Međutim, ako ste lovac, često gledate u daljinu, leće postaju tanje u sredini i vi postajete dalekovidni. Treba uzeti u obzir i da su u mladosti sitni mišići smješteni u i oko šarenice još uvijek snažni i elastični, i možemo se prilagoditi našem vidnom polju. U starijoj dobi postaju labaviji. To objašnjava zašto mnogo ljudi postaje dalekovidno s godinama, ali to se može ispraviti. Ako su leće osobe previše debele u sredini, propisane su naočale s lećama koje su konkavne. To će kompenzirati debljinu leća očiju. Neki ljudi imaju čak i dvostruki problem, trebaju jedan set naočala za jasno gledanje na daljinu i drugi za izbliza. Ako su leće očiju previše tanke, naočale će imati konveksne leće. Njihova debljina je dodana leći oka i kompenzira nedostatak. Mogli bi reći da mi možemo vidjeti jer možemo ispraviti nedostatak leća. Leća u našem oku je kao ona u naočalama: kratkovidna i dalekovidna. Ali leće u našim naočalama ostaju iste, dok su one u oku žive i mogu se prilagoditi.

Iza leće također je nešto poput živog fluida. On je, također, potpuno proziran, dopuštajući svjetlu da svuda prolazi. Ova želatinozna i poput kristala supstanca potpuno ispunjava unutrašnjost očne jabučice. Dakle ovdje naprijed je nešto kao prozirna "teška voda", vodenasta tekućina; zatim dolazi transparentna leća, i zatim dolazi *vitreous humour*, koja je također prozirna. Optički živac ulazi u oko ovdje, i dopire približno do ovdje.

Optički živac je iznimno složen. Nacrtao sam kao da se vlakno glavnog živca jednostavno dijeli ovdje, ali ima više od toga. Postoji zapravo četiri sloja živaca koji

okružuju *vitreous humour*. Ovo je vanjski sloj živca (skiciranje), koji djeluje kao snažno zrcalo. Kada svjetlo uđe u oko i pogodi slojeve mrežnice, reflektirano je svuda. Ne ulazi u ovo (vjerojatno se odnosi na nervni kanal) već ostaje u oku. Vanjski sloj djeluje kao zid zrcala i reflektira svjetlost. Drugi sloj živaca pojačava ovu sposobnost reflektiranja. Kao što sam rekao, živac koji iznutra prekriva našu očnu jabučicu sastoji se od četiri sloja. Krajnji sloj i onaj do njega reflektiraju natrag sve svjetlo u unutarnju sferu. Dakle, unutar *vitreous humour* zapravo imamo samo reflektirano svjetlo. Treći sloj živaca sastoji se od iste tvari koja čini sivu tvar našeg mozga. Vanjski dijelovi našeg mozga su siva tvar, ne bijela. Još jedan "omotač" čini četvrti sloj. Vidite, *vitreous humour* je smještena u kompliciranu "vreću". To omogućava da se sva svjetlost koja prodre u unutrašnjost očne jabučice reflektira unutar *vitreous humour* i da u tome živi.

Ono što imamo u oku nešto je što slični na složeni fizički apparatus. Čemu služi? Dakle, zamislite čovjeka kako negdje stoji. Kada ga pogledate, u oku je stvorena obrnuta slika zbog leće i *vitreous humour*. Tako, ako čovjek stoji tamo (skiciranje), vi u oku imate njegovu malu sliku, ali zahvaljujući ovom apparatusu, to je slika koja stoji na glavi. Oko je u tom smislu poput kamere; nalik je fotografskom apparatusu u kojem se fotografirani objekt na slici javlja naopako. To se također događa u oku; budući da je to zrcalni uređaj, kada uđe svjetlo, ono je reflektirano. Dakle, u oku imamo sliku malog čovjeka. Čak i uz sve naše sofisticirane strojeve, nešto kao što je ljudsko oko zasigurno se ne može proizvesti. Moramo priznati da je posve čudesno i izvanredno.

Sad, zamislite si zvjezdano nebo; formirajte sliku svjetlom ispunjene sfere oko Zemlje, zatim smanjite tu sliku sve dok ne bude sasvim mala. Ono što tada imate je unutrašnjost ljudskog oka. Ljudsko oko je u stvari svijet u minijaturi, a odraz u oku nalikuje mnoštvu okolnih zvijezda. Vidite, ti vanjski zidovi ne reflektiraju ravnomjerno. Ima mnogo sitnih tijela, koja, kao minijaturne zvijezde, zrače svjetlost prema središtu. Kada bismo bili mali kao slika ljudskog bića u oku i mogli ga ispitati iznutra, njegova unutrašnjost bi izgledala beskonačno velika. Naš utisak bi bio isti kada na Zemlji noću pogledamo svjetlucave zvijezde. Doista je tako. Zanimljivo je da je oko poput minijaturnog svijeta i da bi sićušna slika čovjeka stvorena u oku pomoću refleksije imala isti osjećaj, ako bi bili svjesni, koji imamo noću pod zvjezdanim nebom. Zaista je prilično zanimljivo!

Dobro, rekao sam, "... ako bi bili svjesni". Ali da nismo posjedovali naše oči, ne bi mogli vidjeti zvjezdano nebo. Noćno nebo i sjajne zvijezde vidimo samo zato jer imamo oči; ako ih zatvorimo, ne vidimo zvijezde. Niti bi mogli vidjeti nebeski svod da

oko već ne sadrži u sebi minijaturni svijet. Sebi kažemo da ovaj minijaturni univerzum zaista označava veliki svijet. To je nešto što se mora jasno razumjeti.

Zamislite da vam čovjek pokaže malu fotografiju sebe ili druge osobe. Shvatit ćete da iako je mali da je uzeta od čovjeka normalne veličine. Na toj slici ne susrećete stvarnu osobu, a slično je i u oku; u stvarnosti imate u sebi samo tu sitnu minijaturu zvjezdanog neba. Tada sebi kažete, "Ono što imam ispred sebe je 'fotografija' ogromnog zvjezdanog neba". To stalno radite. Imate u sebi malo zvjezdano nebo oka, i zatim kažete sebi, "Ovo je fotografija velikog zvjezdanog neba". Zapravo uvijek predstavljate stvarno zvjezdano nebo iz minijaturnog svoda u vašem oku; vi zamišljate univerzum pomoću ove slike unutra. Ono što stvarno doživljavate je beskrajno mali svod u oku.

Sada možete reći, "Da, ali to bi bilo točno ako bi posjedovali samo jedno oko kao kiklopi, dok mi imamo dva oka". Dakle, zašto imamo dva? Pokušajte ovo: Pogledajte nešto samo s jednim okom. Činit će se da je naslikan na pozadini. Nemamo dvije slike objekta, kojeg vidimo proporcionalno i u pravim dimenzijama samo zato jer posjedujemo dva oka. Gledanje s oba oka je kao grabljenje desne ruke s lijevom. Mi smo svjesni sebe jer smo se od djetinjstva naviknuli govoriti sebi "Ja". Mala riječ, "Ja", ne bi bila u jeziku ako naša desna strana ne bi bila svjesna naše lijeve. Ne bismo bili svjesni sebe. Toliko smo se naviknuli na najvažnije stvari kao da se podrazumijevaju. Okorjeli sitničavac bi rekao, "Pitanje zašto netko sebi kaže 'Ja' ne zanima me. Podrazumijeva se da čovjek sebi kaže 'Ja!'" Dobro, on je uskogrudna i zatucana osoba. On ne shvaća se većina suptilnih stvari temelji na najsloženijim procesima. On ne zna da se navikao dodirivati sebe kao dijete, odnosno, dodirivati svoju lijevu ruku s desnom, i tako se navikao govoriti "ja" sebi.

Ta se činjenica može pratiti u ljudskoj kulturi. Ako se vratimo u drevna vremena, u dane Starog zavjeta, na primjer, nalazimo svećenike koji su — ispričavam se što izražavam ovakvo heretičko mišljenje — često znali mnogo više nego današnji svećenici i koji su rekli, "Želimo čovjeka naučiti samosvijesti". Tako su učili ljude da preklope ruke. To je porijeklo sklapanja ruku. Čovjek je dotaknuo sebe da bi pronašao snažan ego u sebi i da razvije svoju volju. Ovakve stvari se danas ne govore jer se ne razumiju. Danas svećenici članovima kongregacije jednostavno kažu da sklope ruke u molitvi; ne daju značenje toj gesti jer i oni sami to više ne znaju.

Kada gledamo s naša dva oka, osjećamo da je ono što je u svijetlu zapravo prostorno. Ako bi imali jedno oko, sve bi izgledalo kao oslikano na svodu. Naša dva oka omogućuju nam da stvari vidimo u tri dimenzije i da sebe doživimo kako stojimo u središtu svijeta. U dobrom ili lošem smisli, svaki čovjek smatra da je središte svijeta. Stoga, od velike je važnosti što imamo dva oka.

Sada, pošto je toliko važno za čovjeka da koristi oči za gledanje, previđamo nešto drugo u vezi njih. Nismo toliki ignoranti u slučaju uha. Vjerujem da sam već spomenuo da kada slušamo mi također i govorimo; odnosno, mi sami proizvodimo ono što čujemo. Možemo razumjeti izgovoreni govor samo zbog eustahijeve cijevi, koja vodi od usta u uho. Sigurno znate da djeca koja su rođena gluha ne mogu ni govoriti, i da ljudi koji nisu učeni da govore jezik da ga ne mogu ni razumjeti. Moraju se koristiti posebna sredstva za razumijevanje onog što se čulo.

Zaista izgleda da je gledanje jedina svrha oka, ali dijete ne uči samo gledati svojim očima već također i govoriti s njima, čak i ako na to ne obraćamo puno pažnje. Jezik očiju nije pogodan za svakodnevnu uporabu kao što je jezik usmjeren u uši, ali pomoću njega možete otkriti da li osoba govori laž ili istinu. Ako ste barem malo osjetljivi, iz načina na koji vas gleda možete otkriti govori li vam istinu ili ne. Oči govore, i dijete uči s njima govoriti baš kao što to radi s ustima.

U jeziku uha grlo, sa svojom ulogom izgovaranja zvukova je odvojeno od njega, i tako ovdje imamo dva odvojena aspekta. U slučaju jezika oka, postoje mišići unutar organa a također i oko njega. Mišići su ti koji oko čine svojevrsnim organom govora. Hoćemo li nekoga pogledati ravno u oči, ili imati pomaknut pogled, zavisi o mišićima koji okružuju očnu jabučicu. U slučaju uha, to je kao da je ono sadržano u grlu, kao kod riba. Kod čovjeka uho je odvojeno od grla, ali kod riba su spojeni u jedan organ. Čin govora odvojen je od slušanja, ali kod oka je to kao da je grlo sa svojim mišićima okružilo uho. Oko je smješteno unutar svog govornog organa kao da je uho smješteno unutar grla. Kod ljudi je ovako (skiciranje). Ovdje imamo grlo, glasovnu kutiju, koja ide dolje kroz dušnik u pluća i gore u nepce. Omogućuje nam da govorimo. Iz usta imamo vezu s uhom.

Sada zamislite da grlo nije kao kod ljudi i da se mnogo više širi. Tada bismo imali široko grlo koje posjeduje Lucifer na mojoj drvenoj statui. Grlo je toliko veliko da se glava uklapa između, i doseže gore na obje strane da okruži uho. S tim organom mi bi i govorili i slušali. S okom radimo upravo to; mi govorimo kroz mišiće koji okružuju očnu jabučicu, a kroz oko simultano gledamo. Dakle u jednom smislu osmišljeno je kao i uho, ali u drugom smislu, naravno, sasvim je različito. To je, dakle, svrha mišića koje sam nacrtao ovdje.

Možemo reći da mi govorimo o onom što znamo, i smatramo da su oni koji govore stvari o kojima ne znaju ništa manje ili više glupi. Za takve ljude kažemo da razgovaraju sami sa sobom, da bulazne. Međutim, u pravilu, razumni i racionalni ljudi izjavljuju ono što znaju. Međutim, mi s okom ne govorimo svjesno, jer bi morali biti prepredeni, doista, ako bi svjesno mogli govoriti jezik očiju. Taj proces je nesvjestan i prati naše ostalo ponašanje. Ljudi u Južnoj Italiji, na primjer, još govore

o "urokljivom oku". Oni još znaju da je osoba koja ima određeni pogled lažna. Govore o urokljivom oku jer osjećaju da oko izražava cjelokupnu prirodu čovjeka bez da je on toga svjestan. To praznovjerje u Južnoj Italiji ide toliko daleko da objese mali privjesak ili religijsku značku oko vrata kao zaštitu od toga.

Dakle vidite kako je čudesno oko formirano. Osoba koja na ovaj način proučava oko jednostavno ne može reći da u njemu nema ništa od duše. Jednostavno je glupo i sitničavo reći da oko nema elementa duše. Ljudi kažu da svjetlost prodire kroz zjenicu u oko, prolazi kroz leće u *vitreous humour*, tu stvara sliku na mrežnici, a zatim se prenosi u mozak. Moderna znanost zaustavlja se upravo tu, ili bi mogla dalje tvrditi da je svjetlost u mozgu korištena za stvaranje misli. Ovakav opis rađa svakakve besmislene izjave koje ne vode nigdje.

U stvarnosti, svjetlo ne dopire do mozga. Objasnio sam kako se reflektira u očnoj jabučici kao u zrcalu. Svjetlost ostaje u oku, i važno je znati da tamo ostaje. Unutrašnjost očne jabučice je poput osvijetljenog zvjezdanog prostranstva. Svjetlost ostaje unutar oka i ne prodire izravno u mozak. Da svjetlost uđe u mozak, mi uopće ne bismo vidjeli ništa. Mi možemo vidjeti jer to nije tako. Zamislite, gospodo, da sami stojite ovdje u ovoj prostoriji; nema sjedalica, ničeg osim zidova. Prostorija je potpuno osvijetljena iznutra, ali ne vidite ništa. Znae samo da je osvijetljena, ali ne možete vidjeti nikakve objekte. Ako bi mozak bio samo ispunjen svjetlošću, ne bismo mogli vidjeti ništa jer ne vidimo samo na račun svjetlosti. Svugdje je svjetlost zadržana u oku i osvjetljava njegovu unutrašnjost. Što to znači? Pa, zamislite da imamo malu kutiju. Stojim s leđima do nje; nisam je prije vidio. Moram posegnuti iza sebe kako bi znao da je tamo. Slično, kada je oko osvijetljeno iznutra, moram najprije osjetiti svijetlo da znam da je tamo. Prvo moram osjetiti svijetlo, i to je napravljeno s dušom. Drugim riječima, apparatus oka proizvodi nešto što možemo osjetiti. Duša prolazi kroz mišiće i osjeća ili je svjesna malog čovjeka unutar oka kojeg sam spominjao.

Svaki organ unutar ljudskog bića pokazuje nam da tu motamo reći da duša promatra, čuti ili osjeti ono što je unutra. Ako sve pomno ispitamo, svugdje otkrijemo dušu ili duh, posebno u oku. Nakon nekog vremena, možemo imati osjećaj da sjedimo ispred okna (upućuje na njegovo oko). Kada vas gledam, pojavljujete se iznutra, ali ja oblikujem shvaćanje da je slika iznutra osoba izvana. Tako radi oko. Samo zamislite da je to malo okno kroz koje duša oblikuje ideju da je ono što promatra ogroman svijet. Jednostavno moramo prepoznati postojanje duše kada stvarno ispitamo stvari.

Sada, rekao sam da je ovdje korioidea (žilnica nap.pr.) (pokazuje na svoj crtež očne jabučice). Sadrži male krvne sudove i leži ispod optičkog živca i njegove mreže.

Optički živac ne doseže cijelim putem do prednjeg dijela očne jabučice ali korioidea, sa svojim mišićima, da. Proteže se do leće i zapravo je drži na mjestu. Ovdje je, kao što sam već spomenuo, šarenica koja okružuje crnu zjenicu, a to je samo otvor. Šarenica je prilično složena. Nacrtat ću je malo veću, gledano sa strane. Dakle ovdje je šarenica, pričvršćena na cilijarni mišić. Korioidea i leća sjede unutra, šarenica ih drži na mjestu. Gledano sprijeda, šarenica ima prednji i stražnji zid. Na stražnjem zidu su male obojane granule, koje su mikroskopski male vrećice. Kod svakog su ispunjene s plavom supstancom, i to je ono što se vidi kod plavookih ljudi. U njihovom slučaju, prednji sloj je proziran, pa vidite stražnji sloj šarenice, koji je ispunjen s tom plavom supstancom. Kod plavookih ljudi zaista vidite stražnji zid šarenice; prednji dio je proziran. Ljudi sa smeđim očima imaju istu plavu supstancu na stražnjem sloju njihove šarenice, ali ispred toga također posjeduju i smeđe granule. To prekriva plave tako da je sve što vidite smeđe. Crnooka osoba ima crne granule. Ne vidite plavo već male crne vrećice. Šarenica uzrokuje da oči osobe budu plave, smeđe ili crne. Šarenica je straga uvijek plava, a plavooke osobe sprijeda nemaju nikakve obojane supstance; kod ljudi sa smeđim i crnim očima, naprijed sadrži obojane granule koje zasjenjuju plave granule natrag. Zašto je to? Dakle, vidite, te sićušne vrećice se neprestano pune krvlju i zatim prazne. Krv prodire u sićušne granule u sitnim količinama. Kod plavooke osobe, one se stalno pune i prazne s malo krvi. Ista stvar se događa kod ljudi sa smeđim i crnim očima. Krv ulazi, taloži plavu ili crnu obojanu supstancu, i zatim opet odlazi i obojanu supstancu uzima sa sobom. To je kontinuirani proces.

Sada, neki ljudi imaju snažnu silu u svojoj krvi koja supstance iz hrane tjera sve do očiju. To im daje smeđe ili crne granule. Oni s crnim granulama su ljudi čiji organizam može naj snažnije tjerati krv u oči; supstance iz prehrane lako dospijevaju u oči. To je manje slučaj kod ljudi sa smeđim očima. To je manje slučaj sa smeđim očima. Njihove oči nisu tako dobro hranjene, a organizam plavooke osobe ne tjera hranjive supstance u oči dovoljno da ispune prednji dio šarenice s njima. Ostaje prozirna i sve što možemo vidjeti je stražnji dio. Dakle, osoba je plavooka zbog načina na koji supstance cirkuliraju organizmom. Ako promatrate takvu plavooku osobu, možete reći da u svojoj cirkulaciji ima manje pokretačke snage nego onaj koji je crnook.

Razmislite o Skandinavcima. Mnogo ishrane mora se iskoristiti boreći se protiv okolne hladnoće. Nordijskom čovjeku ne ostaje dovoljno energije da ishranu tjera sve do u oči; njegova energija je potrebna za suzbijanje hladnoće. Stoga, on je plavook. Čovjek koji je rođen u toploj, tropskoj klimi ima u svojoj krvi pokretačku silu da hranjive tvari gura u svoje oči. U umjerenim zonama to je stvar pojedinca da li posjeduje više ili manje unutarnje energije.

To također utječe na boju kose. Osoba sa snagom tjera hranjive supstance cijelim putem do u svoju kosu, čineći je smeđom ili crnom. Osoba s manje pokretačke sile ne gura te supstance cijelim putem do kose, i tako ostaje svijetla. Tako vidimo da su plave oči i plava kosa povezani. Onaj tko hranjive supstance vodi snažno kroz svoje tijelo dobije tamnu kosu i oči; onaj tko to čini manje energično dobije svijetlu kosu i oči. To se može shvatiti iz onoga što sam vam rekao.

Kada uzmete u obzir najvažnije aspekte, u svemu možete naći smisao. Zemlja na kojoj živimo bila je mlada kada je iznjedrila onu ogromnu megateriju i ihtiosaure koje sam vam opisao. Zemlja je nekad bila mlada. Sada je već prošla ono glavno; stari i jednog dana će propasti od starosti, premda ne na način kako to opisuju materijalisti. Mi smo već suočeni s nekim znakovima zemljine starosti. Dakle, cijela ljudska rasa je oslabljena što se tiče pokretačke sile koja hranjive supstance premješta kroz tijelo. Dakle koji će dio stanovništva prvi nestati sa Zemlje? Tamni ljudi mogu trajati dulje, jer posjeduju snažnije pokretačku silu; plavi manju i izumrijeti će prije. Zemlja je doista već u starom dobu. Gospodin koji je postavio pitanje naglasio je da ima manje plavih nego u njegovoj mladosti. Pošto Zemlja ima manje vitalnosti, samo smeđi i crni ljudi postižu dovoljnu pokretačku silu; plavokosi i plavooki ljudi su već označeni za izumiranje jer više ne mogu voditi prehranu s neophodnom snagom kroz tijela.

Možemo reći da su zapravo plavi ljudi uvijek bili fizički slabiji i da su bili samo mentalno jači. U ranija vremena mnogi ljudi su bili plavi, ali oni su bili snažni u duhu i znali su mnogo toga što danas više ne mogu znati. Zato sam skrenuo vašu pažnju na to koliko su ljudi znali u stara vremena. Pogledajte drevnu Indiju, pet tisuća godina prije rođenja Krista. Izvorni stanovnici su bili crni; bili su prilično tamni. Zatim su ljudi s plavom kosom migrirali sa sjevera na jug. Brahmani su potjecali od onih koji su bili posebno poštovani, plavi Brahmani. Međutim, s vremenom, plavo će nestati jer ljudska rasa postaje slabija. Na kraju, samo ljudi sa smeđom i crnom kosom će moći preživjeti ako se ništa ne učini da oni ne budu vezani za materiju. Što su jače sile tijela, slabije su duše. Kada plavi ljudi izumru, ljudska rasa će se suočiti s opasnošću da postane glupa ako se ne prihvati znanost duha kao što je antropozofija. Antropozofija ne mora uzimati tijelo u razmatranje već sama može iznjediti inteligenciju iz duhovnog istraživanja.

Vidite, kada zaista proučavamo znanost i povijest, moramo zaključiti da ako ljudi postaju sve jači, također će postajati sve gluplji. Ako plavokosi i plavooki ljudi izumru, ljudska rasa će postati gluplja ako ljudi ne dođu do oblika inteligencije koji je nezavisan o plavoj kosi i očima. Plava kosa zapravo daje inteligenciju. U slučaju plavih ljudi, manje prehrane je dovedeno u oči i kosu; umjesto toga ostaje u mozgu i

obdaruje ga inteligencijom. Ljudi sa smeđom i tamnom kosom vode supstance u oči i kosu koje plavi ljudi zadržavaju u njihovom mozgu. Oni tada materijalistički promatraju samo ono što se neposredno može vidjeti. Znanost duha to mora nadoknaditi; znanost duha nam treba u istom stupnju u kojem čovječanstvo gubi svoju inteligenciju skupa sa svojim plavim ljudima. Nismo izgraditi Goetheanum kao šalu, bez razloga; izgradili smo ga jer smo predvidjeli što će se dogoditi s ljudskim rodnom ako ne bi bilo duhovne nadoknade za ono što će nestati iz prirodnog svijeta. Stvar je toliko ozbiljna da možemo reći da čovječanstvo na ovoj Zemlji mora još jednom steći nešto plodonosno, premda u drugačijem obliku od onog što je proizvedeno u stara vremena. Zaista je točno da što više plavih pojedinaca izumre to će više instinktivna mudrost ljudi nestajati. Ljudska bića postaju gluplja, i mogu ponovno steći novu mudrost samo ako ne moraju ovisiti o tijelima, već umjesto toga, posjeduju, pravu znanost duha. To je stvarno tako, a ako se ljudi danas žele tome smijati, neka ih. Ali onda su se uvijek smijali stvarima koje su donijele neke velike promjene.

U dobu kada su postojale one gigantske zvijeri koje sam opisao — ihtiosauroi, plesiosauroi i megaterija — krave zasigurno nisu još postojale, krave iz kojih se uzimalo mlijeko za prehranu ljudi. Naravno, nisu postojala ni ljudska bića koja bi trebala takvo mlijeko. Ali upravo sam jučer pročitao izjavu nekog tko se zaista boji napretka. Smatra da ljude koji danas izražavaju ideje koje bi trebale biti formulirane tek nakon što prođu mnoga stoljeća treba progoniti, jer vrijeme nije zrelo za njihovo izjavljivanje. Gospodo, čini mi se da ako bi to bio slučaj u doba kada su trebale nastati krave, da se nijedno stvorenje ne bi okuražilo postati krava! To je kao reći, "Ono što se danas uči kao antropozofija trebalo bi se pojaviti tek nakon mnogo stoljeća". Pa, onda se ne bi uopće pojavilo, baš kao što ne bi nastala ni jedna krava. Zapravo, to je kao reći, "Radije bih ostao prvobitna svinja nego se transformirao u kravu"!

Situacija na Zemlji je takva da moramo imati hrabrosti da se promijenimo i da se uzdignemo iz onih perioda kada je čovječanstvo znalo stvari instinktivno, u onaj u kojem se sve zna svjesno. Zbog toga vam ovdje predstavljam sve na takav način da možete potpuno razumjeti što se stvarno događa i kako i u kojem smjeru vjetar puše. Kada danas čitate knjigu, ili kada čujete što se događa u velikom svijetu, zapravo ne možete doprijeti do dna onog što čini da sve otkucava. Ali ljudi to ne znaju. Možete razumjeti pojavu kao što je postupno izumiranje plavokosih ako shvatite kako hranjive supstance prodiru i u oči i u kosu, čija je boja s time usko povezana.

Ako krenete prema Milanu, naći ćete da je glava lava tamo oslikana na takav način da njegova griva, odnosno, najveća akumulacija kose koju lav posjeduje, izgleda poput zraka svijetla. Taj prikaz je temeljen na drevnoj mudrosti u kojoj se znalo da su i oči i kosa povezani sa svijetlom i njegovim zrakama.

Kosa je doista poput biljaka, koje su smještene na tlo i čiji je rast podložen svijetlu. Ako svjetlost ne može povući hranjive supstance cijelim putem do kose, ona ostaje plava. Ako je osoba više vezana za materiju, hranjive supstance prodiru u kosu potpuno i suprotstavljaju se svijetlu; tada dobiva crnu kosu. Mudraci starine su još bili svjesni toga, baš kao i ljudi čak i prije nekoliko stoljeća. Tako, nisu oslikavali grivu lava kovrčavu već umjesto toga ima zračeci, ravan oblik, kao da je Sunce smjestilo svoje zrake pravo u glavu lava. Veoma je zanimljivo promatrati takve stvari.

VI. Nos

Miris i okus

16 prosinca 1922

Kao što se sjećate, gospodo, prošli puta smo govorili o oku, i posebno bili pod dojmom njegove čudesne konfiguracije. Čak i kad je riječ o vanjskoj formi, oko reproducira čitav svijet. Kada se upoznamo s unutrašnjošću oka, na način na koji smo to napravili prošli puta, otkrivamo da u njemu doista postoji minijaturni svijet. To sam vam objasnio, i tako smo se upoznali sa dva osjetila čovjeka, vidom i sluhom.

Sada, u vezi s drugim pitanjima koja ste nedavno postavili, vidjeti ćemo da je posebno fascinantno i zanimljivo čovjekovo osjetilo mirisa. To osjetilo izgleda da je od manje važnosti za čovjeka, ali, kao što znate, od velikog je značaja za psa. Možete reći da je sva inteligencija psa, u stvari, prenesena u osjetilo mirisa. Trebate samo uzeti u obzir koliko toga životinja može postići mirisom. Pas prepoznaje ljude po mirisu dugo nakon što je bio s njima. Svatko tko promatra pse zna da oni prepoznaju i identificiraju nekoga koga su upoznali, ne pomoću vida, već pomoću mirisa. Ako ste nedavno čuli kako psi postaju izvrsni detektivi i traže prekršitelje zakona ili ljude općenito, reći ćete sebi da tu osjetilo mirisa ostvaruje rijetke stvari koje obično izgledaju jednostavne ali nisu uopće jednostavne. Trebate samo razmotriti ove stvari da shvatite da uopće nisu jednostavne.

"Dobro", mogli bi reći opušteno, "pas samo slijedi miris". Da, gospodo, to je točno, pas zaista slijedi miris. Ali razmislite o tome. Policijski psi se koriste da slijede, recimo, najprije trag lopova X a zatim trag lopova Y, jedan odmah nakon drugog. Dva mirisa su potpuno različita jedan od drugog; kada bi bili slični pas ih naravno ne bi mogao slijediti. Zamislite da morate ukazati na razlike između tih tragova koje pas razlikuje po mirisu; ne biste otkrili nikakvu značajnu razliku. Međutim, pas, otkriva razlike. Stvar nije u tome da pas općenito slijedi trag naprijed i natrag, već da je sposoban praviti razliku između raznih tragova mirisa. To, zaista, ukazuje na inteligenciju.

Postoji još jedno izuzetno važno razmatranje. Civilizirani ljudi koriste svoje osjetilo mirisa za hranu i druge vanjske stvari, ali ono im ne kazuje mnogo više. Nasuprot tome, primitivna plemena u Africi mogu nanjušiti neprijatelje na velikoj udaljenosti, baš kao što pas može otkriti miris. Oni su od mirisa upozoreni na neprijatelje. Dakle, inteligencija koja je u tolikoj mjeri prisutna kod psa također se u izvjesnoj mjeri nalazi među primitivnim ljudima. Pripadnik primitivnog plemena u Africi dosta unaprijed nego ga vidi može reći da se neprijatelj približava; razlikuje ga

od ostalih ljudi svojim nosom. Zamislite koliko je delikatan osjećaj razaznavanja u nosu ako netko s time može znati da je neprijatelj blizu. Također, Afrikanci znaju kako izustiti izvjesni zvuk upozorenja što Europljani uopće ne mogu. To je zvuk škljocanja, nešto kao pucketanje biča.

Može se reći da što više civiliziran čovjek postaje, sve je manja važnost njegova osjetila mirisa. To osjetilo možemo koristiti za utvrđivanje imamo li posla s manje razvijenom vrstom kao što je porodica pasa — a oni su niža vrsta — ili više razvijenom. Ako bismo nastavili s ovim, vjerojatno bismo otkrili neka neprocjenjiva otkrića o svinjama, koje, naravno, imaju izuzetno snažno osjetilo mirisa.

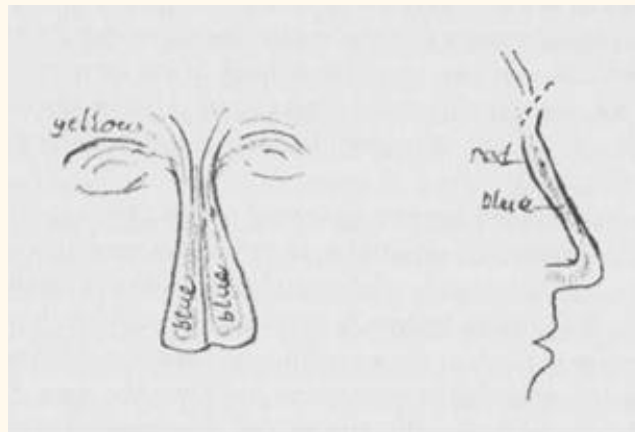
Ima još nešto u vezi s tim što će vas zanimati. Slon ima reputaciju kao jedna od najinteligentnijih životinja, a to sigurno jest; slon je vrlo inteligentna životinja. Dakle, koja je osobina posebno razvijena kod slona? Pogledajte područje iznad zuba kod psa i svinje, područje koje se u čovjeku formira u nos. Kada predstavite sebi posebno snažan i izražen razvoj tog dijela, dođete do slonove surle. Ono što je kod nas nos slon posjeduje u posebno izraženom stupnju, i stoga je najinteligentnija životinja. Ekstremna inteligencija slona ne zavisi o veličini mozga već o njegovu produžetku ravno u nos.

Sve ove činjenice izazivaju nas da se upitamo kako stvari stoje u odnosu na ljudski nos, organ o kojem današnji civilizirani čovjek zaista ne zna mnogo. Naravno, on je upoznat s njegovom anatomijom i strukturom, ali u osnovi, ne zna mnogo više od činjenice da je smješten na sredini lica. Ipak, nos, sa svojim nastavljanjem u mozak, zapravo je najzanimljiviji organ. Ako se prisjetite mojih opisa uha i oka, reći ćete sebi da su oni složeni. Nos, međutim, nije toliko složen, ali je prilično genijalan.

Gledajući s prednje strane, nos ima zid u sredini, septum. To se može osjetiti kada držite nos. Septum dijeli nos na lijevu i desnu stranu, a lijeva i desna strana su zapravo dijelovi ovog organa. Sa prednje strane izgleda ovako (crtanje). Kribriiformna ploča nalazi se u kosti lubanje gore gdje nos sjedi između očiju. To je kao malo sito. Drugim riječima, to je kost s mnogo rupa. To je zamršeno ali u mom crtežu ću pojednostaviti. Izvana, nos ima kožu kao i ostatak tijela; iznutra, potpuno je obložen i ispunjen sluznicom. To je svuda u nosu, činjenica koju možete potvrditi. Membrana izlučuje sluz; da je niste imali, ne bi morali puhati nos. Dakle, unutar nosa je membrana koja izlučuje sluz, ali stvar je složenija. Primijetili biste da djeca koja plaču izlučuju puno nosne sluzi. Kanal u gornjem dijelu nosa vodi do suznih žlijezda, koje su smještene na obje strane unutrašnjosti. Tamo sekret, suze, ulaze u nos i miješaju se s nosnom sluzi. Dakle, nos ima neku vrstu "veze fluidom" s očima. Izlučevina očiju teče u sluznicu i miješa se s izlučevinom nosa. Ta veza nam opet pokazuje da nijedan

organ nije u tijelu izoliran. Oči nisu samo za gledanje; mogu također i plakati, a što pritom otpuste miješa se s onim što je primarno izlučeno u membrani nosa.

Olfaktorni živac, aktualni živac korišten za mirisanje, prolazi kroz kribriiformnu ploču, koja je smještena na krovu nosa. Ovaj živac ima dva vlakna koja prolaze od mozga kroz kost koja je poput sita i šire se unutar nosa. Sluznica, koju možemo dotaći s prstom, isprepletana je olfaktornim živcem, koji dopire u mozak. To lako možemo razaznati jer je nos konstruiran prilično jednostavno.

Sada dolazimo do nečega što može otkriti mnogo onome tko misli razborito. Vidite, temeljito ispitivanje će pokazati da nitko nema oba oka jednako snažnog vida, a kada ispitamo dvije ruke odmah otkrijemo da nisu jednako snažne. Organi ljudskog bića nisu nikad potpuno jednake snage na lijevoj i na desnoj strani. Tako je također i s nosom. Općenito, mi jednostavno ne mirišemo jednako s lijevom nosnicom kao s desnom, ali to je isto kao i s rukom; neki bolje mirišu s lijevom nosnicom nego s desnom, baš kao što su neki ljudi ljevoruki. Kao što znate, neki ljudi u svijetu su zašarafljeni na pogrešan način. Ne mislim na one ljude čije su glave zašarafljene pogrešno [(Igra riječi. Na Njemačkom, "Querkopf" je osoba koja je čudna. Rudolf Steiner tada koristi izraz "Querherz" da ukaže na anatomske neobičnosti srca.)] već na one čija su srca na pogrešnoj strani. Kod prosječne osobe, srce je smješteno neznatno lijevo od sredine, kao i ostali unutarnji organi. Sada, kod osobe kod koje je srce smješteno krivo, čije je srce malo udesno, želudac je također gurnut malo udesno. Takva osoba je sva "naopaka", ali ta pojava je zaista manje primjetna nego kad je netko naopak u glavi. Ta činjenica postaje vidljiva kada se osoba razboli ili je secirana. Autopsije su prve dovele do otkrića da postoje takvi čudni ljudi čija srca i stomaci su pomaknuti u desno. Naravno, pošto svako tko je čudan u glavi nije seciran nakon smrti, čak se ni ne zna da ima mnogo više takvih "čudnih ljudi" nego se to obično pretpostavlja čije srce je pomaknuto od sredine na desno.

Mora se razmotriti zaista učinkovita pedagogija. Kada se bavite djetetom koje srce nema na pravom mjestu, govoreći striktno anatomski, to se mora uzeti u obzir; inače, može imati neugodne posljedice za mladića. Budući da čovjek nije samo fizički aparat, on ne mora nužno biti obrazovan na takav način da anomalije kao ova moraju postati prepreka. Uzimanje takvih anomalija u obzir ono je što pedagogiju doista čini umjetnošću.

Profesor Benedikt je ispitao mozgove mnogo kriminalaca. U Austriji na to su se mnogi namrštili jer su ljudi katolici i gledaju da se takve stvari ne rade. Benedikt je bio profesor u Beču. Stupio je u kontakt s dužnosnicima u Mađarskoj, gdje je u jednom trenutku bilo više kalvinista, i dano mu je dopuštenje da prenese glave pogubljenih kriminalaca u Beč. Dogodilo se više stvari. Postojao je nemilosrdni ubojica koji je imao ne znam koliko ubojstava na savjesti i koji je također bio religiozan. Bio je pobožni katolik. Kada se pročulo da su mozgovi kriminalaca poslani profesoru Benediktu u Beč, ovaj kriminalac koji je bio hladnokrvni ubojica je protestirao. Nije htio da mu glavu pošalju profesoru jer nije znao gdje će je potražiti da je spoji s ostatkom tijela kada mrtvi ustanu na Sudnji dan. Iako je bio okrutni kriminalac, vjerovao je u Sudnji dan.

Pa što je profesor Benedikt pronašao u mozgovima kriminalaca? Na stražnjem dijelu glave imamo "mali mozak", cerebelum, o kojem ću kasnije govoriti. Prekriven je režnjem "velikog mozga", cerebrumom. Izgleda kao malo stablo (crtanje). Na vrhu je mozak i okcipitalni režanj. Sada, profesor Benedikt je otkrio da kod ljudi koji nikad nisu počinili ubojstvo ili krađu — a ima takvih ljudi — da se okcipitalni režanj širi dolje do ovdje (crtanje), dok se kod drugih koji su bili ubojice ili drugi kriminalci ne proteže toliko daleko; nije prekrivao cerebelum ispod.

Ovakva malformacija je naravno prirođena; osoba se rađa s njom. A gospodo, mnogo je ljudi rođenih s okcipitalnim režnjem koji je premali da prekrije cerebelum! Međutim, to se može nadoknaditi obrazovanjem. Nitko ne mora postati ubojica jer ima kraći okcipitalni režanj; postaje kriminalac samo ako nije pravilno obrazovan. Iz toga vidite da ako tijelo nije pravilno razvijeno da se to može nadoknaditi silama duše. Dakle, besmisleno je reći da osoba mora postati kriminalac — to je ono što je inače briljantni profesor izjavio — zato jer je embrij krivo smješten u majčinoj utrobi i stoga nije pravilno razvijeno okcipitalni režanj. On može biti dobro obrazovan prema prihvaćenim standardima, ali nije dobro obrazovan u pogledu takve anomalije. Naravno, on je nemoćan u pogledu obrazovanja, ali tu društvo može pomoći; društvo se mora pobrinuti da se s tim u obrazovanju pravilno postupa. Spominjem ovo kako biste shvatili veliki značaj cjelokupne organizacije čovjeka.

Vratimo se opet temi psa. Moramo priznati da je kod psa nos posebno dobro razvijen. Sada, gospodo, što mi zapravo mirišemo? Što pas stvarno miriše? Ako uzmete malo supstance kao što je ovaj komad krede, nećete ga namirisati. Moći ćete osjetiti miris samo ako supstancu zapalimo, a sastojci ispare i uđu u nos kao para. Ne možete namirisati čak ni tekuće supstance ukoliko ne isparavaju. Mirišemo samo ono što je najprije isparavalo. Također, mora biti zraka oko nas s kojim će se isparavanje supstance izmiješati. tek kada su stvari postale para možemo ih namirisati; ne možemo mirisati ništa drugo. Naravno, mi namirišemo jabuku ili ljiljan, ali besmisleno je reći da mirišemo čvrsti ljiljan. Mirišemo miris koji dolazi od ljiljana. Kada je miris ljiljana poput pare nošen u našem smjeru, tada ga živac u nosi može doživjeti.

Ono što primitivni pripadnik plemena namiriše od neprijatelja su isparavanja. Iz toga možete zaključiti da se čovjekova prisutnost osjeća mnogo dalje nego to ruke mogu dosegnuti. Da smo primitivni ljudi i jedan od nas je u dolje u Arlesheimu, on bi znao da je njegov neprijatelj među nama. To znači da bi taj neprijatelj napravio da se njegovo biće osjeća sve do Arlesheima! (Arlesheim je oko 2-2,5 km od Dornacha.) Doista, sve se širite do Arlesheima time što isparavate. Na račun znojenja, nešto od čovjeka širi se daleko oko njega, i time je u većem stupnju prisutan nego kroz ono što se vidi izvana.

Sada, pas čini nešto zanimljivo što čovjek ne može. Sve ste dobro upoznati s time. Ako negdje sretnete psa kojeg dobro poznajete i on jednako dobro poznaje vas, životinja će mahati repom jer joj je drago da vas vidi. Da, gospodo, zašto maše repom? Jer doživljava radost? Čovjek ne može mahati repom kada je sretan, jer ga više nema. U tom smislu čovjek je postao zakrčljao, utoliko što nema načina da odmah izrazi radost. Pas, međutim, namiriše osobu i maše repom. Na račun mirisa, cijelo tijelo psa dostiže uzbuđenje koje se izražava pomoću mišića repa koji primaju radost. U tom pogledu čovjek je došao do stupnja u kojem mu nedostaje takav organ s kojim bi tako izrazio radost.

Vidimo da iako su ljudi kultiviraniji nego psi, nedostaje im sposobnost da senzaciju mirisa vode dolje niz leđnu moždinu. Pas to može učiniti; miris ulazi u nos i prenesen je niz leđnu moždinu, i tada pas maše repom. Ono što uđe u nos kao miris putuje dolje leđnom moždinom. Završetak kralježnice je rep, i s njime maše. Čovjek

to ne može i reći ću vam zašto. Čovjek također ima leđnu moždinu, ali kroz nju ne može prenijeti miris. Sada, nacrtati ću cijelu glavu ljudskog bića u profilu (dijagram). Leđna moždina nastavlja dolje s lijeve strane. U slučaju psa ona postaje rep, kojim životinja može mahati. Međutim, čovjek, okreće silu svoje leđne moždine u drugom smjeru. Zaista, on je sposoban promijeniti mnoge stvari okolo, nešto što životinje ne mogu. Dakle, životinje hodaju na sve četiri, ili ako ne, kao u slučaju nekih majmuna, to je za njih još gore. Oni su zapravo organizirani za hodanje na sve četiri. Ali ljudsko biće se uzdiže. Isprva je i čovjek hodao na sve četiri, ali onda se uspravio. Sila kojom to postiže i koja prolazi kroz leđnu moždinu ista je sila koja čitav mozak gura naprijed. Zapravo je prilično zanimljivo vidjeti psa kako maše repom. Ako bi ljudsko biće usporedilo sebe s psom, uzviknulo bi, "Zar to nije nešto; može mahati repom, a ja ne mogu!"

Međutim, cjelokupna sila koja je sadržana u tom mahanju repom, zapriječena je od čovjeka, i gurnula je mozak naprijed. Kod psa ide unatrag, ne naprijed. Silu koju pas posjeduje u svom repu mi preokrećemo i vodimo u mozak. Možete sebi predstaviti kako to zaista radi shvaćajući da je na kraju kralježnice, gdje mi imamo takozvanu repnu kost, trtica, koja se sastoji od nekoliko atrofiranih kralježaka. Kod psa su dobro oblikovani i razvijeni; kod nas su spojeni i potpuno zakržljala izbočina tako da više ne možemo mahati. Ovdje završava i prekrivena je kožom. Sada, mi možemo preokrenuti cijelu tu "sposobnost mahanja" naopako, i u stvari ako ne bi vrh lubanje bio ovdje (b), kada bi namirisali ugodan miris mogli bi mahati našim

mozgom, takoreći. Da ga naše kosti lubanje ne drže na okupu, mi bi zapravo mahali našim mozgom prema naprijed kada bi nam bilo drago da nekoga vidimo.

Vidite, to je ono što obilježava ljudsku organizaciju; ona preokreće onu funkciju nađenu kod životinja. Ova sposobnost mahanja repom još je razvijena ali je preokrenuta. U stvarnosti, mi također njišemo nešto, a neki ljudi imaju sposobnost to percipirati. Zar nije točno da se dvorski službenici ulagaju i dodvoravaju u kraljevoj prisutnosti? Naravno, njihovo njihanje nije poput onog od psa, ali neki ljudi stvarno imaju osjećaj da stvarno mašu repovima. To je zato što je njihovo mahanje na duševnom nivou i zaista izgleda poput mahanja repom. Ako je netko stekao vidovitost — nešto što je lako pogrešno shvatiti ali što se samo sastoji u tome da se neke stvari može vidjeti bolje od drugih — tada, gospodo, nema se samo osjećaj da dvoranin maše repom ispred osobe visokog ranga; to se zapravo vidi. On ne maše s nečim straga, ali doista maše s nečim sprijeda. Naravno, čvrste supstance u mozgu drže na okupu kosti lubanje, ali ono što se tamo razvije u obliku delikatne supstancijalnosti, kao toplina, njiše se kad dvoranin stoji ispred kralja. Fluktuiraju. Sada je toplo, sad malo hladnije, toplije, hladnije. Netko s delikatnom osjetljivošću za fluktuaciju topline, koji stoji u prisutnosti dvorana koji okružuju gospodara, vidi nešto što izgleda kao kapa lude koja se njiše naprijed natrag. Ispravno je reći da se etersko tijelo, delikatnija organizacija čovjeka, naprijed njiše. Apsolutno je točno da se etersko tijelo njiše.

Kod psa ili slona sve se to koristi za oblikovanje leđne moždine. Ono što ostaje zakržljalo kod obje ove životinje kod čovjeka je preokrenuto i gurnuto naprijed. Kako to? U mozgu se dvije stvari susreću: organ koji "maše" i koji je gurnut naprijed i prisutan samo u čovjeku, i olfaktorni živac, koji je također prisutan kod čovjeka. U slučaju psa, olfaktorni živac znatno je proširen jer mu se ništa ne suprotstavlja; ono što bi ga obuzdalo njiše se straga. Ljudsko biće to preokreće. Cijela "sila njihanja" dolazi naprijed u nos, i tako je olfaktorni živac što je moguće manji; dok prodire u mozak sažiman je sa svih strana od onog što mu dolazi u susret. Vidite, čovjek u glavi ima organ koji, s jedne strane, potiskuje njegovu sposobnost mirisanja ali, s druge strane, pretvara ga u ljudsko biće. Ovaj organ proizlazi od sila koje su gurnute gore i naprijed.

Kod psa i slona, velik dio olfaktornog živca smješten je u prednjem dijelu mozga; tamo je prisutan veliki olfaktorni živac. Kod čovjeka, taj živac je nekako zakržljao. Umjesto toga, raširili su se živci koji su odozdo gurnuti gore. Kao rezultat, u toj točki gdje se kod psa osjetilo mirisa širi mnogo dalje, kod čovjeka je smješten najplemenitiji dio mozga. Tamo, smješteno u prednjem dijelu mozga, osjetilo je za suosjećanje, osjetilo za shvaćanje drugih ljudskih bića, a to je nešto plemenito. Ono

što pas potroši u mahanju repom, čovjek transformira u nešto plemenito. Tamo, u prednjem dijelu mozga, upravo na mjestu gdje bi "niski" nos inače prenosio svoj olfaktorni živac, čovjek posjeduje izuzetno plemenit organ.

Spomenuo sam da mi ne mirišemo jednako dobro s lijevom i s desnom nosnicom. Sada, pokušajte se sjetiti nekoga tko ima naviku praviti izražene geste. Što on čini kada razmišlja o nečemu? Siguran sam da ste to vidjeli. Pruža ruku i prstom ili rukom dodiruje nos; njegov kažiprst staje izravno na *septumu*, unutarnjem zidu koji dijeli nosne prolaze. Jer upravo tu, iza nosa i unutar mozga, sposobnost razlikovanja ima svoj fizički izraz.

Septum psa omogućuje mu ne samo da točno slijedi trag već također da precizno razlikuje s lijevom i desnom nosnicom, kako se miris pojavljuje u jednoj ili drugoj. Pas uvijek ima u desnoj nosnici ono za čime trenutno traga, dok u lijevoj ima mirise svega za čime je već tragao. Pas dakle postaje sve vještiji u traganju, baš kao što i mi ljudi postajemo sve više inteligentni kada učimo više i predamo činjenice našem sjećanju. Pas ima posebno dobro pamćenje mirisa i zato postaje tako pronicljiv tragač.

Trag toga još postoji u čovjekovu životu. Čovjekov osjećaj mirisa postao je prigušen, ali Mozart, na primjer, ponekad je bio nadahnut za najbolje melodije kada bi u vrtu namirisao cvijet. Kada je razmišljao o razlogu za to, shvatio je da bi se to dogodilo zato jer je već mirisao taj cvijet negdje drugdje i da mu se posebno svidio. Mozart nikada ne bi išao toliko daleko pa rekao, "Pa, bio sam jednom u divnom vrtu na tom i tom mjestu, i tamo je bio ovaj cvijet s divnim mirisom koji mi se neizmjerljivo sviđao; sada, miris je opet ovdje, i čini da gotovo želim, dakle — mahati repom". Mozart to ne bi rekao, ali divna melodija je ušla u njegov um kada je drugi puta namirisao taj cvijet. Iz ovoga možete razabrati koliko je usko povezano osjetilo mirisa i sjećanje.

To je uzrokovano ne time što mi ljudska bića apsorbiramo kao miris već prije od toga što guramo naprijed u mozak i protivno njemu. Tamo je razvijena naša moć diskriminacije. Ako osoba može posebno logički razmišljati, ako ima pravilne misaone odnose, tada možemo reći da je gurnuo svoj mozak naprijed protivno olfaktornom živcu, da je zapravo prilagodio mozak na ono na što bi inače također bio olfaktorni živac. Možemo reći, također, da što je čovjek inteligentniji, to je više nadvladao pseću prirodu u sebi. Ako bi se osoba rodila sa sposobnošću da posebno dobro miriše poput psa, i obrazovana je da razlikuje i druge stvari osim mirisa, postala bi neobično pametna osoba jer bi bila sposobna praviti razliku između tih drugih stvari zahvaljujući tome što je podignula protivno olfaktornom živcu.

Pamet, moć diskriminacije, u osnovi je rezultat nadvladavanja osjetila mirisa. Slon i pas svoju inteligenciju imaju u nosu; drugim riječima, to je prilično izvan njih. Čovjek svoju pamet ima u sebi, i to je ono što ga razlikuje. Stoga nije dovoljno samo provjeriti posjeduje li čovjek iste organe kao i životinja. Dakako, i pas i čovjek imaju nos, ali ono što je bitno je kako je taj nos organiziran. Iz ovoga vidite da nešto radi u čovjeku što nije aktivno u psu, i ako to opazite postupno se izdignete od fizičkog nivoa na duševni nivo. Kod psa nos i grmoliki kraj kralježnice, koji je samo prekriven kožom prožetom koštanom tvari, nema naznaka da rastu jedno prema drugom. Ta tendencija se javlja samo u duši, koju pas nema na način na koji ima čovjek. Dakle, opisao sam nos i sve što mu pripada tako da vidite njegovo nastavljanje u mozak i možete utvrditi da je čovjekova inteligencija povezana s tim organom.

Postoji još jedno osjetilo koje je prilično slično osjetilu mirisa ali u drugim aspektima je potpuno različito: osjetilo okusa. Toliko je slično da ljudi u oblasti gdje sam je rođen nikada ne kažu "miris"; riječ se uopće tamo ne koristi. Umjesto toga kažu, "dobar okus", ili "lošeg je okusa", kada nešto namirišu. Gdje sam ja rođen ne govore o mirisu već o okusu. (Netko iz publike dobacuje, "Ovdje, također, u Švicarskoj!") Da, također u Švicarskoj ne govorite o mirisu; miris i okus izgledaju toliko bliski ljudima da ne prave razliku između to dvoje.

Ako sada istražimo osjetilo okusa, vidjeti ćemo da tu postoji nešto neobično. Opet, to je nekako slično kako je bilo s osjetilom mirisa. Dakle, ako uzmete šupljinu usta, ovdje natrag je takozvano meko nepce, naprijed je tvrdo nepce, a tu su i zubi s desnim. Ispitate li sve to, naći ćete nešto neobično. Baš kao što živac ide dolje u nos, tako i ovdje, također, živci idu iz mozga u usta. Ali ti živci ne prodiru u desni, niti se šire u tvrdo nepce naprijed. Dopiru samo do mekog nepca natrag, i prelaze samo u stražnji dio jezika, ne u njegov prednji dio. Dakle ako vidite kako su raspoređeni živci koji vode osjetilo okusa, naći ćete ih samo malo naprijed, praktički ništa. Vrh jezika zapravo nije organ okusa već prije dodira. Samo stražnji dio jezika i meko nepce mogu kušati. Usta su meka natrag i tvrda sprijeda; samo meki dio je sposoban kušati. Desni također nemaju osjet okusa.

Osobitost je da su ti nervi koji prenose osjećaj ukusa kod čovjeka također posebno povezani sa svime što čini organizaciju crijeva. Zaista je točno da hrana prije svega mora imati dobar okus, premda je kemijski sastav također važan. U svom okusu čovjek ima regulator za unos hrane. Trebali bi pažljivije proučavati što malo dijete voli a što ne, radije nego ispitivati kemijske sastojke njegove hrane. Ako dijete uvijek odbija neku hranu, ustanovi ćemo da nešto nije u redu s donjim abdominalnim organima, i tada se tamo mora intervenirati.

Već samo skicirao "sposobnost mahanja repom" koja je preokrenuta kod čovjeka i da se kod psa proteže sve do natrag. Ako sada krenemo naprijed od repa, dolazimo do abdomena, crijeva, i s njima se podudaraju živci okusa. To je ovako: kada se pas prepusti mirisu, mahne repom, što znači da je sve proveo cijelim tijelom. Učinci onoga što namiriše prolaze cijelim putem do kraja, do samog vrha repa. Vrh nosa je najdalje sprijeda, a rep je najdalje straga. Ono što je povezano s mirisom kod psa prolazi cijelom dužinom njegova tijela, ali ono što kuša ne; to ostaje u području abdomena i ne ide tako daleko. Iz ovoga možemo vidjeti da što je dalje, nešto vezano uz živce, smješteno u organizmu, da je manje dalekosežan učinak na tijelo. To će nas naučiti da još bolje razumijemo nego što već znamo da cijela forma čovjeka zavisi o njegovim živcima. Čovjek je formiran po njegovim živcima. U slučaju psa, njegov rep je formiran po nosu. Po čemu su formirana njegova crijeva? On su formirana po živcima njuške. Živci su smješteni na jednom kraju, i ostvaruju oblik na drugom kraju. Ovo je nešto što morate uzeti kao osnovu za daljnja razmatranja. Dobiti ćete mnogo ako shvatite da pas svoju cjelokupnu sposobnost mahanja repom duguje nosu, a kada se osjeća dobro u području abdomena, to je zbog živaca u ustima. O tome ćemo više saznati kasnije.

Izuzetno je zanimljivo kako su ti živci povezani s formom. Zbog toga sam neki dan rekao da čak i slijepa osoba ima koristi od očiju; iako su oči beskorisne za gledanje, njihove i dalje pomažu oblikovati tijelo. Način na koji se osoba pojavljuje uzrokovan

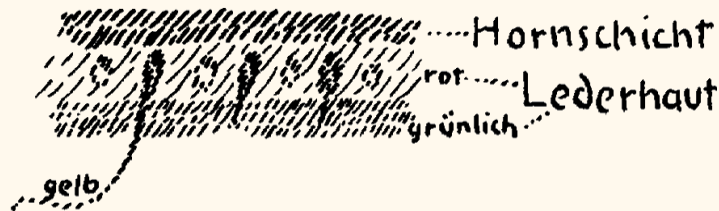
je živcima njene glave a dijelom i živcima očiju, kao i mnogih drugih živaca. Stoga, ako želimo razumjeti zašto se ljudsko biće razlikuje po formi od psa, moramo misliti na nos! Nos igra važnu ulogu u obliku psa, ali kod ljudskog bića je nadvladan i nekako podčinjen u njegovoj ulozi. Kod psa, nos zauzima višu prečku na ljestvici; on je gospodar glave, takoreći. Kod čovjeka, uloga nosa je potisnuta natrag. Oko i uho su sigurno važniji za njegovo oblikovanje nego nos.

VII. Duhovno-znanstvene osnove prave fiziologije

20 prosinca 1922

Gospodo, ovaj puta završimo s odgovorom na pitanje postavljeno neki dan.

Zahvaljujući svojoj koži, cijeli je čovjek osjetilni organ. Koža ljudskog bića je nešto izuzetno složeno i uistinu čudesno. Kada gledamo izvana prema unutra, najprije nalazimo proziran i rožnat sloj koji se zove epiderma. Proziran je samo kod nas bijelih Europljana; kod Afrikanaca, Indonežana i Malajaca, prožeta je obojanim granulama i tako je obojana. Zovemo ga "rožnatim" jer se sastoji od iste supstance, aranžirane malo drugačije, iz koje su oblikovani rogovi životinja i naši nokti i kosa. Naši nokti zapravo rastu iz najgornjeg sloja kože. Ispod tog sloja leži derma, koja se sastoji od gornjeg i donjeg sloja. Tako smo mi prekriveni i odjeveni s tri sloja kože: vanjska epiderma, srednji sloj derme i donji dio derme.

Najniži sloj derme prehranjuje cijelu kožu; on pohranjuje hranjive tvari za kožu. Srednji sloj je ispunjen svakakvim stvarima, ali posebno je ispunjen mišićnim vlaknima. Svuda u tom sloju je mnoštvo sićušnih stvari poput luka, jedna do druge; u našoj koži imamo ih tisuće i tisuće. Možemo ih zvati "luk" jer je karakteristika luka da ima mnogo ljuski, a te male čestice imaju takve "ljuske luka"; ljuskava koža je na površini, a drugi, tanji dio je iznutra. Otkrivene su od Talijana Pacinija i stoga su nazvane "Pacinijeva tjelešca".

Oko tih mikroskopskih čestica je oko dvadeset do šezdeset ljuski, tako da možete zamisliti koliko su male.

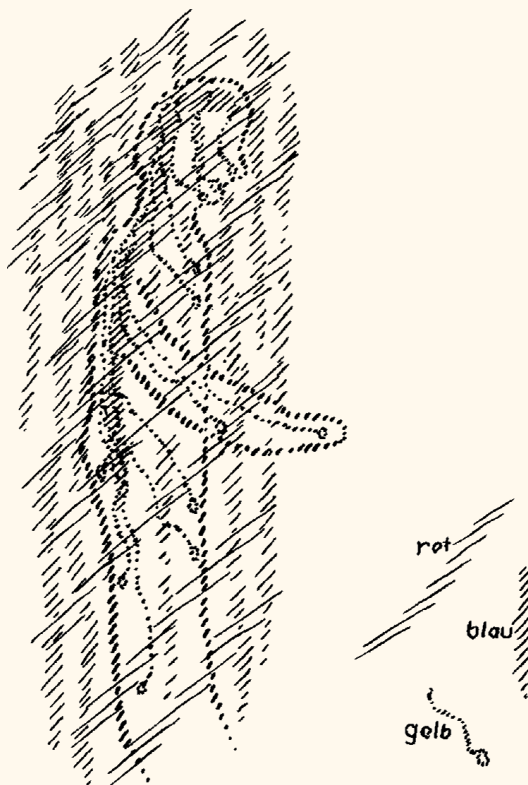
Čovjek je konstituiran na takav način da te male mikroskopske lukovice ima po cijeloj površini tijela. Najveći broj se nalazi — kod zmija kao i kod ljudi — na vrhu jezika. Da, gotovo je komično, ali većina se nalazi na vrhu jezika! Mnogo ih je na vrhovima prstiju, na dlanovima i na drugim dijelovima tijela, ali većina je na vrhu jezika. Na primjer, ima sedam puta više takvih malih nervnih lukovica na vrhu jezika nego ih ima na vrhovima prstiju.

Nervno vlakno potječe od svake od tih čestica i nalazi svoj put u mozak preko kičmene moždine. Sva ta nervna vlakna zrače iz mozga, i svuda u tijelu formiraju takve male "lukovice" na njegovoj površini. Dakle ta mala nervna vlakna u mozgu idu svuda i na kraju tvore "lukovice" unutar kože ili derme. Zanimljivo je shvatiti da kao što pravi luk raste u tlu i cvjeta gore, tako i ovaj luk raste u ljudskom tijelu. Tamo (pokazuje na skicu) je luk i stabljika unutra. U onim nervima jezika stabljika je prilično kratka, ali u drugim je ponekad prilično duga. Nervna vlakna koja idu iz stopala u mozak kroz kičmenu moždinu izuzetno su duga. Sve što imamo kao luk u našoj koži zapravo je cvjetalo unutar naše lubanje. Možete zamisliti, dakle, da je u pogledu kože čovjek neka vrsta tla; čudno je formirano, ali je ipak neka vrsta tla. Na površini je epiderma, u kojoj su taložene razne kristalne supstance. ispod je čvrsta masa tijela, a gore je sloj "humusa". Idući od izvana prema unutra, ispod tvrdog, rožnatog sloja epiderme leži derma, koja je tlo. Iz nje raste sav taj "luk" koji ima cvijet u mozgu. Njihove stabljike prelaze u mozak i tamo imaju cvijet.

Dakle, gospodo, kod nas starijih stvari su takve da samo za vrijeme spavanja možemo pravilno pratiti ovu mrežu, ali kod djeteta je još mnogo toga očigledno. Dijete u nervima ima živahnu aktivnost "lukovica" sve dok intelekt nije probuđen; odnosno, tijekom prve godine, i baš kao što Sunce obasjava cvjetove luka, tako i svjetlo sjaji u djeteta koje još nije s intelektom prevelo ono što prima vidom. To je doista poput Sunca koje baca svoje zrake unutar glave i otvara sve cvjetove "luka". U nervima kože mi nosimo cijelo biljno carstvo okolo u nama. Međutim, kasnije, kada uđemo u gimnaziju ovaj živahan rast završava, i tada snage nerva koristimo za mišljenje. Izvlačimo te snage i koristimo ih za mišljenje. To je izuzetno zanimljivo. Obično se pretpostavlja da nervi obavljaju mišljenje, ali nervi ne misle. Možemo

nerve uposliti za mišljenje samo kradući njihovo svjetlo, takoreći. Ljudska duša krade svjetlo od nerva, i ono što je oduzela koristi za mišljenje. To je stvarno tako. Kada zaista razmišljamo o materiji, na kraju u svakoj točki prepoznamo nezavisno aktivnu dušu.

Te "lukovice" koje iznutra rastu imamo zajedničke sa svim životinjama. Čak i najniže forme, koje imaju vitke, primitivne oblike, posjeduju osjetilne živce koji završavaju u nekoj vrsti "luka" na površini. Što se više uspinjemo prema čovjeku, to je sigurnije da je taj "luk" živaca transformiran na specifičan način. Živci okusnih pupoljaka (na jeziku, nap.pr.), na primjer, takvi su transformirani živci kože.

Sada, mi posjedujemo te osjetilne lukovice na vrhu jezika i zato je on tako osjetljiv. Kušamo na stražnjoj strani jezika i na mekom nepcu gdje je takav mali luk raspršen. Zapravo, oni sjede tamo u malom utoru i unutar tih žljebova luk prodire u živce i gura se u dermu kao nervna čestica. Najprije, iza jezika se formira sićušni žlijeb, a zatim se luk ugura u taj žlijeb. Korijen luka prodire sve do površine jezika. Na dnu jezika nalazi se ogroman broj sitnih žljebova, a u svakom malom utoru "lukovica" izrasta odozdo. To objašnjava naš doživljaj okusa.

Svega možemo biti svjesni osjetilom dodira, ili malog luka na površini naše kože. Sada, znate da se ono što se osjeća ne pamti tako dobro. Znam svojim osjećajem da je stolica čvrsta jer osjećam njemu čvrstoću s određenim brojem nervnih lukovica što se stalno mijenja, ali moje pamćenje nije opterećeno tim osjećajem. S okusom je

malo, premda nesvjesno. Međutim, gurmani, uvijek unaprijed znaju što je dobro, a ne nakon toga što su kušali, i zato to naručuju.

Tako nervne čestice prolaze kroz leđnu moždinu izravno u mozak i tamo formiraju svežnjeve. Međutim, sve što želimo kušati, mora prvo biti otopljeno od sline u ustima; ne možemo kušati ništa što nije transformirano u fluid. Ali što je to što kuša? Mi ne bi mogli ništa kušati da nemamo u sebi tekućinu. Naša čvrsta konstitucija, sve što je čvrsto u tijelu, ne kuša. Naš unutarnji fluid miješa se s onim što je otopljeno od hrane. Dakle, možemo reći da se naš vlastiti fluid miješa s fluidom od izvana. Čvrsti dio čovjekove organizacije ne kuša ništa. Naša konstitucija je devedeset posto voda, a ovdje, oko papile jezika, posebno je u tekućem stanju. Baš kao što voda izbija iz gejzira, tako imamo takvo izlivanje tekućine na vrhu jezika.

Slina koja je ispljunuta iz usta više nije dio mene, ali sve dok je ta tekućina unutar male žlijezde mog jezika, pripada meni kao ljudskom biću, baš kao što mi pripadaju i moji mišići. Ne sastojim se samo od čvrstih mišića već također i od vode, i to je ta tekućina koja obavlja kušanje jer se miješa s onim što dolazi kao tekućina izvana. Što netko radi kada liže šećer? Tjera pljuvačku od iznutra prema okusnim pupoljcima. Razgrađeni šećer prodire u tekućinu, i "tekući čovjek", takoreći, prožima sebe šećerom. Šećer je delikatno izlučen u okusnim pupoljcima jezika i širi se nečijom fluidnošću, dajući mu osjećaj blagostanja.

Kao ljudska bića možemo samo kušati, ali zašto je to tako? Ako bi imali peraje i bili ribe — što bi bilo zanimljivo postojanje — svaki put kada bismo jeli, okus bi prodirao pravo kroz naše peraje. Ali tada bismo morali plivati u vodi, gdje bismo našli sve čak i delikatne supstance dobro razgrađene. Riba kuša sve tragove supstanci koje su u vodi i slijedi smjer svoga okusa, koji neprestano prodire u peraje. Ako nešto ugodno teče u njenom smjeru, riba će to okusiti, i peraje će odmah krenuti prema tome. Mi ljudi ne možemo raditi što i riba jer nemamo peraje; nama potpuno nedostaju. Ali pošto ne možemo koristiti osjećaj okusa za kretanje okolo, pojačavamo ga iznutra. Riba imaju visoko razvijen osjećaj okusa, ali nemaju unutarnji osjećaj. Mi ljudska bića imamo okus iznutra, mi ga doživljavamo; ribe postoje u ukupnosti vode i okus doživljavaju zajedno s okolnom vodom. Ljudi su se pitali zašto riba pliva daleko u ocean kada želi položiti jaja. Plivaju daleko, ne samo u Atlantski ocean, već i u druge dijelove zemaljskih oceana, a zatim se mladi polako vraćaju u europske vode. Zašto je to? Dakle, europske ribe koje plivaju u našim rijekama su slatkovodne ribe, ali jaja ne mogu sazrijevati u slatkoj vodi. Riba osjećaju po okusu da trag soli teče prema izlazu rijeke; one onda plivaju u more. Ako Sunce sja drugačije na drugoj strani Zemlje, oni to okuse i tim osjetilom plivaju pola puta

oko svijeta. Tada mladi okuse njihov put ponovno natrag gdje su boravile matične ribe. Dakle vidimo da ribe slijede okus na svaki način.

Izuzetno je zanimljivo da je voda koja teče rijekama i sadržana je u morima puna okusa, i činjenica da ribe plivaju okolo je zaista zbog okusa vode. Upravo okus vode čini da plivaju okolo; okus vode im daje smjer. Naravno, ako Sunce sja u određenom dijelu vode, sve što je u vodi na tom mjestu je potpuno razgrađeno od topline Sunca. Promijenjena je u drugi okus, i zato tamo pliva mnogo riba; to je zbog okusa.

To je stvarno čudno, gospodo, jer bi zapravo i mi plivali također, ako bi išli samo za okusom. Kada kušam šećer tekući čovjek u meni želi plivati prema njemu. Nagon za plivanjem zaista je prisutan; prema našem okusu mi stalno želimo, ali čvrsto tijelo nas u tome sprječava. Iz tog elementa koji bi stalno želio plivati ali ne može — zaista imamo u nama nešto poput ribe što stalno želi plivati ali je zadržano — zadržavamo ono što naše unutarnje biće razabire u pogledu okusa. S okusom živimo potpuno unutar eterskog tijela, ali etersko tijelo čvrsto drži voda u nama, a ta voda je s druge strane zadržana od našeg fizičkog tijela. Najprirodnije je reći da čovjek ima etersko tijelo koje zaista nije sklono hodati Zemljom. Pogodno je samo za plivanje; u stvari je nalik na ribu, ali pošto čovjek stoji uspravno postaje nešto različito. Čovjek u sebi ima etersko tijelo koje je zapravo samo u njegovoj fluidnoj organizaciji, i doista je tako da bi konstantno željelo plivati, plivati u elementima vode koji se nalaze čak i u zraku. Željeli bismo uvijek tamo plivati, ali transformiramo taj poriv u unutarnji doživljaj okusa.

Vidite, ovakvi aspekti zaista vode ka razumijevanju ljudskog bića. To ne možete naći ni u jednoj modernoj znanstvenoj knjizi jer ljudi ne istražuju živo ljudsko biće već samo leš, koji više ne želi plivati. Niti više sudjeluje u životu. Mi sudjelujemo u životu jer smo zapravo zbroj svega što postoji u svijetu. Mi smo ribe, a vodena para koja nam je slična nešto je u čemu bi stalno željeli plivati. Činjenica da to ne možemo čini da to ulijemo u sebe i kušamo. RIBE su zaista hladna stvorenja. Mogle bi čudesno kušati stvari koje su otopljene u vodi, ali to ne rade jer odmah pomiču peraje. Kada bi peraje nestale s riba, one bi postale više životinje i počele bi imati osjetilo okusa.

Nervne lukovice o kojima sam vam zadnji puta govorio su drugačije transformirani "gomolji". One prodiru u sluznicu nosa, ali ne sjede u brazdi iz koje istječe tekućina; one dosežu sve do površine. Zato te nervne lukovice mogu percipirati samo ono što im dođe blizu. To znači da moramo pustiti da miris ruže dođe do nervne lukovice našeg nosa prije nego ga možemo namirisati. Dakle, jedan dio ljudskog tijela ima ulogu na poseban način oblikovati ove nervne lukovice, koje su raširene cijelom kožom, kako bi osjetile mirise koji prožimaju zrak.

Ne samo da se vanjski zrak giba prema čovjeku, već i dah izvire iz njega. Zrak stalno prolazi kroz nos, a unutar tog zraka živi zračno biće čovjeka. Mi smo voda, i kao što sam vam ranije rekao, mi smo također zrak. Nemamo zrak u sebi samo za zabavu. Kao i voda u meni, moj dah nije čvrst. Baš kao kad ispružim ruku i osjetim da sam ispružio nešto čvrsto, tako ispružim ono što imam u mom zračnom organizmu u nos. Tamo osjetim miris ruže ili karanfila. Zaista, ja nisam samo čvrsto biće već stalno i biće vode i zraka isto tako. Mi smo zrak dok god je u nama i živ. Kada pružimo svoje "zračne ruke" kroz nos i dohvatimo miris ruže ili karanfila — naravno, i loše mirise — mi ih ne dodirujemo rukom već ih zahvaćamo s nervnim lukovicama, koje privlače dah od iznutra tako da može zgrabiti miris.

To je nešto što se manifestira također i kod psa. Rekao sam vam da čim nos namiriše, rep maše. Kao što se kod riba peraje kreću, tako se isto, kod psa rep počinje micati. Ali što taj rep koji može samo mahati zaista želi učiniti? To je jako zanimljivo. Rep može samo mahati, ali što zaista želi napraviti? Vidite, gospodo, pas bi zaista želio napraviti nešto sasvim drugo. Da nije pas nego ptica letio bi pod utjecajem mirisa. Kao što ribe plivaju, pas bi letio da je ptica. Pa, naravno, pas nema krila, i tako koristi zamjenski organ i samo maše repom. Nije dovoljno za letenje, ali uključuje jednak potrošak energije. Kod ljudi je isto. Budući da uvijek imamo delikatne senzacije mirisa koje čak i ne primjećujemo, stalno bismo željeli letjeti.

Promislite sada na lastavice koje ovdje žive ljeti. Ono što se kao miris javlja iz cvijeća ugodno im je, i pošto je ugodno njihovom organu njuha one ostaju ovdje. Ali kada dođe jesen ili se približava, lastavice bi, kada bi mogle komunicirati između sebe, rekle, "Oh, počinje loše mirisati!" Lastavica ima izuzetno delikatno osjetilo mirisa. Sjećate se da sam vam rekao da divlja plemena mogu percipirati ljude sve do Arlesheima. Pa, za lastavice miris koji se javlja na jugu primjetan je kada se približava jesen; zapravo se širi sve do sjevera. Dok na jugu dobro miriše, na sjeveru počinje mirisati na propadanje. Lastavice privlači dobar miris i lete prema jugu.

O letu ptica napisane su cijele knjižnice, ali istina je da čak i za vrijeme velikih migracija u proljeće i jesen ptice slijede izuzetno delikatno raspršene mirise u cijeloj atmosferi Zemlje. Organ njuha lastavice vodi na jug i zatim natrag na sjever. Kada proljeće stigne u naše krajeve, za lastavice počinje loše mirisati na jugu. Kada delikatni mirisi proljeća prostruje k njima na jug, one lete natrag na sjever. Zaista je istina da je Zemlja jedno živo biće i da joj pripadaju i druga bića.

U našem tijelu, stvari su tako organizirane da krv teče u glavu a zatim od nje. Na Zemlji, stvari su tako uređene da ptice selice lete na ekvator i zatim natrag na mjesto polaska. Na nas također utječe zrak jer zrak koji udišemo dovodi krv u glavu. Utoliko što smo bića zraka, potpuno smo prožeti mirisom. Na primjer, osoba koja hoda

poljem koje je upravo pognojeno doista hoda tamo zajedno sa svojim zračnim bićem. Čvrsti čovjek i tekući čovjek ne primjećuju gnoj, ali zračni čovjek da, i tada se u njemu javlja, prilično razumljivo, poriv da odleti. Kada se smrad gnoja diže s polja, on bi zapravo želio poletjeti u zrak. To ne može učiniti jer mu nedostaju krila i tako reagira iznutra na ono od čega ne može odletjeti; to postaje unutarnji proces duše. Kao rezultat toga, čovjek iznutra postaje prožet s mirisom gnoja, s isparavanjima koja su postala plinovita i poput pare. Postaje prožet lošim mirisom i kaže da mu se gadi. Njegovo gađenje je reakcija duše.

U fluidnom čovjeku postoji delikatniji zračni oblik koji, na neki način, preuzima od svoje fluidne organizacije. Upravo kroz to on može kušati. Isto tako, nešto živi u toj zračnoj formi koju stalno obnavljamo udisanjem i izdisanjem. Svakog trenutka je protjerana i ponovno rođena; rađa se osamnaest puta u minuti i umire osamnaest puta u minuti. Potrebne su godine da umre čvrsti oblik, ali zračni oblik umire tijekom izdisanja osamnaest puta u minuti i rađa se tijekom udisanja. To je stani proces umiranja i rađanja. Ono što je izvučeno od iznutra je astralno tijelo. Kao što sam vam rekao neki dan, astralno je tijelo ono koje preokreće sile mahanja repom koje bi doista trebale biti dolje. Budući su te sile gurnute gore i suprotno osjećaju mirisa, mi možemo misliti. Mozak raste u susret nosu pod utjecajem astralnog tijela, i nitko ne može stvarno razumjeti mozak tko na cijelu stvar ne gleda na način na koji sam to upravo učinio. To razumijevanje proizlazi od ispravnog promatranja naših osjetila.

Zbog osjetila mirisa uvijek bismo željeli letjeti. Ptica može letjeti ali mi ne; u najboljem slučaju imamo ove čvrste lopatice. Zašto ptica može letjeti? Gospodo, ptica ima nešto neobično što joj omogućuje da leti; ima šuplje kosti. Zrak je unutar njih i zrak koji ptica apsorbira preko svog organa mirisa dolazi u kontakt sa zrakom kojeg ima u kostima. Doista, ptica je prvenstveno biće zraka. Njen najvažniji aspekt čini zrak; ostalo je samo izraslo na njoj. Mnogo perja koje ptice imaju je zapravo sasušeno. Najznačajnija stvar je, čak i kod noja, da je malo zraka još uvijek sadržano u svakom paperjastom peru i sav taj zrak je povezan sa zrakom vani. Noj hoda jer je pretežak za letenje ali, naravno, druge ptice lete.

Mi ljudska bića imamo samo lopatice pričvršćene na leđa, koje su nespretne i čvrsto oblikovane. Premda bismo stalno željeli letjeti s njima, to ne možemo. Umjesto toga, cijelu leđnu moždinu guramo u mozak i počinjemo misliti. Ptice ne misle. Samo ih moramo pravilno promotriti da shvatimo da sve ide u njihovo letenje. Izgledaju pametno, ali doista su rezultat onoga što je u zraku. Ptice ne misle, ali mi da jer ne možemo letjeti. Naše misli su zapravo transformirane snage letenja. Zanimljivo je da se kod ljudskih bića osjetilo okusa mijenja u snage osjećaja. Kada kažem, "Osjećam se dobro", zaista bih želio plivati. Pošto ne mogu, taj impuls se

mijenja u unutarnji osjećaj blagostanja. Kada kažem, "Miris gnoja me odbija", stvarno bih želio odletjeti. Ali ne mogu, i zato imam misao, "Ovo je odvratno; miris je odbojan!" Sve naše misli su transformirani mirisi. Čovjek je tako vješt mislilac jer doživljava u mozgu, s dijelom koji sam ranije opisao, sve što pas doživljava u nosu.

Kao ljudska bića, mnogo dugujemo našem nosu. Vidite, ljudima koji nemaju osjećaj mirisa, čija sluznica je zakržljala, također nedostaje određeni osjećaj kreativnosti. Mogu misliti samo putem onoga što su naslijedili od roditelja. Uvijek je dobro da barem nešto naslijedimo; inače, da sva naša osjetila nisu rudimentarno razvijena, ne bismo uopće mogli živjeti. Osoba rođena slijepa također je naslijedila unutrašnjost onoga što oko posjeduje. On to ima ponajprije zato jer on nije samo kompaktan čovjek već također čovjek fluida i zraka.

Sada smo vidjeli kako je to sve čudno. Mi percipiramo čvrste supstance s našim osjetilom dodira preko nervnih lukovica koje svuda prodiru u kožu; postajemo svjesni vodenih supstanci s našim osjetilom okusa; ono što je od zraka, ispareno, od nas je prepoznato kroz nervne lukovice koje prodiru u sluznicu nosa. Mi također osjećamo i nešto drugo oko nas, premda na općenit način; odnosno, toplinu i hladnoću. Dakle, kao ljudska bića mi smo dijelom čvrsti, voda, zrak i toplina, pošto smo obično topliji od okolnog svijeta.

Vidite, znanost zapravo ne zna da se aspekt kušanja tiče čovjeka vode i da se element mirisa odnosi na čovjeka zraka. Pošto nervi okusa dolaze u okusne pupoljke, znanstveno je mišljenje da ti nervi zapravo kušaju. Ali to je besmislica. U ustima, to je fluid vodene organizacije čovjeka koji kuša, a u nosu, element zraka je onaj koji miriše. Nadalje, dio nas koji je toplina percipira toplinu i hladnoću. Unutarnja toplina u nama izravno percipira vanjsku toplinu, i to je razlika između osjetila topline i svih drugih osjetila. Toplinu proizvode svi organi, a kao ljudska bića mi u sebi nalazimo svijet topline. Taj element topline percipira drugi svijet topline oko nas. Kada dodirnemo nešto što je vruće ili hladno, mi to prirodno percipiramo na mjestu gdje smo dotaknuli. Ali kada je zimi hladno ili ljeti vruće, tu hladnoću ili toplinu percipiramo u našem okruženju; cijeli postajemo osjetilni organ.

Možemo vidjeti kako znanost griješi u tom pogledu. Prema znanstvenim knjigama, ljudsko biće je neka vrsta kompaktno oblikovane forme. Na papiru su nacrtane sve kosti; mišići i živci su svi tamo. Ali to je krajnja besmislica jer to predstavlja ne više od desetine ljudskog bića. Ostalo je do devedeset posto voda, a zatim moramo računati na zrak i na toplinu unutra. U stvari, još tri osobe — vode, zraka i topline — trebale bi biti skicirane u slikama nacrtanim od materijalističke znanosti. Čovjeka nije moguće shvatiti ni na jedan drugi način. Samo zato što smo topliji od svoje okoline i također dio svijeta topline, mi sebe doživljavamo kao

nezavisno biće u svijetu. Da smo hladni poput ribe ili kornjače, ne bismo imali ego; ne bismo mogli govoriti o sebi kao o "Ja". Nikada ne bismo mogli misliti ako unutar nas ne bi transformirali osjetilo mirisa, ili, drugim riječima, ako ne bi imali astralno tijelo. Isto tako, ne bismo imali ego da unutar nas ne posjedujemo dio topline.

Sada, netko bi mogao reći da i više životinje imaju svoju vlastitu tjelesnu temperaturu, također. Da, gospodo, ali njima je njihova toplina breme. Više životinje bi željele postati "Ja" ali ne mogu. Baš kao što i mi ne možemo plivati ili letjeti, više životinje bi željele postati "Ja" ali to ne mogu. To možete razaznati po njihovom obliku; one bi zaista željele postati "Ja", a pošto to ne mogu one poprimaju njihove različite oblike.

Dakle, kao ljudska bića mi u nama imamo četiri dijela: čvrstog čovjeka, što je fizički, materijalni dio; fluidnog čovjeka, koji nosi delikatnije tijelo — životno tijelo ili etersko tijelo — unutar sebe; zračno biće, čovjeka zraka koji stalno umire i obnavlja se u fizičkoj oblasti ali koji sadrži astralno tijelo, koje ostaje cijeli život; dio topline, čovjeka ega.

Osjetilo topline je delikatno raspoređeno po cijelom čovjeku. Ovdje znanost čini nešto osebujno.

Kada proučavamo ljudsko biće s čisto materijalističkog stajališta, otkrivamo one nervne lukovice koje sam vam opisao. Sada, ljudi sebi kažu, "Ako dodirnem ovu kutiju, osjećam nju i njenu čvrstoću zbog nervnih lukovica. Ako bi kutija bila hladna, ja bi također osjećao i hladnoću kroz takvu nervnu lukovicu". Oni neprestano traže ove nervne lukovice topline i nervne lukovice osjeta, ali ih nikad ne nalaze. Netko će proučavati komad kože, i pošto neke od tih nervnih lukovica osjeta izgledaju malo drugačije on misli da pripadaju nečem drugom. Ali sve su to gluposti. Ne postoje nervne lukovice osjetljive na toplinu zato jer je cijelo ljudsko biće osjetljivo na toplinu. Ove nervne lukovice koriste se samo za osjet čvrstih, vodenih i isparenih supstanci. Tamo gdje počinje osjećaj topline, postajemo bića izuzetno "osjetljiva na svjetlo", odnosno, ne više od malo topline koja percipira vanjsku toplinu. Kada smo okruženi s količinom topline koja nam omogućava da prikladno sebi kažemo "Ja", osjećamo se dobro, ali kada smo okruženi smrzavajućom hladnoćom koja nam oduzima količinu topline koja mi jesmo, u opasnosti smo od gubitka našeg ega. Strah u našem egu čini vanjsku hladnoću za nas opazivom. Kada se netko smrzava zapravo se uvijek boji za svoj ego, i to s dobrim razlogom, jer gura ego vani od sebe brže nego što bi zapravo trebao.

To su aspekti koji će nas postupno voditi od promatranja fizičkog do promatranja nefizičkog, nematerijalnog. Samo na ovaj način možemo početi shvaćati čovjeka.

Spomenuvši sve ovo, moći ćemo nastaviti s vrlo zanimljivim opažanjima sljedećeg puta.

VIII. U vezi duševnog života u procesu disanja

23 prosinca 1922

Gospodo, zadnji puta sam rekao da još imamo nekoliko pitanja za razmotriti. Htio bih ih razmotriti danas. Možda bi se tijekom božićnih praznika mogli posavjetovati između sebe i odlučiti što bi trebalo biti izneseno tijekom sljedećeg predavanja.

Ljudsko biće ima svoja osjetila za percipiranje svijeta. Ispitali smo oko i uho, razmotrili osjetilo dodira, koje se širi cijelim organizmom, i raspravljali osjetila okusa i mirisa. Sva ova osjetila su značajna samo za čovjekovo upoznavanje sa njegovom okolinom, kako sam već objasnio, da mu omogućuje da oblikuje svoje tijelo. Ali čovjek ne živi zahvaljujući osjetilima; on živi kroz proces disanja. Ako pitate zašto je on uspravno biće, zašto mu je nos na sredini lica, na primjer, morate odgovoriti da je to zbog njegovih osjetila. Ali ako tražite razlog zašto je živ, morate razmotriti njegovo disanje, jer dah je povezan sa svim aspektima života. U jednom pogledu, ljudska bića dišu baš kao i više životinje, mada mnoge životinje diše drugačije. Riba, na primjer, diše dok pliva i živi pod vodom.

Ako sada pogledamo čovjekovo disanje prvo moramo razmotriti proces udisanja. Proces disanja u početku je udisanje. Iz zraka oko nas udišemo kisik koji nam je potreban za naše postojanje. Ovo tada prožima naše cijelo tijelo, u kojem se taloži ugljik u sitnim česticama; ili bolje rečeno, u kojem pliva ili pluta. Ugljik kojeg imamo u našim tijelima također se nalazi drugdje u prirodi. Zapravo, ugljik postoji u mnogim oblicima. Na primjer, ugljik se nalazi u ugljenu i u svakoj biljci, koje se sastoje od ugljika, pomiješanog s vodom i tako dalje, ali ugljik je glavna komponenta biljke. Grafit u olovci sadrži ugljik, i dijamant, koji je vrijedan dragulj, također je ugljik. Dijamant je prozirni ugljik; tvrdi ugljen je neprozirni ugljik. Prilično je zanimljivo da nešto poput ugljika postoji u prirodi. Svakako nije elegantan ili atraktivan, a ipak je od iste supstance kao i vrijedni dragulj, koji je, zavisno o njegovoj veličini, pogodan za krunu. Ugljen i dijamant sadrže istu supstancu u različitom obliku. I mi, također, imamo u sebi ugljik raznih oblika.

Kada udišemo kisik on se širi posvuda u našem tijelu i spaja s ugljikom. Kada se kisik spaja s čvrstim ugljenom, javlja se novi plin, ugljični dioksid. To je kombinacija kisika i ugljika, i upravo taj plin izdišemo. Naš život uključuje naše tijelo u ostatak svijeta udišući kisik i izdišući ugljični dioksid.

Međutim, ako bismo udisali čisti kisik, morali bismo sadržavati ogromnu količinu ugljika, a ugljični dioksid bi morao ostati u nama. Da, zauvijek bi se širili, konačno postavši gigantski, veliki poput same Zemlje. Tada bismo uvijek mogli udisati. Ali ne posjedujemo toliko ugljika; mora biti stalno obnavljan. Ne bismo mogli preživjeti ako bi samo udisali. Moramo izdahnuti da bi ponovno stekli ugljik, ugljični dioksid koji stvaramo je smrtonosan. Zaista, ako je kisik za nas život, ugljični dioksid je smrt. Ako bi ova prostorija sada bila ispunjena ugljičnim dioksidom, svi bi mi stradali. Naš život se izmjenjuje između udahnutog zraka koji daje život i smrtonosnog izdahnutog zraka. Život i smrt neprestano su u nama, i zanimljivo je vidjeti kako u početku ulaze u ljudsko biće.

Za ovo razumjeti morate shvatiti da bakterije i bacili — mikroskopski mala živa bića — postoje svuda u prirodi. Kada god se krećemo, mnoštvo ovih malih bakterija leti u zraku oko nas. Bezbroj sićušnih živih bića postoje u mišićima životinja. Kao što sam već spomenuo, može im se rapidno povećati broj. Čim se jedna pojavi — posebno one najmanje vrste — zatim sljedećeg trenutka su milijuni. Zarazne bolesti temeljene su na njihovoj sposobnosti za ogromno množenje. Ova sitna bića zapravo ne uzrokuju bolest, ali je osjećaj blagostanja u njima izazvan kada nas nešto boli. Poput biljaka u gnoju, ta mala bića se dobro osjećaju u pogođenim organima našeg tijela i željela bi tamo ostati. Svatko tko tvrdi na ona sama uzrokuju bolest jednako je pametan kao i onaj koji izjavi da kišu izaziva kreket žaba. Žabe krekeću kada dolazi pljusak jer ga osjete i ostaju u vodi koja je stimulirana od onog što je aktivno u kiši, ali one sigurno ne uzrokuju kišu. Slično, bacili ne dovode do bolesti kao što je gripa; samo se pojave kada god se pojavi gripa, baš kao što se i žabe tajanstveno pojave kada god kiši.

Međutim, ne bi trebali reći, da od istraživanja bacila nema koristi. Korisno je znati da je čovjek izložen izvjesnim bolestima, baš kao što netko zna da žabe krekeću kada kiši. Ne može se reći da nije neophodno proučavati bacile, ipak treba shvatiti da oni ne uzrokuju bolest. Nikada se ne daje odgovarajuće objašnjenje samo izjavljujući da za koleru postoje ovi bacili, za gripu postoje drugi bacili, i tako dalje. To je samo lijeni izlaz za ljude koji ne žele ispitati stvarne uzroke bolesti.

Sada, ako odvedete ta beskonačno mala stvorenja od njihovog habitata, ne mogu nastaviti živjeti. Na primjer, bacili kolere izvađeni iz ljudskih crijeva umiru. Ti bacili mogu preživjeti samo u crijevima čovjeka ili životinje poput štakora. Sva ova mala stvorenja mogu živjeti u specifičnom okruženju. Zašto? To da ta sitna bića trebaju specifično okruženje je važan faktor. Vidite, ako razmotrite bacil kolere u trenutku kada je unutar ljudskih crijeva, sila gravitacije nema tako snažan utjecaj na njega kao kada je vani. Snaga gravitacije odmah mu šteti kada je izvan svog

elementa. I čovjek je, također, bio u početku sićušno živo biće kao i ta bezbrojna mala stvorenja. Kao jaje, jajašce, čovjek je također bio takvo mikroskopsko živo biće, takvo minijaturno živo stvorenje. S ovim, gospodo, dolazimo do važnog poglavlja.

Usporedite bacil kolere, koji može postojati samo u ljudskim crijevima, s ljudskim bićem. Svi ti bacili trebaju živjeti na mjestu gdje su zaštićeni od Zemlje. Što to podrazumijeva? To znači da neki drugi utjecaj osim Zemlje utječe na njih. Mjesečina koja sja ponekad na jedan način, ponekad na drugi ima svoj utjecaj na Zemlju, i doista je tako da Mjesec utječe na sva ta mala stvorenja. Može se vidjeti da ta stvorenja moraju biti zaštićena od utjecaja Zemlje tako da se mogu predati kozmosu, posebno utjecaju Mjeseca. Sada, u svom najranijem stadiju ljudsko jajašce se također predaje mjesečevu utjecaju. Ono se predaje Mjesecu upravo prije oplodnje. Baš kao što bacil kolere postoji u crijevima, tako ovo malo ljudsko jajašce postoji u ženi i tamo je u početku zaštićeno. Međutim, ženski organizam je tako konstituiran, da je ljudsko jajašce zaštićeno samo na početku. U trenutku kada prijeđe previše izvan tijela postaje ranjivo; tada Zemlja počinje utjecati na njega.

Žene otpuštaju takva ljudska jajašca svaka četiri tjedna. U početku se kratko prepuštaju utjecaju Mjeseca i zaštićena su. Ali kada žena otpusti ljudsko jajašce tijekom mjesečnog perioda, ono dolazi pod utjecaj Zemlje i uništeno je.

Ljudska organizacija je tako čudesno uređena da predstavlja suprotnost bacilima. Primjerice bacil kolere, ostaje u crijevima i pazi da se previše ne izloži opasnosti. Prepušteni sami sebi, ostaju gdje mogu biti zaštićeni od utjecaja Zemlje. Ljudsko jajašce je također u početku zaštićeno od utjecaja Zemlje u majčinom tijelu, ali onda se pomiče prema vani zbog cirkulacije krvi majke, i dolazi pod utjecaj gravitacije Zemlje. Pojavom mjesečnog perioda, koji je povezan s kursom Mjeseca i njegovim utjecajem, jajašce je uništeno; ljudsko jajašce je zaista uništeno. Međutim, to više doista nije stvarno ljudsko jajašce, jer nije zaštićeno od uništenja kroz oplodnju.

Što se doista događa kroz oplodnju? Ako se prepusti samo utjecaju Zemlje, to ljudsko jajašce će nestati. Kroz oplodnju ono je umotano u delikatnu, etersku supstancu i zaštićeno je od Zemlje. Stoga je sposobno sazrijevati u majčinu tijelu. Oplodnja znači zaštitu ljudskog jajašca od uništenja od sila Zemlje. Ono što je uništeno u neplodnom jajašcu prelazi u okruženje; nije da samo nestaje. Razgrađuje se u ukupnosti okruženja Zemlje. Jajašca koja se ne mogu iskoristiti za Zemlju rasprše se u atmosferi. To je stalan proces.

Sada možemo pogledati nešto što ljudi rijetko razmatraju. Skrenimo pažnju na haringe u oceanu. One polažu milijune i milijune jajašaca, ali samo nekoliko ih bude oplodeno. Ona koja su oplodena bivaju zaštićena od utjecaja Zemlje. Kod čovjeka je

malo različito, jer on nije haringa — barem ne uvijek [Igra riječi. Na Njemačkom, "Hering" je vrlo mršava osoba.] — ali sva ova jaja haringe koja nisu oplodjena i izbačena su u ocean izvlače se od utjecaja Zemlje isparavanjem. Ako uzmete u obzir haringe i sve druge ribe, sve druge životinje i također ljudska bića, možete sebi reći, "Moja pažnja je usmjerena na nešto što se stalno podiže od Zemlje u kozmički prostor". Gospodo, ne samo da voda isparava, već također ova neoplođena jajašca uvijek isparavaju od Zemlje. Mnogo više toga se događa u kozmičkom prostoru nego to materijalistička znanost pretpostavlja.

Ako bi netko sjedio gore na Veneri, na primjer, para koja se pojavljuje i opet kondenzira kao kiša malo bi ga zanimala, ali ono što sam vam upravo opisao, neprestano podizanje u kozmički prostor, tamo bi bila percipirana kao zelenkasto-žuto svijetlo. Iz toga možemo zaključiti da se svijetlo pojavljuje iz života svakog danog kozmičkog tijela. Također ćemo biti vođeni do spoznaje da i Sunce, također, nije fizičko tijelo kako ga materijalistička znanost opisuje već je nositelj još većeg, moćnijeg života. To je kako sam objasnio ranije; nešto što zrači svijetlo mora biti oplodjeno, baš kao i što Sunce mora biti oplodjeno da bi zračilo svjetlost kroz život. Dakle tada imamo ovu razliku: Kada ljudsko jajašce nije oplodjeno ide vani, isparava u kozmički prostor; kada je oplodjeno ostaje još neko vrijeme na Zemlji.

Ono što se događa je poput udisanja i izdisanja. Ako bi samo izdahnuo, predao bih moje biće gore u kozmički prostor kao što to čini neplodno ljudsko jajašce. Razmislite koliko je zanimljivo da vi izdišete, i zrak koji ste izdahnuli sadrži vaš vlastiti ugljik. To je delikatna proces. Samo zamislite da danas imate sićušnu količinu ugljika u vašem nožnom palcu. Udahnute, a kisik se širi. Mala količina ugljika koji je danas u vašem nožnom palcu spaja se s kisikom, a sutra je ta sitna čestica ugljika negdje tamo u atmosferi kao ugljični dioksid. To je ono što se zaista događa. Tijekom svog života čovjek stalno ima u sebi istu supstancu koju ljudsko jajašce sadrži kada je oplodjeno. Ako bi samo izdisali a nikada udisali uvijek bismo umirali; stalno bismo se razgrađivali u atmosferi. Udahom se štitimo od smrti. Svaki puta kada udahnemo mi se štitimo od smrti.

Dijete koje još sazrijeva u majčinoj utrobi nastalo je od oplodjenog ljudskog jajašca i zaštićeno je od raspada. Dijete uzima prvi dah tek u trenutku rođenja kada dođe na svijet. Prije toga mora biti snabdjeveno s kisikom iz majčina tijela. Ali sada s rođenjem događa se nešto prilično značajno. Pri rođenju čovjek po prvi puta prima od vanjskog svijeta sposobnost življenja. Konačno, čovjek ne može živjeti bez kisika. Premda u majčinoj utrobi postoji bez kisika od vanjskog zraka, dobila ga od tijela majke.

Dakle, može se reći da kad čovjek izađe iz majčinog tijela i dođe u svijet, on zapravo mijenja cijeli svoj životni proces. Dogodi se nešto radikalno drugačije. Sada prima kisik izvana, dok ga je prije morao asimilirati u tijelu majke. Samo se zapitajte postoji li igdje stroj u svijetu koji se prvo može opskrbiti toplinom na jedan način a zatim na drugi? Devet mjeseci čovjek živi u tijelu majke prije nego se pojavi u vanjskom svijetu. U maternici je snabdjeven s onim što mu život daje na potpuno drugačiji način od način na koji to čini nakon što je prvi puta udahnuo.

Ispitajmo još nešto povezano s time. Zamislite da je vaš san nekako uznemiren. Iz takvog spavanja vas budi prilično zastrašujući san u kojem možda doživite da ste se vratili u zaključanu kuću i ne možete ući. Netko u kući vas čeka i vi se trudite da otključate vrata. Možda ste doživjeli ovako nešto. U snovima zaista doživljavamo takva stanja tjeskobe.

Sada, ako ispitete što se u stvari zbiva kada ljudsko biće ima ovakve noćne snove, uvijek otkrijete da nešto nije u redu s disanjem. Možete čak i eksperimentalno proizvesti takve noćne more. Ako uzmete maramicu i pokrijete usta ili prekrijete nos, sanjati ćete fine noćne more jer ne možete disati propisno.

Prilično je čudno da naše stanje anksioznosti zavisi jednostavno o udisanju i izdisanju, drugim riječima, o kisiku i ugljiku. Iz ovoga možemo zaključiti da živimo u zraku s našim duševnim elementom. Mi ne živimo u mišićima ili u kostima s našim duševnim elementom već radije u zraku. Doista je tako da se duša naša kreće zajedno sa zrakom tijekom udisanja i izdisanja. Dakle, možemo reći da duševni element traži zrak u kojem lebdi nakon što je dijete prvi puta udahnuo. Ranije, apsorbiralo je kisik na potpuno drugačiji način.

Gdje ljudsko biće dobiva kisik prije rođenja? U prenatalnom stanju stvarni proces disanja još ne postoji. Nema disanja dok je ljudsko biće još u majčinoj utrobi; sve se odvija kroz cirkulaciju. Različiti sudovi koji su pri rođenju otrgnuti prelaze u embrij od majčina tijela, a s krvlju i tekućinama također prelazi u embrij i kisik. S rođenjem čovjek svoj temeljni životni princip nosi iz vodenog elementa u zračni. Kada je rođen on premješta svoj životni princip iz fluidnog elementa u kojem je postojao vani u zračni.

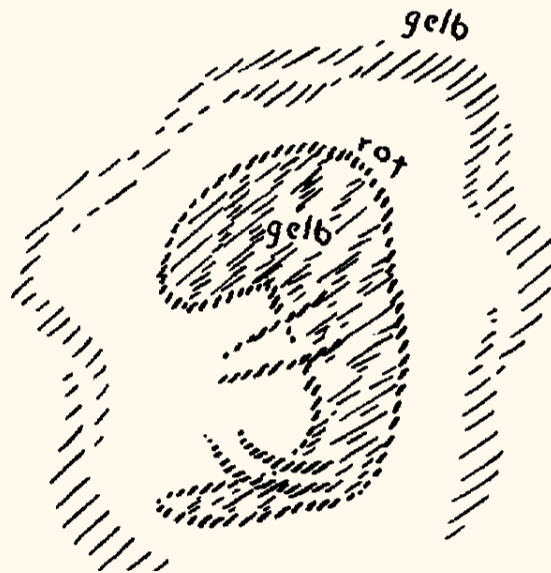
Iz ovoga možete zaključiti da je prije rođenja ljudsko biće prvo entitet koji, kao i bacili, uopće nije podoban za Zemlju. U početku je za Zemlju strano biće. Kasnije, on je zaštićen od snaga Zemlje i može se razvijati u majčinom tijelu, ali kada se zapravo rodi i izlazi iz okoline majčine maternice, izložen je snagama Zemlje. Tada postaje sposoban za život samo prilagođujući se na aktivnost koja mu omogućuje da živi u

zraku. Tijekom svog zemaljskog života čovjek sebe štiti od snaga Zemlje tako da živi ne samo sa Zemljom nego živeći sa zrakom.

Samo zamislite kako bi bilo teško kada biste morali živjeti sa Zemljom! Čovjek koji zakorači na vagu utvrdi da ima određenu težinu — mršavi manju, deblji veću. Sada zamislite da se morate uhvatiti za kosu i cijelo vrijeme nositi svoje tijelo, stalno noseći vlastitu težinu. Zar to ne bi bio naporan posao! Ipak, premda zaista to okolo nosite sa sobom, vi uopće ne osjećate tu težinu, niti ste toga svjesni. Zašto? Vaše disanje vas štiti od težine Zemlje. U stvari, sa svojom dušom vi uopće ne živite u tijelu već prije u procesu disanja.

Sada lako možete shvatiti zašto materijalistička znanost ne nalazi dušu. Materijalistička znanost traži dušu u tijelu, koje je teško. U svom istraživanju ona secira mrtvo tijelo koje više ne diše. Pa, znanost ne može otkriti dušu tamo, jer se duša ne nalazi u takvom tijelu. Materijalistička znanost bi mogla naći dušu samo ako bi naša konstitucija bila takva da bi u hodanju naokolo svuda morali nositi vlastita tijela, znojeći se obilno od napora. Tada bi imalo smisla dušu tražiti materijalističkim sredstvima. Ali s načinom na koji stvari zaista stoje, to uopće nema smisla. Mi se znojimo iz drugih razloga. Kada izađemo iz majčine maternice, mi ne živimo unutar čvrstih supstanci. Onako kako je, mi smo samo deset posto čvrsta supstanca. Niti mi živimo u našem fluidnom elementu, kojem dugujemo život. S našom dušom, mi zapravo živimo u našem disanju.

Gospodo, molim vas pratite me sada u tijeku misli koji pripadaju u najvažnije stvari sadašnjeg vremena. Predstavimo sebi ljudski fetus. Kroz rođenje izlazi u vanjski svijet i postaje zrelo ljudsko biće koje sada udiše zrak svojim plućima i ponovno izdiše kroz svoj nos. Trebalo bi vam biti potpuno očigledno da kada je osoba rođena, ona zapravo živi sa svojom dušom u procesu disanja. Sve dok živi u majčinoj utrobi, živi u vodenom elementu. U određenom smislu, kada se rodi izlazi iz vode u zrak. Kao zemaljski ljudi vi možete živjeti samo u zraku, ne u vodi. Ali prije rođenja živjeli ste u vodi, i sve do trećeg tjedna čak ste bili i oblikovani kao male ribe što bi vam omogućilo da tamo živite. Živjeli ste u vodi sve do vremena rođenja, ali Zemlja vam ne dopušta da živite u tome elementu. Što to znači da ste prije rođenja živjeli u vodi? To znači da vaš život uopće ne može proizaći od Zemlje, mora potjecati od izvan Zemlje jer Zemlja vam ne dopušta da živite. Moramo sebe dignuti od Zemlje u zrak da živimo.

Pošto smo živjeli u vodi sve do trenutka rođenja, možemo zaključiti da naš život nije poklonjen od Zemlje. Naš život duše nam nije dan od Zemlje. Nemoguće je za Zemlju da vam pokloni taj život duše. Stoga možemo razumjeti da dolazi od izvan Zemlje. Kada shvatimo kako je život zapravo sadržan u procesu disanja, i kako život već postoji u embriju ali u fluidnom elementu, odmah shvatimo da se ovaj život spustio iz duhovnog svijeta u majčino jajašce.

Ljudi često nazivaju ovakve izjave neznanstvenim. Ipak, možemo proučiti mnogo znanosti i doći do zaključka da je ono što čuveni znanstvenici rade u njihovoj znanosti manje logično nego ovo što sam vam upravo rekao. Ono što sam vam upravo rekao je apsolutno logično. Nažalost, stvari su takve u našem dobu da se djecu već uči u školama da ignoriraju ovakve stvari; ili ako to slučajno čuju, u najboljem slučaju će reći, "On je lud. Mi smo učili da sve raste iz ljudskog jajašca". Pa, to je upravo smiješno kao i učenje da ljudska glava raste iz glave kupusa. Ljudska glava može narasti iz kupusa ne više nego što cijeli ljudski element, cijela ljudska aktivnost tijekom života, može biti izvedena iz ljudskog jajašca. Ali djecu se već uči ove potpuno besmislene stvari u školi.

Već sam vam dao primjer toga. Čak se i najmanjoj djeci priča da je jednom Zemlja, skupa s cijelim planetarnim sustavom, bila jedna ogromna prvobitna maglica. Naravno, maglica ne radi ništa kada stoji mirno, i tako je stavljena da se rotira. Počinje se brzo vrtjeti, a kako se okreće postaje sve tanja i tanja. U konačnici se pojedina tijela odvajaju, a okruglo ostaje u sredini. Djeci je pokazano s demonstracijom kako se to može oponašati. Učitelj uzima komad kartona, ubacuje iglu kroz njega, i stavlja malu kaplju ulja u čašu vode. On okreće komad kartona i kap ulja, koja pluta na vrhu vode, počinje se kretati. Počinje rotirati, i male kapi ulja se odvajaju. Velika kap ulja ostaje u sredini. To je mali planetarni sustav sa svojim Suncem. Vidite, djeco — tako on kaže — mi to možemo u malom obimu. Dakle

sasvim je vjerojatno da je tamo jednom postojala maglica koja se okretala, i od te maglice nebeska tijela su se postupno razdvajala, ostavljajući veliku zvijezdu u sredini.

Ali sada, gospodo, koji je najvažniji faktor u ovom pokusu? Zašto kapi ulja rotiraju u čaši vode? Zato jer učitelj okreće komad kartona. Slično tome, veliki kozmički učitelj trebao bi sjediti negdje u univerzumu da bi okretao stvari, okrećući nebeska tijela! Gospodo, kada netko od početka uči djecu ovakvim stvarima, oni kao odrasli postaju "pametni". Kada netko želi biti logičan i izražava sumnju, nazivaju ga sanjarom jer oni znaju kako je svijet započeo!

Vidite, ovakve misli ne sadrže apsolutno nikakvu stvarnost. Ta rotirajuća, prvobitna maglica koju su smislili Kant i Laplace uopće nema stvarnosti; to je stvarno prilično glupo. Postaviti takvi rotirajuću maglicu je prilično glupo. Jedina osnova za to su navodno spiralne maglice promotrene teleskopima. Vani u širokim kozmičkim prostorima doista postoje takve maglice; to je točno. Ali ako bi gledajući vani s teleskopom i vidjevši ove spiralne maglice, čovjek rekao, "Pa, da, naš cijeli sunčev sustav bio je jednom također takva maglica", tada je on pametan onoliko koliko i onaj koji uzima za roj insekata u daljini da je oblak prašine. To se može dogoditi, ali roj komaraca je živ dok je oblak prašine beživotan. Spiralna maglica vani u svemiru je živa; ona ima život u sebi. Slično tome, cijeli sunčev sustav imao je vlastiti život i duhovnost u ranija vremena, i ta duhovnost nastavlja raditi danas.

Kada je ljudsko jajašce štice u tijelu majke oplodnjom, može se ujediniti s ljudskim duhom. Kada postupno ostarimo, težina se polako počinje osjećati zbog

činjenice da su naše supstance zgrabljene od gravitacije Zemlje. Recimo da je probava osobe loša i, kao rezultat, životne snage ne prolaze pravilno kroz nju. Tada se u mišićima formiraju svakakve sitne čestice. Napune se tim malim čvrstim tijelima, koje su sitni kamenčići mokraćne kiseline, i tada imamo giht. Počinjemo biti svjesni težine, gravitacije.

Kada smo zdravi i kisik nas osnažuje kroz disanje, takve naslage mokraćne kiseline se ne stvaraju, a mi ne patimo od gihta. Giht se javlja samo ako kisik ne prolazi kroz naše tijelo na zaista osnažujući način i ne asimilira pravilno ugljik. Ako kisik ne prolazi kroz naš organizam na pravi način, ugljik će uzrokovati svakakve probleme; tada će posvuda biti prisutne takve sitne čestice u našim krvnim sudovima. Mi to osjećamo kao učinak Zemlje koja se okreće. U stvari, moramo biti zaštićeni od Zemlje. Ostajemo živi samo zato jer smo stalno zaštićeni od Zemlje i njenih utjecaja od procesa disanja. Zemlja nije štetna za nas samo zato jer smo stalno od nje zaštićeni. Stalno bismo bili bolesni da smo uvijek izloženi Zemlji.

Vidite, sredinom devetnaestog stoljeća, kada je prirodna znanost postigla svoje najveće materijalističke uspjehe, ljudi su bili doista zapanjeni njenim postignućima i znanstvenici su željeli sve objasniti onim što se događa na Zemlji. Ti su znanstvenici bili izuzetno pametni, i oslobodili su čovjeka mnogo toga što ga je opterećivalo. Ništa se ne smije reći protiv njih; može ih se čak i hvaliti ali bili su potpuno obezglavljeni znanstvenim napretkom i pokušali su objasniti cijelo ljudsko biće na takav način kao da samo Zemlja ima utjecaja na njega. Nisu shvatili da kada zemaljski utjecaji počinju imati učinka na čovjeka, prvo postaje nervozan i onda na neki način bolestan. On je dobro samo zahvaljujući stalnoj zaštiti od zemaljskih utjecaja.

Međutim, na kraju, čovjek je nadvladan od tih zemaljskih utjecaja. Kako se oni osjećaju? Zemaljski utjecaji se umeću jer čovjek postupno gubi vještinu disanja. Kada više ne može pravilno disati, vraća se u svoje stanje prije začeca. Razgrađuje se u kozmičkom eteru i vraća u svijet iz kojeg je došao. Posljednjim dahom, čovjek uranja natrag u svijet iz kojeg je izašao. Kada ispravno razumijemo disanje, također razumijemo rođenje i smrt. Ali nigdje u modernoj znanosti ne nalazimo pravo razumijevanje disanja.

Ukratko, čovjek prvo uči živjeti sa svijetom kroz žensko jajašce, zatim uči da postoji nezavisno na Zemlji određeni period vremena kroz mušku oplodnju, i konačno se vraća u stanje gdje opet može živjeti svoj život izvan Zemlje. Postupno čovjek uči shvatiti rođenje i smrt, i tek tada se može imati pravi koncept o tome u kakvoj je čovjek vezi sa svojom dušom, o tome što nije rođeno i ne umire već dolazi izvana, ujedinjuje se s jajašcem u majci, i konačno vraća u duhovni svijet.

Danas je situacija takva da moramo shvatiti besmrtni element duše, koji nije podložan rođenju i smrti. To se posebno odnosi na one koji se bave znanošću. To je, zaista, nužno za čovječanstvo danas. Stotine i tisuće godina, ljudi su imali vjeru u besmrtnost koju danas nikako ne mogu zadržati jer im se kazuju svakakve stvari koje zapravo nisu ništa i raspadaju se pred znanošću. Sve što se od čovjeka traži da danas vjeruje mora također biti stvar znanja. Moramo naučiti shvatiti duhovno iz same znanosti, na način na koji smo to napravili ovdje na ovim predavanjima. To je zadatak Goetheanuma i antropozofije općenito: ispravno razumjeti duhovno iz prirodne znanosti.

Vidite, teško je ljude natjerati da nekako shvate nešto novo. Sada je vrijeme Božića, i ljudi bi mogli sebi reći, "Pa, moramo naći novi način da shvatimo kako duh živi u ljudskoj rasi". Ako bi ljudi prestali razmišljati o tome kako duh živi u čovječanstvu, i ako bi pokušali doći do tog razumijevanja kroz pravo znanje, otkrili bismo da je sve obnovljeno. Čak bi mogli iznova slaviti Božić, jer bismo mogli promotriti taj praznik na način primjeren modernom dobu. Umjesto toga, s jedne strane, ljudi nastavljaju promatrati samo ono što je mrtvo u znanosti, i s druge, ovjekovječuju stare tradicije kojima više ne mogu pripisati nikakvo značenje. Želio bih znati koje značenje ljudi koji razmjenjuju darove još mogu vidjeti u Božiću. Nikakvo! Oni to rade samo iz starog običaja. Uporedo s time, uči se znanost koja je svugdje ispunjena kontradikcijama. Nigdje se ne želi uzeti u obzir činjenica da znanost predstavlja nešto što može voditi do shvaćanja duhovnog.

Danas, može se reći da ako će kršćanstvo uopće imati ikakvo značenje, treba se ponovno krenuti u stjecanje pravog znanja o duhu. To je jedino moguće; nije dovoljno samo ovjekovječiti staro. Jer što podrazumijeva čitanje Biblije u svečanim prilikama, ili čak djeci u školi, ako se uporedo s time govori djeci da se jednom prvobitna maglica rotirala? Glava i srce se potpuno suprotstavljaju jedno drugom. Čovjek tada zaboravlja kako biti ljudsko biće na Zemlji jer više sam sebe ne poznaje.

Svatko je budala tko misli da se kao ljudi na Zemlji sastojimo samo od onoga što je teško, od tijela koje je stavljeno na vagu i vagano. Taj dio nam uopće nije potreban. Glupo je misliti da se mi sastojimo od tih materijalnih supstanci koje se mogu vagati. U stvari, mi uopće ne postajemo svjesni tijela, jer se štitimo od njega da bi bili dobro. Liječenje bolesnih sastoji se u izbacivanju zemaljskih supstanci koje utječu na bolesnu osobu. Izlječenje se zapravo temelji na uklanjanju ljudskog bića od utjecaja Zemlje. Ako ne možemo ukloniti čovjeka od Zemlje i njenih utjecaja, ne možemo ga izliječiti. On tada legne u krevet, dopušta sebi da ga krevet podupire i predaje težinu. Kada netko leži dolje ne nosi samog sebe.

Tako s jedne strane imamo stare običaje, i sa druge, znanost koja ne prosvjetljuje čovjeka o tome što je stvarno ljudsko biće. Iz svega toga ne može proizaći ništa pozitivno. Točno je da se svjetski rat, sa svim posljedicama koje nas još danas pogađaju, ne bi dogodio da su ljudska bića unaprijed znala nešto o nečovječnosti. Čak i sada, ne žele znati. Čak i sada, još se žele okupiti na kongresu bez ijedne nove misli i samo ponavljaju iste stare stvari. Nigdje nisu u stanju pojmiti nove misli. Ono što je u početku postojalo kao zbrkane ideje postalo je navika i zatim je postalo naš socijalni poredak danas. Nećemo ponovno nigdje stići u svijetu ako od iznutra zaista ne osjetimo što ljudsko biće zapravo jest.

To je ono što oni koji razumiju ciljeve antropozofije shvaćaju kao Božić. Božić nas još jednom treba podsjetiti da znanost duha mora biti rođena. Antropozofija je najbolje duhovno biće koje može biti rođeno. Čovječanstvu je veoma potreban božićni festival. U protivnom, uklanja se živi Krist i zadržava samo Kristov križ. Obična znanost je samo križ, ali još jednom moramo doći do onoga što je živo. Moramo težiti tome.

Dakle, gospodo, to je ono što sam želio spomenuti na ovaj konkretan dan uz ostale stvari. Ovim vam svima želim ugodne blagdane!

IX. Zašto postajemo bolesni?

Gripa; peludna groznica; mentalne bolesti

27 prosinca 1922

Pitanje: Mnogo godina sam patio od peludne groznice. Sada sam čuo da mora biti tretirana ranije u godini. Ako su injekcije primjene već u siječnju ili veljači prije nego osoba počinje patiti, trebale bi imati više učinka. Trebam li ići na taj lijek?

Dr. Steiner: To što ste kazali je točno, ali postoji jedna mala caka. Vidite, lijek koji se tu koristi namijenjen je da se primjeni profilaktički; odnosno, misli se unaprijed. U stvari, treba ga koristiti tjednima prije nego se pojave simptomi peludne groznice. Problem je, međutim, što pacijenti dolaze tek kada su već suočeni s bolešću. Upravo danas smo dobili zanimljivo pismo o jednom drugom lijeku za peludnu groznicu. Izumitelj ovog drugog lijeka piše da njegov lijek donosi samo malo olakšanja pojedinim napadima peludne groznice. On vjeruje da naš lijek može trajno izliječiti peludnu groznicu, posebno ako se uzme dvaput u velikom intervalu. Naravno, nama bi bilo draže da se pacijenti liječe u siječnju ili veljači nego u svibnju ili lipnju. Razumljivo je, međutim, tek nakon što se bolest pojavi.

Ipak, naš lijek za peludnu groznicu radi na takav način da ako se da pacijentu čak i tijekom vanjske pojave bolesti, što je samo rezultat unutarnje nevolje, štiti ga od ponovnog napada. Naročito je učinkovit ako se primjeni ponovno godinu kasnije. Nakon toga, primjenu ne treba uvijek ponavljati. Čak i ako bolest utječe na samo jedan organ, ovaj lijek tretira njenu osnovu u cijeloj tjelesnoj organizaciji. Da bih ovo objasnio, želio bih detaljnije objasniti uzroke unutarnjih bolesti, u prvom redu kako nastaju.

Naravno, sasvim je jednostavno shvatiti zašto netko postane indisponiran ako slomi nogu ili zadobije potres mozga zbog pada. U tim slučajevima ozljeda je vanjska i uzrok je lako razumljiv; uzrok je izvana vidljiv. U slučaju unutarnjih bolesti, međutim, obično se ne razmišlja odakle dolaze i kako se odjednom nametnu. To se odnosi na jedno drugo pitanje postavljeno ranije o tome zašto netko može postati bolestan kada je u kontaktu s određenim ljudima. Čini se da je tu prisutan i vanjski uzrok.

Obična znanost nudi jednostavno objašnjenje za ovo. Bacili su preneseni od oboljele osobe koja ima gripu, na primjer, i zatim su udahnuti i bolest nastane kod

druge. To je kao da netko ozlijedi čovjeka udarajući ga pijukom. U ovome slučaju bolest je izazvana od pacijenta koji bombardira dugu osobu s mnoštvom bacila. Međutim, stvari uopće nisu tako jednostavne; mnogo su složenije. To ćete razumjeti kada shvatite da u svakodnevnom životu čovjek stalno postaje malo indisponiran i tada se mora izliječiti. Stvar je u tome da smo svi mi zaista malo bolesni kada smo žedni ili gladni, i sebe izliječimo pijući ili jedući. Glad je početak bolesti, i ako joj dopustimo da nastavi možemo od toga umrijeti. Konačno, možemo umrijeti od gladi i još brže od žeđi. Pa vidite da i u svakodnevnom životu nosimo nešto poput početka bolesti. Svaki čin pijenja ili jedenja je u stvari čin izlječenja.

Moramo sada sebi razjasniti što se zapravo zbiva kada postanemo gladni ili žedni. Vidite, naše tijelo je iznutra uvijek aktivno. Kroz unos hrane, tijelo prima hranjive tvari. Vanjske supstance su apsorbirane kroz usta i crijevima prolaze u neki dio tijela. Sada, morate razumjeti da se ljudska organizacija odmah buni protiv tih hranjivih tvari; ne podnosi ih u njihovom izvornom obliku i uništava ih. Prehrambene tvari se zapravo moraju razgraditi. U stvari, one su uništene, i to počinje u ustima. Razlog za to je što u našem tijelu postoji stalna, neprekidna aktivnost. Tu aktivnost treba promatrati na isti način kao prste ili ruke. Obična znanost jednostavno bilježi kako je pojedena komad kruha, razgrađen u ustima, i zatim distribuiran u tijelu, ali također moramo uzeti u obzir da je ljudsko tijelo stalno aktivno. Čak i ako se ništa ne unese u njega, ako ništa ne uđe u tijelo pet sati, recimo, ipak njegova aktivnost ne prestaje. Možete biti poput prazne vreće, ali stvari se unutra nisu smirile. Ostajete u stalnoj unutarnjoj aktivnosti, i stvari još uvijek žure naokolo. Samo kada ova unutarnja aktivnost može biti s nečim zaokupljena ona je zadovoljna. To je posebno slučaj nakon obroka kada može otopiti i razgraditi hranjive tvari; tada je zadovoljna.

Ova unutarnja aktivnost koju posjedujemo je sasvim drugačija od čovjeka općenito, jer ljudsko biće može postati lijeno. Unutarnja aktivnost nikada nije lijena, nikada ne prestaje. Ako ne jedem ništa, to je kao da sam imao praznu vreću u kojoj postoji aktivnost čak i ako izbjegnem sve opipljive tvari. Ova aktivnost — iz razloga o kojima ću vam kasnije reći — u znanosti duha je prepoznana kao astralno tijelo. Ono nikada nije lijeno, i ako može biti aktivno uništavajući i razgrađujući hranjive tvari, ispunjeno je unutarnjom ugodom; tada ima osjećaj unutarnje dobrobiti. Ali ako ja ne uzmem hranjive tvari, tada astralno tijelo nije zadovoljno, i to nezadovoljstvo je izraženo kao glad. Glad nije nešto što počiva u nama; to je aktivnost, duševno-duhovna aktivnost koja se ne može zaustaviti. Možemo doista reći da je ta unutarnja aktivnost zaljubljena u hranjive tvari, a ako ih ne primi jednako je nezadovoljna kao i svaki napušteni ljubavnik. To nezadovoljstvo je glad, i to je u svakom pogledu nešto duhovno.

Dakle aktivnost koja se izvodi iznutra sastoji se od razgradnje hranjivih supstanci. Ono što je korisno preneseno je u krvne žile, a ostatak je eliminiran kroz urin i izmet. To je zdrava, normalna i regulirana aktivnost ljudskog bića u kojem astralno tijelo radi pravilno na razgradnji hranjivih supstanci. Ono apsorbira u tijelo ono što je korisno a izbacuje ono što nije.

Moramo pretpostaviti, gospodo, da ova aktivnost čovjeka nije obična aktivnost; radije, sadrži nešto neizmjereno mudro. Sada, razgrađene i transformirane hranjive tvari stalno se prenose krvnim sudovima do unutarnjih organa, i prehrana koja ide u pluća potpuno je različita od onog što ide u slezenu. Astralno tijelo je mnogo pametnije od ljudskog bića. Čovjek samo može zalihe staviti u svoja usta, ali astralno tijelo ih može razlikovati. To je poput sortiranja dvije stvari, bacajući jednu u jednom smjeru da se tamo koristi a drugu u drugom smjeru. To je ono što postiže astralno tijelo. Ono odabire određene stvari za slanje u pluća, slezenu, grlo i druge organe. Unutra je na djelu mudra raspodjela. Astralno tijelo je neizmjereno mudro, mnogo mudrije od nas. Najobrazovanija osoba danas ne bi znala kako poslati odgovarajuće supstance u pluća, grlo ili slezenu; ne bi znao čak ni što reći o tome. Ali interno čovjek to može učiniti preko svog astralnog tijela.

Astralno tijelo, međutim, može postati glupo — ne tako glupo kao što ljudsko biće može postati, ali glupo u odnosu na svoju pamet. Pretpostavimo da tako postane glupo. Čovjek se rađa s određenom predispozicijom i iznutra je obdareno određenim silama. Aktivnost koju razvija astralno tijelo za hranjive tvari događa se čak i ako netko cijeli dan sjedi, nepokretno poput orijentalnog idola. Njegovo astralno tijelo još ostaje aktivno, ali to nije dovoljno. Mi također moramo raditi nešto vanjsko, a ako nemamo posla moramo prošetati; astralno tijelo zahtijeva da

makar prošetamo. To se razlikuje kod svakog pojedinca. Nekom treba više fizičke aktivnosti, nekom manje.

Sada pretpostavimo da netko ima od rođenja određene predispozicije koje ga čine sjedilačkom osobom. On ugađa svojoj glupoj glavi — ili bi mogli reći svom glupom egu — da mnogo sjedi. Sada, ako je predisponiran da sjedi okolo, ali astralno tijelo je predisponirano da hoda okolo, tada će njegovo astralno tijelo postati glupo. To će se isto dogoditi i ako neko prekomjerno hoda. U oba slučaja će astralno tijelo postati glupo i više neće ispravno izvršavati stvari. Neće više pravilno razvrstavati hranjive tvari i prenositi ih u odgovarajuće organe; umjesto toga sve će to činiti nespretno. Astralno tijelo postaje previše neorganizirano da bi slalo ispravne stvari u srce ili grlo. Tvari koje se nepravilno prenesu u srce, na primjer, ostati će negdje drugdje u tijelu. One nisu stavljene u organ gdje pripadaju već, pošto su u osnovi korisne, nisu ni eliminirane s izmetom. Umjesto toga, odložene su negdje drugdje u tijelu. Ali čovjek ne može podnijeti da je nešto odloženo u tijelu ako nije dio pravilne aktivnosti; to ne može podnijeti.

Pa što se događa s tim nepodesnim naslagama zbog nepravilnog rada astralnog tijela? Što nam se događa zbog toga? Dakle, pretpostavimo da u našem tijelu imamo određene naslage koje su trebale biti usmjerene u grlo. Pošto nečije astralno tijelo ne funkcionira pravilno, "ono što grlo odbija" izlučuje se posvuda u tijelu. Prva stvar koja se događa je da grlo postaje slabo. Organ ne prima dovoljno potpore, i osoba pati od oslabljenog grla. Ali osim toga, njegovo tijelo sadrži otpad grla, koji je razasut posvuda. Kao što sam vam već rekao, ljudsko tijelo je devedeset posto voda, i otpad se razgrađuje u cjelokupnoj organizaciji fluida. Čisti, animirani fluid kojeg čovjek treba u sebi je sada onečišćen. To se događa tako često u nama. Naslage namijenjene određenim dijelovima tijela razgrađene su u našoj organizaciji fluida, zagađujući je.

Recimo da se otpad grla otopi u nama i dođe u kontakt sa stomakom. Tamo ne može napraviti štetu, jer stomak ima ono što mu treba i nije lišen bilo čega. Ali tjelesne tekućine teku svuda u ljudskom organizmu i prodiru u područje grla, koje je već oslabljeno. Ono prima tu zagađenu tekućinu, tu vodu u kojoj je razgrađen otpad grla, i upravo od toga organ postaje bolestan. Otpad grla ne utječe na druge organe, ali uzrokuje da grlo bude pogođeno.

Razmotrimo sada jednostavnu pojavu. Osjetljivoj osobi je ugodno slušati drugu osobu koja lijepo govori. Ali ako netko vrišti poput pijetla ili rokče poput svinje, neće mu to biti tako ugodno, čak i ako razumije što se govori. Uopće nije ugodno slušati osobu kako vrišti ili rokče. Slušati nekoga tko je promukao je posebno neugodno i stežuće iskustvo. Zašto doživljavamo takve osjećaje dok slušamo drugog? To je

temeljno na činjenici da mi u stvari uvijek nečujno ponavljamo što god drugi govori. Slušanje se sastoji ne samo u slušanju već također i u nesvjesnom govorenju. Mi ne samo da čujemo što drugi govori već također to imitiramo s našim govornim organima. Mi uvijek imitiramo sve što netko drugi čini.

Zamislite sada da ste u blizini osobe koja je bolesna od gripe, i iako ga možda ne slušate i imitirate iznutra njegov govor, osjećate da vam je žao zbog njega. To vas čini posebno osjetljivim i senzitivnim na njega. Fluidna organizacija pacijenta od gripe sadrži mnoge razgrađene supstance, koje kontaminiraju čistu, živu tekućinu o kojoj sam vam pričao i čine je za njega nezdravom. Čak sam opisao i prirodu takve kontaminirane fluidne organizacije.

Zamislite da imate komad zemlje gdje uzgajate razne stvari. Ne uspijeva sve na svakoj zemlji, ali pretpostavimo da na tom konkretnom mjestu želite posaditi luk i češnjak. Ako bi zemlja bila neprikladna, luk bi bio mali a glavice češnjaka još manje, tako da ovom tlu trebate dodati i nešto što sadrži sumpor i fosfor. Tada biste imali najzdraviji luk i glavice češnjaka, i snažno bi mirisale, također!

Sada, kada čovjek ima unutar tijela otpad gripe, u njegovoj fluidnoj organizaciji su rastopljene iste supstance koje treba dodati tlu da bi se proizvele najljepše biljke luka i češnjaka, i nedugo potom, oboljela osoba počinje mirisati kao te biljke. Sada, asociiram s time, iako možda nisam ni svjestan da sjedim u tom mirisu luka ili češnjaka, jer ne treba biti jak. Miris koji isijava osoba koja je bolesna od gripe uzrokuje da se pacijentova glava osjeća tupo, jer određeni organ u glavi, "sensorium", nije pravilno opskrbljen potrebnim stvarima. Kao rezultat imanja otpada gripe u nama, organ u sredini dijela glave nije pravilno opskrbljen. Taj miris je uvijek poput onoga od luka ili češnjaka i može ga otkriti osoba s osjetljivim nosom. Baš kao što se podešavamo i imitiramo drhtav i hrapav glas, tako se i pridružujemo onome što bolesna osoba isparava. Kao posljedica toga, naše vlastito astralno tijelo, naša vlastita aktivnost, postaje neorganizirana. Taj poremećaj uzrokuje kemijsku osnovu koja zauzvrat čini da skupimo gripu. To je poput stvaranja tla pogodnog za luk i češnjak. U početku, dakle, bolest nema ništa s bakterijom već jednostavno s odnosom jedne osobe prema drugoj.

Ako u vrtu želite zasaditi uglavnom luk i češnjak, i zemlji dodate supstance koje sadrže fosfor i sumpor, možete pričekati i reći, "Dakle, ja sam napravio svoju dužnost. Želim ubrati luk i češnjak, i tako sam s nekom vrstom organskog gnojiva dodao sumpor i fosfor u vrt". Ali bilo bi glupo pomisliti da je to sve što je potrebno za uzgoj luka. Prvo biste morali posaditi lukovice! Slično, bilo bi glupo držati da u čovjekovoj nutrini, bakterije već rastu u okruženju koje je pripremljeno.

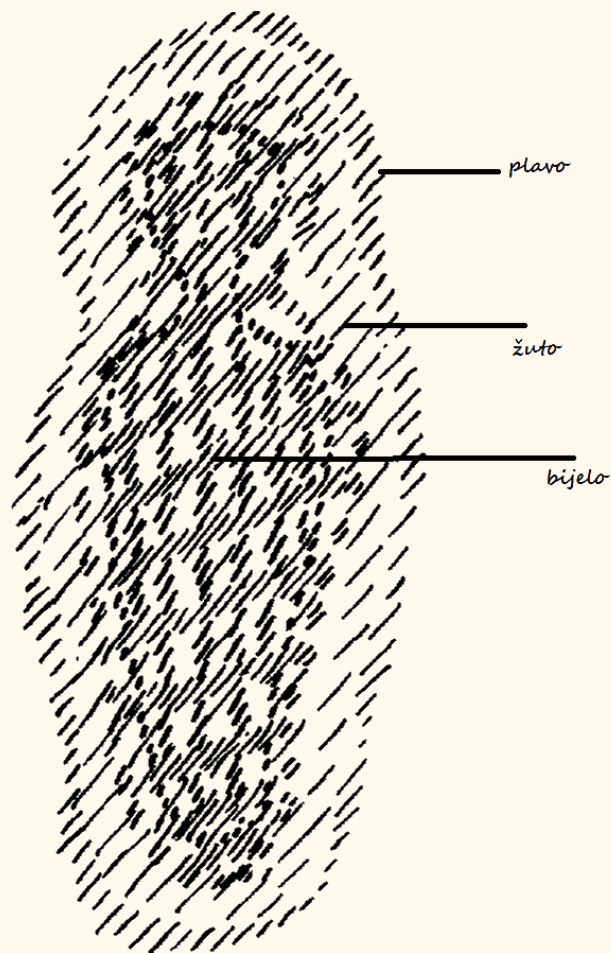

Prvo se moraju unijeti u njega. Baš kao što glavice luka uspijevaju u tlu bogatom fosforom i sumporom, tako i bacili uspijevaju u sumpornom okruženju u tijelu. Bacili čak nisu ni nužni da jedna osoba dobije gripu od druge. Umjesto toga, imitirajući s mojom fluidnom organizacijom ono što se događa u pacijentovoj fluidnoj organizaciji, ja sam stvaram pogodno okruženje za bacile; ja ih sam stječem. Bolesna osoba ne treba me uopće s njima bombardirati.

Kada pogledamo na cijelu stvar, moramo na sasvim specifičan način odgovoriti na pitanje, "Što je to što uzrokuje da smo pogođeni određenom bolešću?" Postajemo bolesni kada nas nešto ozljedi, a čak i u slučaju unutarnjih bolesti nešto nas zapravo ozljeđuje. Nečista tekućina, u kojoj su razgrađene tvari koje bi trebale biti probavljene, ozljeđuje nas; iznutra nas ozljeđuje.

Sada možemo usmjeriti našu pažnju na bolesti kao što je peludna groznica. Učestalost peludne groznice mnogo više zavisi o dobu godine nego o peludu u zraku. Više nego bilo što drugo, što čovjeka čini podložnim da dobije peludnu groznicu je činjenica da njegovo astralno tijelo ne izlučuje pravilno; ne vrši pravilno svoju dužnost koja je usmjerena više na vanjsku površinu. Kao rezultat, kada se približava proljeće i sve počinje bujati u vodi, osoba cijelu svoju fluidnu organizaciju čini više osjetljivom i time podložnijom ovoj bolesti otapanjem izvjesnih supstanci u njoj. Otapanjem raznih tvari u toj fluidnoj organizaciji, tekućine u čovjekovom tijelu uvijek postanu malo razrijeđene. Fluidna organizacija u čovjeku koji ima tendenciju prema peludnoj groznici uvijek je nekako prevelika. Tekućine se guraju u stranu u svim smjerovima od onoga što je otopljeno u njima. Tako osoba postaje osjetljiva na sve što se pojavljuje u proljeće, posebno na pelud, na one čestice iz biljaka koje su tada posebno iritantne.

Ako nos nije zatvoren, peludna groznica može biti potaknuta od mnogih drugih iritanata. Međutim, pelud ulazi u nos, i ne može se dobro podnijeti ako netko već ima peludnu groznicu. Pelud ne izaziva peludnu groznicu, ali je otežava.

Naš lijek za peludnu groznicu zasnovan je na ponovnom povlačenju proširene fluidne organizacije u tijelu tako da postaje malo zamućena i ponovno izlučuje ono što je u početku otopila. To je doista jednostavno i temeljeno ni na čemu drugom nego na sužavanju fluidnog organizma na njegovu normalnu veličinu. Prvo postaje malo zamućeno, i morate paziti da se ono što je izlučeno iz tekućine kasnije ne zadrži u tijelu. Zato je korisno da se osoba znoji nakon što je cijepljena; dobro je ako se može kretati i raditi nešto što potiče znojenje odmah nakon cijepljenja. Cijepljenje je uvijek nekako problematično kada se da osobi koja pati od konstipacije, i pacijent bi prvo trebao biti pitan da li konstipira (*ima li zatvor, nap.pr.*). Inače, ako je fluidna organizacija skupljena, stvari se previše akumuliraju i nisu eliminirane na pravi način. To, naravno, nije dobro. Osobi koja ima konstipaciju treba dati laksativ skupa s cijepljenjem.

Liječenje podrazumijeva ne samo primjenu lijekova već također i prilagođavanje života u skladu s tim, tako da ljudsko tijelo reagira na odgovarajući način na ono što mu je dano. To je naravno od ogromne važnosti; inače, osoba se može učiniti još bolesnijom. Ako cijepite nekoga s lijekom koji je prilično učinkovit, čak i iznimno

dobar, ali ne uvjerite se da pacijentov probavni sustav pravilno funkcionira i da je sve do čega dovodi lijek eliminirano, naravno da ga vodite dalje u bolest.

Uz stvarno učinkovite lijekove važno je da liječnik zna ne samo koji lijek liječi koju bolest već također i koja pitanja postaviti pacijentu. Najveća umjetnost liječenja leži u postavljanju pravih pitanja i upoznavanja s pacijentom. To je iznimno važno. A ipak je čudno, na primjer, da susrećemo liječnike koji uporno ne pitaju pacijenta za dob, premda je to važno. Iako može koristiti iste lijekove, liječnik može postupati s pedesetogodišnjakom na način potpuno drugačiji od načina na koji postupi s četrdeseto godišnjakom, na primjer. Ne bi se trebali ponašati toliko shematski da kažu, "Ovaj lijek je odgovarajući za ovu bolest". Na primjer, velika je razlika da li želite izliječiti nekoga tko stalno boluje od proljeva ili nekoga tko ima kroničnu konstipaciju. Takvi lijekovi se mogu testirati, i tu bi pokusi sa životinjama bili mnogo manje podložni prigovorima nego u drugim područjima. Što se tiče konstipacije ili proljeva, lako možete naučiti kako na neki lijek općenito reagira fizički organizam kojeg čovjek ima zajedničkog sa životinjama dajući isti lijek i psima i mačkama. Pas redovito pati od konstipacije, a mačka od proljeva. Možete steći divno znanje promatrajući razliku u stupnju u kojem lijek utječe na psa ili na mačku. Znanstveno znanje se zaista ne stječe na sveučilištu vježbom kako napraviti ovo ili ono s određenim instrumentima. Radije, prava znanost rezultira kada se malo pobudi zdrav razum; tada ljudi znaju kako provoditi svoje pokuse.

Ukratko, najvažnije je shvatiti da bolest ima osnovu u cijeloj ljudskoj organizaciji. Pojedini organ postaje pogođen jer aktivnost astralnog tijela u njega usmjerava supstance koje su se taložile unutra. Razvoj određenih unutarnjih bolesti poput gripe, peludne groznice ili čak tifusne groznice postaje shvatljiv kada razumijemo kako su tvari nepravilno deponirane u našim tijelima raspršene u našem fluidnom organizmu.

Mi nismo samo "materijalni čovjek" već također i "vodeni čovjek" i, kao što sam već objasnio, također smo i "zračni čovjek", čija forma se mijenja svakog trenutka. Jednog trenutka zrak je vani, a sljedećeg unutra.

Baš kao što se čvrste supstance koje imamo u našim tijelima kao otpad razgrade u vodi, tako i sama voda stalno isparava unutar nas. Na primjer, unutar mišića vašeg malog prsta, nalaze se sićušna isparavanja vode. Voda stalno isparava cijelim tijelom. Nadalje, ono što isparava u fluidnom organizmu prodire u ono što udišete kao kisik, što je također para ili plin. Kada voda na tlu isparava, podiže se ravno u atmosferu, a kada voda stalno isparava u delikatnim procesima unutar fluidnog čovjeka, prodire u zrak kojeg udišemo. Mi ne podnosimo da se čvrste tvari razgrađuju u tekućinama, niti podnosimo isparavanje fluida u zračnom organizmu.

Uzmite slučaj osobe čija pluća su postala pogođena jer se dogodilo nešto kao što je proces koji sam vam upravo opisao. Ta osoba je postala pogođena plućnom bolesti, koja se može izliječiti ako je nastala tako što su krive supstance nataložene u vodenom čovjeku. Ali recimo da bolest pluća nije dovoljno izražena da bi postala očigledna. Uostalom, ljudski organi su osjetljivi. Stanje ne doseže točku gdje pluća postaju toliko pogođena da su upaljena, već su lakše pogođena. Osoba može podnijeti tu laganu indisponiranost, ali sada ulaze u fluidni organizam tvari koje bi zaista trebale prodrijeti u pluća. U tom slučaju, fluidi unutar pluća imaju u sebi razgrađene pogrešne supstance; i te tvari isparavaju, posebno ako pluća nisu sasvim dobro.

Dakle, u slučaju sasvim očitih unutarnjih bolesti, vodeni čovjek prima nešto neodgovarajuće od čvrstih tvari, i u ovom slučaju nešto neodgovarajuće dolazi do točke isparavanja i miješa se s kisikom koji je udahnut. Činjenica da voda isparava neprimjereno i ujedinjuje se s kisikom, posebno oštećuje nervni sustav, jer nervi trebaju zdravi kisik, a ne kisik koji u sebi ima isparavanja iz kontaminirane tekućine vodenog čovjeka. Kontaminirani fluid isparava u plućima, i taj fluid može biti odgovoran za lagano neraspoloženje. Nešto što ne bi trebalo isparavati to čini, i to oštećuje nervni sustav. Osoba ne postaje skroz bolesna, ali postaje mahnita.

Može se reći da su unutarnje fizičke bolesti temeljene na nečem u čovjeku što uzrokuje da su nepravilne tvari raspršene u njegovom fluidnom organizmu. Ali takozvane mentalne bolesti uopće nisu mentalne, jer um ili duh ne postaje bolestan. Mentalne bolesti su temeljene na tome da tjelesne tekućine isparavaju nepropisno u kisik i time ometaju nervni sustav. To se može dogoditi kada je neki organ toliko malo oštećen ili indisponiran da se to izvana ne može opaziti. Vidite, dakle, da čovjek mora stalno ispravno procesuirati supstance tako da se ništa neodgovarajuće ne rasprši u njegovim tekućinama i da njegove tekućine zauzvat ne isparavaju neodgovarajuće. Ali čak i u svakodnevnom životu postoji proces koji uzrokuje neodgovarajuće isparavanje vode, i to postaje uočljivo kada smo žedni. Žeđ liječimo pijući; vodu oslobađamo, takoreći, od onog što neodgovarajuće isparava u njoj i ispiremo ono što je neispravno.

Dakle možemo reći da kod gladi postoji zapravo sklonost fizičkoj bolesti, a kod žeđi postoji predispozicija za mentalnu bolest. Ako se čovjek ne hrani ispravno, on tvori osnovu za organske bolesti, a ako ispravno ne gasi žeđ, može doći do nekog oblika mentalne bolesti. U nekim okolnostima, nepravilno gašenje žeđi je teško otkriti, posebno ako se događa kod male djece. Na tom stupnju ne može se jasno razlikovati smirivanje gladi i žeđi, pošto su oboje zadovoljeni mlijekom. Stoga, ako preko majčinog mlijeka ili kroz dojenje nešto štetno dođe u organizam, to mnogo

kasnije može uzrokovati da fluidni organizam nepravilno isparava i tako dovede do neke mentalne bolesti. Ili recimo da je osoba pogrešno cijepljena. Loše odabrana cjepiva s jednom ili drugom kravljom limfom ili oboljelom ljudskom limfom, može pogoditi organe koje rade na vodi, čak iako sama voda ne postane izravno bolesna. Kao rezultat neprimjerenog cijepljenja, procesi isparavanja osobe mogu ne funkcionirati ispravno, i kasnije može biti sklon nekoj vrsti mentalne bolesti.

Primijetili ste, gospodo, da danas veliki broj ljudi pati od *dementie praecox*, takozvanog "mladenačkog ludila", koje se širi, međutim, daleko izvan mladenačkih godina. Ova bolest, u kojoj se ljudima počinje pogoršavati stanje u mladosti, velikim dijelom potječe od pogrešnog hranjenja tijekom najranijih godina djetinjstva. Nije dovoljno kemijski ispitati djetetovo mlijeko; treba gledati u potpuno drugačije aspekte. Pošto su ljudi prestali obraćati pažnju na ishranu u našem dobu, ova bolest se pojavljuje s takvom žestinom.

Iz ovoga ste shvatili da nije dovoljno obučiti liječnike da znaju da je određeni lijek dobar za određenu bolest. Čovjek se radije mora truditi da ukupnost života učini zdravijom, a za to prvo treba otkriti sve što je povezano sa zdravim životom. Antropozofija može dati to razumijevanje. Cilja na to da bude učinkovita na polju higijene i teži ispravno shvatiti pitanje zdravlja.

X. Groznica naspram šoka Trudnoća

30 prosinca 1922

Postavljeno je pitanje u vezi trudnoće i mogućih učinaka vanjskih događaja za vrijeme trudnoće.

Dr. Steiner: Gospodo, to su iznimno važni aspekti života. Općenito, ne može se izvršiti značajniji utjecaj na dijete tijekom trudnoće izuzev indirektno preko majke, pošto je dijete povezano s majkom, kao što sam ovdje već rekao, brojnim finim krvnim sudovima. Nerođeno dijete prima sve što treba, uključujući prehranu, od majke. Kasnije, stječe potpuno drugačiji proces disanja.

Materiju koju ste iznijeli možemo najbolje razmotriti ako se dalje bavimo s općenitom osnovom čovjekovih stanja bolesti i zdravlja. U trudnoći, čak je i teže nego u slučaju uobičajene gladi i žeđi reći gdje sklonost prema bolesti započinje i gdje završava. I druge stvari ulaze u trudnoću koje izvan svake sumnje dokazuju da majčino stanje duše ima izniman utjecaj na razvoj djeteta. Samo trebate promotriti što se događa, na primjer, ako je majka, posebno u ranim mjesecima trudnoće, jako uplašena. U pravilu, to će na dijete utjecati cijeli život. Naravno, ne možete reći da se u djetetu događa fizička promjena već samo da je majka pretrpjela strah. Kako majčin strah može utjecati na dijete?

Moderna znanost ovdje daje potpuno neadekvatne odgovore, jer stvarno ne zna ništa, ili tvrdi da ništa ne zna, o onome što utječe na čovjekovu dušu i duh. Najbolje možemo pristupiti ovim teškim pitanjima — a zaista su složena — ako se usredotočimo na dvije pojave u životu koje čovjek primarno doživljava kod bolesti, odnosno, groznicu i šok. To su dva suprotna stanja koja čovjek ima, groznica i šok.

Što je groznica? Znae da je normalna temperatura tijela 37°. Ako se podigne više, kažemo da ima vrućicu. Vrućica je vidljiva izvana kada osoba postaje toplija. Što je šok? Šok je zapravo suprotno stanje. Šok se javlja kada osoba nije sposobna razviti dovoljno topline iznutra. Ako uzmete preveliku dozu otrova kao što je bunika (*Hyoscyamus niger*), na primjer, koja se također koristi kao lijek, riskirate opasnost ulaska u šok. Reakcija je da kroz šok, sve membrane u abdomenu majke, gdje se također i dijete mora razvijati — dakle, membrane crijeva ali također i organa u kojem dijete počiva tijekom trudnoće, takozvani uterus, maternica, drugim riječima, sve membrane kroz koje su supstance uvedene u tijelo — postaju labave. To je kao da je vreća previše rastegnuta, postala istrošena i više ne može ništa držati. S

unošenjem bunike, neprobavljena hrana je odložena, i ispravno funkcioniranje abdomena, koje sam nedavno opisao, je narušeno. Velika količina hrane akumulira se u čovjekovu abdomenu koju on ne može asimilirati.

Da bi razumjeli o čemu se radi ovdje, moramo pobliže pogledati ljudski organizam. Što se zapravo događa kada abdomen ne radi ispravno? Premda je abdomen taj koji ne radi ispravno, naći ćete da zapravo nešto nije u redu s prednjim dijelom mozga. Veoma zanimljiva veza!

Dijagram 1.

Razmotrite ljudsko biće — abdomen, prsa, dijafragma, koja je otprilike ovdje (Rudolf Steiner je skicirao na ploči). Ovdje imamo abdomen, prsa, i glavu. Ako nešto nije u redu u abdomenu, tada nešto ne funkcionira kako valja također i u prednjem dijelu mozga. To dvoje stoga pripadaju zajedno. Kod ljudskog bića oni pripadaju iznutra zajedno, prednji dio mozga i abdomen. Možemo također reći da je srce sa

njegovim arterijama, kao što sam vam opisao, povezano sa srednjim dijelom mozga. Konačno, prsa s plućima i procesom disanja povezana su sa stražnjim dijelom mozga.

Svaki puta kada nešto nije u redu s disanjem, nešto je također loše u stražnjem dijelu mozga. Kadgod ima poteškoća s disanjem i ne prima dovoljno kisika, može se vidjeti da nešto nije u redu sa stražnjim dijelom mozga. Kada osoba pati od poremećaja srca, posebno ako je ritam aktivnosti srca poremećen tako da je puls nepravilan, tada nešto nije u redu u srednjem dijelu mozga. U poremećaju abdomena, uvijek će se naći neka nepravilnost u prednjem dijelu mozga. U čovjeku je sve izuzetno povezano.

Vidite, ljudi često ne žele vjerovati u ove stvari, jer u formaciji čela vide najplemenitiji aspekt ljudskog bića a manje plemenit u abdomenu. A ako netko govori istinu o ovakvim stvarima, takvim ljudima je to nedostojno čovjeka. Međutim, shvatili biste iz mojih predavanja, da je probavni sustav zauzvrat povezan sa sustavom udova na takav način da predstavlja najznačajniji aspekt ljudskog bića.

Jednom sam upoznao čovjeka koji je imao sasvim neobično čelo. Grčko čelo je drugačije (skiciranje). U grčkim kipovima nalazimo čela koja su nagnuta natrag. Ovaj čovjek je zapravo imao naglašenu izbočinu, i njegov prednji dio mozga je zapravo bio izguran. Uvjeran sam da je taj čovjek, čiji mozak je toliko bio gurnut naprijed, posjedovao posebno dobro formiran abdomen i nikad nije patio od dijareje ili konstipacije, na primjer; nikad nije patio od bolova u želucu i slično. Čovjek o kojem je riječ je zapravo osoba neobične osjetljivosti, ali ta osjetljivost je zavisila o tome da se uvijek osjeća iznutra ugodno. To ukazuje da njegovo moćno, izbočeno čelo nikada nije dopustilo poremećaje u abdomenu. Iz ovoga se vidi da je čovjekovo čelo na izvanredan način povezano s njegovim abdomenom.

Dijagram 2.

Ako nekome dam preveliku dozu bunike, pada u šok. Što uzrokuje ovaj šok? Nešto je loše s prednjim dijelom mozga, jer se sve moguće sakuplja u njegovom abdomenu. Čudno, međutim, kada se osoba žali na bolove u stomaku, uzrokovane možda blagom konstipacijom, mogu mu dati buniku u visoko razrijeđenom obliku, i on će postati zdrav. Dobije laganu temperaturu i ozdravi.

Ovdje vidite neobičnu činjenicu. Ako dam previše bunike savršeno zdravoj osobi, ona uđe u šok. Pretrpjeti će teške trbušne nevolje, glava će mu osjećati hladnoću, trbuh će mu nateći, crijeva će popustiti, a funkcije abdomena prestati. Što iz ovoga vidite? Vidite da sam unio previše bunike u stomak. Stomak bi trebao reagirati znatno povećanom probavnom aktivnošću, jer je buniku iznimno teško probaviti. Otrovnost jednostavno znači da je stvar teško probaviti. Stomak stoga mora postati žestoko aktivan. Mozak nije dovoljno jak, prednji dio mozga. Te su stvari tako povezane u ljudskom tijelu. Mozak nije dovoljno jak da dovoljno stimulira stomak; mozak postaje hladan i osoba uđe u šok.

Što se sada događa ako osobi dam sitnu, razrijeđenu dozu bunike? U tom slučaju, stomak ima manje posla, a mozak je dovoljno jak da regulira ovaj manji zadatak. Kroz uvođenje sitne količine bunike, kojom mozak može upravljati, stimulirao sam mozak da radi snažnije nego prije. Ako mozak to može savladati, to je kao da tražite da osoba radi posao koji ona može; zatim, to dobro napravi. Ako tražim da u jedan dan napravi posao za koji zapravo treba deset, bio bi upropašten. To je slučaj s mozgom. On sadrži, takoreći, radnika zaduženog za abdomen. Ako od mozga tražim premalo, radnik ostaje lijen; ako je potaknut na aktivnost, radi dobro; međutim, ako previše tražim od abdomena, on odbija sudjelovati i osoba uđe u šok.

Što je uzrok groznice? Groznica je zapravo rezultat pretjerane aktivnosti mozga, što prodire u cijelo ljudsko biće. Pretpostavimo da osoba pati od poremećaja u nekom organu, recimo jetri ili bubrezima, ili posebno plućima, na način na koji sam nedavno raspravljao s vama. Mozak se počinje buniti protiv toga. Ako pluća više ne rade ispravno, stražnji dio mozga se buni i stimulira prednji dio na pobunu protiv ove bolesti pluća, pa dolazi do vrućice.

To pokazuje da čovjek postaje topliji od njegove glave prema dolje i hladniji odozdo prema gore. Ovo je vrlo zanimljivo. Ljudsko biće je zapravo zagrijano dolje odozgo. S groznicom imamo posla s glavom. Ako dođe do upale nožnog palca, groznicu proizvodimo s glavom. Zanimljivo je da je ono što leži najdalje dolje regulirano s prednjim dijelom mozga. Baš kao u slučaju psa, čiji rep je reguliran s nosom, tako je i s ljudskim bićem. Ako se bori s groznicom u nožnom palcu, aktivnost koja daje tu groznicu leži u potpunosti u prednjem dijelu mozga. Nije to ništa loše za njegovo dostojanstvo da, ako čovjek ima infekciju nožnog palca, da

vrućica potječe potpuno od naprijed, od točke iznad njegovog nosa. Ljudsko biće tako uvijek postaje toplije odozgo a hladnije odozdo.

To je povezano s time zašto se može izazvati šok ako se čovjeku prepisu prekomjerno velike doze određenih supstanci i s time zašto se može postići ljekoviti porast temperature ako ne preopteretimo mozak već njegovu aktivnost stimuliramo samo s malim dozama. Međutim, aktivnost mozga, stalno je stimulirana ne samo sa supstancama koje uvodimo u mozak; ono što vidimo i čujemo također ga stalno stimulira. Također, kada jedete, vi samo ne punite stomake, već također i kušate hranu. Stimuliran je okus, kao i osjetilo mirisa, sve to stimulira mozak.

Razmotrite ženu koja je trudna. Dijete je u prvom periodu trudnoće, što povlači za sobom ogromno povećanje u aktivnosti majčinog abdomena. Osim tijekom trudnoće, takva aktivnost u abdomenu nikada nije neophodna; kod muškaraca, uopće se ne javlja. Abdominalna aktivnost tako je povećana na neviđen način. Kada je pojačana aktivnost abdomena, prije svega su stimulirani osjetilni nervi, jer abdomen i prednji dio mozga pripadaju zajedno.

Što to znači kada je osoba gladna? Objasnio sam vam da se određena aktivnost koja bi stvarno trebala biti kontinuirana ne može obavljati. Kada je gladna, osoba žudi za hranom, što znači da u isto vrijeme žudi za stimulacijom okusnih pupoljaka. To može ublažiti jedenjem.

Međutim, kada je žena trudna, i mora u svom trbuhu osigurati nešto i za rastuće dijete, mnogo toga je također stimulirano u mozgu, posebno u osjetilnim nervima, nervima okusa i mirisa. Jedenje ne zadovoljava ove nerve okusa i mirisa, jer hrana ne ide izravno djetetu već u stomak. Potrebna je veća aktivnost. Abdomen na određeni način mora raditi prekovremeno, i tako se u glavi javlja, veća od normalne, potreba za mirisima i okusima. Najbolja briga za nerođeno dijete naravno traži razumijevanje ovih stvari.

Trudne žene tako nisu često zadovoljene kada dobiju ono za čim trenutno žude; čim to dobiju, žude za drugim okusom. Budući su posebno ćudljive, njihov okus je podložan naglim promjenama. Međutim, može im se ugoditi, tako da se bude ljubazan s njima i obrati pažnju na ono, što je po nečijem mišljenju, samo plod njihove mašte. U ranim mjesecima trudnoće, žene žive u fantazijama okusa i mirisa. Ako trudnoj ženi jednostavno kažete, to je samo tvoja mašta, to joj je stvarna emocionalna pljuska. Ono što se u njoj sasvim prirodno razvija zbog veze između mozga ili glave i abdomena, odbijeno je. Ali ako je netko razveseli pažnjom, niti negirajući njene želje niti uzimajući ih doslovno, mnogo je lakše zadovoljiti. Ako joj se, na primjer, kupi nešto s okusom vanilije čim ona žudi za tim, za vrijeme dok joj se

to donese, to možda više neće biti prva stvar; mogla bi reći, "Da, ali sada želim kiseli kupus!" To je dobro da je tako! Morate shvatiti da ako se u njenom truhu događa nešto toliko neobično to je zato jer razvoj djeteta to mora zahtijevati, i trudnici se stoga mora posvetiti posebna pozornost.

Zaista, ovo nam govori još mnogo toga. Pokazuje nam da je snažan utjecaj izvršen na dijete iz okruženja duše i duha u kojem majka živi. S nešto uvida, sljedeće se može razumjeti. Postoje djeca koja su rođena s "vodenim mozgom", odnosno, s hidrocefalusom. U većini slučajeva to se može pratiti do činjenice da je majci, koja je možda s pravom tražila poticaj u životu, bilo dosadno tijekom prvih mjeseci trudnoće, posebno prvih par tjedana. Možda je suprug često sam odlazio u lokalni pub i njoj je, ostajući sama kod kuće, bilo iznimno dosadno. Rezultat toga je da joj je nedostajala energija potrebna da utječe na moždane stanice. Dosada joj je glavu učinila praznom; prazna glava, zauzvrat, daje prazninu abdomenu. Ne razvija dovoljno snage da ispravno drži na okupu snage djetetove glave. Glava nabubri, postane hidrocefalus. Druga djeca se rađaju s nenormalno malim glavama, posebno gornjim dijelom glave, odnosno, s akrocefalusom. Većina tih slučajeva je povezana s činjenicom da je tijekom prvih tjedana trudnoće majka bila uključena u previše razbibrige i pretjerano se zabavljala. Ako se ove stvari pravilno promatraju, uvijek se može primijetiti veza između razvoja djeteta i majčinog duševnog raspoloženja tijekom ranih tjedana trudnoće.

Naravno, s medicinom se mnogo postiže, ali u vezi s ovim pitanjima danas još nemamo pravu medicinu već vrstu šarlatanstva, jer materijalistička znanost nije ispravno razaznala mnoge poveznice. U većini slučajeva ti odnosi zahtijevaju individualno promatranje, i tijekom embrionalnog života ljudskog bića, i stoga tijekom trudnoće, ti se odnosi mogu posebno dobro promatrati. Razmotrite značajno povećanu abdominalnu aktivnost tijekom trudnoće; abdomen mora biti strašno aktivan. To, zauzvrat, zahtijeva najjaču moguću aktivnost prednjeg dijela mozga. Nije iznenađujuće, stoga, da neke majke zapravo postanu pomalo lude tijekom prvog stupnja trudnoće. Postaju pomalo lude, jer su abdomen i prednji dio mozga, koji zapravo misli, usko povezani. Dolazi se do osobitih i zanimljivih rezultata ako se pogleda odnos između abdomena i onog što čovječanstvo postiže duhovno. Zanimljivo je i smiješno da znanost duha mora skrenuti pažnju na ove stvari, dok materijalistička znanost potpuno podbacuje na ovom području.

Bilo bi iznimno zanimljivo, na primjer, razmotriti sljedeće. Vidite, bilo je mnogo velikih filozofa u Engleskoj — Hobbes, Bacon, Locke, Hume. Ti su filozofi, čak uključujući John Stuart Mill-a, u osnovi doveli do velikog uspona materijalizma. Ti filozofi su svi imali tako teške misli da svojim mislima nisu mogli prodrijeti u

duhovno. U svojim mislima držali su se materije. Bilo bi iznimno zanimljivo ispitati probavu svih tih filozofa, tih mnogih filozofa. Uvjeren sam da su svi patili od konstipacije! Počevši od Hobbes u sedamnaestom stoljeću, i sve do u devetnaesto, ta cijela filozofija koja nam je donijela materijalizam bila je zapravo uzrokovana konstipacijom pojedinih filozofa! Taj materijalizam je mogao biti spriječen — ovo što sada govorim nije ozbiljno, želim se našaliti! — da je netko dao Hobbes-u, Bacon-u, Locke-u, i drugima običan laksativ u njihovoj mladosti. Tada se sav taj materijalizam najvjerojatnije ne bi pojavio.

Zaista je čudno, vidite, da na nešto što ljudi često nazivaju materijalističkim mora biti ukazano od znanosti duha. Ali razlog za to je da kada se ljudsko biće doista promatra, duh je otkriven ondje gdje drugi vide samo materiju. Antropozofija ne pretpostavlja da je abdomen samo kemijska tvornica. Jednom sam vam rekao da je jetra čudesan organ, da su bubrezi s njihovom ulogom također veličanstven organ. Samo razumijevanjem tih organa naći će se duh svuda. Ako prestanete nalaziti duh u nekom području, ako mislite da je proces probave previše materijalistički da bi se proučavao na duhovan način, tada postajete materijalist. Zaista, materijalizam nastaje kroz duhovnu aroganciju. Rekao sam vam ovo ranije, premda zvuči izvanredno: kada su drevni Židovi Starog zavjeta imali loše misli tijekom noći, nisu krivili za loše, nezdrave misli njihovu glavu već njihove bubrege. Kada su rekli, "Ovaj noćni Bog je utjecao na moje bubrege", bili su više u pravu nego današnja medicina. Drevni Židovi su također rekli da se Bog ne otkriva čovjeku kroz glavu već izravno kroz aktivnost bubrega i općenito kroz abdominalnu aktivnost.

Uzevši u obzir ovo gledište, veoma je zanimljivo, iako ne znam jeste li to vidjeli, gledat ortodoksnog Židova kao se moli. Kad se pobožni ortodokсни Židov moli, ne vadi svoj filakterij iz džepa koji nosi nad srcem ili mu visi nad glavom. On nosi svoj filakterij iznad abdomena i moli s njim u tom položaju. Prirodno je da danas ljudi više ne znaju kakav je tu odnos, ali oni koji su davno drevnim Židovima dali njihove zapovijedi bili su svjesni veze. U zapadnim oblastima Europe, ljudi nemaju mnogo prilike više to vidjeti, ali u istočnim europskim oblastima ostavlja sasvim poseban dojam vidjeti kako se stari Židovi mole. Kada se pripremaju za molitvu, filakterij izvuku iz proreza na hlačama; tada visi oko njih i mole se.

To znanje koje je čovječanstvo jednom posjedovalo pomoću snaga snolike, drevne vidovitosti je izgubljeno, a čovječanstvo danas nije dovoljno napredno da ponovno otkrije duh u svojoj materiji. Ne možete shvatiti ništa ako jednostavno ponese svoje obične misli u laboratorij i mehanički izvršite pokuse, i tako dalje. Dok to radite uopće ne mislite. Morate eksperimentirati na takav način da se nešto od duha svugdje pojavi; da bi se to dogodilo vaši pokusi moraju biti uređeni u skladu

s time. I tako netko može reći da je smiješno da antropozofija, znanost duha, mora ukazati na to kako je ljudski mozak, takozvani najplemenitiji dio, povezan s donjim abdomenom, ali to je jednostavno tako. Samo prava znanost vodi do ovih činjenica. Isto tako, na primjer, brojne stvari mogu uzrokovati poremećaj srca. Može doći kroz unutarnju nepravilnost, ali u većini slučajeva nepravilnu aktivnost srca može se pratiti do nekog poremećaja u srednjem mozgu, na kojem se osjećaji posebno temelje (vidi skicu, dijagram 1). Zanimljivo je otkriti da baš kao što je abdomen povezan sa srednjim mozgom, tako je i prednji mozak povezan, s gledišta duše, s voljom, a srednji mozak je povezan s osjećajem. Zapravo, samo stražnji dio mozga je povezan s mišljenjem. Ako pogledamo mozak, vidimo da je stražnji mozak povezan s disanjem i mišljenjem. Disanje ima, u stvari, izrazitu vezu s mišljenjem.

Zamislite sljedeći slučaj. Osobi kojoj nedostaju prednosti Waldorf obrazovanja, gdje su ove stvari često raspravljane, razvija se u mladosti na takav način da postane nitkov. Njegovi osjećaji su konfuzni, što ga čini zlobnim. Što to znači? To znači da duša ne radi ispravno u srednjem mozgu. Ako duša nije pravilno njegovana, ritam srca postaje nepravilan. Možete uzrokovati nepravilan ritam srca i svakakve bolesti srca razvijajući se u zlobnu osobu.

Naravno, ako žena u ranoj trudnoći ide u šumu, recimo, i ima nesreću da otkrije osobu koja se objesila o stablo i već je mrtva — ako se još trza, još je gore — pretrpi užasan šok. To postaje slika u njoj, i vjerojatno, ukoliko se ne mogu poduzeti druge mjere — obično od samog života, ne umjetno izazvanim načinima — roditi će dijete koje je blijedo, sa šiljastom bradom i mršavim udovima, i koje se ne može pravilno kretati. Kod trudnice, samo je jedan zastrašujući pogled dovoljan da utječe na nerođeno dijete. U kasnijem životu, kada je netko osamnaest, devetnaest, ili dvadeset godina star, jednom biti nitkov neće štetiti; treba postati uobičajeni nitkov, a to treba duže vremena. Kod trudnice, međutim, jedan incident je dovoljan.

Rezultati ovakvih pokusa mogu dosezati mnogo dalje. Zamislite mladu ženu koja će postati majka koja je zauzeta s poslom. Nije joj rečeno da su blizu manevari. Topovi počinju grmjeti, a njenim ušima je dan strašan šok. Pošto je slušanje snažno povezano sa stražnjim mozgom kao i s disanjem, takav strah može uzrokovati poremećaj sustava disanja djeteta koje se razvija.

Mogli bi pitati, "Što on govori? Zašto, želi da obratimo pažnju na svaki detalj u životu!" Da, gospodo, ako postoji zdrav obrazovni sustav i zdravi socijalni uvjeti, ne biste morali razmišljati o mnogim ovim stvarima, jer bi se one odvijale silom navike kao i druge rutinske stvari. Ne vjerujem da ima mnogo ljudi koji, kada iz navike istuku žene sredinom svakog mjeseca, previše o tome razmišljaju. To rade iz navike. Postoje takvi muževi. Zašto tuku svoje žene? Jer im je ponestalo novca, ne mogu se

spustiti u lokalni pub, pa se zabavljaju zlostavljajući žene. To su navike koje su formirane. Dakle, gospodo, ako bi imali dobar obrazovni sustav za svakog, stekli bi drugačije navike. Ako bi bilo poznato, na primjer, da se manevri održavaju jednog jutra i da će biti eksplozija, trebalo bi naravno upozoriti svaku trudnicu na tom području. Nešto poput toga može postati navika. Dobro obrazovanje i društveno prihvatljivi uvjeti mogu stvoriti brojne navike o kojima više ne treba razmišljati već ih jednostavno provoditi. To je nešto na čemu moramo raditi. U osnovi, međutim, to se može ostvariti samo kroz odgovarajuće obrazovanje.

Zbog toga će konkretno znanost duha biti u položaju da ispravno objasni materijalni svijet. Materijalizam samo gleda materijalnu oblast ali je neupućen u sve što živi u materijalnom. On promatra groznicu ali ne zna da je groznica pozvana od strašno povećane aktivnosti mozga. Materijalizam je uvijek zapanjen šokom ali ne prepoznaje ispravno da šok dolazi od pada tjelesne temperature, jer se pravilno "unutarnje sagorijevanje" [*Verbrennung*] ne može više nastaviti. Stoga možemo reći da je način na koji je stimulirana glava trudnice usko povezan s razvojem djeteta.

Ljudi ne obraćaju pažnju na ono što je u duhovnoj kulturi. Zdravo obrazovanje će postupno prožeti sve što čitamo i napisano je. Jednom će, na primjer, kada ljudi obrate pažnju na ono što antropozofija kaže, možda biti izdani romani za trudnice. Kada ih trudnice pročitaju, primiti će utisak o idealnom ljudskom biću. Kao rezultat, rađati će se divne bebe koje će izrasti u snažna, lijepa ljudska bića. Ono što žena radi s glavom tijekom trudnoće postaje izvor aktivnosti koji se odvija u njenom abdomenu. Ona oblikuje i formira dijete s onim što zamišlja, osjeća i čini.

Ovdje, znanost duha postaje opipljiva do točke gdje se više ne može reći da duh nema utjecaja na ljudsko biće. Za ostatak života, osim ako to obrazovanje ne postavi kasnije, osoba je pod utjecajem onoga što je majka napravila tijekom prvih mjeseci trudnoće. Kasniji mjeseci nisu posebno važni, jer je čovjek već oblikovan, i određeni oblici su postali fiksni, ali prvi mjeseci su posebno važni i puni značaja. Kada se vidi fizičko podrijetlo ljudskog bića u maternici, otkriva se nešto što u svakom pogledu ukazuje na znanost duha.

Ako netko razumno razmišlja, može se reći da se toplina koja odozgo struji dolje i hladnoća koja struji gore odozdo moraju uvijek susresti na pravi način u abdomenu. Treba se brinuti za abdomen na pravi način. To je nešto što se mora vidjeti, tako da ono što dolazi odozgo može susresti ono što dolazi odozdo na pravi način. Kada nam je jasno da je osoba pod tolikim utjecajem majčinih iskustava duše i duha da to može završiti s velikom ili malom glavom, oštećenim srcem ili sustavom disanja, tada vidimo da je osoba, zapravo, potpuno pod utjecajem duševno-duhovnih razmatranja.

Može se također dogoditi da roditelj, u prvom ili drugom mjesecu trudnoće, naleti na nekoga s neobično nakrivljenim nosom, što nikad ranije nije vidjela. Ako se ne poduzmu korektivne mjere, u većini slučajeva će dijete primiti krivi nos. Čak ćete moći vidjeti u većini slučajeva da ako je žena preplašena pogledom na osobu čiji nos je uvijen udesno, dijete će biti rođeno s nosom uvijenim ulijevo. Baš kao što je čovjekova desna ruka povezana s lijevim govornim centrom u mozgu, baš kao što je sve obrnuto u ljudskom biću, tako je i uvijenost nosa obrnuta. Možemo zaključiti da ako netko ima iskrivljen nos, najvjerojatnije ga ima jer je majku preplašio netko s iskrivljenim nosom. Osoba ima i mnoge druge osobine. Materijalistička znanost, kada ne zna porijeklo nečega, uvijek govori o nasljeđivanju. Ako netko ima iskrivljen nos — dakle, to je naslijeđeno; crveni ton kože nekog drugog — i to je naslijeđeno, također. Međutim, stvari nisu takve. Javljaju se iz uzroka kao što sam opisao. Koncept nasljeđivanja je naviše dvosmislen kod moderne znanosti. Ako pogledate osobu i vidite iskrivljen nos ili madež, to ne ukazuje nužno da je majka vidjela jednak madež. Mogla je vidjeti nešto drugo što je uzrokovalo da krv djeteta teče u pogrešnom smjeru. Sve su to odstupanja od normalnog ljudskog oblika, ali doista postoji normalni ljudski oblik.

Ne može se jednostavno reći da odstupanja od normalne ljudske forme ne dolaze od tjelesnih već od duhovnih iskustava, a pritom se drži da cijelo ljudsko biće dolazi samo iz trbuha majke, iz onoga što je unutar materijalne oblasti! Ako netko želi odstupanja objasniti duhovno, mora cijelo ljudsko biće objasniti duhovno. Naravno, majka ne može ništa više od oca proizvesti ljudsko biće duhovno. To bi zahtijevalo da je sva ljudska umjetnost tamo, a to nije moguće, jer je ona beskonačna. Vođeni smo da shvatimo, dakle, da čovjek postoji prije rođenja kao duhovno biće, i kao duša ujedinjuje se s onim što mu je tjelesno dostupno. Samo u pogledu nenormalnih osobina može se na embrij utjecati duhovno. Međutim, mnogo je važnije, da imam nos na sredini lica ili da imam dva oka! Ako sam rođen s krivim nosom, to je nenormalna osobina, ali prisjetite se nosa na sredini lica s njegovim čudesnim normalnim oblikom, kojeg sam vam nedavno objasnio, i oka — kakva čudesna stvar! Sve to ne izrasta iz majčine utrobe; to je nešto što već postoji u oblasti duše prije nego se ljudsko biće pojavi u maternici.

Ovdje, ispravno shvaćena, znanost duha ukazuje na to kakav je ljudski život u duhovnom svijetu prije začeća. Današnji materijalist će naravno reći da je to mašta. Zašto će to reći? Svi drevni ljudi, koji su u prvobitnim vremenima, još posjedovali određene snolike percepcije, koje mi više nemamo, znali su da je čovjek postojao prije nego se pojavio na Zemlji. Međutim, kroz Srednji vijek, bilo je zabranjeno dekretom crkve misliti o takozvanoj preegzistenciji, što znači pred zemaljskoj egzistenciji; crkva je to zabranila. Kada materijalist danas agitira, govornica je samo

nastavak srednjovjekovne propovjedaonice, i premda više ne govori jezikom onih propovjednika, umjesto toga koristeći riječi agitatora, samo kaže ono što su srednjovjekovne propovijedi davno započele. Materijalizam je jednostavno preuzeo srednjovjekovne propovijedi, i, iako toga nisu svjesni, današnji materijalisti izlažu ono što je podučavala crkva. Materijalizam u osnovi proizlazi iz srednjovjekovne crkve. Tada, ni jedna duša nije smjela postojati prije njenog zemaljskog života. Namjera je bila podučiti ljude da Bog stvara dušu kada se dogodi začćeće. Ako je par u pravom raspoloženju da se začćeće dogodi — znamo da u mnogim slučajevima to može biti stvar trenutka — dobri Bog morao je biti brz i za njih stvoriti dušu! To je ono što crkveni ukaz podrazumijeva i u što je netko trebao vjerovati.

Međutim, nije razumno gledište, učiniti Boga slugom raspoloženja ljudskih bića, tako da mora u žurbi proizvesti dušu kada su oni raspoloženi da se začćeće dogodi. Ako malo razmislite o ovome, otkriti ćete što je u stvari sadržano u materijalističkom gledištu, koje potkopava ljudsko dostojanstvo. Stvarno i istinsko znanje o ljudskom biću umjesto toga vodi nas da shvatimo da je duša već tamo, da je uvijek živjela. Spušta se do onog što joj se nudi kroz ljudsko sjeme i oplodnju.

Antropozofija nije, dakle, stigla natrag do duha zbog neke proizvoljne fantazije već jednostavno zato jer mora, jer uzima znanstveno znanje ozbiljno, a drugi ne. Ljudi proučavaju prirodne znanosti, koje bi vodile do duha, ali oni su previše lijeni da bi sami došli do duha kroz prirodne znanosti. To bi zahtijevalo malo napora od njihove glave. Umjesto toga, dopuštaju nekim starim učiteljima da ih liše duha, a ipak uspijevaju biti religiozni! Međutim, tada su nepošteni; to je poput čuvanja dva seta knjiga. Osoba koja je dosljedna u svojoj procjeni mora se uzdići od prirode do duha, a stvari kao što su ove koje smo danas raspravljali, na primjer, voditi će nas tamo.

XI. Mozak i mišljenje

5 siječnja 1923

Ovo je bilo prvo predavanje dano radnicima nakon paljevine Goetheanuma. Kao demonstracija njihove simpatije, svi prisutni su ustali kada je Rudolf Steiner ušao.

Dr. Steiner: Teško je riječima izraziti tugu koju osjećam. Znam za vašu duboku naklonost, pa ću biti kratak. Mogu li iskoristiti priliku da skrenem pažnju na činjenicu da sam već 23. siječnja 1921, ovdje u ovoj sali, pročitao iz brošure izjavu protivnika, zaista, može se već reći neprijatelja, koja je išla ovako:

Puno je duhovnih iskri koje poput munje udaraju u drvenu mišolovku. Trebati će prilično pameti sa Steinerove strane da djeluje na pomirljiv način da spriječi pravu iskru da veličanstvenost Dornacha dovede do neslavnog kraja jednog dana.

Vidite, s ovakvim zapaljivim govorom nije iznenađujuće kada se nešto poput vatre pojavi, a u ovom ovakvom žestokom neprijateljstvu bilo je nešto čega se lako možete bojati. Možete razumjeti zašto se lako bojati. Točno je, međutim, da se čak i sada može vidjeti što određene grupe misle o tom pitanju. Trebamo samo uzeti u obzir antagonizam sadržan u lošem ukusu novina, koje sada, nakon što je Goetheanum uništen, pitaju, "Zar nije taj 'vidoviti' Steiner predvidio požar?" Da su takvi stavovi također i dokaz velike gluposti nešto je o čemu ne želim sada govoriti. Međutim, to ukazuje da stupanj zlonamjernog neprijateljstva, to da neki ljudi nalaze za nužno objaviti ovakve izjave! Iz ovoga se čovjek uči što ljudi misle i kako su danas stvari grube. To je zaista grubo!

Međutim, možete biti sigurni, neću nikada dopustiti da me išta omete na mom putu, što god došlo. Dok god živim, zastupati ću moju stvar i nastaviti ću na isti način kao do sada. Također, naravno da se nadam da ovdje neće biti prekida na bilo kom području, tako da u budućnosti možemo raditi zajedno ovdje na ovoj lokaciji na isti način kao i prije; barem, to mi je namjera. Što god došlo, moja misao je da će zgradu trebati rekonstruirati u nekom obliku; sigurno, neće se žaliti truda u tom smislu. Stoga moramo nastaviti na isti način kao i prije; to je jednostavno unutarnja predanost.

Danas, želio bih naše vrijeme iskoristiti tako što ću vam reći nekoliko stvari koje se odnose na temu o kojoj smo razgovarali malo prije ovog tužnog događaja. Pokušao sam vam pokazati da prava znanost mora raditi prema ponovnom

prepoznavanju duševno-duhovnih aspekata ljudskog bića. Ne vjerujem da imate pojma koliko je emocionalno nabijena reakcija na koju se ovo pitanje danas iznosi unutar znanstvenih krugova. Ti znanstveni krugovi, kako sebe danas nazivaju, koje laici smatraju nečim posebnim, upravo su oni koji su spremni učiniti zajedničkom stvari kada je u pitanju postupanje protiv antropozofskog pokreta. Morate vidjeti da mržnja protiv antropozofskog pokreta nije nikako mala stvar. U danima kada se dogodila tragedija, izvještaj je došao do mene, na primjer, o formiranju udruženja koje se naziva "Udruženje ne-antropozofskih eksperata o antropozofiji". Oni su ljudi koji naravno nemaju ništa s nesrećom ovdje, ali koji su dio cijele opozicije. Izvještaj završava s riječima, "Ovo poziva na borbu na život i smrt. Strana koja ima Sveti duh pobijediti će".

Očito je iz idiotskih stvari koji ovi ljudi govore, koji žele borbu na život i smrt, da duh — ostavljajući Duh sveti potpuno po strani — nije s tim ljudima. To je odmah vidljivo iz zapisnika njihovog sastanka. Ipak, duh mržnje koji postoji izražen je u rečenici, "To zahtijeva borbu na život i smrt". Ljudi vode ovu borbu, a broj oponenta zaista nije mali. Takozvane znanstvene grupe sudjeluju u ovim stvarima danas i to na najintenzivniji način.

Vidite, moram nastaviti ovo naglašavati, jer je autoritet znanosti toliko jak danas. Da bi se nešto znalo, okreće se takozvanim znanstvenim stručnjacima, jer su stvari tako uređene. Laici ne znaju na koji način ovakvi ljudi postaju "stručnjaci" i da netko može biti najveći idiot a ipak biti "stručnjak" s certifikatima, *itd.* Ove stvari mora se potpuno razumjeti, i stoga je važno ići do dna stvari i shvatiti što zaista leži u njihovim temeljima. Prve rečenice koje u školi danas uče malu djecu — ne izravno, već neizravno — uglavnom su smeće! Stvari koje se danas smatraju očigledne su u stvari smeće.

Netko je sa svih strana napadnut ako kaže, besmislica je da mozak misli, jer se svugdje slažu da mozak misli i da ako ne bi bilo mozga, ne bi moglo biti mišljenja, da nema misli ondje gdje nema mozga. Pa, iz mojih predavanja vidjeli ste da mozak prirodno ima svoju ulogu, i ima značaja, za mišljenje. Ali ako oni ljudi, koji u stvari malo koriste svoje mozgove, tvrde da je mozak neka vrsta stroja s kojim netko misli, tada je to puka nepromišljenost. Nije iznenađenje kada jednostavna, neobrazovana osoba to vjeruje, jer nema sve činjenice i tako se drži glasa autoriteta. Međutim, nikakva logika ni stvarno razmišljanje nije sadržano u izjavi da mozak misli, i danas ću vam dati niz primjera da to dokažem.

Ako pogledate malu bubu, lako vidite da ima malu glavu. Ako secirate glavu takve bube — bube kopačice, na primjer — ne otkrivete ništa poput mozga, koji bi trebao biti aparat za mišljenje. Naravno, sićušna buba nema mozak u ovom smislu

već samo malu kvržicu, kvržicu živaca, mogli bi reći. Nema čak ni početke cjelovitog mozga.

Sada, ispričati ću vam prizor kao primjer, ali prije nego vam dam primjer moram vam reći da ove bube kopačice uvijek slijede doživotnu naviku polaganja njihovih jaja, a iz njih se izliježu crvi koji se tek kasnije pretvaraju u bube. Čim se izlegu iz jaja, ti sitni crvići trebaju meso kao prehranu. Ne mogu živjeti bez njega. Dakle, što radi buba kopačica? Traži u polju mrtvog miša ili mrtvu pticu ili krtice, i našavši jednog — mrtvog miša, na primjer — opet otrči kući, da bi se vratila ne sama, već s nizom drugih buba. Te bube s kojima se vratila trče sve oko miša. Zamislite miša ovdje (skiciranje); buba ga je otkrila; odlazi i zatim se vraća s brojnim drugim bubama. Vidite ih sve kako se vrte oko njega. Povremeno, primijetite da sve bježe. U drugo vrijeme, vidite da bube stižu, vrte se oko mrtvog miša, i onda počinju kopati. Najprije, kopaju tlo ispod miša i zatim oko njega. Miš postupno uranja dublje i dublje u zemlju dok one nastavljaju kopati. Kopaju sve dok miš konačno nije u zemlji. Oni zatim dovlače ženke, koje tu legu njihova jaja. Konačno, potpuno prekrivaju rupu tako da je prolaznici ne bi primijetili. Spomenuo sam ranije da ponekad možete vidjeti da bube odlaze bez da se vrate. Kada pogledate, ustanovite da je tlo preteško za kopanje. Izgleda da su bube utvrdile da tu ne mogu učiniti ništa. Kada god ostanu i počnu kopati, tlo je mekano.

Nevjerojatno je čudno ali istinito je da se samo deset ili dvanaest buba vrati s onom koja je napravila otkriće, nikada četrdeset ili pedeset. Vrati se samo onoliko buba koliko je potrebno da se obavi posao. Prva buba ne dovodi više pomagača nego što treba, niti ih dovodi manje. Dolazi s pravim brojem za taj posao. To zvuči nevjerojatno, ali ovo što vam kažem nije bajka. Ljudi su mogli demonstrirati ovu pojavu svakakvim pokusima. To je apsolutno istina.

Osoba koja je prva opisala aktivnost ovih buba nije bila praznovjerna već sa razumnom prosudbom. Bio je prijatelj botaničara, Gleditsch-a, i bio je znanstvenik u prvoj polovini devetnaestog stoljeća, u dobu kada je znanost još bila na zdravim osnovama. Bio je uključen u eksperimentalni rad i jednom je u njegovim pokusima koristio žabe krastače. Ovi pokusi su bili namijenjeni nečemu potpuno različitom — znate da je elektricitet prvo otkriven preko žablje butine — i trebao je osušiti mrtvu žabu. Što ovaj prirodni znanstvenik čini? Iznio je vani i zabio mrtvu žabu na mali komad drva da je Sunce brzo osuši. Nakon nekog vremena se vratio da provjeri i našao brojne bube oko nje kako naporno rade. Odlučio je ostaviti mrtvu žabu na miru i gledati što ti tipovi, bube, namjeravaju. Što su napravile? Nastavile su kopati sve dok drvo nije otpalo i žaba našla mjesto na tlu, u rupi; Tada je ženkama dopušteno da u njoj izlegu jaja. Kada je to napravljeno, bube su prekrile žabu i drvo

na koje je pričvršćena sa zemljom. Sada, ako bi ljudi to napravili, čovjek bi pomislio da su također zakopali štap da bi sakrili svaki trag. Dakle vidite, bube kopačice rade upravo ono što bi pametno ljudsko biće napravilo; zaista, uvjeren sam da dosta glupih ljudi ne bi to napravilo — ni blizu. Vidite, dakle, ono što se naziva pamet, inteligencija, prisutno je bez da bube to posjeduju.

Netko bi ovo mogao nazvati besmislicom i reći da to ne treba gledati kao inteligenciju, da je glupo reći da je to inteligencija pošto je to jednostavno instinkt. Naravno, ja smatram glupim da osoba u ovom slučaju koristi riječ "instinkt", i tako krene krivim putem. Međutim, treba uporabiti riječ, a "instinkt" se koristi za sve, tako da uopće ne treba misliti. Moram se upoznati sa samim slučajem — svejedno je kako to zovem — moram upoznati slučaj. Ipak, netko može prigovoriti govoreći, "U redu, ali ono što je rekao, još uvijek je glupost. Bube su rođene s tom sposobnošću; one to genetski prosljeđuju; ovdje ne treba razmišljati o inteligenciji. To je svojstveno njihovoj fizičkoj prirodi, i nema potrebe misliti da te bube posjeduju inteligenciju".

Sada ću vam reći još jednu priču koja je ispričana od osobe neospornog autoriteta, priču koju su također ispričali i drugi ali iznad svega Darwin, neosporan izvor; konačno, ljudi se zaklinju u Darwina, zar ne? Opazio je tu aktivnost kod osa, ne buba. Ose imaju mozak koji nije veći od onog kod buba. Njihove ličinke također trebaju meso čim se izlegu. E sada, ove ose su slabije od buba, čak i kada se okupe, tako da se ne mogu nositi s krticama ili mrtvim žabama već preferiraju manja stvorenja s kojima se mogu nositi bez pomoći. Zbog toga takve ose skupljaju manje životinje poput muha i slično za njihove mlade.

Darwin, koji se smatra za najvećeg prirodoznanstvenika devetnaestog stoljeća, promatrao je ose koje su trebale takvu životinju, žensku osu, bremenitu s jajima, tražeći insekta u kojeg da ih položi. Našavši muhu, mrtvu muhu, na tlu, pokušala je s njom odletjeti, ali bilo joj je preteško. Što je osa učinila? Odgrizla je muhi glavu i stražnje dijelove i odletjela s grudima i krilima, kojima je mogla upravljati. Bez glave i stražnjih dijelova muhe, osa je sada mogla letjeti. Sada — kao što sam rekao, Darwin je gledao sve ovo — puhao je jak povjetarac i osa nije mogla letjeti jer su krila muhe hvatala vjetar. Dva krila su hvatala vjetar, i nije mogla letjeti naprijed. Opet, što osa radi, opterećena muhom? Spušta se na zemlju, odgrize dva krila, i odleti s muhinim prsima bez krila.

U ovom slučaju nemoguće je reći da je bilo što drugo osim namjerno, pošto se osa, uostalom, prilagodila vjetru. Ovo ne može biti svojstveno osi, da odgrize krila. Ono što motivira insekta, mora biti ono što je nazvano inteligencija. Osa sebi kaže da ako su krila odbačena, vjetar ih neće zahvatiti. Nemoguće je da je ovo naslijeđeno;

ono što ovdje postoji ono je što se naziva promišljanje; stoga treba priznati da je ovdje inteligencija uistinu na djelu. Ovdje je na djelu inteligencija.

Sada možete vidjeti kako su postupali znanstvenici u devetnaestom stoljeću. Namjerno sam vam spomenuo Darwina koji je ovo promatrao. Međutim, kakav je bio njegov zaključak? Darwin je rekao da sve s čime smo suočeni kod životinja da je proizvedeno samo kroz nasljeđivanje i prirodnu selekciju, i tako dalje.

Da bi postavili teorije, ljudi jednostavno potiskuju ono što sami znaju. To je suštinska stvar, da ljudi potiskuju ono što znaju da bi postavili prikladne teorije. Takve teorije nikako nisu znanstvene i samo bacaju pijesak u oči javnosti. Darwin je sigurno bio veliki čovjek, i nitko nije priznao njegova postignuća dobronamjernije od mene. Napisao sam sve moguće u prilog Darwinu, ali, začudo, moramo shvatiti da su čak i oni koji su dali značajan doprinos patili od toga da nemaju oči za činjenice. Unatoč velikim znanstvenim trijumfima napravljenim u vanjskom svijetu, karakteristika je znanstvenika devetnaestog stoljeća da su ljudi potpuno izgubili njihov osjećaj za činjenice, i činjenice su jednostavno potisnute.

E sad, idemo dalje. Razmotrimo druge insekte. U ovim stvarima se mora proučavati insekte, jer posebno dobro mogu rasvijetliti temu; možemo biti sasvim sigurni da ne duguju svoju inteligenciju tome što imaju veliki mozak, jer ga sigurno nemaju. Stoga, u ovoj stvari treba proučavati insekte. Doista, ne samo da su u stanju osvijetliti stvari koje sam upravo opisao već isto tako i mnoge druge. Insekti polažu svoja jaja, a iz njih nikada ne izlaze zreli insekti već samo mali crvi. Kod leptira, koji su insekti, to je još složenije. Najprije, pojavi se mali crv, gusjenica; učahuri se, i konačno se iz čahure pojavi leptir. To je zasigurno prilična transformacija, ali ta transformacija se zapravo događa kod svih insekata. Vidite, postoje neki insekti koji se, kada su potpuno zreli, hrane samo biljkama. Ja ne agitiram za vegetarijanstvo, kao što znate, ali ovi insekti su vegetarijanci. Jedu samo biljke. Čudna stvar je da njihove ličinke, larve, trebaju meso kada se izlegu. Ti insekti stoga imaju veliku osobitost, da se rađaju s potpuno različitom prehrambenom sklonošću od one koju kasnije steknu. Preobrate se na biljnu hranu tek kao potpuno razvijeni insekti. Kada su još mala djeca i izgledaju potpuno različito — kao larve ili crvi — hrane se mesom.

Što ti zreli insekti rade? Traže druge insekte, uglavnom gusjenice, i polažu jaja na njihova leđa. Oni više nemaju apetit za meso, ali znaju da će se iz njihovih jaja izleći larve koje trebaju meso. Stoga, polažu jaja u tijelu takvih gusjenica ili neke slične životinje. Iako se ovoj pameti možemo diviti, ima tu mnogo više. Može se čak reći da su te novo izležene larve već pametne. Uzmite u obzir da neke vrste larvi zavise o *živom* mesu za hranu. Kada je vrijeme za leženje jaja, ovaj insekt, koji ima žaoku, probada drugog živog insekta i u njemu polaže mnogo jaja. Ponekad su deponirana

brojna jaja, ispunjavaju tijelo gusjenice, i iz njih se izlegu larve. Larve su tada unutar tijela tog drugog insekta. Ta jaja su deponirana samo u žive insekte, jer ako bi životinja u kojoj su položena jaja umrla, jaja bi bila izgubljena, pošto larve mogu preživjeti samo na živom mesu. Uzmite u obzir, dakle, da ako bi larva uništila vitalan organ u insektu domaćinu, tako uzrokujući njegovu smrt, sve druge larve koje su se izlegle iz jaja bi nestale. Međutim, ta mala stvorenja su toliko pametna, da se na živoj gusjenici ništa ne jede izuzev onih dijelova koji nisu potrebni za njen opstanak. Svi vitalni organi su pošteđeni, i gusjenica ostaje živa. Bez obzira koliko je jaja deponirano, samo onoliko je konzumirano da se osigura život insekta domaćina.

Vidite, ove stvari su poznate ali su jednostavno potisnute. Ljudi to znaju ali potiskuju, i nije dobro primljeno, naravno, kada ih netko istakne, jer to ne pokazuje samo nesposobnost već i stvarno nepoštenje službene znanosti.

U slučaju životinja i insekata vidite da je moguće reći da oni sigurno ne posjeduju inteligenciju, jer nemaju aparat za inteligenciju, odnosno, mozak. Ipak, inteligencija je na djelu u onom što rade, mora se priznati da je inteligencija tamo. Životinje ne promišljaju; promišljanje zahtijeva mozak; životinje ne promišljaju, ali ono što se odvija u njihovim aktivnostima je inteligentno. Zaista, događa se da životinje čak imaju nešto slično pamćenju. One nemaju sjećanje već nešto slično tome. To možete promatrati, na primjer, ako ste pčelar. Ovdje je košnica. Pčele se izlegu. Zbog pokusa, premjestite košnicu na obližnje mjesto. Pčele se vraćaju na prvo mjesto; prirodno, to je "instinkt", i ne treba se tome čuditi; lete u smjeru iz kojeg se odletjele. Međutim, sada, počinju svuda tražiti košnicu i lete okolo. Dolaze na novo mjesto ali ne ulaze odmah u košnicu. Umjesto toga, one se dugo roje oko njega, i definitivno se može zaključiti da gledaju je li to njihovo mjesto! Buba radi isto to kada ispituje tlo da vidi je li tvrdo ili mekano. Dok pčele nemaju pamćenja, navedeni slučaj pokazuje da ipak posjeduju nešto slično pamćenju; naime, moraju utvrditi je li to ista košnica. Mi to radimo svojim pamćenjem, pčele to rade s nečim sličnim.

Vidite, ono što je na djelu kao inteligencija kroz ljudsku glavu na djelu je svuda. Inteligencija je na djelu svuda; čak i kod insekata postoji čudesna inteligencija. Zamislite divnu inteligenciju na djelu kada se larva koja je izleže unutar tijela gusjenice ne hrani odmah sa njenim stomakom. Da je to napravila, sve larve bi nestale. U usporedbi s taktikama koje koriste ljudi tijekom rata, inteligencija koja vlada insektima budi poštovanje i otkriva glupost ljudskih bića. U tom pogledu, ljudska bića nemaju razloga polagati isključivo pravo na inteligenciju.

Sada ću vam reći još nešto. Sve ste upoznati s papirom. Svi znate da je papir koji imamo danas izumljen ne prije od četiri ili pet stotina godina. Prije toga, pergament i svakakvi materijali su se koristili za pisanje. Civilizirani čovjek otkrio je takozvani

papir u listovima tek prije četiri ili pet stotina godina. Prije toga, čovjek je pisao na koži i tako dalje. Kako je papir otkriven? Trebalo je otkriti kako kombinirati određene stvari na specifičan način. Možda je netko od vas bio u tvornici papira. U početku, papir je tekući; zatim se učvršćuje, *itd.* Proizvodi se na čisto umjetni način raznim kemijskim i mehaničkim sredstvima. Možda niste vidjeli samo papir već i gnijezdo osa. Gnijezdo osa izgrađeno je ovako (skiciranje). Pričvršćeno je na nešto tako da ose mogu uletjeti u njega. Sivo je, nije bijelo — ali i papir može biti siv, također — a ovo gnijezdo ose je pravi papir. Ako netko pita od čega je napravljeno gnijezdo osa kemijski, kemijski je identično s papirom. To je pravi papir.

Ose međutim, grade njihova gnijezda tisuće i tisuće godina, ne samo četiri ili pet stotina. Možete vidjeti, dakle, da su ose proizvele papir mnogo ranije nego ljudi. To je jednostavno činjenica: gnijezdo osa je napravljeno od papira. Da su, tisuće godina ranije, ljudi bili dovoljno pametni da ispitaju supstance gnijezda ose, tada bi bili otkrili papir. Međutim, kemija nije bila toliko napredna; niti je pisanje, kroz koje je došlo do nekih stvari koje baš i ne služe čovjeku. U svakom slučaju, ose rade papir neizmjereno dugo vremena više nego to rade ljudska bića.

Naravno, mogao bih nastaviti, ne satima već danima, govoriti o tome kako inteligencija prožima sve i nalazi se svuda. Čovjek jednostavno sakuplja tu inteligenciju koja je rasuta u svijetu i koristi je. Zahvaljujući svom dobro razvijenom mozgu, može koristiti za sebe ono što prožima svijet. Zahvaljujući svom mozgu, može koristiti inteligenciju sadržanu u svim stvarima u svoju vlastitu korist.

Naš mozak nam nije dan u svrhu stvaranja inteligencije. Čista besmislica je vjerovati da mi stvaramo inteligenciju. Glupo je kao i reći, "Otišao sam na jezero da dohvatim vodu. Gledaj, sada je u njemu voda; prije minutu je nije bilo; voda je, dakle, materijalizirana sa stijenki krčaga!" Svatko će reći da je to besmislica. Voda je došla iz jezera; nije proizvedena od krčaga. Eksperti međutim, pokazuju na mozak, koji jednostavno skuplja inteligenciju jer je prisutna u svemu, kao i voda, i tvrde da inteligencija izvire iz njega. Glupo je reći da vodu proizvodi krčag. Konačno, inteligencija je čak prisutna i gdje nema mozga, baš kao što jezero ne zavisi od krčaga. Inteligencija postoji svugdje, i čovjek je može zahvatiti. Kao što se voda iz krčaga može koristiti, tako i čovjek može koristiti mozak kada skuplja inteligenciju koja je prisutna svuda u svijetu. Međutim, do današnjeg dana, ne koristi ga na posebno istaknut način.

Možete vidjeti da je to stvar ispravnog razmišljanja. Ali oni koji nikada ne misle ispravno — jer pokazuju da ne mogu misliti ispravno — tvrde da inteligenciju proizvodi mozak. To je jednako glupo kao i tvrditi da je voda iz jezera proizvedena od

spremnika. Takva glupost je, međutim, danas znanost. Zapravo, ove stvari bi trebale biti očite; treba jednostavno shvatiti da je inteligencija nešto što se mora sakupiti.

Sada, možete uzeti mozak i odlučiti negdje sakupiti inteligenciju. On ne prikuplja inteligenciju ništa više od praznog krčaga za vodu, koji, kada ga odložite, ostaje prazan. Vrč sam ne može uzeti vodu, niti mozak sam sakupiti inteligenciju. Ne možete mozak prepustiti sebi i očekivati da funkcionira, kao ni vrč vode. Što mora biti prisutno da bi mozak mogao prikupiti inteligenciju? Sam prazan krčag vode može se usporediti s vjerovanjem da se čovjek sastoji samo od krvi, živaca i mozga. Mora postojati nešto drugo što čini prikupljanje i sakuplja inteligenciju pomoću mozga. To je duša — duhovni element čovjeka koji prikuplja. Ulazi u čovjeka kao što sam opisao nedavno na predavanju o razvoju embrija. Prethodno je postojala u duševno-duhovnom svijetu i samo koristi fizički. Ako činjenice nisu potisnute, ako se vidi da inteligencija, kao voda, prožima sve i, kao voda u krčagu, mora biti sakupljena, tada — ako je netko ozbiljan znanstvenik a ne šarlatan — treba potražiti sakupljača. To jednostavno slijedi iz korištenja zdravog razuma. Nije točno da je antropozofska znanost duha manje znanstvena od obične znanosti; mnogo je više znanstvena, mnogo više znanstvena.

Prekjučer, moglo se vidjeti kakvu logiku ljudi koriste. Kao što znate, nedavno je ovdje održan prirodoznanstveni tečaj. Već sam vam rekao o pokusima provedenim u Stuttgartu u vezi uloge slezene. Potvrdili smo da slezena služi kao svojevrsni regulator ritma probave. Krvotok ima određeni ritam, što se može naći u puls u sedamdeset dva otkucaja u minuti. To je povezano s unosom hrane. Ljudi također malo pažnje obraćaju na ritmički unos hrane; nisu baš dobri u tome, i često nemaju postavljeno vrijeme obroka. Još gore, ljudi neselektivno uzimaju hranu koja je za njih korisna i onu koja nije. Nema tu pravilnosti kao što je ima u krvi. Ako, na primjer, jedem u jedan sat umjesto u dva, to je nepravilnost. Konačno, cirkulacija krvi, ne radi na takav način i ne proizvodi različit puls kada treba prehranu. Tu preuzima slezena. To smo pokušali pokazati pokusima i bili smo uspješni do određene mjere. Potrebno je još pokusa i moraju se uskoro napraviti, ali u nekoj mjeri smo pokazali da je slezena regulator. Premda možemo imati nepravilne prehrane navike, slezena zadržava hranu u crijevima sve dok je krv treba. Ako ne gladujemo previše — ako previše gladujemo čak ni slezena ne bi mogla pravilno funkcionirati — slezena opskrbljuje krv mastima uzetim iz našeg vlastitog tijela.

Vidite, jer smo bili potpuno iskreni, dr. Kolisko je sasvim iskreno navela u njenoj knjizi da sam na medicinskom tečaju naznačio da slezena ima ovaj zadatak, i onda je nastavila s pokusima da to potvrdi. Tada je profesor u München-u rekao da je to lako; već je primila naznake od antropozofije i tako ih imala u džepu. To ne bi trebala

biti hipotetički-deduktivna znanost ako se kreće s naznakama i zatim provodi pokuse. Stoga je rekao da to nije hipotetičko-deduktivna znanost.

Zašto profesor to kaže? Jer ljudi ne žele raditi s mišlju kao vodiljom. Umjesto toga, žele da im se u laboratorij dostavi mnogo materijala, i zatim slijepo počinju eksperimentirati dok se ne dogodi neki rezultat. To zovu hipotetički-deduktivna znanost, ali u njoj uopće nema hipoteze. Povremeno, najvažnija otkrića se dogode slučajno. Pa dobro — čak i slijepi pas ponekad nađe zalogaj! Međutim, kako ćemo napredovati, ako u laboratorijima naš rad ne slijedi naše ideje?

Profesor iz München-a kaže da to nije hipotetičko-deduktivna znanost raditi s naznakama. Sada, zamislite da je negdje pokusima dokazana uloga slezene ali da je požar uništio izvještaje. Znao bi se samo konačni rezultat. Ne bi li se netko mogao javiti i reći da bi on ponovio te pokuse? To ne bi bilo drugačije od našeg započinjanja s naznakama. Isti bi profesor trebao tome prigovoriti da je neznanstveno. Pa, zar to ne bi bilo apsurdno? Ovdje je jedina razlika da sam svoje naznake napravio slijedeći duhovni tijek stvari, ali to sam napravio na takav način da se to lako može pratiti prema znanosti anatomije. Zatim, kroz pokuse, druga osoba traži potvrdu onog na što je točno ukazano. Naš zadatak je ovdje bio jednostavno pokazati ispravan fizički dokaz za ono što sam rekao. Ne postoji logička razlika između mog znanja stečenog duhovno-znanstvenim načinom i onog što je druga osoba već ranije pronašla pomoću pokusa.

Što to znači kada netko smatra da je hipotetičko-deduktivna znanost kada je nešto otkriveno fizičkim sredstvima, iako su opisi testova možda izgorjeli, dok se sve što napravi antropozofija ne smatra hipotetičko-deduktivna znanost? To ukazuje da netko nije iskren i da odmah odbacuje sve što dolazi od antropozofije. Ljudi se uopće ne brinu o hipotetičko-deduktivnoj znanosti; toliko su glupi da ne primjećuju da je to logička besmislica. Kažu da ova naša nije hipotetički-deduktivna znanost ne zato jer je to logično već samo zato što proizlazi iz antropozofije. Ljudi su previše glupi da bi shvatili što dolazi od antropozofije. Naravno, njihovo nerazumijevanje ih ljuti, i zato to odbacuju. Pravi razlog zašto se antropozofija smatra herezom je da oni koji se bave takozvanom znanošću ne misle i ne mogu shvatiti antropozofiju. To je aspekt cijele naše civilizacije. Danas je moguće biti veliki znanstvenik ili učenjak bez da se može zaista misliti. U budućnosti, treba doista njegovati iskrenost, iskrenost koja uzima u obzir sve činjenice, ne samo one koje se zgodno uklapaju u nečiju omiljenu teoriju, tako bacajući pijesak u oči javnosti.

Mržnja prema antropozofiji uglavnom se temelji na iskrenosti antropozofije, nešto što ljudi ne žele priznati. Ako bi ljudi imali pronicljiviji osjećaj za istinu, često bi stali s pisanjem nakon prve rečenice. Međutim, pošto bi se svi njihovi argumenti

protiv antropozofije urušili, ako bi se antropozofija pravilno proučavala, ljudi prave svakakve izmišljotine u vezi nje. Ljudi koji prave izmišljotine o antropozofiji ne mare za istinu, i kada jenom počnu govoriti laži, idu dalje. Nastaju ozbiljne klevete o antropozofiji. Koji je rezultat? Osoba koja ne vidi kroz sve to vjeruje da je antropozofija uključena u neka vražja posla. Takva osoba ne može vidjeti kroz to, jer prirodno vjeruje autoritetima, koji ne govore istinu. Antropozofija najviše pati zbog ovih laži koje kruže o njoj, dok je njen cilj usredotočiti se na činjenice i biti prava znanost.

U pogledu na bolnu tragediju koja se ovdje dogodila, moramo barem pogledati pravo stanje stvari i shvatiti kako je antropozofija klevetana iz duha čiste laži.

Ja se apsolutno protivim svakoj agitaciji koja dolazi s naše strane. Naravno, ne mogu sve zaustaviti, ali kada vam se obraćam, strogo ukazujem na činjenice. To je sve što sam danas napravio, i iz tih činjenica sam izvukao opću karakterizaciju znanstvenog života. Morate sebi priznati da gdje se ove činjenice ignoriraju da nema želje stvoriti pravu znanost već samo želje za bacati pijesak u oči javnosti, makar i na potpuno nesvjestan način. Ljudi bi morali biti mnogo pametniji da vide kroz ovo.

Nastaviti ćemo u ponedjeljak. Ako imate nešto za pitati, želio bih da govorite potpuno iz srca. Ja, kao prvo, ne želim da me obeshrabri velika tragedija koja nas je ovdje pogodila. Zato nisam želio trošiti vrijeme jadikujući već sam vam želio reći nešto korisno.

XII. Učinci alkohola na čovjeka

8 siječnja 1923

Dr. Steiner: Da li netko ima pitanje na umu?

Postavljeno je pitanje u vezi alkohola, njegovih negativnih učinaka, *itd.*

Mislite li na to koliko je alkohol općenito štetan za zdravlje? Dakle, početni učinak alkohola sasvim je očit, jer utječe na ono što smo čitavo vrijeme opisivali u čovjeku, odnosno, na cjelokupnu konstituciju duše. Na prvom mjestu, kroz alkohol, osoba pretrpi oblik duhovne zbrke da postane podložan strastima koje su inače slabe u njemu i lako mogu biti potisnute razumom. Osoba se čini razumnijom ako nema alkohola nego ako pije. Za početak, alkohol djeluje stimulatивно na krv, uzrokujući pojačanu cirkulaciju krvi. To zauzvrat, kod ljudi budi strasti; na primjer, može lakše pobjesniti, dok inače lako može kontrolirati bijes. Tako možete vidjeti da je prvi učinak alkohola napravljen na čovjekov razum — zaista, na cijeli njegov duševni život.

Nakon što alkohol ostane određeno vrijeme u organizmu, izaziva još jedan simptom kojeg dobro znate, nazvan mamurluk; pojava mamurluka pokazuje kako se cijeli organizam protivi početnom učinku alkohola. Što to znači da osoba ima mamurluk? U pravilu, javlja se ujutro nakon večeri prekomjernog pijenja. Zbog pijenja noć ranije, cirkulacija krvi osobe je prilično uznemirena. Kretanje koje bi se inače odvijalo mnogo sporijim tempom koristi mnogo energije.

Obratite pažnju na ovo! Pretpostavimo da tijelo vrši određenu aktivnost unutar dvadeset četiri sata. Kada netko konzumira dobru količinu alkohola, ista aktivnost je završena u možda dvanaest ili čak šest sati. Tijelo tako lišava sebe unutarnje aktivnosti. Stoga, ljudi koji imaju naviku svako malo piti, instinktivno rade nešto prije nego se pojavi mamurluk: dosta jedu. Zašto to rade? Dosta jedu kako bi u potpunosti izbjegli mamurluk ili tako da mu učinci sljedećeg dana budu barem blaži tako da mogu raditi.

Što se događa, recimo, ako je osoba u vidljivom stanju opijenosti i zatim konzumira, recimo, veliku kobasicu? Ponovno stimulira ono što je iskorišteno od ranije pretjerane aktivnosti. Ali ako, pošto nema naviku pijenja, to ne uradi — oni koji stalno piju oni i jedu — i zaboravi pojesti kobasicu, tada će otrpjeti mamurluk, u osnovi zato jer njegovo tijelo više nije sposobno uključiti se u pojačanu unutarnju aktivnost. Međutim, kada tijelo ne funkcionira ispravno, otpadni proizvodi, posebno

mokraćna kiselina, odlažu se posvuda. Pošto je glavu najteže snabdjeti, otpadni proizvodi se odlažu tamo. Ako je osoba, konzumiranjem alkohola, iscrpila unutarnju aktivnost tijela tijekom noći, sljedećeg jutra hoda okolo s glavom u stanju koje je uobičajeno za njegova crijeva, odnosno, ispunjenom otpadom. Tijelo se odmah buni kada je, kroz unos alkohola, od njega zahtijevano previše aktivnosti.

Kao što sam već spominjao na ovim predavanjima, čovjek ima mnogo veću toleranciju — ne mislim samo u vezi alkohola nego općenito — i može podnijeti mnogo više zloporabe nego se to obično pretpostavlja. Sposoban se prilagođavati dugo vremena. Neki ljudi čak koriste i obmanjujući, najupitniji antidot protiv mamurluka. Kada dođu kući ili se ustanu ujutro sa snažnim mamurlukom, što čine? Sigurno ste to vidjeli; nastavljaju piti, čineći jutarnju dozu posebnim lijekom.

Što znači ovo kontinuirano pijenje? Tijekom noći, kroz uzburkanost krvi, tijelo je lišeno aktivnosti. Sada ujutro ova aktivnost nedostaje. Ponovnim pijenjem tijelo se još jednom stimulira, tako da se troše posljednji ostaci aktivnosti. Budući ti zadnji ostaci odstranjuju glavni dio otpada, mamurluk nestaje u nekoj mjeri iz glave ali ostaje ga mnogo više u ostatku tijela. Međutim, ljudi su toga manje svjesni. Dodatno pijenje ujutro tako nesvjesno prenosi mamurluk u ostatak organizma. Tek sada, kada se to dogodi, počinje pravi jad za tijelo. Oni alkoholičari koji otklanjaju mamurluk s još pijenja u najgorem su stanju, jer postupno, kako se to ponavlja, cijelo tijelo je upropašteno.

Ipak, međutim, jer čovjek može dosta izdržati, gotovo je nemoguće uništiti tijelo tako brzo. Stoga, prva stvar koja se dogodi pravom alkoholičaru je da pati od oblika delirija. To još ne ukazuje na potpunu propast. Kada se *delirij tremens*, kako se zove u medicini, pojavi, ljudi vide određene vrste životinja, miševa i slično, kako posvuda trče. Pate od oblika manije proganjanja. Delirium tremens je povezan s pojavom da ljudi vide sebe okružene i napadnute sa svih strana od malih životinja, posebno miševa. To je nešto što čak ima i povijesnu pozadinu. Postoje strukture nazvane "kule miševa" (*Mäusetürme*). Ponajviše, do tog su imena došli da je u ranija vremena bio u njima zatvoren netko tko je patio od *delirij tremensa*, i, iako je i neki stvarni miš mogao biti također tamo, tu osobu su mučile tisuće i tisuće miševa koje je samo umišljao oko sebe.

Vidite, dakle, da pogubni učinci alkohola mogu tek polako biti uneseni u tijelo; tijelo dugo odolijeva ovim učincima proizvedenim od alkohola.

Što se događa kad kod ljudi koji neko vrijeme žestoko piju iznenada proradi savjest i, pošto im je ostalo malo energije, prestanu piti? Zanimljiva je činjenica da ako ranije nisu patili od *delirij tremensa*, sada, nakon suzdržavanja od alkohola,

ponekad ga dobiju. Ovdje nalazimo nešto zanimljivo, kada se odjednom uzbuni savjest ljudi. Neko vrijeme su pili, recimo, od ranog jutra, i onda im odjednom savjest proradi i prestanu piti. Što se tada događa? Ako prije nisu imali *delirij tremens*, bore se s njim sada. Ovo je zanimljiva činjenica, da ponekad oni koji duže vrijeme piju, počinju patiti od *delirij tremensa* kada prestanu piti.

Ovo je jedan od najvažnijih znakova da na čovjeka treba gledati na takav način da se vidi da glava radi drugačije od ostatka tijela. Na zadnjem predavanju spomenuo sam vam mnoge aspekte ovoga. Sve dok osoba pati samo u glavi od posljedica pijenja, njeno cjelokupno stanje je još podnošljivo; učinci još nisu proželi cijelo tijelo. Međutim, kada prožmu, a osoba ostavi alkohol, ostatak tijela se doista pobuni preko mozga i pati od *delirij tremensa* samo zato jer je prestala piti.

Stoga se može reći da se tjelesni pandan za najvažnije funkcije duše nalazi u ljudskoj krvi. Vjerojatno znate da neki ljudi pate od kompleksa proganjanja, videći svakakve likove koji nisu tamo. Osobito u ranija vremena, takvim osobama je puštana krv — to zapravo nije loš lijek. Ne smijete misliti da su u prošlosti svi ljudi bili praznovjerni kako se danas obično pretpostavlja. Puštanje krvi nije nešto što proizlazi iz praznovjerja. Ljudima je puštana krv primarno primjenjujući pijavice koje su sisale krv. Krv je tako bila manje aktivna. Ne nužno u slučaju alkoholičara, već za druge napade ludila krv je bila manje aktivna, i osobi je bilo bolje.

Kao što sam spomenuo, nervni sustav je veoma usko povezan s temeljima svojstava duše, ali je mnogo manje važan za ljudsku volju. Nervni sustav je važan za razum, ali za ljudsku volju ima puno manji značaj od krvi.

Sada, kada vidite da alkohol prvenstveno napada krv, iz snažne reakcije tijela na učinke alkohola jasno je da je krv dobro zaštićena od alkohola. Krv je izvanredno dobro zaštićena od napada alkohola kod ljudi. Na koji način je krv snažno zaštićena od napada alkohola? Moramo se upitati dalje, dakle, odakle zapravo potječu najvažniji sastojci krvi?

Sjetite se da sam vam rekao se krv sastoji od crvenih krvnih zrnaca koje sadrže željezo, koji plivaju okolo u takozvanom krvnom serumu, i da se također sastoji od bijelih zrnaca. Rekao sam vam da su najvažniji sastojci krvi crvena i bijela zrnca. Sada ćemo zanemariti zrnca povezana s aktivnošću slezene, koja smo, u našim pokusima u Stuttgartu, nazvali "regulatorima". Mnogo je komponenata u krvi, ali sada se želimo usredotočiti samo na crvena i bijela zrnca, pitajući se odakle potječu ta zrnca. Ta zrnca potječu iz veoma posebnog mjesta. Ako ispitajte bedrenu kost od kuka do koljena, ako promislite ka kost u ruci, ili bilo koju drugu dugu kost, u tim kostima ćete naći takozvanu koštanu srž. Srž je tamo, koštana srž. I vidite, gospodo, crvena i

bijela zrnca potječu iz te koštane srži i iz nje migriraju prvo u arterije. Ljudsko tijelo je uređeno na takav način da se krv, barem njen najvažniji dio, stvara u unutarnjim šupljinama kostiju.

Ako je to slučaj, možete sebi reći: što se tiče njene proizvodnje, krv je zaista dobro zaštićena. U stvari, alkohol mora biti konzumiran dugo vremena i u velikim količinama kako bi oštetio kost do te mjere da proдре do unutarnjeg dijela, do koštane srži, i da uništi koštanu srž tako da više ne proizvodi crvena i bijela zrnca. Tek tada, nakon što učinci pijenja alkohola dođu do koštane srži, počinje stvarno poguban proces za ljudsko biće.

Sada, istina je da su ljudi u mnogočemu slični s obzirom na njihov intelekt i duševne osobine; međutim, s obzirom na krv, postoji značajna razlika između muškaraca i žena. To je razlika koje se nije uvijek svjesno, ali je ipak jasno vidljiva. A to je, da je utjecaj crvenih i bijelih zrnaca koja nastaju u udubinama kostiju na ljudska bića takav da su crvena zrnca važnija za žene a da su bijela važnija za muškarce. Ovo je veoma važno: crvena zrnca su važnija kod žena a bijela kod muškaraca.

To je zato jer žena, kao što znate, svaka četiri tjedna ima menstruaciju, što je zapravo aktivnost koju tijelo poduzima da bi eliminiralo nešto što mora biti eliminirano, crvena krvna zrnca. Muškarac, međutim, nema menstruaciju, i također znate da njegovo sjeme nije izvedeno izravno iz crvene krvi. Svoje podrijetlo ima u bijelim krvnim zrnacima. Premda znatno transformirana, na kraju se pretvaraju u glavni sastojak sjemena. Stoga, što se tiče čovjekove reprodukcije, moramo ići do zaštićene koštane srži da bismo istražili na koji način fizički možemo utjecati na reproduktivnu sposobnost čovjeka. Doista, na ljudsku reproduktivnu sposobnost može se fizički utjecati upravo kroz koštanu srž unutar kosti.

Nakon što su stvorene u koštanoj srži, crvena i bijela zrnca prirodno ulaze u krvotok. Sada kada žena pije alkohol, posebno su pogođena crvena krvna zrnca. Crvena zrnca sadrže željezo, nekako su teška, i posjeduju nešto od zemljina težine. Kada žena pije, to na nju djeluje na takav način da je u njoj previše težine. Stoga, kada trudnica pije, dijete koje se razvija postaje preteško i ne može iznutra pravilno oblikovati organe. Iznutra se ne razvija pravilno, i unutarnji organi nisu u redu. Na ovaj zaobilazan način, gospodo, štetan utjecaj alkohola je izražen kod žene.

Kod muškarca, alkohol prvenstveno utječe na bijela krvna zrnca. Ako se začće dogodi kada je muškarac pod utjecajem alkohola, ili kada je njegov sustav općenito kontaminiran utjecajima alkoholizma, čovjekovo sjeme je oštećeno na način da postaje previše nemirno. Kada dođe do začća, sićušno jaje se oslobađa iz majčinog

organizma. To se može vidjeti samo mikroskopom. Iz muškarca, otpušten je veliki broj mikroskopskih spermija, od koji svaki ima nešto nalik na rep. Sjemena tekućina sadrži bezbroj takvih spermija. Ovaj rep, koji je kao fina dlaka, daje spermiju veliki nemir. Oni rade najsloženije pokrete, i prirodno je, jedan spermij mora prvi doći do jaja. Onaj koji prvi dođe do jaja prodire u njega. Spermij je mnogo manji od jajne stanice. Premda se jajašce može opaziti samo mikroskopom, spermij je još manji. Čim ga jajašce primi, oko jajašca se formira membrana, time sprječavajući penetraciju ostatka spermatozoida. Općenito, samo jedan spermatozoid može ući u jajašce. Čim jedan prodre, oko jajašca je formirana membrana, i ostali se moraju povući.

Vidite, dakle, to je najgenijalnije uređeno. Sada, nemir spermatozoida je uvelike povećan kroz alkohol, tako da se začće događa pod utjecajem sjemena koje je izvanredno živahno. Ako je otac teški pijanac kada se dogodi začće, to će utjecati na nervni sustav djeteta. Ženino pijenje šteti djetetovim unutarnjim organima zbog težine koja slijedi. Pijenje muškarca šteti djetetovom nervnom sustavu. Oštećene su sve aktivnosti koje moraju biti prisutne na pravi način dok dijete odrasta.

Stoga možemo reći da ako žena pije, zemaljski element u čovjeku je oštećen; ako muškarac pije, element kretanja, prozračni element koji ispunjava zemljinu okolinu i koji čovjek nosi unutar sebe, oštećen je. Kada oboje roditelja piju, embrij je oštećen sa dvije različite strane. Naravno, to nije pravilno začće; međutim, dok je začće moguće, pravilan rast embrija nije. S jedne strane, tendencija jajašca prema težini pokušava prevladati; s druge, sve je u njemu u nemirnom kretanju, i jedna tendencija proturječi drugoj. Ako su oba roditelja alkoholičari i dogodi se začće, muški element proturječi ženskom. Za one koji razumiju čitav odnos, postaje jasno da u slučaju redovitog pijenja, da se izuzetno štetni elementi pojave u njihovom potomstvu. Ljudi to ne žele vjerovati, jer učinci obilnog pijenja kod muškaraca i žena nisu toliko očiti, govoreći relativno. Međutim, to je samo zato jer je krv tako dobro zaštićena, proizvedena konačno, u koštanoj srži, i jer ljudi moraju napraviti mnogo ako će snažno utjecati na njihovo potomstvo. Slabe učinke ljudi danas jednostavno ne priznaju.

U pravilu, kada se dijete rodi s vodenim mozgom, ne istražuje se da li je majka, u večer kada se dogodilo začće, bila na večeri gdje je pila crno vino. Da je to učinjeno, često bi se utvrdilo da je to slučaj, jer vino uzrokuje sklonost težini, tako da je dijete rođeno s hidrocefalusom. Ako, međutim, beba ima urođeno trzanje mišića lica, obično se ne provjerava je li otac možda previše pio navečer kada se dogodilo začće. Naizgled beznačajne stvari se ne istražuju; stoga ljudi pretpostavljaju da

nemaju učinka. Zapravo, alkohol uvijek ima učinka. Međutim, doista pogubni učinci, javljaju se kod onih koji stalno piju. Tu se, također, mogu primijetiti upadljive stvari.

Vidite, djeca oca koji pije mogu razviti slabost negdje u njihovom nervnom sustavu i tako imati tendenciju prema tuberkulozi, na primjer. Ono što djeca nasljeđuju ne mora biti povezano s učincima koje osjeća otac alkoholičar. Djeca, na primjer, ne moraju imati tendenciju prema mentalnoj konfuziji, već umjesto toga, prema tuberkulozi, želučanim tegobama i slično. To je ono što je toliko podmuklo u učincima alkohola, da se oni prenose u potpuno različite organe u ljudskom biću.

Kod ovih stvari, veliki učinak na ljudski razvoj malih količina supstanci mora se uvijek uzeti u obzir. I ne samo to, već u svakom pojedinom slučaju, mora se razmotriti kako su te stvari unesene u čovjeka. Razmotrimo slijedeći primjer. Naše kosti sadrže izvjesnu količinu kalcijevog fosfata. Naš mozak također sadrži nešto fosfora, i sjetiti ćete se iz ranijih predavanja da je fosfor veoma koristan pošto bez fosfora mozak zapravo ne bi mogao biti upotrijebljen za mišljenje. Stoga u sebi imamo fosfor. Već sam vam rekao da fosfor ima blagotvoran učinak kada je odgovarajuća količina konzumirana u hrani tako da je probavljen normalnom brzinom. Ako je prevelika količina fosfora uvedena prebrzo u stomak, to nije korisno, već štetno.

Međutim, mora se uzeti u obzir i nešto drugo. Zna se da su se u ranijim danima, radile šibice s fosfornom glavom, ali sada se rijetko viđaju. Ako je netko imao priliku promatrati nešto što sam ja vidio kao dječak, može se doživjeti sljedeće. Kada sam bio trinaesto godišnjak, četrnaestogodišnjak i petnaestogodišnjak, svakodnevno sam imao sat vremena hoda od našeg doma do škole. Otprilike na pola puta postojala je tvornica u kojoj su radnici proizvodili fosforne šibice. U svako doba, moglo se vidjeti da brojni radnici imaju nagrižene čeljusti — to je bilo u 1870-ima — i, počevši iz čeljusti, njihova tijela su postupno uništavana. Počevši od gornje i donje čeljusti — posebno gornje — kosti su bile izjedene.

Znajući štetan učinak koji fosfor može imati na ljude, shvati se da je ovakva tvornica šibica zapravo najubojitije mjesto koje može biti. U pitanjima koja se odnose na napredak ljudske civilizacije, uvijek je nužno pogledati brojne štetne učinke koje čovjek može pretrpjeti na ovaj način. Uvijek sam viđao da dosta tih radnika ulazi u tvornicu šibica s previjenim čeljustima. Tu je započelo, i onda se proširilo. Naravno, fosfor je očito već bio u gornjoj čeljusnoj kosti, ali kakav je to bio fosfor?

Vidite, fosfor koji prvo ulazi u želudac skupa s hranom i zatim iznutra putuje tijelom do čeljusti nije štetan, pod uvjetom da količina nije prevelika. Šibice se,

međutim, proizvode tako da se najprije izrežu duge drvene trake u sitne štapiće; oni se potom uklapaju u okvire tako da jedan kraj viri. Prvo se umaču u otopinu sumpora a zatim u otopinu fosfora. Radnik koji umače šibice jednostavno drži okvir u ruci i uvijek se popraska. Samo promislite koliko je često u danu osoba koja ne može oprati poprskane ruke mogla dodirnuti lice tijekom radnog vremena. Iako su količine fosfora s kojima osoba dolazi u kontakt na ovaj način malene, ipak prodiru u kožu. To je misterij ljudske prirode: supstanca koja je često izvanredno korisna kada se unese unutra i najprije asimilira kroz tijelo može imati najotrovniji učinak kada dođe u kontakt s tijelom izvana. Ljudski je organizam toliko mudro organiziran iznutra da se prekomjerna doza fosfora eliminira urinom ili izmetom; samo maloj potrebnoj količini je dopušteno da proдре u kosti; ostalo je eliminirano.

Ne postoje, međutim, odredbe za eliminiranje vanjski apsorbiranih utjecaja. Ovaj problem bi se, naravno, mogao ublažiti. Sjetite se da je u prošlom stoljeću malo bilo humanitarnih razmatranja. Pomoglo bi da su na raspolaganju bili prostori za kupanje tako da se svaki radnik mogao okupati prije odlaska s posla. Takvim bi se uređenjem moglo puno postići, ali to jednostavno nije učinjeno.

Ovo samo spominjem da bi vam ilustrirao kako funkcionira ljudsko tijelo. Sitni, štetni utjecaji od izvana, čak i supstance koje tijelo inače treba da bi se održalo, mogu potkopati ljudsko zdravlje, zaista, mogu općenito ugroziti cijelu organizaciju ljudskog bića.

Čovjek može dosta podnijeti, ali nakon izvjesne točke organizam zakaže. U slučaju pijenja alkohola, organizam otkazuje u trenutku kada alkohol onemogućava ispravno funkcioniranje aktivnosti održavanja života, nevidljive aktivnosti održavanja života.

Kada je osoba izložena trovanju fosforom, potkopana je unutarnja aktivnost koja bi inače asimilirala fosfor. Potkopana je od izvana. Zapravo je prilično slično u slučaju alkohola. Kada osoba pije sve više alkohola, pijući stalno sve više i više, tako da upijanje alkohola nije više samo akutno već je postalo kronično, alkohol djeluje izravno kao alkohol u ljudskom biću. Koji je izravan učinak alkohola? Sjetite se da sam vam rekao da čovjek sam proizvodi količinu alkohola koja mu treba. Tako sam vam da se u supstancama sadržanim u crijevima, izvjesna količina alkohola stalno proizvodi iz obične hrane jednostavno zato jer čovjek treba tu malu količinu alkohola. Za što nam treba? Sjetite se da se u anatomiji, laboratorijski uzorci čuvaju u alkoholu, jer inače bi se razgradili. Alkohol sprječava da ono što je bilo živo tijelo propadne. Alkohol proizveden u ljudskom biću djeluje na isti način u ljudskom organizmu; odnosno, sprječava propadanje izvjesnih tvari potrebnih čovjeku. Čovjek

kroz svoju unutarnju organizaciju zaista propisuje koliko alkohola bi trebao imati, jer ima izvjesne supstance koje bi se inače raspale i koje se moraju sačuvati.

Uzmimo sada slučaj osobe koja pije previše alkohola. Tvari koje treba eliminirati zadržavaju se u tijelu; previše je sačuvano. Ako osoba uzastopno izlaže krv koja kruži tijelom alkoholu, ona čuva tu krv u njenom tijelu. Koja je posljedica? Ova krv, djelujući suprotno, blokira kanale u kostima; nije eliminirana dovoljno brzo kroz pore i tako dalje. Predugo ostaje u tijelu. Srž u šupljinama kostiju posljedično je premalo stimulirana da napravi novu krv, i postaje slaba. Događa je da, kod takozvanog kroničnog alkoholičara, koštana srž vremenom oslabi i više ne proizvodi, bilo odgovarajuća crvena zrnca kod žene, bilo odgovarajuća bijela zrnca kod muškarca.

Sada, u trenutku kao što je ovaj, uvijek moram primijetiti slijedeće. Svakako, lijepo je kada ljudi dođu do socijalnih reformi kao što je prohibicija alkohola i tako dalje. Svakako zvuči lijepo. Ali čak i učen čovjek kao što je profesor Benedict — rekao sam vam o njegovoj zbirci lubanja kriminalaca i kako su se mađarski osuđenici usprotivili tome da njihove lubanje pošalju u Beč jer će im nedostajati pored ostalih kostiju na Sudnji dan — čak je profesor Benedict rekao, i to s pravom, "Ovdje ljudi govore protiv alkohola, ali mnogo je više njih stradalo od vode nego od alkohola". Općenito, to je sasvim točno, jer voda, ako je kontaminirana, može biti prisutna u mnogo većim količinama. Jednostavno promatrajući sa statističke točke gledišta, naravno može se reći da je mnogo više ljudi umrlo od vode nego od alkohola.

Međutim, mora se uzeti u obzir još nešto. Želio bih to reći ovako. Situacija s alkoholom slična je priči u Heinrich Seidel-ovoj *Leberecht Hühnchen*. Ne znam je li vam poznata, ali to je priča o siromašnom nesretniku, siromašnom vragu koji je imao novca dovoljno da kupi samo jedno jaje. Međutim, imao je također i veliku maštu, i tako je mislio, "Da ovo jaje nije prodano u dućanu već da mu je umjesto toga dopušteno da se otvori, iz njega bi se razvila kokoš. Sada, kada pojedem ovo jaje, zapravo pojedem cijelu kokoš". I tako on zamišlja, "Pa, ja, koji imam cijelu kokoš za jesti, zaista sam bogat momak"! Ali mašta nije tu zadovoljena, tako nastavlja, "Da, ali kokoš koju sada jedem mogla je snijeti bilo koji broj jaja iz kojih bi opet izašle kokoši, a ja jedem sve te kokoši". Konačno, računa koliko bi milijuna i milijuna kokoši to bilo, i pita se, "Ne bi li to trebalo nazvati prežderavanjem"?

Vidite, takav je slučaj s alkoholom, ne u šaljivom smislu kao u ovoj priči već sasvim ozbiljno. Svakako, ako uzmete vrijeme od 1870 do 1880, i istražite koliko je ljudi na svijetu umrlo od vode i od alkohola, statistika bi pokazala da je više ljudi umrlo od nečiste vode. U to vrijeme ljudi su češće umirali od trbušnog tifusa i povezanih bolesti nego danas, a tifus se, u mnogim slučajevima, može pratiti do

onečišćenja vode. Dakle, na ovaj način gospodo, lako je zaključiti da je više ljudi umrlo od pijenja vode.

Međutim, treba razmišljati drugačije. Treba znati da alkohol postupno prodire u koštanu srž i oštećuje krv. Šteteći potomstvu, svi potomci su tako oštećeni. Ako alkoholičar ima troje djece, na primjer, to troje je nanesena šteta samo malo; njihovim potomcima, međutim, nanesena je znatna šteta. Alkohol ima dugoročni negativni učinak koji se manifestira u mnogim generacijama. Mnoge slabosti koje danas postoje u čovječanstvu jednostavno su posljedica predaka koji su previše pili. Doista to treba predstaviti ovako: ovdje su muškarac i žena, muškarac pije previše, i tijela njihovih potomaka su oslabljena. Sada na trenutak razmislite što to podrazumijeva u stotinu, ili još gore, u više stotina godina! Nema svrhe ispitati samo desetljeće, recimo od 1870 do 1880, i zaključiti da je više ljudi umrlo od vode nego od alkohola. Moraju se uzeti u obzir mnogo duža vremenska razdoblja. To je nešto što danas ljudi ne vole raditi, osim u šali kao što je to napravio autor *Leberecht Hühnchen*, koji je, prirodno, gledao dugi vremenski period kada je zamišljao kako se nasladiti u toliko hrane.

Ako se stvar ispituje sa socijalnog stajališta, razmatranje mora ići dalje od onog što je pri ruci. Sada, moje je mišljenje da se uporaba alkohola može zabraniti, ali kada to jest, dolazi do čudne pojave. Znae, na primjer, da je u mnogim dijelovima svijeta prodaja alkohola ograničena ili čak potpuno zabranjena. No, skrećem vašu pozornost na još jedno zlo koje se nedavno pojavilo u Europi, odnosno, korištenje kokaina od strane ljudi koji se žele drogirati. U usporedbi s onim što će kokain napraviti, posebno u oštećenju ljudskih reproduktivnih snaga, alkohol je benignan! Oni koji uzimaju kokain ne drže kokain odgovornim za štetu koju čini, ali možete vidjeti iz vanjskih simptoma da je njegovo korištenje mnogo gore od alkohola. Kada osoba pati od *delirij tremensa*, on postaje manifestiran u obliku manije proganjanja. Svuda se vide miševi kako ga progone. Međutim, korisnik kokaina, umišlja zmijske zvukove kako se pojavljuju posvuda iz njegovog tijela. Prvo, takva osoba traži bijeg kroz kokain, i neko vrijeme osjeća se iznutra dobro, jer dovodi do osjećaja senzualnog užitka. Međutim, kada neko vrijeme nije uzimao kokain, i pogleda se, vidi kako zmijske zvukove izviru posvuda iz njegovog tijela. Zatim trči nabaviti još jednu dozu kokaina tako da ga zmijske zvukove neko vrijeme ostave na miru. Strah od ovih zmijski mnogo je veći nego strah od miševa koji doživi alkoholičar koji pati od *delirij tremensa*.

Svakako, može se zabraniti ovo ili ono, ali ljudi tada idu na nešto drugo, što, u pravilu, nije bolje već mnogo gore. Stoga vjerujem da prosvjetljujuća objašnjenja, kao ovo koje smo predstavili danas u vezi alkohola, na primjer, mogu biti efikasnija i postupno bi dovela do toga da se ljudi sami suzdrže od alkohola. To ne narušava ljudsku slobodu, ali razumijevanje uzrokuje da osoba kaže sama sebi, "Pa, to je šokantno! Pravim sebi štetu sve do kostiju"! To postaje učinkovito kao osjećaj, dok zakoni djeluju samo na intelekt. Prave istine, stvarni uvidi, oni su koji rade sve do osjećaja. Stoga sam uvjeren da možemo doći do učinkovite socijalne reforme — a i u ostalim je sferama gotovo isto — samo ako naša briga bude istinsko prosvjetljenje širokog kruga ljudi.

Međutim, do tog prosvjetljenja može doći samo kada postoji nešto s čime će netko prosvjetliti ljude. Kada se danas održava predavanje o štetnim učincima alkohola, te stvari se ne predstavljaju kako sam ja to danas napravio — premda to ne bi trebalo biti tako teško, jer ljudi poznaju činjenice. Ali ne znaju pravilno razmišljati o tim činjenicama koje su im poznate. Slušatelji dolaze s predavanja koje je održao neki prosječni profesor, i ne znaju točno što bi s time. Ako su posebno dobrodušni, mogli bi reći, "Pa, nemamo pozadinu da shvatimo sve što je rekao. Obrazovani gospodin sve to zna. Jednostavna osoba ne može sve razumjeti"! Činjenica je da ni sam predavač potpuno ne razumije o čemu govori. Međutim, ako bi znanost doista išla do dna stvari i razmatrala njihove temelje, moguće je učiniti razumljivom čak i običnim ljudima.

Ako je znanost danas toliko nerealna, to je zato što je prava ljudskost bila isključena iz nje kad je nastala. Pojedinaac se uzdiže od predavača do asistenta [na Njemačkom, "izvanredni profesor"] i do redovnog profesora. Studenti imaju običaj reći, "Redovni profesor ne zna ništa izvanredno, a izvanredni ne zna ništa redovno". [*Ein ordentlicher Professor Weiß nichts Außerordentliches, und ein außerordentlicher Professor, der weiß nichts Ordentliches.*] Studenti to osjećaju, gospodo; žalosno stanje stvari se tako nastavlja. Što se tiče socijalnih reformi,

znanost u biti ne postiže ništa, dok bi mogla biti učinkovita na najaktivniji način. Osoba koja je iskreno zabrinuta za socijalni život stoga mora uvijek iznova naglašavati da su suha slova na papiru manje važna — premda su i ona također potrebna — ali mnogo su manje važna od pravog prosvjetljenja. Javnost treba to prosvjetljenje; tada bismo imali stvarni napredak.

Činjenice poput onih koje se mogu proučiti u slučaju alkohola mogu se svuda učiniti razumljivima. Tada se dolazi do onoga što ja uvijek kažem ljudima. Ljudi dođu i pitaju, "Je li bolje ne piti alkohol, ili je bolje piti? Je li bolje biti vegetarijanac ili jesti meso"? Nikada nikome ne kažem da li da se suzdrži ili ne od alkohola, ili treba li jesti povrće ili meso. Umjesto toga, objasnim kako alkohol djeluje. Jednostavno objasnim kako djeluje; tada osoba može odlučiti piti ili ne kako joj volja. Isto radim i u vezi vegetarijanske ili mesne prehrane. Jednostavno kažem, ovako djeluje meso a ovako djeluju biljke. Rezultat je da osoba tada može sama odlučiti.

Iznad svega drugog, znanost mora poštovati ljudsku slobodu, tako da čovjek nikada nema osjećaj da mu se naređuje ili brani da nešto napravi. Kazane su mu samo činjenice. Kada jednom zna kako alkohol djeluje, sam će otkriti što je ispravno. Tako ćemo postići najviše. Doći ćemo do točke gdje ljudska bića mogu sama izabrati smjer. Moramo težiti tome. Samo tada ćemo imati prave socijalne reforme.

Ako budem ovdje u srijedu, moći ćemo održati sljedeće predavanje.

XIII. Snaga inteligencije kao učinak Sunca Dabarske brane i osinja gnijezda

10 siječnja 1923

Dr. Steiner: Mnogo je znanja potrebno za zaista odgovoriti na pitanje poput onog postavljenog prošli puta, a mi smo ga već razmatrali iz različitih uglova. Budući da se sve što se tiče reprodukcije živih bića mora temeljito razumjeti, želim iskoristiti današnje vrijeme da bih još malo govorio o ovom pitanju iz potpuno različite perspektive.

Nešto je neobično u primjedbi koju je nedavno izrekao jedan Amerikanac koji je došao do zaključka, na temelju statistike — omiljene inovacije našeg doba koja se sve više koristi u Americi — da se ljudi koji stječu najveću inteligenciju uvijek rađaju u zimskim mjesecima. Naravno, ove statistike ne bi trebale značiti da bi osoba rođena u ljetnim mjesecima trebala biti glupa. Statistika se odnosi samo na većinu. U svakom slučaju, Amerikanac je dao izjavu da, prema statistici, oni rođeni između prosinca i sredine ožujka, odrastaju u najpametnije ljude.

Ovdje je naznačeno nešto što je teško proučavati kod ljudi, jer se kod ljudi sve moguće može umiješati. Međutim, to ukazuje, da živa bića općenito — a čovjek je prvi od svih živih bića — u određenom pogledu zavise od tijeka godine i njegovog utjecaja na njih.

Izjave poput ove koju je dao je dao Amerikanac ljude danas iznenađuju jer premalo znaju o stvarnim procesima prirode. Možda će ovog Amerikanca dočekati ista sudbina kao i izvjesnog profesora koji je nekoć mjerio ljudski mozak; nacrtao je statistiku i našao u svakom slučaju da je mozak žene manji od onog od muškarca. Budući da, po njegovom mišljenju, manji mozak znači manje inteligenciju, zaključio je da sve žene imaju manje inteligencije od muškaraca — sada je bio slavan! Proslavio se otkrićem da je mozak žene manji od onog od muškarca. Sada, ponekad se rade obdukcije na poznatim ljudima nakon smrti, samo zato jer su poznate, a to se dogodilo profesoru. Mozak mu je izvađen, i ispostavilo se da je mozak tog čovjeka bio mnogo manji nego svi mozgovi žena koje je ispitaao!

Slično tome, da mu nije neugodno to dati do znanja, moglo bi se pokazati i da je ovaj Amerikanac i sam rođen ljeti. Ako se rodio ljeti, trebalo bi reći u skladu s njegovom vlastitom teorijom da ne može biti previše pametan; stoga, njegova

teorija ne bi mogla biti posebno vrijedna. Ali vidite, ipak postoji nešto iza svih ovih stvari, a to nešto može voditi do najznačajnijih pitanja kada se proučava na pravi način.

Danas bih vam želio nešto reći što se definitivno odnosi na pitanje koje je postavio g. R. Vidite, uvjeti koji se odnose na reprodukciju zapravo se mogu proučavati samo kod životinja i biljaka, jer kod ljudi ovise o toliko mnogo drugih čimbenika da ih se ne može pravilno proučavati. Ako uzmete ono što sam vam rekao prethodno, odnosno, da žene kao i muškarci, utječu na jajnu stanicu ili sjeme preko pijenja, vidjeti ćete da već samo to onemogućava ispravno proučavanje reprodukcije. Sada, životinje rijetko imaju običaj da se napiju. Kod njih, uvjeti tako ostaju mnogo čistiji, i stvar se može proučiti čistije. Najvažniji aspekti problema su takvi da seciranje životinja u svrhu proučavanja zaista nije nužno. Seciranjem se doista najmanje otkriva. Za početak ću vam reći nešto što nije temeljeno na seciranju već na pozitivnim rezultatima koji su dobiveni od ljudi koji nisu radili po teorijama već sa praktičnim iskustvom. Ono što ću vam prenijeti posebno ima veze s dabrovima u Kanadi.

Ove se dabrove ovdje može susresti samo u zoološkim vrtovima ili, preparirane, u laboratorijima, i doimaju se prilično nespretni. Takav dabar ima prilično nespretnu glavu i tijelo, prednje noge su prilično debele a stražnje noge imaju kožicu tako da može plivati. Najčudnija mu je karakteristika rep, koji izgleda gotovo kao instrument; sasvim je ravan i on je, u stvari, najgenijalniji aspekt dabra. Ono što ima iza sebe je njegovo najgenijalnije oruđe. Ljudi koji su promatrali dabrove u početku ne znaju za što koriste te repove, i smislili su svakakve netočne načine da ih objasne.

Dijagram 1.

Dabar je neobična životinja. Kada ga netko upozna u njegovom staništu, uvidi da je to izuzetno flegmatična životinja, nešto što je također očito u našim zoološkim vrtovima. Toliko je flegmatičan da se zapravo s njim ne može ništa. Možete ga

napasti, zgrabiti, ali on se neće braniti. Sam dabar neće napasti koliko god bio provociran. To je potpuno flegmatično stvorenje.

Ti dabrovi uglavnom žive na područjima kao što su velike močvare ili manje rijeke, i žive na izvanredan način. Kada stigne proljeće, dabar traži mjesto blizu jezera ili rijeke, kopa jazbinu u blatu, i provodi čitavo ljeto živeći kao pravi osamljenik sam u toj jazbini. Taj dabar sjedi cijelo ljeto u svom samotnom ljetnom prebivalištu kao flegmatični redovnik kojem prolazi vrijeme u njegovom ljetnikovcu! To je samo rupa koju iskopa u Zemlji, ali to radi u potpunoj izolaciji.

Kada se približi zima — već kada dođe kasna jesen — dabrovi izlaze iz svojih jazbina i okupljaju se u skupinama od dvije do tri stotine. Dolaze u svoj njihovoj "flegmatičnosti" (*"Phlegmatischheit"*) i tvore zajednice. Naravno, među njima su i oni koji su se ranije parili. Ženka dabra je pripremila svoj izolirani dom tako da bude pogodan za djecu; mužjak živi blizu u svojoj jazbini. Sada, sve se te obitelji okupljaju zajedno.

Na njihov polagani, flegmatičan način, dabrovi nastavljaju tražiti pogodan lokalitet. Iako ih je ponekad teško promatrati zbog njihovog flegmatičnog temperamenta, jedna će skupina preferirati jezero, druga kratku rijeku, koju slijede nizvodno do mjesta koje se čini posebno pogodno za njihovu svrhu. Nakon što su istražili područje, cijela se skupina ponovno okuplja. Blizu jezera ili rijeke, obično ima drveća. Zaista je izvanredno kako ovi nespretni dabrovi sada odjednom postaju izvanredno vješti. Koriste se prednjim nogama — a ne stražnjim nogama, koje imaju kožice da bi mogli plivati — pametnije nego što čovjek rukuje svojim alatom. Koristeći prednje šape i oštre zube, grizu grane drveća i čak i prerežu deblo stabla. Zatim, kada skupina ima dovoljno grana i srušenih stabala, odvuku ih u jezero koje su odabrali ili u rijeku.

Te životinje zatim guraju grane i stabla u jezero na odabrano mjesto. Oni koji su odvukli njihova stabla u rijeku dobro znaju da će ih sama rijeka nositi. Oni samo usmjeravaju grane kako ne bi skrenuli u stranu. Na ovaj način, sve grane i stabla su prevezena do mjesta koje su odabrali ili na obali jezera ili niz struju.

Stigavši tamo, oni koji su odabrali jezero — prevezavši stabla na obalu — odmah počinju graditi takozvane brane. Drugi, koji su odabrali rijeku, ne započinju odmah sa izgradnjom loža; prvo grade mrežu od grana. One se međusobno isprepliću (skica) dok ne tvore odgovarajuću mrežu. Kada su dabrovi izgradili takav zid, dodaju drugi uzimajući još grana, sve iste duljine; na ovaj način, izgrade zid debeo dva metra ili više. Dakle, vidite, životinje zapriječe rijeku; voda mora teći preko toga, a ispod

imaju slobodan prostor. Tek sada, završivši njihovu branu, ovaj zid, oni grade svojim u zidu tako da rijeka teče preko njega.

Dijagram 2.

Kada su dabrovi nakupili dovoljno grana, i zid im se učini dovoljno deo, dovlače drugi materijal kao što su obični komadi zemlje. Od nje oblikuju kao neku vrstu ilovače i stavljaju je na sve strane brane. Dabrovi najprije podižu zid, baš kao i pravi arhitekti. Međutim, oni koji odaberu jezero, ne trebaju branu i stoga je ne pokušavaju izgraditi.

Nakon što se ovaj zid izgradi — u slučaju onih koji odaberu jezero, to počinje odmah — dabrovi počinju graditi male lože iz istog materijala. Izgledaju poput glinenih bačava (skiciranje), ali to su prave male kućice, konstruirane poput pletenih prostirki. Tako dobro drže da mala količina vode koja prodire u prostor ne može naštetiti dabrovima. Takva dabarska loža nikada se ne gradi na dijelu potoka gdje se voda smrzava. Zamislite kako je to genijalno! Kao što znate, voda se smrzava samo na površini; ako se uroni dovoljno duboko, dođe se do mirne ili tekuće vode, i jedna ne smrzava na toj dubini. Upravo na razini gdje se voda nikad ne smrzava, ti dabrovi grade svoja prebivališta.

Svaka od tih loža ima dva kata. Ovdje je izgrađen pod (skiciranje), a ispod je ulaz. Dabrovi mogu u loži trčati dolje-gore; žive gore a dolje drže zimske zalihe. Dovuku hranu koju trebaju za zimu, a kada se sve to uskladišti, dabarska obitelj useljava u ložu, ostajući uvijek u blizini drugih obitelji.

Dijagram 3.

Tamo dabarske obitelji žive do proljeća, kada se ponovno sele u njihova usamljena boravišta. Tijekom zime, zalihe hrane podižu se s donjeg kata, i na taj način se dabrovi održe. Kao što sam rekao, kada dođe ljeto, potraže svoje osamljene jazbine, ali tijekom zime su zajedno. Društveni život provode u dabarskim naseljima na dnu jezera ili potocima uz branu koju su tako vješto izgradili.

Iz svega što je uočeno, čak i dabrovi u zoološkim vrtovima rade samo sa zubima i prednjim šapama, nikada s repom. Iako je formiran genijalno, rep se nikad ne koristi za rad. Postoje mnogi opisi koji tvrde da dabrovi koriste svoj rep radeći na svojim konstrukcijama, ali to je zabluda; jednostavno nije točno. Dabrovi posjeduju posebno dobro razvijene prednje noge i zube, i koriste ih pametnije nego čovjek koristi svoje alate.

Znate da prirodna povijest klasificira razne životinjske vrste, i među sisavcima su predatori, šišmiši, preživači, i tako dalje. Među sisavcima su i takozvani glodavci. Naši štakori, na primjer, su glodavci. Struktura dabra zapravo ga svrstava u obitelj glodavaca.

U bilo kojoj knjizi prirodne povijesti, naći ćete da su glodavci opisani kao najgluplji sisavci; dakle, dabar kao pojedinačna životinja se ubraja među najmanje inteligentne sisavce. Može se reći da se dabar, kada se proučava kao pojedinačna životinja, prije svega čini kao užasno flegmatični mali nitkov. Njegov je flegmatični temperament toliko veliki da se može činiti otprilike pametan kao što se čini flegmatični ljudi: ni za što ne pokazuju interes. Dabar je stoga užasno glup, ali također postiže ove izvanredno pametne podvige! Za dabrove, dakle, može se reći da izreka Roseggera u vezi ljudi ne vrijedi: "Jedan je čovjek, dvoje su ljudi, ako ih je više, oni su glupe životinje". [Ova izreka austrijskog pjesnika, Petera Roseggera, izražena je austrijskim dijalektom: "*Oaner is a Mensch, zwoa san Leit, san's mehra, san's Viecher.*"] Rosegger je ovo rekao ne o dabrovima već o ljudskim bićima. Misli da kada se okupi mnogo ljudi, oni postanu glupi. Ima nešto istine u tome. U gomili, ljudi postaju zbunjeni i ostave glupe dojmove, iako među njima sigurno ima inteligentnih ljudi!

Možemo reći da je kod dabrova suprotan slučaj. Jedan je glup, ali više njih je malo pametnije. [Ovdje Rudolf Steiner oponaša isti austrijski dijalekt i kaže, "*Oaner is dumm, und mehra san a bissel gescheiter.*"] Kada se dvjesto ili tristo okupi u jesen, postanu najpametniji, postaju pravi arhitekti. Iako mi ljudi nismo skloni biti posebno osjetljivi na posebnu ljepotu konstrukcije dabrova, to je zbog našeg ukusa, ali dabarska loža je zaista uređena onoliko koliko je dabar nespretan.

Sada, može se napraviti puno istraživanja o tome zašto su dabrovi toliko pametni kada se okupljaju. Važna naznaka leži u činjenici da dabrovi započinju njihovu aktivnost u jesen; međutim, danju, malo se može vidjeti njihove aktivnosti. Izgradnja takve brane i dabarskog naselja — to je zaista cijelo selo koje postavljaju — odvija se vrlo brzo i često je gotovo za nekoliko dana. Vidljivo je da danju rade malo, izuzetno malo, ali noću grozničavo rade. Dakle, do pameti dabrova dolazi prvo zimi a drugo noću. Tu leži pravi trag za proučavanje ove cijele stvari.

Međutim, kada ljudi proučavaju nešto, prvo načelo bi trebalo biti izbjeći previše špekulativnog razmišljanja. Ovo može zvučati čudno, ali shvatiti ćete na što mislim. Čovjek ne postaje posebno pametan nagađanjem. U pravilu, ako razmišlja o nečemu što je primijetio, ništa posebno pametno neće izaći. Ako se žele shvatiti pojave svijeta, stoga, ne smije se previše oslanjati na nagađanja; nečija nagađanja uopće nisu bitna. Ako činjenice to zahtijevaju, treba razmisliti, ali glavna pažnja ne smije biti usmjerena na razmišljanje o nečemu što je netko promatrao kao sredstvu za to shvatiti. Umjesto toga, treba pogledati druge činjenice, u usporedbi s problemom o kojem se radi, i između njih tražiti vezu. Što se više poveže raznih činjenica, više se toga uči prepoznati u prirodi. Ljudi koji su samo razmišljali o prirodi zaista nisu otkrili ništa što ima veću težinu od onoga što su već na početku znali.

Kada osoba postaje materijalist, ona govori materijalistički o prirodi, jer to je ono što je ona u početku. Ne otkriva ništa novo. Kada čovjek govori idealistički o prirodi, to radi jer je on idealist u početku. Gotovo u svim slučajevima, može se dokazati da preko špekulacija ljudi otkrivaju samo ono što je postalo vidljivo kroz ono što su već postali. Ispravno mišljenje rezultira samo onda kada čovjek jednostavno pusti činjenice da ga vode.

Sada ću dodati još jednu grupu činjenica koje se tiču dabra, činjenica koje će vas voditi do ispravnih indicija, ne kroz špekulaciju već jednostavno kroz usporedbu činjenica. Već sam upućivao na ose i rekao vam o promatranju osa koje je napravio Darwin. Danas, želio bit to još jednom istaknuti.

Ose prave za sebe genijalna gnijezda. Iako pomalo nalik na košnicama, zidovi gnijezda ovih osa ne sastoje se od voska već od stvarnog papira. Drugo, cijeli se postupak razlikuje od onog od pčela. Postoje gnijezda osa, na primjer, koja se rade prvo prekapanjem tla; tada se napravi nešto nalik na vrećicu. Izgrađena je nekako kao dabrova loža, ali je sastavljena sa sitnim grančicama ili kakvo god drvo ose mogu naći, a koje obrađuju i oblikuju na pravi način tako da završe s pokrivačem, prekrivačem poput vrećice koja je pomalo gusta. Upravo na taj način grade svoje malo gnijezdo. Tamo rade različite katove. Čelije su heksagonalne, baš poput pčelinjeg saća, a obavijene su papirnatim prekrivačem. One su poput katova u zgradi, a ponekad ih ima mnogo, jedan iznad drugog.

Sve unutar gnijezda je napravljeno od papira. Međutim, vanjski prekrivač sličan vrećici, nije izrađen od papira već od drugih materijala, odnosno, od sićušnih grana ili komadića drva koji se prvo rascijepu prije nego se koriste. Sve to je utkano u mrežu i zatim zalijepljeno. Od toga se sastoji vanjski pokrov, koji je ili ugrađen u rupu u tlu ili pričvršćen ljepilom za nešto u zraku. Unutar vrećice su pojedine čelije, u koje će se položiti jajašca.

Ovo je dakle, priča o osama. Možete zamisliti da su ose izvanredno osjetljive na vrijeme. Samo neke od jednogodišnjih osa prežive do sljedećeg proljeća, ali nije važno hoće li ostale preživjeti sve dok ostane jedna ili dvije ženke iz gnijezda. Zimi potraže zaklonjeni mali kutak gdje kao ženke mogu oskudno živjeti, i tamo hiberniraju. U proljeće, ove ženke izlaze iz svojih skrovišta i spremne su za polaganje jajašaca. Zanimljivo je da se iz tih jaja na proljeće izleže posebna sorta osa. Ove ose koje se izlegu u proljeće, rastu vrlo brzo i još nemaju ćelije, kreću odmah graditi takve ćelije. Leteći uokolo u rojevima, posvuda traže materijale kojima će kako treba izgraditi gnijezdo. Taj se posao nastavlja cijelo ljeto. Te ose tamo grade ćelije.

Ose koje se izlegu iz jaja položenih u proljeće imaju specifičnu osobinu; odnosno, sve su sterilne i ne mogu se razmnožavati. Kod ovih osa nema reprodukcije. Njihovi reproduktivni organi toliko su zakržljali da reprodukcija ne dolazi u obzir. Dakle, prvo što radi osa u proljeće je stvara vojsku radnika za sebe koji su bespolni i naporno rade; trude se tijekom cijelog ljeta.

Poznao sam prirodoznanstvenike koji su smatrali da je cilj vrijedan težnje manipulirati ljudima kako bi se stvorile bespolne osobe. Ne bi imali obitelji i samo bi rintali, ostavljajući reprodukciju nekolicini odabranih kao i ose.

Pa, činjenica je da bespolne ose rintaju cijelo ljeto. Kada je ljeto gotovo, ženka počinje polagati jaja koja proizvode mužjake i ženke. U pravilu, radi se o istoj ženki koja je ranije polagala bespolna jajašca. Sada polaže jajašca iz kojih će se, u jesen, pojaviti mužjaci i ženke.

Mušjaci se razvijaju u prilično slabašna bića. Za usporedbu, bespolne ose su prilično robusni radnici. Ispada da su mužjaci zakržljali i ne mogu puno učiniti. Imaju taman dovoljno vremena da se neko vrijeme hrane, pare, i zatim umiru. Uistinu, ove male ose igraju prilično žalosnu ulogu. U jesen se žurno izlegu, moraju se malo nahraniti, a zatim oplode ženke; nakon toga, ispunivši svoju svrhu, umiru. To je zadnje što rade.

Među nekim tipovima osa, mužjaci su malo izdržljiviji. Ovdje su stvari zaista rijetke. Iako je to samo iznimka, podsjeća na ponašanje izvjesnih pauka. Kod određenih pauka, nešto je izvanredno. Vidite, ženke pauka smatraju mužjake dobrim samo za oplodnju. Mužjacima je dopušteno pristupiti ženkama samo kada su spremne za oplodnju, nikada ranije. Prije, ženke uglavnom ne dopuštaju mužjacima da im se približe; najprije moraju biti dovoljno zreli za oplodnju. Sada, kao što rekoh, sljedeće se također povremeno događa, kao iznimka, među osama. Među paucima, koji uostalom, niža stvorenja, kada ženka primijeti da se približava požudni mužjak, postavi se na mjesto koje mu nije lako dostupno a još teže mu je otići. Tamo ga čeka

ženka, pušta da se dogodi oplodnja, i zatim ga pušta da otiđe. Kada naiđe na prepreku, ženka ga odmah progoni i grize dok ne umre. Ovdje, sama se ženka pauka pobrine da mužjak umre. Takav je slučaj s nekim paucima. Zamislite samo, kada mužjak izvrši svoju ulogu, mora biti ubijen, jer više nema svrhu.

Međutim, među osama, mužjaci u pravilu umiru sami, jer su tijekom parenja potrošili toliko mnogo energije da im više nije ostalo snage i tako propadaju. Bespolne ose umiru u isto vrijeme. Nakon što su cijelo ljeto rintali, u jesen sve umiru. Bespolne i muške ose umiru, a ostaju samo ženke. Od njih, mnoge također podlegnu zimskoj hladnoći. Preživi samo nekolicina koja pronađe sigurno sklonište. Probiju se do proljeća, polože jaja, i cijeli ciklus počinje iznova. Dakle, u proljeće i ljeto rađaju se samo bespolne ose. Tek u kasnu jesen, približavanjem zime, mogu se roditi spolno aktivne ose.

To su vidite činjenice, koje se moraju promotriti. Veoma je važno povezati ih s drugim činjenicama, jer nam to pokazuje koliko je mnogo spolni život životinja povezan s godišnjim dobima. Spolni život životinja veoma je čvrsto povezan s tijekom godine.

Pretpostavimo da je ljeto. Zemlja je iznimno izložena sunčevim utjecajima. Sunce šalje dolje na Zemlju svjetlo i toplinu. Izravno izlaganje sunčevoj svjetlosti izaziva znojenje; Sunčev utjecaj primjećuje se vlastitim stanjem. Ni dabar ni ženka ose ne izlažu se izravno sunčevoj svjetlosti; uvijek su u nekom boravištu poput špilje. U njihovim rupama imaju koristi od sunčeva svjetla i topline samo neizravno preko Zemlje. Time, kako se bliži zima primaju sasvim određene osobine. Samo promislite, prema zimi ose primaju osobinu koja ih čini sposobnim za stvaranje spolno aktivnog potomstva.

Što ovo znači? Ženka ose je tijekom cijelog ljeta izložena sunčevoj toplini i svjetlu i stvara bespolne ose. Stoga možete reći da su utjecaji Sunca takvi da zapravo uništavaju spolnost osa. Iz ove je činjenice sasvim očigledno da Sunce s njegovim svjetlom i toplinom, koje je reflektirano od Zemlje, utječe na uništavanje reproduktivnih tendencija. Zbog toga, kada dođe proljeće i prevladava sunčevo svjetlo i toplina, ose stvaraju bespolno potomstvo. Tek kada se približi zima, kada dakle sunčeva toplina i svjetlo nemaju više jednak intenzitet, ose dobivaju snagu za stvaranje potomstva s reproduktivnim organima. To jasno pokazuje da godišnja doba imaju određeni utjecaj.

Sada, ako se od osa okrenemo dabrovima, moramo sebi reći, dabar je izuzetno glupa, flegmatična životinja! Glupa je i flegmatična u najvišem stupnju. Predivno. Ali gdje provodi ljeto? Ostaje u tlu u svojoj osamljenoj jazbini, dopuštajući toplini i

svjetlosti da prodre u njegov tijelo, tako da zapravo upija sve ljetno svjetlo i toplinu. Kada je ta apsorpcija završena u jesen, dabar počinje tražiti druge dabrove, i oni zajedno postaju pametni. Upošljava pamet koju ne posjeduje kao pojedinačna životinja. Sada, odjednom, kako se okupljaju, dabrovi postaju pametni. Naravno, kao pojedinačne životinje nikada ne bi mogli izgraditi sva ta dabarska naselja. Prvi korak odabira pogodnog mjesta već je pametan.

To jasno pokazuje ono što sam prošli tjedan istaknuo: pamet koja je u stvorenju mora najprije biti sakupljena, baš kao što se voda sakuplja u vrčevima. Što radi dabar dok kao pojedinačna životinja živi poput pustinjaka u svojoj ljetnoj nastambi? Dabar sakuplja sunčevo svjetlo i sunčevu toplinu za sebe — ili to tako kažemo, jer sve što možemo percipirati je sunčeva svjetlost i toplina. Zapravo, dabar sakuplja svoju inteligenciju. Zajedno sa svjetlošću i toplinom, iz kozmosa dolje na Zemlju struji inteligencija, i dabar je sakuplja za sebe; sada je dabar ima, i on gradi. S dabrom u stvarnosti možete vidjeti ono što sam vam nedavno predstavio kao sliku.

Sada nešto drugo postaje shvatljivo: dabrov rep. Usporedite ono što sam rekao o psećem repu, rep psa je njegov organ užitka i stoga je duševni organ psa. Pas maše repom kada je sretan. U slučaju dabra to je tako da unutar svog repa, koji životinja ne koristi kao oruđe ali koji je genijalno formiran, dabar ima akumuliranu inteligenciju. Njime se životinja usmjerava. To znači da je dabar zaista usmjeren od sunčeve topline i svjetlosti. Oni su sadržani u repu i postali su inteligencija. To je stvarno zajednički mozak kolonije dabrova.

Ti repovi su sredstvo pomoću kojeg sunčevo svjetlo i toplina proizvode pamet. Dabar ne koristi svoj rep kao fizički instrument; kao fizički instrument koristi svoje prednje šape i zube. Međutim, rep, nešto je što ima učinka; ima učinak kao kada netko skupinu tjera od straga. U tom slučaju, to je netko tko ih vodi. Ovdje je to Sunce, koje, preko dabrovog repa, još ima naknadni učinak zimi i gradi dabarsko naselje. Inteligencija koja dolazi dolje od Sunca na Zemlju sa svjetlom i toplinom izgrađuje.

Naravno, ono što se ovdje spušta kao duša i duh iz univerzuma utječe na sva ostala stvorenja, uključujući ose. Kako utječe na ose? Kada je ženka izložena Suncu — što znači sunčevo zemaljsko djelovanje, koje uživa u svojoj zemaljskoj rupi — snaga u potomstvu ose koja može iznjedriti još potomaka uništena je. Osa može stvoriti samo bespolne insekte pod sunčevim utjecajem. Tek kada u jesen osa nije više tako snažno izložena sunčevoj toplini, a i dalje je puna vitalnosti — ne prigušenoj kao zimi — u njoj se razvija snaga da iznjedri spolno aktivne ose. Ovo još jednom jasno pokazuje da ono što dolazi od Zemlje proizvodi spolne snage, dok ono što dolazi iz univerzuma proizvodi inteligenciju i ubija spolne snage. Na taj način se

postiče ravnoteža. Kada je osa više izložena Zemlji, ona razvija spolne snage; kada je više izložena nebesima — ako tu riječ smijem ovdje koristiti — ne razvija spolne snage već umjesto toga daje besplodne ose. Ti bespolni insekti u sebi imaju pamet da naprave cijelo osinje gnijezdo. Tko, zapravo, gradi ovo gnijezdo? Sunce ga gradi kroz besplodne ose!

Ovo je najvažnija stvar gospodo. Zapravo, gnijezda osa, kao i dabarske građevine, gradi pamet koja na Zemlju dotječe od Sunca. To se jasno vidi kada se sve činjenice spoje. Zbog toga sam vam rekao da sva nagađanja kojima se prepustite nakon što je nešto promotreno ne čini ni malo dobrog. Tek kada su činjenice uspoređene i dovedene u međusoban odnos stječe se čvrsto mišljenje.

Ljudi jednostavno gledaju izolirane činjenice; to je zašto postoji toliko toga u čemu nije poanta. Oni u sebi misle, "Sada, kada netko promatra dabrove, on promatra dabrove, a nakon toga špekulira o dabrovima. Kada netko promatra dabrove, što bi ga bilo briga za ose"? No, ne otkrije se ništa ako se propusti vidjeti nešto što je naizgled daleko od dabrova kao što su ose. Kada bi se pogledale ose, vidjelo bi se da su osinja gnijezda također izgrađena kroz pamet koja nam dolazi od Sunca.

Učinci Sunca i dalje se mogu opaziti kod pitomog dabra u kavezu, premda životinja ne treba biti pitoma jer je toliko flegmatična, već samo treba biti u zatočeništvu. Kada utjecaji Sunca prestanu biti toliko jaki i na njega utječe Zemlja, čak i dabar u kavezu počinje svoju zimsku aktivnost. Pokušava izgristi žicu kaveza. Kažu da je to dabrov instinkt. Svatko može reći "instinkt"; to je samo riječ. Takve riječi su poput praznih posuda u koje se ulijeva sve o čemu se ne zna ništa. Međutim, ako se želi objasniti nešto poput instinkta, dolazi se do točke kada se mora reći: to je zaista Sunce! Gospodo, zaista je tako. Na ovaj se način, kroz čiste činjenice, prepoznaje kako kozmičko okruženje Zemlje utječe na živa bića.

Sada više nije toliko iznenađujuće da neki Amerikanac dođe do toga da kaže da ljudi rođeni u mjesecima od prosinca do ožujka najlakše stječu inteligenciju. Kod ljudi, stvar sada postaje sasvim složenal. Sve u čovjeku teži da se osamostali od svega od čega su životinje još ovisne. Stoga morate razmotriti sljedeće. Osobe rođene između prosinca i ožujka su začete između ožujka i svibnja. Njihova rođenja datiraju unatrag do začeca koja su se dogodila u proljeće devet mjeseci ranije, između ožujka i svibnja, i stoga u vrijeme kada se približava ljeto. Prema svemu što sam objasnio danas, sunčevi utjecaji su tada uvijek jači. Pa, što Sunce radi? Prigušuje ljudske spolne snage samo malo — ne u potpunosti, jer je čovjek neovisniji od životinja — i te prigušene spolne snage postaju snage inteligencije. Zato je takvoj osobi nešto lakše, dok oni rođeni ljeti moraju nešto više raditi na stjecanju pameti.

To se može dogoditi, ali istina je da ljudi imaju različite predispozicije. Oni začeti u proljeće i rođeni sljedeće zime naginju lakše steći snage inteligencije nego oni rođeni u druga vremena.

Sve ovo treba znati tako da razlike mogu biti kompenzirane kroz obrazovanje. Kod čovjeka, to se može. Ose, međutim, ne mogu se educirati da proizvode bespolne potomke koji grade gnijezdo zimi, a ni dabrovi da u određenoj mjeri nadvladaju prirodu. Iz ovoga možete vidjeti da je prevladavanje nečega za čovjeka drugačije nego što je za životinje. Kod životinja, duševno-duhovni element u potpunosti ovisi o kozmičkom razvoju. Gradnja osinjeg gnijezda i dabrove lože jednostavno ovisi o Suncu.

Još nešto se može vidjeti kod dabra. U jesen, ovi dabarski pustinjaci koji su cijelo ljeto proveli povučeno okupljaju se u grupe od dvjesto ili tristo, i tek tada, kao grupe, mogu upotrijebiti inteligenciju darovanu od Sunca. Mogu je koristiti kao grupa, ne kao pojedinci. Pojedinačno, to nikada ne mogu postići; to mora biti rad grupe.

Kod ljudi pojedinac može mnogo ostvariti što životinje mogu samo u grupi. Zato mi u antropozofiji kažemo da kod životinja duševni život postoji samo u grupi — otuda, grupne duše. Čovjek, međutim, ima svoju individualnu dušu.

Sada, ovo je najzanimljivije. Jednom sam vam rekao kako izgleda bedrena kost čovjeka, na primjer. Kod dabra, to doista nije isto, ali ljudska bedrena kost izgleda izvanredno delikatno, divno umjetničko djelo. Unutra su grede, prilično genijalno konstruirane. Čovjek je zapravo izgrađen na takav način da, ako se pravilno promatra, možemo reći: on u sebi gradi sve ono što dabar gradi vani. Po prirodi, u sebi gradi sve ono što dabar gradi vani. Tada se javlja pitanje: odakle potječe sve ono što je tako mudro i genijalno izgrađeno unutar čovjeka? Ako izgradnja dabra potječe od Sunca i njegova okruženja, ljudska organizacija također potječe od Sunca. Mi nismo, zaista, zemaljska bića već bića Sunca i samo smo postavljeni na Zemlju. Zašto? To možete vidjeti kada razmotrite ovu stvar.

Od Zemlje ose imaju snagu stvaranja spolnog potomstva. Čovjek mora biti na Zemlji da bi imao tu moć reprodukcije. Za usporedbu, on ima još jednu racionalniju snagu, koju dobiva od kozmičkog okruženja. Sasvim jasno možemo vidjeti da čovjek svoju inteligenciju dobiva od kozmičkog okruženja, a reproduktivne snage dobiva od Zemlje. Moglo bi se ići dalje i pokazati kako je Mjesec povezan sa Zemljom, ali danas više nema vremena. U to možemo ići drugi puta. Međutim, možete vidjeti, da ako se činjenice gledaju ispravno one vas vode da shvatite da je svijet zaista jedinstvo i da smo ovisni također i o okruženju Zemlje, koje se ne sastoji samo od sjajnog, toplog Sunca već također i od pametnog Sunca, inteligentnog Sunca. To je izuzetno važno,

jer na pojedina pitanja koja postavljate na ovaj način se može bolje odgovoriti. Vidite da je reproduktivna snaga, koju sam vam opisao zadnji puta, povezana s pijenjem. Zašto su povezane na takav način ne čini takvu razliku ali teško pijeње čini? To možete shvatiti iz sljedećeg.

Što je alkohol? Vino pokazuje što je zapravo alkohol, jer vino, koje samo bogati mogu priuštiti, ima najštetniji učinak. Pivo je manje štetno za reproduktivne organe od vina. Pivo više utječe na druge organe — srce, bubrege, i tako dalje — ali alkohol u vinu i, naravno, posebno u žestokim pićima, utječe na reproduktivne organe.

Odakle potječe tvar sadržana u vinu i žestokim pićima? Nastaje kroz utjecaj snaga Sunca! Ta supstanca treba cijelo ljeto da sazri. Sada vidite zašto postaje štetna za reproduktivne organe. Kada se pije, reproduktivni organi su podvrgnuti onom što je apsorbirano iznutra na način na koji je to hrana, onom što bi trebalo biti apsorbirano samo putem Sunca, sunčevog sjaja. To uzima svoj danak. Čovjek pije nešto što Sunce proizvodi izvan njega. Kroz to, to postaje otrov. Međutim, kada se sunčeva toplina na pravi način unese u sustav, sam organizam proizvede malu količinu alkohola koju treba, kao što sam objasnio. Pijući alkohol, čovjek zaista pušta neprijatelja u svoj sustav, jer ono što se na pravi način uvodi izvana pretvara se u otrov kada se konzumira iznutra, i obrnuto. To sam vam pokazao u slučaju fosfora. Dakle, ono što djeluje u alkoholu je ono što je Sunce u njemu proizvelo, jer je od Sunca sazrelo. Kada nas Sunce obasja, obrnuto je; tada moramo apsorbirati toplinu i svjetlo od izvana. Međutim, kada konzumiramo alkohol, zagrijavamo se iznutra. Ista sila koja nam je prijatelj kada je koristimo izvana postaje naš neprijatelj kada je koristimo iznutra.

Isto vrijedi i za prirodu. Postoje snage u prirodi koje djeluju korisno iz jednog smjera, ali kada rade iz suprotnog smjera djeluju kao otrovi. Razumijevanje možemo steći samo kada to ispitamo na pravi način.

Želio sam ovo dodati da bolje razumijete sve što se odnosi na pitanje g. E. Sada razmišljajte. Želite li dalje postaviti pitanja, nadam se ovdje biti sljedeće subote.

XIV. Učinak nikotina — Vegetarijanska i mesna prehrana — O uzimanju apsinta — Blizanci

13 siječnja 1923

Postavljeno je pitanje u vezi učinaka vegetarijanske i mesne prehrane, i o nikotinu.

U vezi začeca, kako je moguće da žena nosi sinove ako nitko od predaka nema sinove? Kako se može objasniti rođenje dvaju blizanaca?

Kakav utjecaj apsint ima na sjeme?

Koja je razlika između starosti osa i pčela?

Dr. Steiner: Stvari koje sam raspravljao u vezi pčela naravno da se odnose samo na pčele a ne i na ose. Pčele se razlikuju od osa, tako da se moje izjave odnose na pčele, a ne ose.

Sada ćemo pokušati ući u ova pitanja. Prvo se pitalo o utjecaju nikotina a time i otrova koji se unosi u tijelo preko pušenja i općenito duhanom. Prvo, moramo biti načisto kako se pokazuje učinak nikotina. Učinak nikotina pokazuje se iznad svega u aktivnosti srca. Preko nikotina, poziva se na povećanu, snažniju aktivnost srca. Međutim, srce nije pumpa, već samo pokazuje ono što se događa u tijelu: srce kuca brže kada krv cirkulira brže. Stoga nikotin zapravo utječe na cirkulaciju krvi, animirajući je. Dakle mora biti jasno da se uvođenjem nikotina u tijelo, stimulira cirkulacija. To zauzvrat, priziva snažniju aktivnost srca.

Sada, ovaj cijeli proces u ljudskom organizmu mora se pratiti. Mora vam biti jasno da je sve što se događa u ljudskom organizmu striktno regulirano. Jedna od najvažnijih stvari u vezi ljudskog organizma, na primjer, je činjenica da je puls odrasle osobe 72 otkucaja u minuti, a to vrijedi čak i u starosti.

Za usporedbu, kao što sam vam prije spomenuo, čovjek u minuti uzme oko 18 udaha. Kada pomnožite 18 sa 4, dobijete 72. To znači da u prosjeku krvne supstance pulsiraju četiri puta brže kroz tijelo nego dah. Naravno, to su prosječne brojke; malo se razlikuju kod svakog čovjeka. Činjenica da se taj omjer razlikuje kod ljudi objašnjena je razlikom između njih, ali u prosjeku je 1:4; odnosno, cirkulacija krvi je četiri puta snažnija nego ona od ritma disanja.

Ako sada unosim nikotin u organizam, to mogu iz dva razloga — prvo, zbog jake naklonosti prema duhanu, i drugo, kao lijek. Svaka supstanca koja je otrovna također je i lijek. Sve je, može se reći, i otrovno i ljekovito. Ako, na primjer, popijete nekoliko kantica vode, one naravno djeluju otrovno, dok je pravilna količina stvar potpore, i kada je unesena u neobično malim količinama, može čak biti i lijek. U stvari, voda je općenito potentan lijek kada se koriste određene metode. Stoga se može reći da čak i najobičnije tvari mogu biti i otrovne i ljekovite. Zbog toga mora biti poznat učinak kojeg pojedina tvar ima na ljudski organizam.

Ako unesem duhan u ljudski organizam, on prvo stimulira cirkulaciju krvi. Krv postaje aktivnija, cirkulira energičnije. Međutim, disanje, nije u istoj mjeri stimulirano duhanom; ritam disanja ostaje jednak. Cirkulacija krvi stoga više nije sinkronizirana s disanjem. Kada bi čovjek u svoje tijelo uveo nikotin, trebala bi mu cirkulacija krvi različita od one koju uobičajeno ima.

Recimo, na primjer, da je postojala osoba čiji sustav je bio prilagođen točnom prosjeku od 18 udisaja i 72 otkucaja pulsa (takvih osoba nema, ali recimo da postoji netko). Sada, nikotin uzrokuje porast pulsa na, recimo, 76 otkucaja. Tako je promijenjen pravila odnos između pulsa i disanja. Rezultat je da krv ne prima dovoljno kisika, jer bi se određena količina trebala apsorbirati u krv sa svakim otkucajem. Posljedica trovanja nikotinom je, dakle, ta da krv zahtijeva previše kisika. Proces disanja ne opskrbljuje dovoljno kisika, i dolazi do malog skraćivanja udaha. Ovo skraćivanje daha je, naravno, toliko zanemarivo da se ne primijeti; konačno, kao što sam rekao, ljudsko tijelo može primiti dosta zlostavljanja. Ipak, uporaba nikotina uvijek izaziva određeno, malo skraćivanje daha. Ovo lagano skraćivanje daha sa svakim udahom uzrokuje osjećaj tjeskobe. Svako skraćivanje daha uzrokuje osjećaj tjeskobe. Lakše je kontrolirati normalan osjećaj tjeskobe nego ovu strašno malu tjeskobu, koje smo potpuno nesvjesni. Kada nešto poput tjeskobe, straha ili šoka ostane neprimijećeno, to je izravan izvor bolesti.

Takav izvor bolesti je stalno prisutan kod osobe koja je teški pušač jer je, bez da to shvaća, uvijek ispunjena izvjesnom tjeskobom. Sada, znate da ako patite od tjeskobe, vaše srce kuca brže. To vas navodi da shvatite da srce osobe koja se stalno truje nikotinom stalno kuca donekle brže. Međutim, kada kuca prebrzo, srce se zadeblja, baš kao što mišić nadlaktice, biceps, postaje deblji ako se konstantno napreže. Pod nekim okolnostima, to nije tako loše, sve dok se unutarne tkivo ne pokida. Međutim, ako srčani mišić — to je također mišić — postane predebeo od prevelikog napora, on vrši pritisak na sve ostale organe što rezultira, u pravilu, da počevši od srca cirkulacija krvi postaje poremećena. Cirkulacija krvi ne može biti pokrenuta od srca, ali može biti poremećena kada je srce odebljalo.

Sljedeća posljedica zadebljanja srca je da bubrezi obolijevaju, jer skladna aktivnost srca i bubrega cijelu ljudsku tjelesnu organizaciju održava da pravilno funkcionira. Srce i bubrezi moraju uvijek biti usklađeni. Naravno, sve se u ljudskom biću treba uskladiti, ali srce i bubrezi su izravno povezani. Brzo postaje očigledno da kada nešto ne valja sa srcem, bubrezi više ne funkcioniraju pravilno. Eliminacija mokraće više ne radi na pravi način s posljedicom da čovjek razvija prebrzi tempo života i prebrzo se troši. Osoba koja u svoje tijelo unosi previše nikotina u odnosu na tjelesne proporcije stoga će polako ali sigurno propadati. Zapravo, postupno propada od raznih unutarnjih stanja tjeskobe koja utječe na srce.

Lako je utvrditi učinke stanja tjeskobe na aktivnosti duše. Kod ljudi koji su unijeli previše nikotina u njihova tijela, postaje primjetno da je također smanjena i njihova snaga misli. Moć mišljenja je oslabljena, jer čovjek više ne može misliti pravilno kad živi u tjeskobi. Trovanje nikotinom, dakle, može se prepoznati činjenicom da misli takvih ljudi više nisu sasvim u redu. Obično prebrzo donose zaključke. Ponekad pojačaju ovaj prebrzi sud do paranoičnih misli. Stoga možemo reći da uporaba nikotina iz užitka zapravo potkopava ljudsko zdravlje.

Međutim, kod svih ovakvih stvari, morate uzeti u obzir i drugu stranu. Pušenje je nešto do čega je došli tek u nedavnoj evoluciji čovječanstva. Izvorno, ljudska bića nisu pušila, a uporaba duhana postala je moderna tek nedavno. Sada pogledajmo drugu stranu medalje.

Pretpostavimo da puls osobe otkucava samo 68 umjesto 72 puta u minuti. Takva osoba, čija cirkulacija krvi nije dovoljno animirana, sada počinje pušiti. Vidite, tada, njena cirkulacija krvi je stimulirana u pravom smjeru, od 68 na 72, tako da se njena cirkulacija krvi i disanje usklade. Ako, dakle, liječnik primijeti da je bolest uzrokovana slabom cirkulacijom krvi, čak može savjetovati pacijentu da puši.

Kao što je već rečeno, kada je cirkulacija krvi prebrza u odnosu na disanje, čovjek se suočava s užasnim stanjima tjeskobe, koja, međutim, ne postaju svjesna. Međutim, ako je iz nekog razloga cirkulacija krvi osobe preslaba, to se osjeti činjenicom da ona ide naokolo želeći nešto učiniti ali ne znajući što. To je također karakteristična pojava bolesti; postoje ljudi koji idu naokolo želeći nešto, ali ne znaju što je to što žele. Samo promislite koliko ljudi ide naokolo bez da znaju što žele! Obično se kaže da su nezadovoljni životom. To su ljudi koji, na primjer, nekako zalutaju u neku profesiju, koja im onda ne odgovara, i tako dalje. To je zaista zbog cirkulacije krvi koja je preslaba. Kod takve osobe zapravo se može reći da joj je korisno davati nikotin da bi se izliječila. Ako se slaže s pušenjem, ne treba propisati nikotin u obliku lijeka, već mu se može savjetovati da puši, ako prije nije bio pušač.

Zapravo je istina da su u novije vrijeme ljudi koji stvarno ne znaju što žele postali brojniji. U naše je moderno doba zaista lako ne znati što željeti, jer su, od prije otprilike tri ili četiri stoljeća, većina njih postala nenaviknuta zaokupljati se nečim duhovnim. Odlaze u svoje urede i zaokupljeni su nečim što im se zapravo ne sviđa ali što donosi novac. Sjede u radno vrijeme, čak su i marljivi, ali nemaju stvarnih interesa osim ići u kazalište ili čitati novine. Postupno se stvari svode na to. Čak i čitanje knjige, na primjer, danas je postalo rijetkost.

To da je došlo do toga, to je zbog činjenice da ljudi uopće ne znaju što žele. Mora im se reći što žele. Čitanje novina i odlazak u kazalište stimulira osjetila i intelekt ali ne i krv. Kad netko mora sjesti i čitati neku tešku knjigu, krv je stimulirana. Čim se treba potruditi za nešto shvatiti, krv je stimulirana, ali to ljudi više ne žele.. Prilično im se ne sviđa da se moraju truditi da bi nešto razumjeli. To je nešto prilično odvratno za ljude. Ne žele ništa razumjeti! Ova nespremnost za razumijevanje uzrokuje da se njihova krv zgusne. Takva gusta krv sporije cirkulira. Kao rezultat, stalno je potreban lijek da tu sve gušću krv dovede u kretanje. Pokreće se kada stave cigaretu u usta. Krv ne postaje rjeđa, ali cirkulacija krvi postaje sve teža. To može uzrokovati da ljudi budu pogođeni raznim znakovima starosti kada se to još nije trebalo dogoditi.

Ovo pokazuje kako je iznimno delikatna aktivnost ljudskog tijela. Dijagnostički rezultati dobivaju se ne samo kada se ispituje krv već također i kada se proučava i način na koji se osoba ponaša — da li razmišlja sporo ili brzo. Stoga možete vidjeti, gospodo, da ako želite znati nešto o učinku nikotina, morate biti dobro upoznati s procesima cirkulacije i disanja.

Sada, sjetite se što sam vam nedavno rekao kako se krv stvara u koštanoj srži. U osnovi dolazi od tamo. Ako se krv stvara u koštanoj srži, a krv prebrzo cirkulira, tada i koštana srž mora raditi brže nego što bi inače trebala. Kao rezultat, kosti ne mogu pratiti korak, i tada se u kostima razvijaju ona mala stvorenja, ona mala stvorenja koja nas proždiru. Liječnici kao što je Metchnikoff vjeruju da su ti mali osteoklasti, kako se zovu ti mališani, uzrok ljudske smrti. Metchnikoff je rekao da ako ne bi bilo osteoklasta, da bi mi živjeli vječno. Držao je da nas doslovno proždiru. Činjenica je da što smo stariji, da je više prisutno osteoklasta. Točno je da osteoklasti postupno jedu naše kosti, ali s druge strane to je poput gnojenja polja — na njemu će više rasti nego da je loše gnojeno. Za čovjeka, uvođenje nikotina u tijelo ima štetan utjecaj na kosti, ali za ove kanibalističke proždirače kostiju, osteoklaste, stvara najbolje moguće okruženje.

Tako je to u svijetu. Lijeni mislilac pretpostavlja da je svijet oblikovao Dobri Bog i zato sve mora biti dobro. Tada se može postaviti pitanje zašto je Bog dopustio

osteoklastima da rastu s kostima? Da nije dopustio osteoklastima da rastu, ne bi nas polako proždrali tijekom cijelog života. Umjesto toga, mogli bismo tako strašno zlostavljati naše kosti da bi ih u konačnici nešto drugo kvarilo. U svakom slučaju, mogle bi trajati stoljećima da ove male zvijeri nisu u njima.

Međutim, nema svrhe lijeno razmišljati na ovaj način. Jedina korisna stvar je ići zaista u činjenice, znati da ključne delikatne sile za izgradnju kostiju imaju svoje protivnike. I ti osteoklasti, također, dio su kreacije, i u sebi ih imamo milijune. Što ste stariji, više imate ovih osteoklasta. Imate kanibale, iako su sitni, uvijek u vama. Stvarni kanibali nisu najpametniji; najpametniji su oni koje na ovaj način nosimo okolo u sebi, i oni pronalaze plodno tlo kada se u tijelo unese nikotin.

Možete prepoznati izuzetnu važnost temeljitog razumijevanja cijelog ljudskog bića da bi odredili kako određena tvar djeluje u ljudskom tijelu. Sada, čovjek stalno jede. Jede životinjske tvari i one od biljaka. Rako sam vam ranije da nemam namjeru promovirati jedan ili drugi oblik prehrane. Ističem samo učinke. Vegetarijanci su mi često dolazili govoreći da su skloni laganim nesvjesticama, i tako dalje. Rekao sam im da je to zato jer ne jedu meso. Ova pitanje se treba sagledati sasvim objektivno; ne smije se imati želju nešto forsirati. Međutim, što je "objektivno gledanje" u vezi s jedenjem biljaka i jedenjem mesa? Razmotrite biljku. Biljka uspijeva razviti sjeme koje je posađeno u zemlju i sve do zelenog lišća i šarenih cvjetnih latica. Sada, ili se hranite izravno od žitarica, ili berete kupus i pravite juhu ili nešto slično. Usporedite što dobijete iz biljke s onim što je prisutno u mesu, običnom životinjskom mišiću. Meso je potpuno drugačija tvar od biljke. Kakav je odnos između te dvije tvari?

Znate da postoje neke životinje koje su jednostavna nježna vegetarijanska bića. Postoje životinje koje ne jedu meso. Krave, na primjer, ne jedu meso. Niti konji ne vole meso; oni također jedu samo biljke. Sada, mora vam biti jasno da životinja ne samo da apsorbira hranu već također stalno odbacuje ono što se nalazi u njenom tijelu. Među pticama znate da postoji nešto što se zove mitarenje. Ptice gube perje i moraju ga zamijeniti novim. Znate da jeleni odbacuju rogove. Vi režete nokte i oni opet narastu. Ono što se izvana čini tako vidljivim, dio je stalnog procesa. Mi stalno odbacujemo našu kožu. To sam vam već jednom objasnio. Tijekom perioda od približno sedam ili osam godina, naša cijela tijela su odbačena i zamijenjena novim. To je slučaj i kod životinja.

Razmotrite kravu ili vola. Nakon nekoliko godina meso u njoj je potpuno zamijenjeno. Kod volova se izmjena odvija čak i brže nego kod ljudi. Tako je stvoreno novo meso. Međutim, odakle potječe ovo meso? To se morate upitati. Vol je sam stvorio meso u svom tijelu iz biljnih supstanci. To je najvažnija stvar koju treba uzeti u obzir. Tijelo ove životinje stoga je sposobno proizvoditi meso od biljaka. Sada,

kupus možete kuhati koliko želite, ali nećete ga pretvoriti u meso! Ne proizvodite meso na tavi ili u loncu za gulaš, a nitko nikada nije ispekao kolač koji je postao meso. To se ne može vanjskim vještinama, međutim, u osnovi uzevši, životinjsko tijelo može postići iznutra ono što se ne može napraviti izvana. Meso se stvara u tijelu životinje, a da bi se to postignulo, prvo moraju u tijelu biti prisutne sile. Uz sve naše tehnološke sile, nemamo ni jednu s kojom možemo jednostavno proizvesti meso od biljaka. Mi to nemamo, ali u našim tijelima i u životinjskim tijelima postoje sile koje od biljne tvari mogu stvoriti mesnu tvar.

Sada, ovo je biljka (skiciranje) koja je još na livadi ili polju. Snage koje su do ovog trenutka bile aktivne iznjedrile su zeleno lišće, bobice, i tako dalje. Zamislite da krava proždere ovu biljku. Kada krava proždere ovu biljku ona u njoj postane meso. To znači da krava posjeduje snage koje ovu biljku mogu pretvoriti u meso.

Dijagram 1.

Sada zamislite da je vol iznenada zaključio da je previše zamorno pasti i grickati biljke, da će pustiti drugoj životinji da ih pojede i obavi posao za njega, a zatim će on pojesti životinju. Drugim riječima, vol bi počeo jesti meso, iako sam može proizvesti meso. Posjeduje unutarnju snagu za to. Što bi se dogodilo kada bi vol jeo meso izravno umjesto biljaka? Sve snage koje u njemu mogu proizvesti meso ostavio bi neiskorištene. Razmislite o ogromnoj količini energije koja je izgubljena kada se strojevi u tvornici na kojima se nešto proizvodi uključe bez da bilo što proizvode. Dolazi do ogromnog gubitka energije. Ali neiskorištena energija u tijelu vola ne može jednostavno biti izgubljena, jer vol je konačno ispunjen njome, a ta zaustavljena sila u njemu radi nešto drugo osim proizvodnje mesa iz biljnih supstanci. U njemu radi nešto drugo. Konačno, energija ostaje; prisutna je u životinji, i tako proizvodi otpadne tvari. Umjesto mesa, proizvode se štetne tvari. Dakle, ako bi vol odjednom postao mesojed, ispunio bi se svakakvim štetnim tvarima poput mokraćne kiseline i urata.

Sada, urati imaju svoje specifične učinke. Specifični učinci urata izražavaju se u određenom afinitetu za nervni sustav i mozak. Rezultat je da ako bi vol konzumirao meso izravno, izlučile bi se velike količine urata; ušle bi u mozak, a vol bi poludio. Ako bi se mogao napraviti pokus u kojem bi se stado volova odjednom nahranilo golubovima, dobili bi potpuno ludo krdo volova. To bi se dogodilo. Usprkos nježnosti golubova, volovi bi poludjeli.

Vidite, ovakva stvar prirodno svjedoči protiv materijalizma, jer ako bi volovi jeli samo golubove i ako bi samo materijalni element bio učinkovit, morali bi postati nježni poput golubova. Međutim, to uopće ne bi bio slučaj. Umjesto toga, volovi bi se pretvorili u užasno divlja, bijesna stvorenja. To dokazuje činjenica da konji postaju ekstremno nasilni kada im se dade malo mesa. Počinju divljati, jer nisu naviknuli jesti meso.

To se, naravno, odnosi i na ljudska bića. Vrlo je zanimljivo da je dio azijskih naroda strogo vegetarijanski. To su nježni ljudi koji rijetko ratuju. Na Bliskom Istoku, ljudi su počeli jesti meso i na taj način došlo je do ratnog ludila. Ljudi azijskih naroda pretvaraju biljke u meso koristeći snage koje su inače neiskorištene, nesvjesne. Slijedom toga, ti ljudi ostaju nježni dok mesojedi drugih nacija ne ostaju tako nježni.

Mora nam biti jasno da su ljudi tek postupno postali dovoljno zreli za ova razmatranja koja ovdje predstavljamo. Kada su ljudi počeli jesti meso, to se nije moglo razmatrati na ovakav način; sve je to došlo iz osjećaja i instinkata.

Vidite, lav neprestano jede meso; on nije biljojed. Lav također ima vrlo kratka crijeva, za razliku od biljojeda čija su crijeva jako duga. To je slučaj i kod ljudi. Ako se osoba rodi u određenoj rasi ili u narodu čiji preci su jeli meso, tada će njena crijeva već biti kraća. Biti će prekratka za čisto vegetarijanstvo. Ako, unatoč tome, jede samo biljke, morati će poduzimati svakakve mjere da bi ostala zdrava.

Zasigurno je moguće danas biti vegetarijanac, dosta stvari je u korist toga. Jedna od glavnih prednosti jedenja povrća je ta što se čovjek ne umara tako brzo. Budući se ne luče mokraćna kiselina i urati, čovjek se ne umara tako brzo već zadržava bistru glavu i lakše razmišlja — ako ima naviku misliti! Osoba koja ne može misliti ne dobiva ništa oslobađajući mozak od urata, jer je nužno da se cijela ljudska organizacija harmonizira. U svakom slučaju, kroz samokontrolu, osoba danas može postati vegetarijanac. Tada koristi snage koje, kod ljudi koji jedu meso, ostaju neiskorištene.

Sada, skrenuo bih vam pažnju na neobičnu pojavu. Ako se osvrnete po svijetu, ustanoviti ćete da postoji bolest koja brzo potkopava zdravlje. To je takozvani

dijabetes, šećerna bolest. Najprije, šećer je otkriven u urinu, i čovjek uskoro podlegne propadanju tijela, koje je uzrokovano preobiljem šećerom. To je zaista fatalna bolest. Šećer je također ono što drži ljudsko biće iznutra jakim, kada se uzima na pravi način.

To mogu potvrditi čak i statistike. Mnogo manje šećera se konzumira u Rusiji nego u Engleskoj. To doista objašnjava cijelu razliku između ruskog naroda i engleskog. Englezi su samosvjesni i egoistični; Rusi su nesebični i fizički nisu toliko energični. To je povezano s manjom potrošnjom šećera u Rusiji nego u Engleskoj, gdje se s hranom jede velika količina šećera. Međutim, ljudsko tijelo, zahtijeva asimilaciju određene količine šećera. Kao što kosti podržavaju čovjeka, tako ga podržava i količina šećera koja cirkulira tijelom. Dakle, ako je previše šećera eliminirano urinom, tijelo ga uzima premalo i zdravlje je narušeno. To je dijabetes.

Dijabetes je danas raširen među Židovima. Svakako i drugi imaju dijabetes, ali je posebno učestao među Židovima. Ti ljudi imaju tendenciju ka dijabetesu. Židov ima poteškoća s apsorpiranjem šećera, no s druge strane ga treba. Stoga bi židovska prehrana zapravo trebala težiti da učini što je moguće lakšim za ljudsko tijelo da koristi šećer, a ne da ga eliminira.

Ako čitate Stari zavjet, naći ćete mnoštvo prehrambenih pravila koja se do danas poštuju u restoranima koji poslužuju košer hranu. Košer kuhanje slijedi drevne Mojsijeve prehrambene zakone. Ako ih proučite, naći ćete da bit leži u činjenici Židovi trebaju jesti hranu koja omogućava najveću asimilaciju šećera, budući ga oni teško apsorbiraju. Svinjsko meso izuzetno otežava asimilaciju šećera — svinjetina posebno pogoršava dijabetes u čovjeku — pa zabrana svinjskog mesa posebno cilja da spriječi dijabetes. Vidite, morate čitati Stari zavjet čak i s medicinskog stajališta; tada postaje strašno zanimljiv. Fascinantno je pratiti što se želi postići raznim zabranama i košer pripremom hrane. Čak je i takozvani "*Schächten*", poseban način klanja i ubijanja peradi, na primjer, namijenjen zadržavanju točne količine krvi u mesu koje Židov konzumira tako da iz toga može asimilirati pravu količinu šećera.

U zadnje vrijeme Židovi su postupno zanemarili svoje prehrambene zakone, premda još uvijek ostaju unutar njihovih rasnih veza. Pošto su prehrambena pravila zaista pravila za specifičnu rasnu grupu, napustiti ih je štetno, i time lakše podliježu dijabetesu neko drugi ljudi. To je tako.

Stoga možemo reći da mesna prehrana u čovjeku čini da neiskorištene snage koje u ljudskom tijelu rade nepravilno, proizvode otpad. Naravno, ovaj otpad može opet biti eliminiran, ali to je često prilično složen zadatak. Može se reći da kada se neke stvari pravilno iznesu, izgledaju prilično neobično. Neki ljudi rade na njihov

osobiti način cijelu zimu i jedu na vlastiti način, također. S užitkom konzumiraju taman toliko hrane koja im da lagane želučane smetnje svaki dan, koje drže pod kontrolom pijući potrebnu količinu alkohola. Kada dođe travanj ili svibanj spremni su za Karlsbad ili neko drugo lječilište, pošto su do tada akumulirali dobru količinu otpada u svom organizmu, i njihovim tijelima. Ono što im je sada potrebno je temeljito čišćenje. Sustav mora biti očišćen. Idu u Karlsbad. Znae da voda u Karlsbadu uzrokuje snažan proljev, koji čisti sustav. Nakon toga mogu se vratiti kući i početi sve ispočetka. U pravilu, nije potrebno više nego ići u Karlsbad svake godine, ali ako ih se jednom spriječi, pate od nečega poput dijabetesa ili nekog povezanog problema.

Sa stajališta imućnog društva, ne zvuči loše reći da se svako toliko i toliko ide u Karlsbad. U stvarnosti, to znači koristiti kante za gnoj za povratak nečijeg tijela u red; to je ono što se postiže pijenjem vode i kupanjem u Karlsbadu. Sustav je temeljito očišćen i onda je neko vrijeme u redu.

Naravno, ovo nije način da se podigne razina nacionalnog zdravlja. U konačnici, kvaliteta sve hrane koja se prerađuje i prodaje na tržištu prilagođena je prehrambenim navikama osobe koja si može priuštiti odlazak u Karlsbad ili slično lječilište. Onaj tko si ne može priuštiti odlazak u Karlsbad također mora jesti, ali ne može biti pročišćen bez novca. Druga hrana mu nije dostupna. Stoga se u medicini treba započeti kako bi se socijalni život usmjerio na pravi put.

Naravno, o ovoj bi se temi moglo mnogo duže izlagati. Međutim, ako sam danas nešto zaboravio, pokušat ću o tome nešto reći tijekom vremena.

Što se tiče apsinta, samo bih želio dodati da on zapravo djeluje slično alkoholu u vinu, na primjer. Razlika je da dok vino izravno uništava fizičku supstancu — spavanje nekako ujednačava stvari — apsint također uništava spavanje. S apsintom, osoba dobije mamurluk dok spava, stoga je spriječena da dobro spava. Međutim, mora se spavati ako se pije alkohol. Obično, previše pića treba prespavati — o tome svjedoči izraz "prespavati to". Spavanje povoljno utječe na unos alkohola i stvari ujednačava. Iz tog je razloga apsint štetniji od običnog alkohola, jer je čak i spavanje uništeno.

Sada trebate razmotriti kako naša kosa, na primjer, raste brže tijekom spavanja. Osoba koja se brije zna da kada se probudi posebno kasno, da joj je više potrebno brijanje kada se probudi. Jeste li to primijetili? (Odgovor: "O da!") Kada u tijelu nema duševne aktivnosti, brkovi rastu vrlo brzo. Spavanje je tu da stimulira snage rasta u fizičkom tijelu. Međutim, apsint, proširuje svoje učinke čak i na spavanje, i kod onih koji piju apsint, spavanje te učinke ne neutralizira. Crvena krvna zrnca čak su

uništena u spavanju kod žene koja pije absint, a kod muškarca su uništena bijela krvna zrnca. Ovdje ulazi još nešto. Budući da absint djeluje sve do u spavanje, to veoma snažno utječe na mjesečnicu. Tada nastaju nepravilnosti koje postaju još i više izražene kod njenih potomaka. Rezultat je da se ovulacija, koja bi se trebala dogoditi svaka četiri tjedna, događa neredovito.

Glavna stvar koja se može reći za absint je dakle ta, da djeluje slično uobičajenom alkoholu u vinu, pivu, ili konjaku, ali čak uništava i san. Iako bi se moglo ići u detalje, želim reći nešto u vezi s drugim pitanjem koje je pitano, o blizancima.

Kod rođenja jednojajčanih blizanaca, oplodnja se događa baš kao i kod jedno-rođenih. Muški spermij prodire u žensku jajnu stanicu, koja se zatim zatvara; svi ostali procesi odvijaju se unutar nje. Broj potomaka iz tog jajašca određuje nešto sasvim drugo nego broj muške sperme. U jajnu stanicu ulazi samo jedan spermij, dok cijeli svijet ima utjecaj na potomstvo. Ono je stvoreno snagama cijelog univerzuma.

Ono što sada moram reći zvuči nekako čudno, ali to je istina. Može se dogoditi da je žena kratko nakon oplodnje ponovno podvrgnuta istim utjecajima iz kozmosa. Mislim na ovo: pretpostavimo da se oplodnja događa tijekom opadajućeg mjeseca. Žena je tada izložena izvjesnim silama iz kozmosa koje potječu iz određenog segmenta Mjeseca. Sada, u prava tri tjedna nakon oplodnje početni su procesi potpuno neodređeni. Još se ništa ne može utvrditi. Nakon tri tjedna, ljudsko biće je samo sitna stvar nalik ribi. Prije toga, sve je nedefinirano. Tri tjedna prolaze, uvijek na takav način da se iz ljudskog zametka može razviti gotovo sve, i ako su stvari u redu i žena sada dolazi pod utjecaj rastućeg Mjeseca, tada su isti utjecaji opet prisutni izvana. Neki učinci su već bili prisutni od opadajućeg Mjeseca; sada rastući Mjesec također ima utjecaj, i može doći do rođenja blizanaca.

Također može biti moguće da žena svjesno želi imati dijete, ali podsvjesno gaji određenu antipatiju, možda potpuno nesvjesnu antipatiju, prema rađanju djece. Treba samo imati određenu antipatiju prema čovjeku za kojeg se udala. Takve antipatije također postoje. Tada ona sama zadržava brzi razvoj takozvanog embrija, ljudskog zametka. Utjecaji koji bi trebali imati učinka jednom djeluju iz kozmosa više puta, pa tako mogu nastati trojke. Rođene su čak i četvorke. Međutim, to nikada nije uzrokovano oplodnjom, već drugim utjecajima, vanjskim utjecajima. ako bi se rođenje jednojajčanih blizanaca dogodilo oplodnjom, zasigurno bi ispalo da se blizanci razlikuju jedno od drugog jer bi morali potjecati od različitog spermija. Blizanci doista mogu potjecati i od dva jajašca a ne od jednog. Ali zapanjujuća značajka jednojajčanih blizanaca je da su oni slični čak i u neobičnim karakteristikama; čak i ono do čega dođe u kasnijoj dobi, na primjer, kod blizanaca

se razvija na isti način. Razlog je taj što izlaze iz jednog jajašca. Stoga morate shvatiti da se oplodnja ne razlikuje u slučaju jednojajčanih blizanaca, već vanjski utjecaji ovdje igraju svoju ulogu.

XV. Difterija i gripa

Ukrštene oči

20 siječnja 1923

Postavljeno je pitanje zašto je, u jednoj obitelji, rođeno četvero nijeme djece skupa s normalnom djecom. U mladosti, otac djece čupao je jezike pticama. Bi li mu četvero nijeme djece mogla biti kazna?

Još jedno pitanje: Gripa, u kojoj ljudi pate od dvostrukog vida, sada je toliko česta. Što je uzrok tome?

Dr. Steiner: Jesu li se djeca koja ne mogu govoriti u toj obitelji rodila jedno za drugim, ili su se djeca koja mogu govoriti rodila između?

Ispitivač: Nijema djeca rođena su jedno za drugim.

Dr. Steiner: Teško je govoriti o ovakvom slučaju kada netko nije dobro upoznat. Pitanje o gripi uzet ćemo kasnije. Međutim, ovaj prvi slučaj je teško prosuditi kada netko nije upoznat s detaljima. Mnogo zavisi, na primjer, da li je dijete koje govori rođeno između nijeme djece; da li su, nakon određenog trenutka, djeca koja govore rođena a nijema djeca kasnije, ili da li su nijema djeca prva rođena a normalna djeca poslije, ili su rođena naizmjenično. Nijemost kod djece prirodno može biti uzrokovana brojnim faktorima. Ako ta djeca mogu čuti i samo su nijema, ne gluha — nijema — nešto o čemu se ponekad naravno može pogriješiti — ako zaista čuju, i problem stoga leži u govornom aparatu, onda treba dokučiti kako su otac ili majka mogli na to utjecati.

Međutim, bez temeljitog poznavanja slučaja, zaista je riskantno govoriti o tome. Trebalo bi znati dob oba roditelja. Mnogo zavisi o tome jesu li oba roditelja bila već stara kada su dobili djecu ili su još bili mladi. Još jedan faktor je da li je majka ili otac stariji. Mnogo zavisi o svemu tome.

Zatim, karakter oba roditelja također igra ulogu. Je li bitno što je otac u mladosti trgao jezike pticama, kako ste rekli, može se utvrditi samo nakon što su sva druga pitanja odgovorena. Takvo razmatranje zavisi o tome je li čovjek možda bio okrutan u mladosti. Osobina okrutnosti kao takva dolazi u obzir. Međutim, govoriti o kazni, ovdje ne dolazi u obzir. Prvo, kazne ne postoje, i drugo, da postoje to sigurno ne bi bila kazna za oca! Reći da su se djeca rodila nijema da bi se kaznio otac za okrutnost podsjeća me na priču o dječaku kojem su se ruke smrznule i koji je rekao, "Ovo je

dobro došlo mom ocu da mi ne kupi rukavice"! Kada je netko užasno pogođen kao ovo četvero djece, to nije kazna za oca; on je mnogo manje pogođen nego četvero djece, iako se njegova okrutnost mora uzeti u obzir.

Opet, ovdje se moraju razmotriti i neke druge konkretne stvari. U odnosu na dječju dob možete vidjeti da ako osoba razvije osobinu kao mlada — recimo netko razvija osobinu okrutnosti ili nešto slično u dobi od jedanaest, na primjer — nastup takve tendencije uvijek se ponovno pojavi nakon oko tri i pol godine. Taj bi pojedinac izrazio tendenciju okrutnosti ponovno u četrnaest i pol ili petnaestoj, zatim opet u osamnaestoj, u dvadeset prvoj i pol, i tako dalje.

Zamislite, ako se začćeće dogodi tijekom tog perioda kada se takva tendencija ponovi, samo začćeće može biti vrsta okrutnosti i prirodno može štetno djelovati. Na ovaj zaobilazan način, sve ovakve stvari mogu doći u razmatranje. Međutim, veza se može potvrditi ako su isključeni svi drugi čimbenici. Rako sam vam kakva je razlika između zimskih i ljetnih rođenja. Iz dobi ove djece trebalo bi utvrditi jesu li se ranija rođenja možda dogodila ljeti ili zimi, i tako dalje.

Zbog toga kažem da bi se savjesno pristupilo problemu, trebalo bi znati sve detalje. Kada se upoznate s cijelim slučajem, možemo govoriti o tome. Bilo bi mi drago. Vi ne znate, na primjer, da li su četvero nijeme djece stariji ili mlađi. Svakako se mora utvrditi da li se tendencija rađanja nijeme djece kasnije izliječila, ili se pojavila tek nakon rođenja četvero djece koja govore, u kojem slučaju, razlog bi morao biti otkriven negdje nakon rođenja četvrtog djeteta. Dakle, prvo bismo morali biti upoznati sa svim čimbenicima.

Što se tiče pitanja o gripi, to je povezano sa svim bolestima, kao što je bronhitis, koje mogu pogoditi ljudsku glavu ili ograde prsnog koša, ali posebno ću se osvrnuti na bolesti kao što su difterija i gripa koje su toliko raširene upravo sada. Te bolesti pogađaju gornji dio ljudskog tijela, i imaju određenu posebnost. Najbolje ih je proučavati ispitivanjem difterije; tu se zaista može najviše naučiti.

Dobro znate da oni koji danas studiraju medicinu u uobičajenom smislu ne znaju mnogo o gripi; stoga, opisi dani od liječnika o simptomima koji se javljaju s gripom nisu sasvim precizni. Kada vidim ljude koji pate od gripe, moram uvijek obratiti pažnju na nešto drugo osim na simptome na koje liječnici obraćaju pažnju, jer je gripa zapravo bolest mozga! Kasnije ću reći više o ovome.

Sljedeće točke posebno se moraju uzeti u obzir u vezi difterije. Prvo, ako pogledate dijete koje boluje od difterije — odrasli mogu također patiti od nje, znate — u grlu možete vidjeti opnu. Ova opna, ova formacija tkiva, obično je ono što može

uzrokovati gušenje kod difterije. Stoga je stvaranje ovog tkiva prvi važan čimbenik. Druga stvar koja se primijeti kod difterije je da je srce pacijenta s difterijom uvijek napadnuto. Srce ne funkcionira ispravno. Treći aspekt difterije je da ako pacijent i nije tako snažno pogođen opnom u grlu, svejedno teško guta zbog vrste paralize grla koja se javlja pored opne. Konačno, isti simptom koji se danas opaža kod oboljelih od gripe također se javlja i kod pacijenata s difterijom: oči im se počinju ukrštati i vide dvostruko. To su najvažniji simptomi difterije koji se mogu primijetiti u gornjem dijelu tijela. Oblik bubrežne bolesti, koji nije uočen kod onih koji se uguše i umiru, javlja se kao posljedica kod pacijenata s difterijom koji se oporave.

Od čega se stvarno sastoji difterija? Difterija se može razumjeti samo kada se zna da se zapravo čovjek održava živim iz dva smjera — od izvana i od iznutra prema vani. Čovjek prvo živi unutar svoje kože. Koža je izuzetno važan organ, i čovjek zaista živi unutar kože, u svom okruženju. To je ovako (skiciranje).

Dijagram 1.

Ovdje je koža; već sam o njoj govorio. Koža je stalno u kontaktu s vanjskim zrakom, s vanjskim svijetom, od čega postaje žuljevita. Kod ljudi postaje samo malo žuljevita i onda se odbacuje. Koža se sa cijelog tijela stalno odbacuje. Čovjek stalno odbacuje svoje cijelo tijelo. On stalno zamijenjuje svoje fizičko tijelo zbog vanjskih utjecaja. Možete zamisliti kakav ogroman utjecaj zrak ima na živo tijelo kada uzmete u obzir sljedeće. Mislite na biće koje u potpunosti živi u vodi. Koža koju formira biti će sasvim mekana. Sama voda uzrokuje da formira prilično mekanu kožu. Posebno se kroz utjecaj sunčeva svijetla, mekana koža povlači naprijed, a biće u vodi postaje riba. Čeljust ribe teško možete vidjeti jer je potpuno prekrivena kožom. Sada zamislite da to stvorenje ne živi u vodi već u zraku. Ako ovo biće živi u zraku, ne može formirati mekanu kožu. Ako ovo biće koje je živjelo u vodi ne može formirati mekanu kožu, njegova čeljust više ne bi bila unutra; cijela unutarnja čeljust ležala bi vani, i ono bi bilo ptica. Čeljust ribe u vodi je jednostavno prekrivena mekanom kožom. Zahvaljujući životu u zraku, ptica je opremljena izloženom čeljusti, čeljusti koja leži potpuno vani. Tako vidite utjecaj izvršen na stvorenje od izvana. Međutim,

čovjek, može formirati meku kožu s drugim organima, ali ta mekana koža je uvijek odbacivana, skidana.

Dijagram 2.

Osim ovog života koji teče od izvana prema unutra, postoji i život koji ide od iznutra van, posebno od bubrega. U ljudskom biću moraju biti aktivna oba. Moraju biti na djelu i aktivnost od kože prema unutra i od bubrega prema vani. Srce zauzima položaj između i visoko je osjetljivo na previše aktivnosti od izvana ili od iznutra. Srce može osjetiti kada bubrezi počnu biti pretjerano aktivni, a također osjetiti kada aktivnost kože počinje biti prejaka ili preslaba.

Sada, što se događa u slučaju difterije? Kod difterije, koža najednom postaje slaba i ublažena. Aktivnost kože je preslaba, tako da osoba s difterijom pati od premale izmjene zraka kroz kožu. Zaista, to je glavni problem. Koža, uključujući i kožu nosa koja je izložena vanjskoj okolini, ne diše dovoljno, i postaje preslaba. Aktivnost strujanja unutra, na mojoj skici prikazana strelicama, više ne funkcionira ispravno, i srce to osjeća. Srce također osjeća da bubrezi rade prema gore. Što je to što bubrezi rade? Srce više ne može obuzdati aktivnost bubrega, koja izbija gore. Mnogo prije nego nastupi upala bubrega, odnosno nefritis, aktivnost bubrega već izbija gore. Budući da aktivnost kože više ne radi učinkovito od izvana, iznutra se stvara suvišna koža. Budući da aktivnost kože od izvana ne funkcionira pravilno, stvara se suvišna koža koja ispunjava sve, jer je aktivnost bubrega prejaka.

Kada osoba postane pogođena smežuranim bubrezima, što se može dogoditi kada je aktivnost bubrega nedostatna, možete vidjeti udubljenje ovdje na glavi. Postoji veza bubrega i ovog dijela glave. Čim aktivnost bubrega nije pravilna, javlja se ovo udubljenje. Kod svake osobe koja ima bubrežnu bolest možete vidjeti ovo udubljenje na glavi. Ispod njega leže optički živci. Kada se pojavi udubljenje, optički živci postaju neaktivni. U slučaju uobičajenog sakupljanja bubrega, pacijent počinje nejasno vidjeti. Kada se ne dogodi skupljanje već umjesto toga nastupi nefritis, aktivnost bubrega izbija gore u glavu i vrši utjecaj na optičke živce.

Dijagram 3.

Sada, vidite, optički živci su takvi da kad se glava gleda odozgo, oni idu natrag od očiju. Križaju se u mozgu, dva optička živca, i nastavljaju do stražnjeg mozga. Optički živci moraju biti u dobrom stanju ako ćemo dobro vidjeti, jer vidimo s oba oka. U trenutku kada ti optički živci koji se križaju ne rade pravilno, mi vidimo dvostruko. Optički živci trebaju samo malo biti umrtvljeni i križanje nepravilno da bi mi vidjeli dvostruko. Znae kako osoba koja uživa u piću može reći je li još funkcionira kada dođe kući: šešir stavi u podnožje kreveta, ulazi u krevet, i ako vidi jedan šešir još je u redu, ali ako vidi dva, nije! To je lako napraviti. Dakle, jer krv prebrzo cirkulira, previše alkohola umrtvljuje optičke živce, s rezultatom da osoba koja je previše popila vidi dvostruko.

Aktivnost bubrega također ima stimulirajući učinak na optičke živce. Ako optički živci nemaju pravilnu interakciju u točki gdje se sijeku, čovjek će vidjeti dvostruko. To je slučaj, na primjer, kod difterije. Stoga možete vidjeti da je difterija uzrokovana poremećajem u aktivnosti kože. Stoga će se budući, uspješniji lijek protiv difterije sastojati iznad svega u liječenju pacijenta na pravi način s kupkama; morat će mu se dati takve kupke koje će odmah snažno potaknuti aktivnost kože. Tada će prestati formiranje opne, i pacijentova koža će opet početi ispravno funkcionirati.

Liječenje modificiranim virusnim cjepivom je učinkovito u slučaju difterije, jer je tijelu dan snažan impuls da postane aktivno, ali ima nepoželjne naknadne učinke. Osobito ako se djeca liječe cjepivom, kasnije će patiti od otvrdnjavanja njihove organizacije. Stoga treba nastojati zamijeniti liječenje cjepivom s onim od kupanja, posebno u slučaju difterije, koja je primarno temeljena na neispravnoj aktivnosti kože. Vidi se kako koža zapravo mora dobiti posebnu pažnju. Doista je točno da je difterija sada češća nego u ranija vremena. Naravno, treba uzeti u obzir stoljeća, ne desetljeća. Međutim, prema svemu što je poznato iz ranijih perioda — iako su tada postojale mnoge bolesti koje su bile mnogo gore; ljude su pogađale bubonska kuga i kolera — difterija je bila rjeđa. To je povezano s činjenicom da, općenito, europski način života sve više vodi u smjeru u kojem aktivnost kože nije više podržana. Svakako, ljudi koji imaju novca mnogo se kupaju, i tako dalje. Stvar je, međutim, u čemu se osoba kupa. Ovdje možete vidjeti loš učinak civilizacije u činjenici da su danas ćelavi ljudi mnogo brojniji nego ranije. Rast kose također je vanjska aktivnost. Baš kao što biljke rastu iz tla, tako se i na rast kose utječe izvana. Danas se ne pridaje dovoljno pažnje aktivnosti kože. Nemojte misliti da kupanje u hladnoj vodi, kakvo danas prakticiraju Englezi, ima dobre učinke. Važno je ono u čemu se osoba kupa. Naravno, također je pogrešno ako osoba izazove pretjeranu aktivnost kože suvišnim kupanjem. U svakom slučaju, u slučaju difterije, prije svega treba pokušati postići pravilnu aktivnost kože.

To je također povezano s čimbenikom koji utječe na potomstvo ljudi. Uzmite majku ili oca čija koža je previše troma i ne odbacuje se dovoljno lako. To je najteže odrediti i traži vrlo osjetljiv uvid u ljudske osobitosti. Prosječni laik ne može lako odrediti ima li osoba žuljevitu kožu, ali neki ljudi posjeduju mnogo tvrđu kožu od drugih. To je teško odrediti, jer je koža zapravo prozirna. Dok se odbacuje, izgleda različito obojena zbog onoga što je ispod. Naša koža je stvarno prozirna. Ako otac ima kožu koja je puno tvrđa nego što bi trebala biti, to također utječe na aktivnost kostiju. Kao što znate iz onog što sam vam nedavno objasnio, stvaranje krvi zavisi od aktivnosti kostiju. Ako otac ima tako žuljevitu kožu da vas podsjeća na kožu nilskog konja, stvarati će bijela krvna zrnca koja su preslaba. To zauzvrat utječe na spermumu, i njegova djeca će biti slaba od početka. Dakle, može se reći da ako je otac "nilski konj", moguće je za djecu da se rode s rahitisom — engleskom bolešću — da se djeca rode slaba i osjetljiva na tuberkulozu. To je kako su stvari povezane.

Ako je očeva koža premekana, nešto što se posebno može primijetiti kada anksioznost i tako dalje, uzrokuje crvenilo, kosti mu postanu pretvrde, ali to ima malo lošeg učinka.

Međutim, ako je majčina koža premekana, naizmjenice se crveni i blijedi, njene kosti postaju pretvrde i ona ne proizvodi pravilno crvena krvna zrnca. Njeno dijete će već u ranoj dobi steći sklonosti ka svim vrstama tegoba kao što je reumatizam i posebno bolesti poput ospica, šarlaha i tako dalje, bolesti koje su povezane s metaboličkim sustavom. Sve su ove činjenice povezane.

Dijagram 4.

Sada, što se tiče gripe ona stvarno dolazi od moždane bolesti. Donji dio mozga, smješten ispod optičkih živaca, pretrpi oblik paralize. Gripa se sastoji od paralize dijela mozga koji leži sasvim blizu optičkih živaca. Budući je to vrlo značajan dio mozga, utjecaj je zapravo izvršen na cijelo tijelo. Polazeći od ove paralize mozga, nešto u ljudskom biću postaje bolesno u slučaju obične gripe. Iznad svega, zahvaćena je kičmena moždina, budući da ovaj dio mozga ide ravno u kralježnicu, odakle se živci protežu u sve udove. Osoba tako dobiva bolove u udovima, i tako dalje.

Nedavno se dogodio zanimljiv slučaj gripe koji je vrlo poučan. Rekao sam vam da se mozak ne sastoji samo od čvrstih tvari već da je također okružen lubanjskom tekućinom. Osobito je u blizini ovog dijela ovdje (pokazujući skicu), koji je onespoboljen tijekom gripe, prisutno mnogo lubanjske tekućine. Nedavni slučaj gripe bio je izuzetno zanimljiv, jer je pacijent imao jednu bolest za drugom kao posljedicu: upala pluća s visokom temperaturom, zatim pad temperature, praćen upalom plućne maramice s visokom temperaturom, i zatim opet pad temperature. To je praćeno upalom trbušne maramice s visokom temperaturom koja je napokon pala, zatim neka vrsta opće paralize, i tako dalje. Ovaj slučaj gripe je pošao drugim smjerom od onom od obične gripe. Što se ovdje dogodilo? Vidite, kada se ovo proučava uobičajenim medicinskim sredstvima, iznimno je teško to dokučiti. Pacijentica, sedamnaestogodišnja djevojčica, kada se oporavila upitana je da ispriča što joj je prolazilo kroz glavu tijekom njezinih bolesti. Sasvim čudno, utvrđeno je sljedeće.

Njezini roditelji i liječnik slobodno su razgovarali o njenom stanju u sobi u kojoj se odmarala, misleći da je to u redu pošto je ona stalno bila bunovna. Zaista, tijekom delirija činilo se da ničeg nije svjesna, ali kada se oporavila, mogla je ponoviti sve o čemu se razgovaralo u sobi. Znala je, i to je mogla ispričati. To se može potvrditi. Razumijevanje je bilo odsutno dok je patila od ovog teškog slučaja gripe i kasnijih bolesti; međutim, razgovor je, ostao u njenom sjećanju. Konačno u sjećanju se zadržava mnogo toga što se trenutno možda ne može shvatiti. To pokazuje da nije zahvaćen čvrsti dio mozga već okolna tekućina. To je još i više utjecalo na ostatak tijela, jer, kada se čvrsti dio djelomično umrtvi, simptomi koji nastaju moraju se pojaviti kroz djelovanje čvrstog dijela mozga na kičmenu moždinu. Međutim, tekućina, stalno teče gore dolje kroz kičmeni kanal (vidi skicu na stranici 159). Stoga, ako je tekućina u mozgu pogođena, pogođena tekućina također se pojavljuje u kanalu kralježnice, i odatle prelazi u sve udove. Time postupno posvuda izaziva upalu. Međutim, pošto je upaljena bila lubanjska tekućina, a ne čvrsti dio mozga, veća protu aktivna, iscjeljujuća sila je bila prisutna i — iako je u ovom slučaju to bilo poput čuda — djevojka se oporavila usprkos tome što je patila od svake moguće bolesti.

Premda se također moraju primijeniti razni lijekovi, kod ovakvih bolesti neophodno je da tijelo ima adekvatan odmor i tišinu. Pacijent stoga mora ležati u krevetu, i mora se paziti da prostorija ima jednaku temperaturu i jednako osvjetljenje, jer odmor se postiže ne samo istežanjem na krevetu. Osoba također postaje nemirna jer je jedan čas vruće a drugi hladno. Ali ako je tijelo prepušteno samo sebi s postojanom toplinom i svjetlom, ono samo može podnijeti čak i najgore napade upale pluća, upale plućne maramice i upale trbušne maramice. Ljudsko biće

je sposobno za to. Čak i kod najgorih bolesti koje pokazuju spomenute simptome, više je riječ o pravilnoj njezi nego o lijekovima. Općenito, pravilna njega ima veliku vrijednost.

Značaj pravilne njege možete prepoznati iz sljedećeg. Kada je ud upaljen ili ozlijeđen, najbolje je jednostavno staviti podvez na njega negdje iznad zahvaćenog područja; međutim, to treba napraviti ispravno. Na taj se način u igru uključuje delikatnija aktivnost tijela, eterska aktivnost, i počinje zacijeljenje. Dakle, kada ruka ili prst ima čir, između njega i tijela se stavi podvez, i tada brzo zaraste. Snage iscjeljenja moraju se prizvati svuda unutar samog tijela. Naravno, slučajevi se razlikuju. Uvijek se mora imati na umu pojedinca i dobro ga znati ako ga se želi izliječiti; treba imati uvid u to kako je osoba. Primjerice, u slučaju pacijenta koji pati od difterije, pod određenim uvjetima najbolje ga je smjestiti u kupku s ružmarinom tako da može mirisati ružmarin. Ponovljene duge kupke s ružmarinom ojačati će aktivnost kože. Međutim, dovoljno ružmarina treba dodati u vodu, tako da ga pacijent stalno miriše tijekom kupanja. Aktivnost kože je stimulirana, i stanje pacijenta će se poboljšati bez da ga se tretira s cjepivom. Zapravo to ovisi o tome da se lijekovima pobudi tjelesni otpor samog pacijenta.

Naravno, ako lijek jednom nije učinkovit, ljudi ga odmah smatraju lošim lijekom. Međutim, morate shvatiti, da se s nekim ljudima ne može ništa. Često se lijek koristi kada je prekasno za bilo što učiniti, inače bi se doza morala povećati toliko da bi bila dovoljna za konja; pacijent to ne bi mogao podnijeti i umro bi od lijeka.

Treba se sjetiti da gripa zapravo potječe iz bolesti mozga. Opaziti ćete da su pacijenti s gripom uvijek u nekoj vrsti drijemeža, jer je najvažnije područje mozga ispod optičkog živca otupilo. Tako dolazi do drijemeža. Sada također možete shvatiti da kada se paraliza nalazi u gornjim dijelovima mozga, pogođeno je mjesto križanja optičkih živaca i osoba vidi dvostruko. Sve ovo vam pokazuje da se kod gripe sasvim prirodno može pojaviti dvostruki vid.

Ovo nikako ne bi trebalo olako shvatiti. Jednom sam imao prijatelja koji je u to vrijeme imao trideset godina, deset godina mlađi od mene. Imao je ukrštene oči, ali ovdje imate suprotni problem. Kog gripe ili difterije, osoba postaje privremeno ukrštenih očiju jer nešto iznutra nije u redu, ali moj prijatelj je imao stalno ukrštene oči i, naravno, nije bio sretan zbog toga jer nije svatko potpuno bez taštine. U njegovu je tijelu bilo nešto što je uzrokovalo da njegova lijeva i desna strana budu neskladne. To je ono što je bilo uzrok njegovih ukrštenih očiju; oči su mu bile ukrštene, i također je zamuckivao. Obje su nevolje imale isto podrijetlo. U nekim je prilikama savladao njegove ukrštene oči i zamuckivanje sasvim dobro, ali ima onih koji imaju malo suosjećanja za takve ljude i žale se na njih. Jednom, na primjer,

osoba koja nije bila puno taktična rekla je mojem prijatelju, "Recite mi, doktore, je li uvijek zamuckujete, ili samo povremeno"? Čovjek je jedva izustio, "N-n-ne uvijek, s-s-samo k-kada s-sretnem o-osobu k-koju s-smatram t-t-t-totalno n-neljubaznom"! Isti je taj čovjek mogao recirati dugačke pjesme bez zamuckivanja, i nije zamuckivao kada je bio pun entuzijazma u vezi nečega. Međutim, nije stvar u zamuckivanju; spominjem to samo zato jer je povezano s čovjekovim ukrštenim očima.

Sada, moj prijatelj je bio pomalo tašt i želio je popraviti svoje stanje. Kao što znate, to dovodi do operacije, jer se ukrštene oči ispravljaju rezanjem jednog od očnih mišića. Ukrštene oči se eliminiraju tom operacijom. Budući da su, u slučaju mog prijatelja, ukrštene oči bile toliko duboko ukorijenjene u njegovom organizmu da je on također i zamuckivao, bio sam užasno zabrinut kada se on odlučio za operaciju. Znao sam da kada se dogodi neka bolest mozga da osoba može privremeno imati ukrštene oči, ali kada osoba trajno ima ukrštene oči, kao moj prijatelj, njegov mozak se prilagodi tom stanju. Ako se očni mišić prereže kada je problem toliko duboko ukorijenjen da je također prisutno i zamuckivanje, tada se postiže suprotan učinak. Pokušavajući ispraviti ukrštene oči operacijom, nastaje moždana bolest od tog dijela mozga koji se uništi gdje se optički živci sijeku.

Dakle, moj prijatelj se nije dao odvratiti, i tako je podvrgnut operaciji. Da sam izrazio moju rezervu u vezi te operacije, oni koji zamišljaju sebe da su medicinski autoriteti bili bi spremni nazvati me idiotom, jer onaj tko nešto kaže što se ne nalazi u njihovim knjigama naziva se idiotom. Kao što pretpostavljate, naravno da sam na neki način pokušao mog prijatelja odvratiti od te operacije, ali nisam mogao odmah reći, "Ako prođeš kroz tu operaciju, možda ćeš pretrpjeti moždanu bolest". Ne bi mi vjerovao pošto su mu svi liječnici rekli da je to jednostavna operacija. Budući je znao da nisam baš sretan zbog njegove namjere da se operira, nije mi ništa o tome rekao. Jednog dana, posjetio me s crnom krpom na očima, koju je uklonio i rekao, "Sada gledaj, zar nisu moje oči sada ravne"? Bile su, ali ja sam i dalje strepio. Pa, nisu prošla dva tjedna prije nego se razbolio od bolesti mozga. Naravno, ta bolest mozga nije dijagnosticirana kao takva od liječnika; što obični liječnici znaju o ovim vezama! Kako se manifestirala bolest mozga? U njegovom je izmetu bilo malo krvi što ukazujući na to da se pojavila pod maskom crijevne bolesti. Čovjeka je pogodila crijevna bolest, ali to nije bilo ništa drugo nego bolest mozga jer, kao što sam opisao, crijeva i mozak su povezani.

Kada se to dogodilo, znao sam da je tome uzrok operacija, i za njega sam izgubio nadu. Pozvan je najpoznatiji liječnik u gradu. Dijagnosticirao je trbušni tifus. Što je drugo mogao reći, kada je sadržaj crijeva pokazao krv i imao osobitu konzistenciju

juhe od graška? Ako ima krv u izmetu i crijevni sadržaj s konzistencijom juhe od graška, mora biti crijevni tifus! Međutim, to nije bio tifus; to je bila bolest — zaista mozga — koja je bila rezultat neprikladne operacije ukrštenih očiju.

Dakle ovdje se dogodio suprotan slučaj. Ovaj čovjek je ubrzo umro. Liječnik koji ga je liječio od trbušnog tifusa primio ga je u bolnicu. Otišao sam tamo nakon njegove smrti i susreo medicinskog službenika. Kao što takvi ljudi obično rade, odmah me pozdravio sa, "Profesor je napisao 'trbušni tifus' na karti. Ovaj je trebao imati tifus? Dakle, to je koliko naši liječnici znaju"! Konačno, službeno osoblje najmanje vjeruje u ono što liječnici objave!

Zaista je prilično uznemirujuće vidjeti ljudski organizam tretiran na takav jednostran način. Da sam rekao liječniku ono što sam upravo vama rekao u vezi pojave bolesti nalik na tifus koja je maskirana bolest mozga i rezultat operacije ukrštenih očiju, smatrao bi to čistom glupošću. Ne bi vjerovao, jer uistinu ne poznaje odnose unutar tijela već samo zna teoretske odnose. Kao rezultat, dogodit će se takve stvari kao u anegdoti koju ću vam reći. To je samo anegdota ali u njoj ima istine. Osoba je dovedena u bolnicu. Liječnik, šef osoblja pregledava ga, raspoređuje ga u odjel, i izdaje zadatak u vezi liječenja asistentima, govoreći, "Kada se vratim sutra, ovaj pacijent će biti mrtav". Više se ne bavi tim slučajem osim nekoliko dana kasnije. Tada kaže, "Pacijent je još u sobi 15; trebao bi biti mrtav". "Ne", rečeno mu je, "da se pacijent osjeća bolje i ozdravlja". Doktor odgovara, "Znači tretirali ste ga na krivi način"!

Naravno, ovo je šala. Ali ovako je kada se teorija postavi na mjesto istinske prakse. Praksa znači naučiti prosuđivati svaki slučaj na individualnoj osnovi. Onog trenutka kada se postavi pitanje u vezi povezanosti između dvostrukog vida, koji je uvijek vrsta ukrštenih očiju, i gripe, pažnja mora biti usmjerena na to kako je, s jedne strane, oblik dvostrukog vida uzrokovan gripom, koja je vrsta bolesti mozga i, s druge strane, kako može doći do bolesti mozga kada osoba ima ukrštene oči i problem je toliko duboko ukorijenjen da se lijevo i desno ne uklapaju.

Svi procesi u ljudskom biću teku vani od iznutra i unutra od izvana. Ako osoba ima ukrštene oči iz unutarnjih razloga i to stanje je izvana ispravljeno, može se iznutra razboljeti; kod čovjeka, nikada se nema posla s jednom aktivnošću već sa dvije aktivnosti koje se susreću u srcu. Srce je između i ono je pogođeno kada se izvana uklone ukrštene oči. Srce je također pogođeno ako nešto unutra ne radi kako treba. Srce nije pumpa već najdelikatniji aparat, koji zaista percipira sve što nije u redu, takoreći.

Pretpostavimo da izvana ozlijedim koljeno ili da me zbog nekih okolnosti, možda pijenjem, pogodi reuma. Tada, unutarnje aktivnosti nisu u redu, i to rezultira upalom u tom području. Procesi koji započinju unutra nisu u redu. U takvim slučajevima srce je uvijek pod utjecajem i ne radi ispravno. Dakle, na funkcioniranje srca može se utjecati od iznutra kao i od izvana. Kod svih bolesti u kojima je to slučaj — odnosno, kada nešto nije u redu s procesom koji sprječava njegovo kretanje vani od iznutra ili iznutra od izvana — primijetit će se da dolazi do izražaja u srcu. Međutim, mora se znati točan odnos između onoga što je vanjski proces i onog što je unutarnji proces kada osoba ima ukrštene oči ili zamuckuje, ako želi odvagati posljedice uklanjanja takvog stanja. Za operacije ukrštenih očiju uvijek se treba vagati treba li ih raditi ili ne. To je važna stvar.

XVI. Odnos između disanja i cirkulacije krvi

Žutica — Male boginje — Bjesnoća

27 siječnja 1923

Dr. Steiner: Dobro jutro, gospodo. Jeste li mislili o nečemu drugom što bi me željeli pitati?

Postavljeno je pitanje o odnosu između ljudskog disanja i pulsa. Ne bi li to bilo potpuno drugačije u ranija vremena?

Dr. Steiner: Mislite kod samog čovjeka? Pa, pogledajmo ukratko kako stvari stoje danas. Imamo s jedne strane disanje. Čovjek je s vanjskim svijetom povezan disanjem, jer stalno udiše i izdiše zrak. Stoga se može reći da čovjek danas ustrojen na takav način da upija zdrav zrak i izbacuje zrak od kojeg bi se razbolio. Izbačeni zrak sadrži ugljični dioksid. Cirkulacija krvi, s druge strane, interni je proces u kojem krv teče kroz samo tijelo. Neću raspravljati je li točno reći da krv cirkulira u tijelu, ali snaga krvi cirkulira kroz tijelo. Sada, premda se kod svakog pojedinca to malo razlikuje, osoba udahne otprilike osamnaest puta u minuti. Što se tiče krvi, ritam pulsa je sedamdeset i dva otkucaja u minuti. Dakle, može se reći da je kod odrasle osobe disanje povezano s cirkulacijom krvi na takav način da je puls četiri puta brži od disanja.

Sada, mora nam biti jasno što je zaista uključeno u ljudskom biću kada se razmatra disanje u odnosu na cirkulaciju krvi. Prvo, moramo biti načisto da čovjek diše uglavnom kroz pluća — nos, usta i pluća — ali to je samo njegov primarni način disanja. Zaista, kod ljudskog bića, funkcije koje primarno vrši jedan dio njegovog tijela također u manjoj mjeri vrši cijelo njegovo tijelo. Stoga je zrak, ili posebno kisik u zraku, stalno apsorbiran kroz površinu kože. Čovjek stoga također diše kroz kožu, i usporedo s običnim procesom disanja pluća možemo također govoriti o disanju njegove kože. Ako su, na primjer, rupe u koži, nazvane pore, začepljene, koža apsorbira premalo zraka. Nešto nije u redu s disanjem kože. Čovjekova koža mora uvijek biti u takvom stanju da se kroz nju može disati.

Sada, kod ljudskog bića, svi vanjski procesi mogu se, takoreći, naći da postoje i iznutra. Praveći skicu ljudskog bića, možemo reći da se disanje javlja cijelom površinom kože ali posebno kroz pluća u osamnaest udaha u minuti. Sve ovo, međutim, treba protutežu u čovjeku, i pojavljuje se nešto sasvim zanimljivo. Čovjek ne može pravilno disati plućima niti kroz kožu, ali posebno kroz kožu, ako protuteža nije prisutna.

Znate da magnet nema samo sjeverni pol, pozitivan, već također i južni, negativan pol. Ako čovjek ima svoja pluća i kožu za disanje, tada mu je također potrebna suprotnost, a ta suprotnost se nalazi u jetri. Već smo se upoznali s jetrom sa raznih stajališta; sada je moramo naučiti promatrati kao suprotnost aktivnosti pluća-kože; jetra i aktivnost pluća-kože međusobno se uravnotežuju. Moglo bi se reći da je stalna svrha jetre interno dovesti u red ono što čovjek stječe disanjem u njegovom odnosu s vanjskim svijetom. Tome služi jetra.

Razmotrite poremećaj jetre koji se može pojaviti bilo kada, čak i kod starijih ljudi. Prilično je teško dijagnosticirati kada jetra nije u redu, a često se toga i nije svjesno jer je jetra organ, jedini organ, koji ne boli kada nešto nije u redu s njim. Čovjek može dugo vremena patiti od bolesti jetre bez da to zna. Nitko to ne može dijagnosticirati, jer nema boli. To je zato jer je jetra povezana s najviše vanjskim aspektima ljudskog bića. Interno, jetra je zaista nešto poput vanjskog svijeta. Čovjek ne osjeća iznutra kada je stolica slomljena, niti osjeća kad se uništava jetra. To je kao da je jetra segment vanjskog svijeta. Unatoč tome, to je od strašne važnosti za ljudsko biće.

Sada zamislite da jetra radi neispravno. Kada se to dogodi, sva aktivnost pluća i kože je također izbačena iz ravnoteže, i tada se pojavljuje određeni problem. Vidite, iz srca, vene dosežu svuda u pluća i u kožu. Kroz sasvim delikatne krvne sudove, cirkulacija krvi doseže svuda u kožu, u pluća, i također u jetru. Sada se odvija sljedeće. Ako je funkcioniranje jetre oštećeno, krv ne može teći pravilno u i iz jetre. Ako, zbog problema s jetrom, krv teče u nju previše jako i jetra postane prekomjerno aktivna, stvara se previše žući i osoba dobije žuticu. Žutica se javlja kod ljudi kada je previše žući proizvedeno, kada je, na primjer, aktivnost jetre prejaka. Stoga dolazi do žutice kada pretjerana aktivnost jetre prožima tijelo.

Međutim, što se događa kada je aktivnost jetre preslaba? Aktivnost krvi na površini kože nije kompenzirana. Krv, koja teče svuda, želi biti kompenzirana, i krv u jetri istražuje, takoreći, da li se jetra ponaša ispravno ili ne. Ako se jetra ne ponaša ispravno, krv juri na površinu tijela da se tamo napuni. Što se događa? Rezultat su male boginje. To je veza između malih boginja i cirkulacije krvi, s kojom, zbog oštećene jetre, nešto nije u redu.

Krv doseže svugdje gdje sam povukao crtu plavom bojom (vidi crtež); postoji i crvena linija koja označava da kisik iz zraka dopire posvuda. Cirkulacija krvi s pravom uspostavlja točku kontakta tamo s disanjem, a je li se to događa u plućima ili koži zaista nije važno, jer sebe uravnotežuje. Međutim. Ako zrak koji ulazi kroz proces disanja nema kontakt s krvi na pravi način, nastaju velike boginje. Što su male boginje? Male boginje u zaista rezultat razvoja prevelike respiratorne aktivnosti na

površini tijela ili u plućima. Osoba postaje previše aktivna na površini, i ta aktivnost posvuda izaziva upalu.

Dijagram 1.

Što se može napraviti u tim okolnostima? Pa, ljudi već čine jedinu stvar koja se može napraviti u takvim slučajevima. Cijepi se s cjepivom kravljih boginja. Što se stvarno postiže cijepljenjem kravljim boginjama? Cjepivo iznutra prožima tijelo, jer krv cirkulira svuda. Dok se krv inače nadoknađuje na površini tijela, sada se mora nositi s cjepivom. Time se sprječava prekomjerna aktivnost na površini. Cijepljenje malih boginja zaista ima izvjestan značaj. Krv, koja nije pravilno angažirana u jetri, sada je zauzeta s cjepivom. Općenito, postoji dobar razlog za sve metode cijepjenja. Možda ste čuli da se veliki dio našeg liječenja bazira na cijepljenju, jer aktivnost koja se javlja na krivom mjestu može time biti usmjerena na drugi dio ljudskog tijela.

Cjepivo protiv bjesnoće je posebno zanimljivo. Iako bjesnoća dolazi od nečeg posve različitog, to je u osnovi isti odgovor kojeg sam objasnio u vezi malih boginja. Zamislite da osobu ugrize bijesni pas ili vuk. Takva životinja ima otrov u slini. Taj otrov sada ulazi u žrtvu preko ugriza, i osoba postaje uključena u detoksikaciju od otrova. Može biti preslab za to, i mogao bi podleći otrovu, ali nešto drugo je zaista osnova za smrt. Znae da čovjek prvo razvije bjesnoću prije nego podlegne otrovu. Koji je razlog za to?

Recimo da me ugrizao bjesni pas. Sada moram usmjeriti unutarnju aktivnost na tu točku, i moram pustiti da teče ovdje da potroši otrov. Taj nalet aktivnosti osjeti moja kičmena moždina kao da sam primio šok. Tako utječe na moju kičmenu moždinu. Pošto moje tijelo mora odjednom razviti takvu ekstremnu aktivnost zbog ugriza psa, moja kičmena moždina pretrpi šok preko čega se razbolim.

Što se sada mora učiniti da se neutralizira ovaj šok? Znae da kada se osoba smrzne od straha, može se privesti pameti ako se nekoliko puta ošamari. Kičmenu moždinu također treba ošamariti, ali prvo treba doći do nje. To se može postići

dajući bjesnoću kunića. On se ubije i njegova kičmena moždina suši otprilike dvadeset minuta na 20° C. Ta se tvar onda ubrizga u bijesnu osobu.

Sada, dovoljno čudno, sve supstance imaju način za ići do određenih dijelova tijela. Osušena leđna kunića, koja otvor bjesnoće zadržava kratko vrijeme — oko petnaest minuta — prije nego postane neučinkovita, brzo se ubrizga u čovjeka. Ulazi u njegovu kičmenu moždinu, koja time pretrpi protu šok. To je baš kao da prodrmate osobu koja je paralizirana strahom i ona se trgne. U slučaju kunića, čovjekova kičmena moždina se oporavi od šoka pomoću cijepljenjem dehidriranom kičmenom moždinom bijesnog kunića.

Vidite, dakle, da kada se aktivnost razvije u ljudskom biću na pogrešnom mjestu i postane bolestan, može ga se izliječiti ako je gotovo isti proces razvijen na drugom mjestu. Ovo su neki od složenih odnosa u ljudskom organizmu.

Sada, ako razmotrite disanje i aktivnost krvi, ta dva procesa su povezana kod odrasle osobe u omjeru jedan dah za četiri otkucaja bila. Struja krvi teče brže; nakon tri otkucaja čovjek udahne, a nakon još tri ponovno udahne. Tako zrak prolazi kroz njegovo tijelo. Krv se kreće kroz tijelo: jedan, dva, tri, a s četvrtim udahnemo; jedan, dva, tri, i s četvrtim ponovno udahnemo. To ide kroz cijelo tijelo.

Sve to stvara ugljični dioksid. Sada, većina tog ugljičnog dioksida je izdahnut, ali kada bi se sav izdahnuo, mi bi bili najgori glupani. Dio ugljičnog dioksida mora stalno ulaziti u naš nervni sustav, kojem treba ugljični dioksid, jer stalno mora biti umrtvljen. Nervni sustav treba ovaj umrtvljeni ugljični dioksid. Kroz udisanje zraka on se stoga stalno podiže i snabdijeva moj nervni sustav.

Što to znači? Ništa drugo nego ovo, budući da je ugljični dioksid otrov, ja stalno trebam otrov u mom sustavu za mišljenje. To je najzanimljivija stvar. Da se meni ne odvija stalni proces trovanja, s kojim se moram stalno boriti, ne bih mogao koristiti moj nervni sustav. Ne bih mogao misliti. Čovjek je zaista u položaju da se mora stalno trovati udišući zrak, i pomoću otrova u dahu, on misli. Ugljični dioksid neprestano struji u moju glavu, i s tim otrovnim zrakom ja mislim.

Danas, čovjek jednostavno udiše zrak. Zrak sadrži kisik i dušik. Čovjek apsorbira kisik, izostavljajući dušik.

Kada danas proučavamo čovjeka, otkriva se sljedeće. Ljudskoj glavi danas treba ugljični dioksid. Ugljični dioksid je kombinacija ugljika koji je proizveden u ljudskom tijelu i kisika. Čovjek izostavlja dušik sadržan u zraku. Ako danas proučavamo ljudsku glavu, otkriva se da je ta glava tako organizirana da sasvim dobro može misliti zbog apsorpcije ugljičnog dioksida i stoga ugljika i kisika. Ova ljudska glava je, kroz ugljični

dioksid, koji je otrov i lagano se podiže od organa do ljudske glave, stalno izložena oštećenjima. To je kao da bi uvijek trebali udahnuti malo ugljičnog dioksida umjesto kisika. Zaista uvijek udahnete malo ugljičnog dioksida u glavu. To je od velike važnosti, jer stalno uzimamo nešto što zapravo uništava život. To je ujedno i razlog da moramo spavati, da nam je potrebno vrijeme tijekom kojeg glava ne apsorbira ovu sićušnu količinu ugljičnog dioksida tako energično i time možemo obnoviti organe.

Studije glave pokazuju da u sadašnjem stanju može iskoristiti ovaj otrov, ugljični dioksid, tako što će u više navrata pretrpjeti mala oštećenja i zatim se obnoviti kroz spavanje, zatim je opet oštećena, i opet se obnavlja, i tako dalje. Međutim, u vrlo drevnim vremenima, čovjek još nije imao glavu. Do nje je došlo tijekom evolucije. Čovjek nikada ne bi dobio glavu da je udisao samo ugljični dioksid. Potpuno razvijena glava može tolerirati ugljični dioksid, ali da je čovjek uvijek udisao ugljični dioksid, nikada ne bi dobio glavu. Dakle, davno, morao je udisati nešto drugo. Sada se moramo zapitati što je čovjek nekada disao. Ako se cijela evolucija proučava detaljno, otkriva se da je tijekom razvoja embrija u maternici, čovjek koristio nešto drugo osim pukog ugljičnog dioksida. Zanimljiva je činjenica da je u majčinoj utrobi čovjek gotovo cijeli glava. Ostatak embrija, ako ga proučavate u ranoj fazi, sitan je (vidi skicu) i još je uvijek sav gotovo dio glave; ostatak je strašno mali. Tada je cijeli embrij okružen zidovima maternice.

Vidite, čovjek je gotovo cijeli glava, ali svejedno se mora razvijati, a za to mu je potreban dušik. Potreban mu je dušik, i to se opskrbljuje od majčina tijela. Ako čovjek ne bi imao pristup dušiku u maternici, tvar koju kasnije odbija u zraku, ne puštajući da uđe u njega, bilo bi mu nemoguće razviti se. Ne bismo stekli odgovarajuću glavu da to nije do dušika. U ranoj fazi evolucije, kada se njegova glava tek počela razvijati, čovjek nije smio apsorbirati kisik već dušik. Stoga su bitni elementi za čovjeka morali biti ugljik i dušik, umjesto današnjeg ugljika i kisika.

Dijagram 2.

Baš kao što danas čovjek udiše kisik, nekada je morao udahnuti ugljik kombiniran s dušikom — drugim riječima, morao je apsorbirati dušik. Ali što je ugljik plus dušik? To je cijanid, a kada je prisutan kao kiselina, cijanovodična kiselina. To znači da su u nekom vremenu morali biti takvi da čovjek nije apsorbirao kisik iz zraka već dušik, s

kojim je interno proizvodio cijanid, još jači otrov. Taj još jači otrov ono je što je čovjeku omogućilo da danas misli i ugljičnim dioksidom. U to vrijeme je oblikovao organe s još jačim otrovom.

Vraćajući se u prošlost, dolazimo do točke drevne evolucije kada je, za razliku od danas, čovjek proizvodio cijanid, i umjesto da izdiše ugljični dioksid kao što radi danas, izdisao je cijanovodičnu kiselinu, mnogo jači otrov. Dakle, od čovjeka i njegovog sadašnjeg disanja, idemo natrag u drevne uvjete u kojima je zrak bio ispunjen cijanovodičnom kiselinom baš kao što je danas prožet ugljičnim dioksidom.

1906. održao sam predavanje u Parizu, i zbog raznih sugestija od slušatelja, bio sam ponukan da im kažem da čak i danas postoje kozmička tijela koja posjeduju atmosferu od cijanida, a ne zemaljsku. Kada bi Zemlju promatrali s Mjeseca ili posebno s Marsa, pomoću spektroskopa mogli bi se svuda u zemljinoj atmosferi opaziti tragovi ugljičnog dioksida. Međutim, da se drevnu Zemlju promatralo iz svemira kad je čovjek tek počinjao dobivati glavu, umjesto tragova ugljičnog dioksida opažali bi se tragovi cijanovodične kiseline. Do danas postoje tijela koja su zadržala stanje Zemlje prijašnjih doba; to su kometi. Kometi su ono kakva je Zemlja bila kada je čovjek sticao glavu. Stoga, moraju sadržavati cijanid. Rekao sam 1906. da je glavna karakteristika kometa da sadrže cijanid; ako se komet proučava spektroskopom, moraju se vidjeti linije cijanida. Ubrzo nakon toga pojavio se komet; on se pojavljuje samo rijetko. U to vrijeme sam bio u Norveškoj, i o tome se mnogo pričalo — neobično je, ljudi su zapravo vidjeli liniju cijanida.

Ljudi uvijek kažu da kada je antropozofija svjesna nečega što je temeljeno na duhovnom uvidu, trebalo bi moći to kasnije dokazati. Postoje zaista brojne stvari koje su kasnije dokazane. Međutim, kada se pojavi dokaz, ljudi ga previde ili potisnu. Istina je da sam, na osnovu ove promjene u procesu disanja, izjavio prije nego je promotreno stetoskopom da kometi sadrže cijanid. To je ista supstanca koja je bila potrebna čovjeku da stekne glavu u vrijeme dok je Zemlja još bila u stanju sličnom kometu.

Sada, zamislite na trenutak da sam udahnuo dušik umjesto kisika; prirodno bi nastalo nešto dugo nego ljudska krv. Kao što znate, krv koja je postala plava kombinira se u plućima s kisikom i postaje crvena. Sada, kada čovjek udahne kisik on kisik apsorbira u krv; kada udahne dušik, apsorbira dušik u svoju krv. Način na koji krv danas funkcionira kod zdrave osobe, je da nikad ne sadrži mokraćnu kiselinu, ali ako je čak i malo dušika apsorbirano u krv, ako samo nešto čak i malo nije u redu s ljudskim bićem, u krvi se pojavljuje mokraćna kiselina.

U vrijeme kada je čovjek stekao glavu, njegova krv sastojala se u potpunosti od mokraćne kiseline, pošto se s krvi stalno kombinirao dušik umjesto kisika. Njegova krv je bila samo mokraćna kiselina. Kao embrij danas, ljudsko biće pliva u plodnoj vodi i tako ima lako dostupnu mokraćnu kiselinu. Mokraćna kiselina je posvuda u njegovom okruženju. U ovom ranom stanju embrij treba mokraćnu kiselinu za svoj razvoj. U prošlosti, kada je čovjek sticao glavu i izdisao cijanovodičnu kiselinu, plivao je okolo u mokraćnoj kiselini. Drugim riječima, koristio je cijanidnu kiselinu, kombinirajući dušik i ugljik i iznutra proizvodeći mokraćnu kiselinu. Cijanovodična kiselina okruživala ga je svugdje. Svijet je jednom bio u stanju u kojem su mokraćna i cijanovodična kiselina igrale veliku ulogu kao što igraju voda i zrak danas.

Čak i danas, postoje živa bića koja mogu preživjeti s nečim što nije kisik. Ona su, na primjer, stvorenja koja su sićušna, pošto je sve što je bilo veliko danas postalo malo. Sićušna, najmanja živa bića su nekad bili divovi. Ali postoje živa bića koja uopće ne mogu podnijeti kisik. Ona izbjegavaju kisik i umjesto toga apsorbiraju sumpor. To su sumporne bakterije koje žive pomoću sumpora. To pokazuje da kisik nije jedini nužan za život. Slično, čovjeku nije trebao kisik da ostane živ u ranijim dobima već je umjesto toga trebao dušik, i kroz to je formiran. Čovjek je oblikovan kad je Zemlja bila formirana poput kometa, i odnos između disanja i krvi je bio potpuno različit u tim ranim dobima.

Razmotrimo sada što smo naučili u vezi sa samim svijetom. Ako se usredotočimo na činjenicu da uzimamo jedan dah za četiri otkucaja pulsa — jedan, dva, tri, udah zraka; jedan, dva, tri, udah zraka — isti ritam se također može naći u prirodi: proljeće, ljeto, jesen, *zima*. Jedan: proljeće; dva: ljeto; tri: jesen; četiri: *zima*. Ovdje imamo korelaciju između onog što je vani u univerzumu i onog što imate unutar čovjeka. Tako možemo reći, ako promatramo cijelu Zemlju, da se naš unutarnji ritam može isto tako naći i izvan Zemlje. Ljudi se uopće ne obaziru na ove okolnosti u vezi Zemlje.

Vidite, sada je vani snijeg. Ljeti nema snijega. Što to zapravo znači? Ono što je sada vani kao snijeg u drugo vrijeme ćete naći kao vodu. Voda je potpuno ovisna o Zemlji, i čovjek to sigurno mora osjetiti. Voda ovdje okolo u planinama jure sadrži kalcij. Sve što je unutar Zemlje također je u vodi. Ljudi koji su posebno osjetljivi na to razviju gušu iz onog što sadrži voda u oblasti jure. Voda je zavisna o Zemlji. U proljeće, počinje biti ovisna, najviše je ovisna ljeti, i nekako prestaje biti ovisna u jesen. Zimi — pa, gospodo, Zemlja ne stvara snijeg! Snijeg, sastojeći se od bezbroj delikatnih kristala, formiran je od svemira, iz kozmosa. Za razliku od ljeta, Zemlja se zimi ne prepušta toplini svijeta već ranije formativnim silama. Voda se zimi okreće od Zemlje i prima hladnoću univerzalnog prostora. Tako smo otkrili zanimljiv ritam u

svemiru. Jedan: proljeće; dva: ljeto; tri: jesen; četiri: *zima*, i voda sebe više ne usmjerava prema Zemlji već prema univerzumu. Opet, jedan, dva tri — proljeće, ljeto, jesen; zatim četiri: voda slijedi univerzum, ne više Zemlju.

Sada usporedite ovaj ritam s krvlju i procesom disanja. Jedan, dva, tri otkucaja srca, krv je usmjerena prema unutrašnjosti tijela; *četiri*: udisaj zraka, krv je usmjerena na ono što je vani. Ovdje imate istu aktivnost kod Zemlje kao i u ljudskom biću. Ako krv usporedite s vodom Zemlje, krv se prema tome usmjerava. Prva tri otkucaja pulsa iznutra su malo kao proljeće, ljeto, i jesen; *četiri*, sada dolazi zima Zemlje, i aha, mi dišemo, sada dolazi dah, baš kao i kod same Zemlje. Iznutra, čovjek je potpuno prilagođen zemljinu procesu disanja. Stoga se može reći da ono što ima svoj tijek u jednoj godini na Zemlji, da se odvija brže, osamnaest puta u jednoj minuti, u čovjeku. Za ono za što Zemlji treba godinu dana, odvija se osamnaest puta u minuti u čovjeku. Čovjek je zapravo uvijek ispunjen tim ritmom, ali mnogo je brži nego kod Zemlje. Kada promatramo Zemlju u svjetlu naše današnje rasprave, shvatimo da je stanje Zemlje prije bilo sasvim drugačije, i stječemo izvjesnu sličnost s kometima. Sada, kada se kometa dezintegrira, komadi, koji sadrže željezo, padaju na Zemlju kao meteori. Cijeli komet, koji pada na Zemlju kada se rascijepa, stoga sadrži željezo.

To je također nešto što još uvijek imamo unutar sebe. Kada se naša trupla raspadnu, željezo iz naše krvi ostaje iza nas. Ovdje smo zadržali nešto od naše drevne prirode kometa, i zapravo se ponašamo kao kometi. Imamo željezo u krvi kroz razvijanje naše drevne aktivnosti cijanida u nama — odnosno, naša vanjska tijela, u čiju krv ne može više ulaziti premda je to nekoć bilo dopušteno. To ne znači ništa više nego da danas povlačimo naše unutarnje proljeće, ljeto, jesen i zimu od vanjskog proljeća, ljeta, jeseni i zime. Naša zavisnost o godišnjim dobima je postala minimalna.

Međutim, ne trebate se vraćati užasno daleko u prošlost da bi vidjeli da su stvari tada imale potpuno drugačiji karakter. Premda se sada stvari mijenjaju, ako je netko odrastao na selu kao ja, zna da su bili ljudi koji su mnogo zavisili od proljeća, ljeta, jeseni i zime; sada ih je manje jer sve postaje ujednačenije u svijetu. To se čak moglo primijetiti u njihovom duševnom životu. Ljeti su bili potpuno drugačijeg raspoloženja nego zimi. Kada bi vas sreli zimi uvijek su bili malo izvan svog bića; više su sličili na utvare nego na ljude. Na svoje bi došli ljeti i tada su zaista bili oni sami. To znači da su ovisili o vanjskom proljeću, ljetu, jeseni i zimi.

Ovo nam pokazuje kakav je čovjek bio u ranijim dobima. Kada je disao dušik umjesto kisika, bio je potpuno ovisan o okruženju; sudjelovao je otkucajima bila i disanju svog tijela komete, koje sam u mojoj knjizi, *Osnove tajne znanosti*, nazvao

drevni Mjesec. Drevni Mjesec je bio tijelo nalik kometi, i, kao sudionik, čovjek je bio dio velikog organizma koji je također disao. Bilo je to kao da bi danas čovjek odjednom dobio jedan otkucaj bila u proljeće, jedan u ljeto, jedan u jesen, i tada bi udahnuo zimi, i tako dalje. Ovakav je čovjek bio kada je disao dušik; bio je član cijelog zemaljskog organizma.

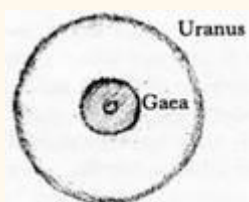
Dakle vidite, dolazimo iz potpuno drugog smjera i ponovno dostižemo točku do koje smo došli ranije kada smo razmatrali megateriju, sauriju, i tako dalje. Dolazimo do iste točke drugačijim putem.

To je izvanredna stvar u vezi znanosti duha. Uobičajena današnja znanstvena aktivnost počinje u nekoj točki i odvija se korak po korak, kasajući pravocrtno, ne znajući gdje ide. To nije slučaj s antropozofskom znanošću. Može se kretati u jednom ili drugom smjeru s različitih polaznih točaka, ali baš kao što planinar uvijek doseže isti vrh bez obzira od kuda je krenuo kada se počeo penjati, tako i antropozofija uvijek dolazi do istog cilja. To je ono što je izvanredno. Što se iskrenije ispituje svijet, to se više pojedinačna razmatranja uklapaju u jedinstvo.

Imamo primjer ovoga u istraživanju vašeg pitanja danas. Polazili smo od stvari sasvim različitih od ranijih tema, ipak smo još jednom došli do zaključka da je čovjek imao svoj ritam unutar cijelog zemaljskog organizma kada je još bio sličan kometi; samo sada je to učinio svojim. Čovjek je postojao kao dio Zemlje baš kao i danas kada je još zametak unutar majke. Tamo također sudjeluje u njezinom pulsu i aktivnosti disanja.

Može li se dokazati da čovjek danas sudjeluje u majčinom pulsu i aktivnosti disanja? To je dokazano sa onim što sam ranije rekao, male boginje se razvijaju kada aktivnost krvi dođe u vezu s aktivnosti disanja. Ovo je zanimljivo. Ako čovjek dijeli materinsku krv i aktivnost disanja dok je u maternici, dijete u maternici trebalo bi dobiti male boginje ako ih majka ima, i dobije ih. Kada trudnica oboli od malih boginja, njeno nerođeno dijete već ima male boginje u maternici, jer dijete sudjeluje u svemu.

Na isti način, dok je Zemlja bila još uvijek majka ljudskog bića — premda je Zemlja tada bila vrsta kometa — sudjelovao je u svemu što je Zemlja prošla. Njegov puls je kucao i disao je ako bi onaj od Zemlje puls otkucao i disao. Stoga se može reći da je vrlo osobito bilo kada smo, ako se vratimo u drevna vremena kada su ljudska bića znala instinktivno i nisu bila pametna kao danas, uvijek Zemlju nazivali "majka" — Majka Zemlja i tako dalje. Govorili su o Uranu, što znači univerzum, i Gaea-i, Zemlji, i vidjeli su Uran kao oca u univerzumu vani i Zemlju kao majku.

Dijagram 3.

Tako se može reći da je dio ljudskog organizma u kojem se razvija dijete, maternica, zaista kao minijaturna Zemlja koja je ostala iza i još je u drevnom stanju nalik kometi .

U tom drevnom stanju poput kometa, čovjekovo disanje i ono od Zemlje bili su zajedno disanje u velikom univerzumu. Ne samo da je čovjek apsorbirao dušik, već je cijela komet-Zemlja primila dušik iz univerzuma. Disanje je u tom dobu bilo također vrsta oplodnje. Samo je proces oplodnje kod ljudi i životinja ostao od toga danas. Kod oplodnje, dakle, nešto od procesa disanja dušika još se odvija, jer je najvažniji element u spermi dušik. To se prenosi na ženski organizam i, kao dušični stimulans, dovodi do onoga što kisik nikada ne može ostvariti, odnosno, formacije organa koji kasnije moraju biti prisutni kada je čovjek izložen kisiku. Pa vidite da zapravo naše disanje primamo iz univerzuma.

Sada, pokušajmo istražiti nešto drugo. Vidite, godišnji se tijekom nekako slijedi tijelom dana: 18 disanja u minuti; 60 puta toliko u satu = 1.080; u 24 sata, jedan dan, imamo 24 puta toliko = 25.920. Stoga, imamo 25.920 udaha na dan.

Sada ću vam predstaviti još nešto — broj dana u prosječnom ljudskom životu. Kao što znate, godina ima oko 360 dana. Prosječan broj godina koje čovjek živi je između 71 i 72. 72 puta 360 daje 25.920. Dnevno udahnemo onoliko puta koliko imamo dana u našem ljudskom životu. Ali i dan je također, u izvjesnom smislu disanje. Jedan dan je također disanje. Kada idem spavati, izdahnem dušu, i povučem je opet natrag kada se probudim: izdah, udah. Izdahnem duhovno i opet to udahnem. Ovaj ritam mog disanja stoga imam cijelog života na Zemlji u spavanju i buđenju. Ovo je najzanimljivije: 25.920 udaha na dan, 25.920 dana u prosječnom ljudskom životu.

Sada se okrenimo i pogledajmo Sunce. Kada danas promatrate Sunce u proljeće, izlazi u znaku Riba, ali ne izlazi svake godine u proljeće u potpuno istoj točki. Na 21 ožujka u proljeće sljedeće godine Sunce će se malo pomaknuti. Svake godine malo se pomakne. Točka gdje izlazi stalno se pomiče i na kraju pravi puni krug. Stoga, ako Sunce danas izlazi u konstelaciji Riba — astronomi misle da je još u Ovnu gdje je bilo prije, jer još nisu ukorak s njihovim zapisima — tada je i u iskonska vremena moralo izlaziti u Ribama, također! Kada se izračuna broj godina koje Suncu treba da opiše

pun krug, rezultat je 25.920 godina. To je isti omjer. Čak se i kozmički ritam usklađuje s bržim ritmovima disanja i cirkulacije krvi. Samo zamislite kako čovjek stoji prema kozmosu! Rođen je u potpunosti iz svemira. Njegov otac i majka su izvorno u univerzumu.

Stiže se do potpuno različitog gledanja na čovjekovu vezu s univerzumom nego što je ona koja jednostavno kaže da je Bog stvorio svijet i čovjeka — koncept koji ne traži puno razmišljanja. Ali antropozofija želi u svakom pojedinom slučaju početi nešto razmišljati. To se protivi tome. Zašto? Pa, ne treba napor da se izgovore riječi koje ne traže razmišljanje. Međutim, u antropozofiji, treba se naprezati, a to ljude naljuti. U današnjoj se znanosti ne treba naprezati. Odjednom dolazi to novo, antropozofija, i ne može se sjediti kao da u kinu bez mišljenja gledamo film. Ljudi čak žele u školu uvesti filmove tako da se djeca ne bi trebala naprezati da bi učila. Iznenaden sam da aritmetika još nije pretvorena u film! Zatim dolazi antropozofija zahtijevajući da ne sjedite okolo besposleno već upotrijebite svoje zbunjene lubanje! A to, nitko ne želi učiniti.

XVII. Učinak apsinta — Hemofilija — Ledeno doba — Pad orijentalne i uspon europske kulture — O pčelama

3 veljače 1923

Dr. Steiner: Dobro jutro! Jeste li mislili o nečemu za pitati me od zadnjeg puta?

Detaljnije pitanje je postavljeno u vezi učinka apsinta i također u vezi osa i pčela.

Dr. Steiner: Pa, već smo razgovarali o pitanju učinka apsinta, koji je, kao što sam rekao, sličan općem učinku alkohola. Ako ćemo ići dalje u ova pitanja, želio bih reći nešto o nekim širim utjecajima na ljudsko tijelo. Mora nam biti jasno da ne možemo govoriti samo o čvrstim komponentama ljudskog organizma, ljudskog tijela, jer one čine najviše deset do dvanaest posto cjeline. Kada u knjizi nađemo skicirano ljudsko tijelo, skica se, naravno, može napraviti jedino crtanjem čvrstih komponenata. Tako se vjeruje da se čovjek sastoji samo od njegova mozga, pluća, srca, i tako dalje, da je on stvarno sastavljen samo od ovakvih čvrstih elemenata. Međutim, kao što sam vam rekao, ljudsko tijelo je približno osamdeset pet posto fluid, vodeni fluid.

Stoga je samo djelomično točno reći da mi pijemo vodu, na primjer, i da voda, skupa s brojnim drugim otopljenim tvarima, ulazi u stomak i odatle u crijeva i tako dalje. To je samo djelomično točno. Kada je mala čaša vode popijena, možemo si predstaviti ono što sam upravo rekao da je slučaj. Međutim, s drugom čašom vode, ono što je u vodi je apsorbirano od fluidnih elemenata tijela i ne prolazi prvo kroz sve organe na način koji sam opisao.

Sada, činjenica je da su čvrste komponente u čovjeku najmanje izložene cijelom okruženju. Naravno, kada se promatra, na primjer srce, ono se širi i skuplja s otkucajima bila, ali kao cjelina zadržava istu veličinu i ostaje tako kakvo jest. Ako uzmemo u obzir da smo ispunjeni tekućinama, prepoznamo da su ti fluidi otvoreni za bilo koji utjecaj iz vanjskog svijeta. Čak i mala količina fluida poprima oblik kapi, pošto je svijet okrugao i utječe na svaku pojedinu kap. Pošto smo mi fluid, čitav svijet utječe na nas, a budući da moderna znanost više ne uzima u razmatranje činjenicu da je čovjek stvarno stup tekućine, jednostavno je zaboravljeno da cijeli svijet sa svim svojim zvijezdama ima taj utjecaj na čovjeka.

Kada se prepozna da je čovjek mješavina fluida, nije toliko daleko od spoznaje da je on isto tako i zrak. Stalno uvlačim zrak i zatim ga opet izdahnem; dakle, ja sam također zrak. Zahvaljujući stalnom kretanju zraka u meni, ja sam uistinu čovjek. Jedino tako da je čovjek sastavljen na ovaj način moguće je da on zaista bude

duševno-duhovno biće. Da smo samo čvrsti, mi zaista uopće ne bi mogli biti duševno-duhovna bića.

Sada, na ljudsko biće sve vrši određeni utjecaj. Već smo spominjali razne otrove, i bez sumnje ste čuli o takozvanom trovanju olovom. Kada je previše olova uneseno u tijelo osobe — taka prekomjerna doza treba biti samo mala količina, koja, međutim, može biti proporcionalno previše za tijelo — on postaje pretvrd. Tada ove čvrste komponente kao da postaju vapnenaste. Kada čovjek unese sitnu količinu olova u tijelo — a kod trovanja olovom treba samo sitna količina — tijelo postaje previše čvrsto. Ako se vidi da osoba počinje postajati prečvrst čovjek čak i vremešan zbog trovanja olovom, stoga se primjećuju znakovi starenja — tada se srebro u nekom obliku mora dati kao lijek. To će čovjeka ponovno učiniti fluidnim tako da opet može iskusiti učinke vanjskih utjecaja. Stoga se trovanju olovom može suprotstaviti smjesama srebra, koje se moraju odabrati u skladu s određenim slučajem. Svakakve stvari tako utječu na ljudsko biće.

Kao što znate, ženska i muška priroda znatno se razlikuju jedna od druge. Ženska priroda sadrži više tekućeg elementa, takoreći, tako da se može reći da je ženska priroda prijemčivija na vanjske utjecaje, jer je fluidnija. Muška priroda je manje otvorena vanjskim utjecajima, jer daje više težine čovjekovom čvrstom elementu. Stoga se može reći da izvjesne bolesti, kao što je trovanje olovom, mogu lakše biti kontrolirane kod ženske prirode s propisivanjem manje srebra, dok se više srebra mora propisati muškoj prirodi, jer ta konstitucija nije tako fluidna. Vidite, treba pridati pažnju svemu u ljudskom biću, jer samo na taj način se dolazi do pravog razumijevanja. Vidite, svaka supstanca ima dubok utjecaj na ljudsko biće.

Sve je ovo povezano s onim odnosom muškog i ženskog koji je izražen u uvjetima nasljeđivanja. Ti nasljedni uvjeti su izrazito složeni. Možete vidjeti koliko su ti uvjeti složeni kod hemofilije; krv oboljelih od ove bolesti ne zgrušava se odmah. Kod normalne osobe, krv u tijelu se zgrušava odmah, čim je izložena na površini. Krv je tekuća u tijelu; čim dosegne površinu postaje kompaktna, čvrsta, koagulira. Kod hemofiličara, ili onih koji krvare kako se ponekad zovu, krv ne koagulira odmah. Lako teče čak i iz najmanje rane i ponekad pokida kožu. Teško je izvoditi operacije na hemofiličarima. Dok kod normalnih ljudi krv odmah počinje koagulirati čim se napravi rez, kod hemofiličara istječe. Dok kod drugih krv odmah postaje čvrsta, kod hemofiličara ostaje fluidna tako da lako mogu iskrvariti tijekom operacije, čineći takav poduhvat izuzetno teškim. Hemofiličari su zauvijek podložni krvarenju.

Sada, vrlo je čudno da muškarac hemofiličar može oženiti ženu koja to nije, i oni imaju zdravu djecu bez hemofilije. Ako imaju sinove, nasljedni uvjeti na njima neće pokazati nikakve štetne učinke. Međutim, ako imaju kćer, ona sama neće biti

hemofiličar, ali ako bi se udala čak i za savršeno zdravog muškarca mogli bi imati djecu koja bi bili hemofiličari. Čudna stvar u vezi ove nevolje je da ona ne izađe na površinu kod ženskog spola; kćeri ne dobiju hemofiliju, ali djeca tih kćeri da, čak i ako su njihovi očevi potpuno zdravi. Dakle, hemofilija prelazi na potomstvo putem žene, bez da je žena sama dobije.

Ovdje vidimo komplicirane načine na koji uvjeti ljudskog tijela postaju izmiješani s nasljednim uvjetima. Stoga je veliki rizik da se kćer hemofiličara uda, jer će hemofilija prijeći na neko od njene djece čak i ako je ona potpuno zdrava. To vam pokazuje koliko je važno uzeti u obzir takve uvjete.

Sada, sa takvim problemima bi se mogli snaći ako bi se lijek temeljio na zdravoj osnovi. Koje mjere bi bilo ispravno poduzeti s kćerkom hemofiličara? Prije nego što bi imala djece, neki lijek koji sadrži olovo može se dati profilaktički, kako se to naziva u medicini. Suprug bi također trebao primiti ovaj lijek koji sadrži olovo. Tada bi djeca bila zaštićena od toga da dobiju hemofiliju.

Naravno, ako je medicinsko razmišljanje toliko zbrkano da se ima stajalište čekati dok osoba ne pokaže simptome bolesti prije započinjanja s liječenjem, tada od toga nema koristi. Medicina mora razviti socijalnu savjest. Mora se promijeniti tako da se koraci poduzmu kako bi se spriječila pojava opasnih bolesti. To se ne može, naravno, sve dok prevladavaju današnje koncepcije. Naravno, ljudi ne traže lijek za bolest koju još nemaju ali bi je mogli dobiti zbog nasljeđivanja. Posebno je važno u trudnoći davati lijek na bazi olova ako postoji ikakva mogućnost hemofilije.

Sve se to ne može razumjeti ako se ne zna da je samo čvrsto tijelo čovjeka fizičko i materijalno. Samo taj dio je materijalan. Čim se dođe do fluidnog elementa, na djelu se nalaze mnogo delikatnija supstanca. Od pamtivijeka se ta delikatnija supstanca naziva "eter". Eter je prisutan svuda. Delikatniji je od svih ostalih tvari — delikatniji od vode, zraka, čak i topline. Pošto eter malo može prodrijeti u čvrste komponente ljudskog bića, aktivniji je u fluidnom elementu. Baš kao što čovjek posjeduje eter u njegovom fluidnom elementu, tako ima i stvarni element duše u zračnom obliku. Ima stvarni element duše u zraku koji nosi u sebi. Kada se to shvati, da u zraku ima element duše, postaje jasno da čovjek izdiše element duše sa svakim dahom i svakim udahom ga ponovno uzima u sebe. On zaista živi u univerzumu s tim elementom duše, ali pošto moderna znanost ne uzima u razmatranje činjenicu da on također posjeduje zračni organizam, ljudi potpuno gube iz vida element duše i čak vjeruju da ne postoji.

Duševni element mora biti razmatran u potpunosti sam po sebi. Tada se mogu prepoznati učinci fluidnih supstanci, kao što je apsint. Vidite, kada popijem apsint, to

je, naravno, najprije tekućina i zatim se spoji s velikom količinom tjelesnih fluida. Međutim, kako se apsint nosi s tim tekućinama? Čini da se ovi fluidi pobune protiv apsorpiranja zračnog na pravi način. Dakle, kada unesem apsint u tijelo, zračni element ne može više prodrijeti u sve moje dijelove na pravi način. U isto vrijeme, događa se i nešto drugo. Kada spriječim zračni element da prodre u sve dijelove mog tijela, taj zračni element reagira na vrlo osobit način. Usporedbom ću vam pojasniti kako ovaj zračni element djeluje.

Zamislite, na primjer, osobu koja je zaposlena u uredu i vrijedno radi od jutra do večeri. Odlazi ujutro i vraća se navečer. Njegovi suradnici kažu jednostavno da je on netko tko dolazi i odlazi skupa s njima. Sada zamislite drugu osobu koja također radi u uredu, ali ovaj je tip klaun. Ne radi puno ali igra se okolo sa svima od jutra do mraka. Prilično je omiljen među zaposlenicima, koji za njega misle da im ga je uvijek drago vidjeti. Naravno, njegovi nadređeni nisu presretni s njim jer posao pati, ali kolege uživaju u njegovom šegačenju.

Slično se događa kada blokiramo zrak s apsintom. Tada se kotrlja oko organa umjesto da pravilno prodre u njih i ispuni tijelo. Ističe se, zastajući ovdje, ondje, i posvuda. Baš je poput smiješnog tipa u uredu. Posvuda izaziva ugodne osjećaje jer ne mora mnogo raditi. Ako zrak želi pravilno penetrirati u fluide, on mora obaviti posao; inače ne opskrbljuje tijelo ispravno. Međutim, kada apsint blokira zrak, svuda se kotrlja okolo, i osoba postupno počinje osjećati radost kao svinja. Osobitost svinja je da se stalno pune zrakom koji nije pravilno apsorpiran. Svinja se lako zadiha.

Baš kao što je eter prisutan posvuda u fluidnim supstancama, tako je duševni element prisutan svuda u zraku; nazivamo ga i astralnim elementom, jer je prizvan utjecajem zvijezda. Čovjek posvuda upija element duše i osjeća ugodnu toplinu ili hladnoću u sebi. Sada kada se zrak u njemu valja, osjeća se skroz naskroz dobro. Međutim, duševni element u tijelu nije tamo, samo kako bi čovjek osjećao zadovoljstvo. Trebao bi raditi na organima na pravi način kako bi se pravilno brinuo o srcu i ostalim organima. Međutim, umjesto toga, čovjek blokira duševni element tako da ga zabavlja u njegovom tijelu, tada se, premda se osjeća "svinjski dobro", ["*sauwohl*"] njegovi organi nisu zbrinuti na pravi način. Konkretno, varaju se oni organi koji najviše pridonose da ima zdravo potomstvo. Ovdje imamo čudnu pojavu. Ljudi koji si priušte apsint zapravo teže da se osjećaju "svinjski dobro" iznutra, da imaju taj osjećaj senzualnog užitka iznutra, ali radeći to, čovječanstvu ne pružaju zdrave potomke. To je prigovor apsintu.

Sada se također možete pitati zašto se u prvom redu uopće javlja želja kod ljudi da piju apsint. Ako proučavate povijest čovječanstva, primijetiti ćete da se ovakvi poroci najčešće javljaju kod onih čiji razvoj opada i nisu više u punom naponu života,

odnosno onih čija su se tijela iznutra već nekako rasula. Tada se ljudi iznutra zabavljaju elementom duše. To je posebno slučaj u zemljama koje su u procesu opadanja. U ranija vremena, kada su Azijci i Orientalci još bili u usponu, gnušali su se svih ovih pića. Stvari kao što je pijenje apsinta tek su počeli raditi kada su već počeli propadati.

To je slučaj i kada primijetimo što se danas događa u slučajevima kada ti poroci izmaknu kontroli, kada ljudi žele unijeti sve moguće supstance u tijelo. Ljudi ove učinke čak traže s kokainom, kao što sam vam nedavno rekao. S kokainom, element duše ima učinak da pritišće tijelo vani, i opisao sam vam kako takvi ovisnici doživljavaju nešto kao da zmiye izlaze posvuda iz njihovih tijela. Razlog što osoba koristi ove otrove na ovaj način je zato jer cijelo ljudsko biće više nije zdravo, i željelo bi uživati u elementu duše što je više moguće. Kod dekadentnih nacija, oni ljudi koji imaju najmanje toga za napraviti oni su koji će tražiti ovo senzualno iskustvo tijela. To je povezano sa svim povijesnim procesima ljudske rase.

Čudno je kako, ako krenemo na zapad, ljudi sebi dopuštaju da budu porobljeni, takoreći, proglašavanjem svakakvih zakona protiv alkohola, apsinta, i slično. Unatoč tome, ljudi se na svakakve načine pokušavaju dočepati tih supstanci. To pokazuje da danas stojimo usred najveće zbrke u ljudskom životu. S jedne strane, ljudska bića žele živjeti popustljivo; s druge, kao nacije, ne žele potpuno propasti. Ovaj nedostatak uvida uzrok je zaista ludoj zbrci stvorenoj žudnjom pojedinca pa podvrgnu njihova tijela svakakvim supstancama, a opet, zakonima stvorenim da im to zabrane. Ljudi ponovno trebaju steći neki uvid.

Ranije sam objasnio da je žensko više povezano s utjecajima univerzuma, dok se muško zatvara tim utjecajima. Kada muškarci postanu ovisni o apsintu, dakle, uništavaju one organe koji normalno proizvode potomstvo koje bi postali ljudi iznutra čvrstog i snažnog karaktera. Apsint čini da ljudi postanu slabići. Dakle, ako muškarci sve više piju apsint, djeca će ispasti slabići; postati će slaba rasa, imati će slabe potomke. Muški će postati ženstveni. Ako je žena ovisna o apsintu, stvari će ići do točke da će biti rođena djeca koja će biti izuzetno podložna svim vrstama bolesti.

Ovakve stvari treba gledati u odnosu na cijeli svijet. Želio bih vam reći nešto izvanredno zanimljivo. Možete pitati od kuda je mnogo onog što danas znamo izvedeno. Obično se ne obraća pažnja na to koliko mudrosti posjeduje čovječanstvo u najjednostavnijim, svakodnevnim aspektima života. Kao što znate, dane u tjednu nazivamo: nedjelja po Suncu; ponedjeljak po Mjesecu; utorak po Marsu — *mardi* na francuskom je definitivno po Marsu. Dok je u Njemačkom srijeda [napomena: engleski *Wednesday*, srijeda, je izvedena od Wotan's Day; Wotan je germanski naziv za biće nazvao Merkur na Latinskom.] *Mittwoch*, ili sredina tjedna, trebate samo

uzeti francusko *mercredi* i imate dan Merkura, po planetu Merkur. Četvrtak je po Thoru, gromovniku, na njemačkom *Donnerstag* iz Doner, ali Doner (Thor) nije nitko drugi nego Jupiter. Na francuskom još uvijek imamo *jeudi*, dan Jupitera. Petak je nazvan po germanskoj boginji Freia-i, koja je isto što i Venera; to je *vendredi* u francuskom. [Spominjanje subote je izostavljeno od Rudolfa Steinera. Posebno je očito u engleskom da je dan nazvan po Saturnu.] Dakle, dani u tjednu su nazvani po planetima. Zašto to? Jer su ta imena nastala u vrijeme kada je još bilo poznati da je čovjek zavisao o univerzumu. Budući da čovjek živi, sve planete imaju utjecaj na njega. U skladu s tim su imenovani dani u tjednu. Danas se to naziva praznovjerjem, ali to zvati praznovjerjem je ništa drugo nego neznanje. Zapravo, ogromna mudrost je sadržana u imenovanju dana u tjednu. Da gospodo, u svim tim stvarima je ogromna mudrost!

Sada, ako pitamo odakle je to imenovanje dana došli, idemo u Aziju i tamo dvije ili tri godine prije rođenja Krista nalazimo, da su tamo živjeli izuzetno pametni ljudi. Među Babiloncima i Asircima bili su vrlo pametni ljudi koji su mogli promatrati utjecaj zvijezda; prvi su imenovali dane u tjednu. Drugi su ih onda prevodili na svoje jezike. Imena dana u tjednu dugujemo Istoku, Babiloncima i Asircima, gdje su ljudi već bili pametni, ekstremno pametni, u vrijeme kada je Europa izgledala posve drugačije. Zapitajmo se kakva je bila Europa prije četiri tisuće godina kada su u Aziji, u Asiriji i Babilonu, bili ljudi koji su zaista bili mnogo pametniji nego što smo mi. Bili su pametniji jer su posjedovali mnogo veće bogatstvo znanja. Nije točno da čovječanstvo samo glatko napreduje. S vremena na vrijeme, radi korak natrag.

Ti su ljudi imali veliko bogatstvo znanja. Međutim, ako ljudi napuste dušu zbog takvog znanja, to ne usklade jednako kao i s novcem. To zvuči smiješno ali je točno. Previše novca ne koristi; niti previše znanja, ako nije uravnoteženo ispravnom uporabom u službi čovječanstva i svijeta. Azijci su postupno akumulirali ogromno znanje, ali nisu znali što s njim učiniti.

Kakva je bila Europa u to vrijeme, kada su Azijci još posjedovali takvo veliko znanje, može se najbolje vidjeti u ovim oblastima Švicarske, na primjer. Ako pogledate stijene koje su ledenjaci srušili u doline, po izgledu tih stijena možete na njima vidjeti utjecaj ledenjaka. To su ledenjačke stijene. Iz njihova izgleda možemo reći da su došle dolje iz visina i da je led ledenjaka koji se pomicao na njih utjecao. Iz načina na koji izgledaju sve ove stijene, znamo da je cijela ova oblast jednom bila pokrivena snijegom. Zaista, samo tlo na kojem hodamo i osjećamo se ugodno jednom je bilo prekriveno ledenjacima.

Opet, ako krenemo sjevernije u Prusku i velike dijelove Njemačke, iz oblika pojedinih stijena može se reći da je to područje bilo prekriveno ledenjačkim ledom

koji je dotjecao iz dalekog sjevera. Baš kao što se danas ledenjaci spuštaju do određenog nivoa, tako su se ledenjaci kretali iz dalekih sjevernih oblasti sve do u Njemačku, prekrivajući sve s ledom.

Ne tako davno, ljudi su imali posebnu sklonost prema velikim brojevima, i tako su rekli, "O, sigurno je Europa jednom bila prekrivena ledenjacima, ali to je bilo prije dvadeset ili trideset milijuna godina". To je besmislica. Do toga je došlo kroz izračun koji ću vam ilustrirati sa sljedećim primjerom.

Zamislite da danas promatram ljudsko srce. To ljudsko srce stalno prolazi kroz sitne promjene. Ako ga pogledam za godinu dana, postati će malo manje elastično, još manje za dvije godine, i sada mogu izračunati koliko je manje elastično postalo. Sada, zbrajanjem svega, mogu izračunati koliko će manje elastično srce biti za sto godina i iz toga također znam kakvo je bilo prije stoljeća. To zasigurno mogu dokučiti. Mogu uzeti, recimo, sedam godišnju osobu; prije trista godina, njegovo je srce bilo u takvom i takvom stanju. Postoji samo jedna sitnica, da on tada nije bio živ. Slično, ako dokučim kako će se njegovo srce promijeniti za trista godina od sada, postoji opet ona sitnica da on neće biti živ.

Takve kalkulacije se rade da bi se shvatilo kako je ovdje u Europi tada izgledalo, na primjer, prije dvadeset ili trideset tisuća godina. Ledenjačko doba je tako gurnuto daleko natrag, ali tako se ne može kalkulirati. Mora postojati znanost koja će pokazati u vezi Zemlje ono što se već zna u vezi ljudskog bića, da za tri stotine godina neće više živjeti kao fizičko, zemaljsko biće.

Zadnjih godina su učenici znanstvenici postali razumniji, a oni s razumom su shvatili da to nije bilo tako davno kada je sve bilo prekriveno ledenjacima; zapravo, cijela je Europa bila još zaleđena kada su ljudi u Aziji bili pametni kao što sam opisao kada su Babilonska i Asirska kultura cvjetale. Trebamo se samo vratiti nekoliko tisuća godina — četiri ili pet tisuća — kako bismo ustanovili da je u Europi još sve zaleđeno. Tek su postupno, kako je led nestajao, ljudska bića migrirala ovdje.

Pa, tim ljudima nije bilo lako kao što je ljudima danas. Bilo im je puno teže, jer su došli iz toplijih krajeva gdje nisu stalno bili izloženi hladnoći i gdje im je zaista bilo bolje. Ipak, ti su se ljudi preselili u oblasti koje su do nedavno bile prekrivene ledom. Kroz to im je onemogućeno da dožive senzualni užitak mudrosti koji bi postupno postao njihov u Aziji. Pošto je na Europu izvršen utjecaj iz univerzuma, zbog čega je bila prekrivena ledom kada je Azijska kultura uživala u toploj klimi, u Europi se razvila bolja, energičnija kultura nego se mogla razviti u Aziji. Vidite, cijela civilizacija zavisi o utjecajima iz svemira.

Štoviše, kada netko pomisli na čašu oceanske vode, vidi je jednostavno kao vodu u kojoj je dodano malo soli: morska voda je slana, pa kad dodam sol u običnu vodu dobijem morsku vodu. Međutim, nije to tako jednostavno, ako pogledate ocean — Atlantski, na primjer — ako biste ga mogli pogledati ispod površine — ovdje je površina (skiciranje) a ovdje je voda — tada to nije samo slana voda; uočila bi se čudna pojava. Kada dođe ljeto, morem bi prolazilo nešto što podsjeća na padanje snijega. Gledajući ovo gigantsko prostranstvo oceana od ispod površine, ne bi se reklo da je samo ispunjeno morskom vodom; zaista, mogli bi vidjeti kako pada snijeg, takoreći. Što je uzrok tome? More sadrži bezbrojna sitna bića, koja sva posjeduju vapnenačke školjke. Ta stvorenja se zovu foraminifera (krednjaci, nap.pr.). Dok su ta bića živa, plivaju okolo u vodi prilično blizu površine. Sada, kada se približi doba godine u kojem ne mogu više živjeti, ta stvorenja umiru, a njihove ljuske počinju tonuti. Te ljuske stalno padaju, i doista su poput snježne oluje. Zaista je to poput snijega u zraku. Cijeli ocean doživljava ove snježne padavine od tih foraminifera. Kada se ove foraminifera ljuske konačno natalože ovdje na dnu (skiciranje), njihova se supstanca mijenja i pretvaraju se u crvenu glinu. Ovo je dno oceana. Ta mala stvorenja primaju njihov život od univerzuma i izgrađuju oceansko dno. Potpuno je isto s nama u ovom dijelu svijeta. Mi ne živimo u oceanu, mi živimo u zraku. I kada sniježi zimi, ono što je u snijegu čini da je naše tlo onakvo kakvo jest, jer da nije bilo pravih snježnih padavina, biljke ne bi mogle rasti. Tlo čini ono što je u snijegu.

Gospodo, nisu to čvrste komponente čak niti fluidne komponente u našim tijelima one koje apsorbiraju prave utjecaje, već samo zračne komponente. Taj utjecaj apsorbira naše disanje kada padne snijeg zimi. Ono što nam svijet zvijezda šalje dolje kada sniježi zimi, mi apsorbiramo u sebe i na pravi način oblikujemo. Međutim, da bi to učinile, naše duše trebaju na pravi način raditi na našim organima; inače naši organi atrofiraju. Sada, kada opteretimo naša tijela apsintom, zatvaramo se od zvjezdanog svijeta. Više ne možemo apsorbirati utjecaje zvjezdanog svijeta. Rezultat je da uništavamo svoja tijela tako ih izlažući samo utjecaju Zemlje. Možete vidjeti kako je to izuzetno značajno, ako želimo postići pravu vrstu ljudske evolucije, da ne uništavamo svoja tijela apsintom. To moramo shvatiti!

Sada, možete lako zamisliti kako je civilizacija napredovala. U Aziji su postojali izuzetno pametni ljudi koji su posjedovali snažne duševne prirode. Postupno, međutim, duševni element su željeli doživjeti samo kao unutarnju obojanost, unutarnji senzualni osjećaj. Neki od njih migrirali su u oblasti koje su ranije bile prekrivene ledom. Tamo su se odviknuli od tog unutarnjeg senzualnog osjećaja i ponovno ojačali njihova tijela. Na taj je način civilizacija Okcidenta dodana onoj od Orijenta. Čak i danas, iz ledenjačkih formacija ovdje na planinskim vrhovima možete

vidjeti da je Zemlja jednom bila potpuno hladna na ovom području, kroz koje su ljudi koji su doselili ovamo tako mogli ojačati njihova tijela.

U tim stvarima također nalazite razloge propasti Rimskog carstva. To datira u doba kada se kršćanstvo tek počelo širiti. Da, gospodo, da se kršćanstvo širilo samo među Rimljanima, rezultat bi bio prilično loš! Rimljani, koji su posjedovali samo ostatke orijentalne, azijske kulture, postali su toliko ženstveni da nisu mogli ništa postići. Tada su narodi sjevernih, ledom prekrivenih oblasti stigli s njihovim čvršćim tijelima, i Rimsko carstvo je posljedično nestalo. Ti sjevernjaci su s njihovim čvršćim tijelima zavladaali duhovnim životom.

Povijest to opisuje kao invaziju barbara u kojoj su Rimljani nestali kada su stigla germanska plemena. To su zaista današnji Europljani — Nijemci, Francuzi, i Englezi — jer su svi oni u osnovi germanski narodi. Jedino su Francuzi apsorbirali malo više rimskog elementa od Nijemaca, na primjer. Sve se to temelji na činjenici da su ti narodi došli iz oblasti gdje su mogli apsorbirati utjecaje univerzuma, dok su drugi narodi s njihovom mudročću živjeli samo na Zemlji. Ti ljudi koji su došli sa sjevera obnovili su cijelu civilizaciju. Dakle vidite, ovako je priroda povezana sa svime što se događa u povijesti.

Međutim, također znate, kakav je snažan utjecaj još zadržao rimski element. Sjetite se, na primjer, da se ni riječ njemačkog nije mogla izgovoriti na sveučilištima Srednje Europe sve do šesnaestog i sedamnaestog stoljeća. Profesori su predavali na latinskom. Naravno, to je postupno postao neobičan oblik latinskog, ali svatko je znao i razumio latinski. Do predavanja na materinjem jeziku je došlo postupno, ali tendencija da se drži onoga što propada jer se time osjećalo ugodnije, čak i s govorom, nastavila se dugo vremena.

Samo zamislite koliko dugo su ljudi koji su željeli biti pretenciozni čavrljali na francuskom u svim njemačkim oblastima. To je bilo samo iz razloga što su željeli ovjekovječiti stari latinsko romanski element, barem u jeziku. Istina je da se ono što se nastavilo u jeziku bilo je također ovjekovječeno i u drugim porocima. Rimljani su započeli s ovom žudnjom da dožive senzualni osjećaj unutar tijela, da uživaju u duševnom elementu radije nego da ga koriste za izgradnju tijela. Nasljeđe toga je još prisutno u želji za pijenjem apsinta, zaista, čak i u uživanju kokaina i tako dalje. Te će stvari stvoriti slabu rasu, slabo potomstvo, i postupno će voditi one koji podlegnu takvim porocima da propadnu. Možete provesti socijalne reforme koje želite; ništa neće doći iz tih socijalnih reformi ako se ne dobije pravi uvid. Do takvog uvida može doći tek kada se materijalizam u znanosti i religiji zamijeni početkom shvaćanja nečeg duhovnog. Kada ljudi počnu shvaćati duhovno, opažat će mnogo onoga što

izvana nije sasvim jasno, ali u što se može prodrijeti ako se duhovno kontemplira na pravi način.

Pitanje jednog od vas gospodo, koji je stručnjak za pčele, ukazalo je na razliku između života pčela i života osa. Postoji mnogo toga sličnog. Nedavno sam vam opisao život osa, i dosta je sličan onom od pčela. Međutim, život košnice, izuzetno je čudan. Koja je njegova osnova? Vidite, to ne možete objasniti ako nemate mogućnost uvida u njega duhovno. Život košnice je iznimno mudro uređen. Svatko tko je promatrao život pčela složiti će se s time. Naravno, ne može se reći da pčele imaju znanost kao što imaju ljudi, jer nemaju ničeg približnog moždanom aparatu koji ljudi imaju. Zbog toga pčele ne mogu asimilirati univerzalnu mudrost u njihova tijela kao što to rade ljudska bića, ali utjecaji iz univerzalnog okruženja snažno djeluju na košnice. Ako se sve što živi u okruženju Zemlje, što ima snažan utjecaj na košnicu, uzme u razmatranje, može se stići do ispravnog shvaćanja o tome kakav je zapravo život pčela. Mnogo više nego među mravima i osama, život u košnici je temeljen na tome da pčele surađuju jedna s drugom i izvršavaju njihove zadatke skladno. Da bismo shvatili što to uzrokuje, moramo zaključiti da pčele imaju život u kojem je element koji se kod drugih životinja izražava u njihovom seksualnom životu, potisnut u izuzetnom stupnju. Kod pčela je taj impuls izuzetno suzbijen.

Vidite, o reprodukciji se među pčelama brine nekoliko odabranih ženki, matica. Spolni život ostalih je zaista više ili manje potisnut. Međutim, u spolnom životu, postoji također život ljubavi. Život ljubavi je element duše. Samo zato jer su određeni organi u tijelu pod utjecajem ovog duševnog elementa, oni otkrivaju i postaju izraz ovog života ljubavi. Utoliko što je ljubavni život potisnut kod pčela i koncentriran samo u matici, ono što bi inače bio spolni život u košnici prenosi se na druge aktivnosti koje pčele razvijaju. Zbog toga su stari mudraci, koji su ove stvari znali na način drugačiji od našeg danas, povezali ovu cijelu čudesnu vrevu košnice s životom ljubavi koji je povezan s planetom Venerom.

Tako možemo reći kada se opisuju ose ili mravi, da su oni stvorenja koja se suzdržavaju od utjecaja planeta Venere. Pčele se potpuno predaju utjecaju planeta Venere, razvijajući život ljubavi kroz cijelu košnicu. To stoga postaje mudar život, i možete zamisliti koliko mora biti mudar. Opisao sam nešto od načina na koji se proizvode uzastopne generacije pčela. To sadrži nesvjesnu mudrost. Ovu nesvjesnu mudrost pčele razvijaju u njihovoj vanjskoj aktivnosti. Stoga, element koji se u nama javlja samo kada naša srca vole zapravo se može naći u cijeloj košnici kao supstanca. Cijela je košnica zapravo prožeta životom ljubavi. U većini slučajeva se pojedina pčela odriče ljubavi i razvija ljubav u cijelom pčelinjaku. Njihov život se počinje

shvaćati kada postane jasno da pčele žive u atmosferi koja je skroz naskroz prožeta ljubavlju.

Pčeli je najkorisnije da sebe održava od onih dijelova biljke koji su potpuno prožeti životom ljubavi biljke. Pčela siše svoju prehranu, koju potom pretvara u med, iz onih dijelova biljke koji su integralni aspekt njenog života ljubavi. Pčela tako u košnicu nosi život ljubavi cvijeća. Zato život pčele treba proučavati sa stajališta duše.

To je mnogo manje potrebno kod mrava ili osa. Kada se prati njihov život, vidi se da, umjesto onoga što sam opisao za pčele, oni teže da imaju više spolnog života. S iznimkom matice, pčela je zaista biće koje, na neki način, kaže, "Odreći ćemo se individualnog spolnog života i umjesto toga postati nositelji života ljubavi". Zaista su u košnici ostvarili ono što živi u cvijeću. Ako stvarno počnete razmišljati o tome, otkrijete cijelu misteriju košnice. Život ove bujajuće, cvjetajuće ljubavi koji je raširen cvijećem također je sadržan u medu.

Možete to dodatno istražiti i pitati kakav učinak med ima na vas kada ga jedete. Što med radi? Dakle, apsint se sjedinjuje s čovjekovom fluidnošću, istiskujući zrak i s njime i element duše, tako da čovjek doživljava senzualno iskustvo. Med stvara senzualno zadovoljstvo na jeziku. Onog trenutka kada se med pojede, on unaprjeđuje pravi odnos između zračnog elementa i fluidnog elementa u čovjeku. Za čovjeka ništa nije bolje od dodavanja prave količine meda njegovoj hrani. Na čudesan način, pčela se uistinu brine da čovjek nauči raditi na njegovim organima s elementom duše. Pomoću meda, košnica čovjeku vraća ono što on treba za duševnu energiju u njegovom tijelu. Kada čovjek popije količinu apsinta, želi uživati u svojoj duši. Kada čovjek dodaje med svom obroku, priprema svoj element duše na taj način da djeluje i diše pravilno u njegovom tijelu. Stoga je pčelarstvo nešto što zaista značajno pridonosi civilizaciji, jer čovjeka čini snažnim, dok je prepuštanje apsintu nešto što će postupno ljudsku rasu dovesti do izumiranja.

Kada uzmete u obzir da pčele primaju najveći utjecaj iz svijeta zvijezda, shvatite da preko pčela pravi element može ući u ljudsko biće. Sve žive stvari rade zajedno na pravi način kada se kombiniraju na pravi način. Kada osoba gleda košnicu, trebala bi sebi reći na način sličan nekako uzvišenom načinu da se, pomoću košnice, cijeli univerzum uvlači u ljudska bića i čini ih sposobnim ljudima. Međutim, pijenje apsinta, proizvodi nesposobna ljudska bića. Znanje o čovjeku tako postaje znanje o univerzumu.

XVIII. Odnos planeta prema metalima i njihovi iscjeljujući učinci

10 veljače 1923

Dr. Steiner: Ima li itko od vas gospodo pitanje koje bi želio da raspravljamo?

Pitanje: Želio bih pitati kakav je svijet bio u prvobitna vremena. Jesu li planeti Venera, Merkur i tako dalje deponirali razne metalne supstance?

Dr. Steiner: Ako se ovo razmotri jednostavno na način kako se to često navodi u starim knjigama — u novim se o tome ništa ne govori, osim u našim antropozofskim knjigama — da planet Venera ima neke veze s bakrom nataloženim na Zemlji, na primjer, tada je to samo stvar vjerovanja. Ljudi o tome ne stječu ništa osim mentalne slike kada im se kaže da, prema se to jednom znalo od ljudi davnine, danas se o tome više ništa ne zna. Kada se nešto ovakvog raspravlja, treba zaista ići u detalje. Želio bih vam skrenuti pažnju na činjenicu da moderna medicina također više ne zna mnogo o ovim stvarima. Prije samo par stoljeća kada bi se pojavili simptomi bolesti, većina lijekova je bila temeljena na uporabi metalnih ili neke od biljnih supstanci.

Ništa od tog znanja nije ostalo osim za izvjesne simptome, koji se posebno javljaju kod sifilisa, da se treba živa uporabiti kao lijek. Stoga se koristi živa. Imajte na umu da nitko u medicini danas ne zna objasniti zašto je živa učinkovita; koristi se jednostavno zato što se vidjelo da je učinkovita. U vezi s ovim učinkom žive na sifilitične bolesti, mora se također spomenuti da su u novije vrijeme brojni drugi lijekovi zamijenili živu. Ne potpuno besprijekorna učinkovitost čuvenih novih lijekova koji su danas zamijenili živu već je prepoznana, i medicina će se uskoro vratiti lijekovima s živom.

Možete biti uvjereni u izvanredan način na koji instinkt za ozdravljenje — ne današnja znanost već instinkt za ozdravljenje — djeluje u živi na vrlo snažan način. Postoje određene oblasti u kojima su ljudi koji nisu doktori već su radili iz instinkta za ozdravljenje tretirali sifilitične bolesti na sljedeći način (danas se to rijetko događa, ali prije tri ili četiri desetljeća još se događalo). Uzeli su životinje koje dijelom žive ispod zemlje i koje stoga unose nešto prljavštine s hranom, životinje poput daždvenjaka, krastača i sličnih stvorenja. Ljudi su uzeli te životinje, dehidrirali ih i pretvorili u prah, i taj pripravak zatim dali sifilitičnim pacijentima. To je bio svojevrsni lijek.

Sada, to je na prvi pogled neshvatljivo. To postaje razumljivo tek kada se zna da u nekim oblastima ti lijekovi od krastače ne pomažu sifilitičarima dok su u drugim

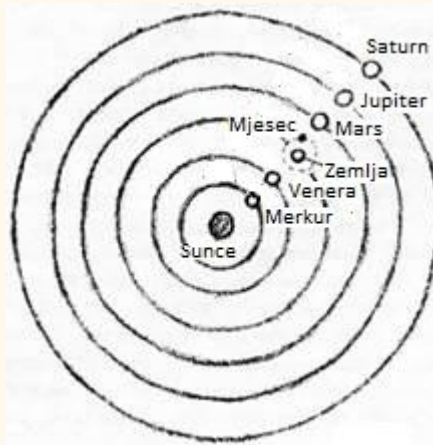
oblastima najučinkovitiji. Kada se istraže te oblasti u kojima su učinkoviti, u njima se nađu rudnici žive. Zanimljivo je da u oblastima gdje je prisutna živa, da je životinje apsorbiraju s hranom, i živa je ta koja liječi. To nije krastača već živa koju je krastača konzumirala i asimilirala u svoje tijelo ono što ima ljekovito djelovanje.

Iz ovoga postajete svjesni dvije stvari. Prvo, da je izvanredan instinkt za ozdravljenjem prisutan kod ljudi koje još nije iskvarila obična znanost; drugo, da ako živo stvorenje nešto apsorbira — a krastača je doista živo stvorenje — to prožima cijelo tijelo, širi se cijelim tijelom. To je i u većoj mjeri istinito u slučaju ljudi. Budući smo koristili primjer lijekova na bazi žive, želio bih spomenuti sljedeće.

Tek su se u zadnjih par desetljeća stvari užasno promijenile u medicini kakva je danas. Bilo je bolje kada sam bio dječak. U Beču, živio je sjajni profesor anatomije, Joseph Hyrtl, koji je još znao malo — ne mnogo, ali ipak malo — od drevne medicine. Kada je, u njegovoj klinici, imao na raspolaganju leševe ljudi koji su jednom prošli tretman živom, slomio bi im kosti i pokazao studentima nataložene u njima male kapljice žive. Tako se tvar koju osoba upija širi cijelim tijelom. Isto je i drugim živim stvorenjima, i tako su se krastače koje su asimilirale živu u njihova cijela tijela mogle usitniti u prah i koristiti kao lijek protiv sifilisa.

Sada ću vam reći kako su ljudi došli na ideju da koriste živu za ovakve bolesti u ranija vremena kada je znanost imala potpuno drugačiji karakter. Kada promatrate planetarni sustav na način na koji ga poznajemo iz škole, Sunce je ovdje u središtu; blizu Sunca, planet Merkur, nekako manji planet, kruži oko Sunca. Nešto dalje, Venera kruži oko Sunca. Merkur je mali planet, i njegovo kruženje oko Sunca treba kraće vrijeme, oko devedeset dana. Zatim je Venera, i ona kruži sporije. Sljedeći planet je Zemlja. Iza Zemlje je Mars. Zatim dolazi veliki broj sićušnih, minijaturnih planeta u orbiti iza Marsa. Postoje stotine i stotine tih malih planeta; oni su u orbiti. Morao bih skicirati puno planeta, ali oni nisu toliko bitni i nemaju značaj velikih planeta. Nakon tih planeta dolazi Jupiter, kružeći oko Sunca, i još dalje, Saturn. Zatim Uran i Neptun, ali oni su otkriveni tek nedavno. Ne trebam ih crtati, pošto kruže mnogo dalje i njihove orbite pokazuju takve nepravilnosti da ih stvarno čak ni danas ne možemo ubrojiti u planete. Ovako planeti kruže oko Sunca, baš kao što i naš Mjesec kruži oko Zemlje. Kruži oko Zemlje baš kao što drugi planeti kruže oko Sunca.

Sada, današnja astronomija promatra ove planete bez da obraća mnogo pažnje na utjecaje koje ti planeti imaju na bića koja žive na Zemlji. Kalkulira se položaj planeta u dano vrijeme tako da se prema njemu može okrenuti teleskop. To se može izračunati. Također se može izračunati koliko se brzo planeti kreću. Sve se to može izračunati. Ljudi su danas zaokupljeni tim izračunima.

Dijagram 1.

Međutim, vidite, da u evoluciji čitavog sustava par tisućljeća nije dugo vrijeme, i samo prije dvije i pol ili tri tisuće godina ljudi su na planete gledali na potpuno drugačiji znanstveni način. U to vrijeme napravljeno je slijedeće. Na primjer, pojavile su se bolesti kod kojih su, zbog zgusnute krvi — reći ću vam odmah zašto — ljudi bili pogođeni crijevnim problemima. Ne mogu sada ulaziti u detalje u vezi s ovim kritičnim bolestima, jer kada su ta zapažanja napravljena u drevno vrijeme, nisu bila tako opsežna kao što su danas. Ali kod bolesti koje su zapažene u Babilonu, Asiriji, Ninivi, i tako dalje, čak i u Egiptu, ljudi su bili zahvaćeni crijevnim poremećajem uslijed zgusnute krvi, uslijed abnormalnih procesa u krvi. Krv je bila prisutna u stolici; uostalom bolesti slične trbušnom tifusu bile su mnogo češće u drevna vremena nego što su danas. Pretpostavimo da su drevni liječnici, koji su također bili i filozofi, morali proučavati ovakve bolesti. Nisu čekali dok pacijent umre, jer su znali da kad osoba umre, lijek se ne može primijeniti. Dakle nisu ispitivali one koji su umrli od trbušnog tifusa već su postupali drugačije. Primijetili su da se pacijenti koji pate od kolere, tifusa, dizenterije, ili slično, u određeno vrijeme osjećaju bolje, a u drugo im se cjelokupno stanje pogoršava. Pa su zaključili da tifus ponekad ide dobrim a ponekad kobnim smjerom. Postoje neki ljudi koji, kada obole od tifusa ili kolere, povremeno podvrgnuti strašnim napadima vrtoglavice gotovo do točke gubljenja svijesti; tada događaji imaju najkritičniji zaokret. Međutim, neki pacijenti zadrže svijest, a njihove glave ostaju bistre. Tim se pacijentima može pomoći.

Sada, drevni liječnici držali su da čovjek ne samo da živi i ovisi o Zemlji već je također zavisn o cijelom univerzumu. Stoga su napravili sljedeća zapažanja. Ovdje možemo koristiti planetarni sustav koji se uči u školi. Ovdje je Zemlja i Sunce koje na nju sija. Sunčeve zrake padaju na Zemlju. Kao što znate, čovjek mnogo ovisi o sunčevu svjetlu, i to možemo uvijek koristiti kao osnovu za naša proučavanja ovdje. Sada, ovi drevni liječnici nisu stavljali naglasak na Sunce, jer su smatrali da su njegovi učinci očigledni, ali promatrali su ljude koji su imali teški proljev, na primjer, i

primijetili su da su neki od njih pretrpjeli napad vrtoglavice u određeno vrijeme; glave su im postale maglovite. Glave drugih koji su patili od teškog proljeva ostale su bistre, i imali su samo malu vrtoglavicu. Ti su liječnici shvatili da je ta razlika povezana s vremenom kada se bolest pojavila. U određenim vremenima za te se pacijente nije moglo učiniti ništa; bez greške, zavrtjelo im se u glavi i zatim su umrli. U druga vremena, dijareja je išla drugim smjerom.

Tako su ovi liječnici počeli promatrati zvijezde i otkrili da je u onim vremenima kada su bolesti poput tifusa išle dobrim smjerom, planet Venera uvijek stajao u takvom položaju da je bio blokiran od Zemlje. Ako je Zemlja ovdje (vidi skicu lijevo), Venera se može nalaziti ovdje. Ako se osoba nalazi ovdje na dalekoj strani Zemlje, za njega Zemlja pokriva Veneru. Pošto svjetlost Venere ne može proći kroz Zemlju, Zemlja za njega pokriva Veneru. Drevni su, naravno, to prepoznali, pošto nisu mogli vidjeti Veneru, jer je bila blokirana od Zemlje. Sada, nastavili su sa svojim promatranjima i otkrili da je prognoza dobra za osobu oboljelu od tifusa u vrijeme kada je Venera blokirana od Zemlje. Međutim, kada Venera nije bila blokirana, pacijent s trbušnim tifusom bilo je izložen svjetlu Venere kao dodatak sunčevu svjetlu (vidi skicu desno). Tada je prognoza bila loša; glava je postala ošamućena, a tifus ne nije mogao izliječiti.

Dijagram 2.

Naučivši to, ti su liječnici kazali da pošto zrake Venere prolaze kroz Zemlju, nešto mora biti u Zemlji što mijenja te zrake. Sada su počeli eksperimentirati, ne s umrlima već s pacijentima koji su još bili živi. Ništa se nije dogodilo onima bolesnim od trbušnog tifusa kada im je dano olovo. Bez obzira na položaj Venere, lijekovi na bazi željeza također nisu imali utjecaja. Međutim, kada je tifusnom bolesniku dan bakar, to je imalo izvanredan učinka. Ublažio bi vrtoglavicu, i pacijent bi se počeo oporavljati. Aha, rekli su ti drevni liječnici, bakar se nekako mora nalaziti u Zemlji. Ovaj bakar djeluje unutar Zemlje i utječe na tijek tifusa na suprotan način od štetnog utjecaja zraka Venere. Kada te zrake izravno pogode tifusnog bolesnika, pogoršavaju učinak bolesti, ali kada im je dan bakar, to sprječava napredovanje tifusa. Sada su zaključili da je Venera na izvjestan način povezana s bakrom. Nije to bilo kao da su imali seanse i da su im mediji kazali da koriste bakar u slučajevima tifusa. Umjesto toga, vršili su promatranja kakva se danas više ne čine, koja su bila temeljena na

drevnom instinktu i funkcionirala jednako znanstveno. Tako su zaključili da u zemlji postoji bakar. Taj bakar je povezan sa silom koja emanira od Venere. To se vidjelo u posebnom učinku koji ona ima na ovu bolest.

Napravili su isto tako i druga zapažanja. Uzmimo na primjer, pacijenta s problemima vida, poremećajem u očima. Ljudi mogu dobiti bolesti očiju u kojima vid može biti zamagljen; zjenice se mogu skupiti. Može se imati veliki broj očnih bolesti. Sada, drevni su opet eksperimentirali i otkrili da kada Zemlja blokira Jupiter, stanje s očima se poboljša više nego ako Jupiter sjaji izravno na Zemlju. Istraživali su dalje i pitali se što je to što je u Zemlji što se suprotstavlja Jupiteru, i našli da je to kositar, posebno kada je kositar bio izvađen iz biljaka.

Postupno su, temeljeno na učincima na čovjeka, tako otkrili odnos između planeta i metala sadržanih u Zemlji. Otkrili su da je Venera povezana s bakrom, Jupiter s kositrom, i Saturn s olovom. Otkrili su da slučajevi bolesti kostiju, koje se također mogu javiti kod trovanja olovom, imaju neke veze sa zrakama Saturna; tako, za Saturn, otkrili su učinke olova.

Za Mars, koji ima veze s bolestima krvi, bilo je lakše pronaći odgovarajući metal, željezo. Stoga, Mars = željezo. Za Mjesec, koji stoji u potpuno drugačijem odnosu jer kruži oko Zemlje, otkrili su nešto slično, naime, srebro: Mjesec = srebro.

Sada, ovaj način gledanja na stvari je kasnije je potpuno napušten. Međutim, nemojte misliti, da su ova opažanja davno napuštena; tek se od prije tri ili četiri stotine godina ova promatranja više ne rade. U trinaestom i četrnaestom stoljeću još su se vršila. Kakav je zaključak? Ljudi su sebi rekli da je sve što je sada odvojeno na različite planete jednom bilo sadržano u prvobitnoj kaši [*Urbrei*], univerzalnoj maglici. Ovaj koncept je sasvim točan; pogrešno je jedino misliti da se sve može razviti iz takve univerzalne maglice bez duhovnih utjecaja. Inače se zamišlja veliki učitelj koji sve kontrolira, kako sam vam rekao ranije! Ne, ali jednom je bilo poznato da je sve bilo razgrađeno u vrsti prvobitne kaše. Nije bilo Sunca, ni Mjeseca, ni Zemlje; bili su rastvoreni u prvobitnoj kaši i odvojili se tek kasnije.

Kroz bakar koji se nalazi u Zemlji, Venera i dalje vrši svoj utjecaj. Kada je Venera bila razgrađena u prvobitnoj kaši, imala je poseban afinitet za bakar. U to vrijeme je nastala ta veza između njih. Kada je Mjesec još bio otopljen u svemu, srebro je bilo u posebnom odnosu s Mjesecom. Međutim, ovo znanje nije bilo božansko otkrivenje, nije bilo temeljeno na proizvoljnom, autoritativnom diktatu. Radije, bilo je temeljeno na drevnim opservacijama.

Sifilitične bolesti pojavile su se zbog posebnih okolnosti; u modernim stoljećima, takozvani civilizirani narodi došli su u kontakt s primitivnim narodima, a došlo je i do križanja, spolnog križanja civiliziranih s primitivnim narodima. Te sifilitične bolesti su bile manje raširene kada su ljudi na Zemlji bili više odvojeni u rase. Način na koji se bolesti pojavljuju, je da ih prvo nešto uzrokuje, ali kasnije se same reproduciraju. Postaju zarazne. Nešto je izvorno moralo prouzročiti da nastanu. Sifilitične bolesti javile su se tako da su se pojedinci različitih rasa međusobno spolno križali. Infekcija sifilisom može se dogoditi, na primjer, preko male, prikrivene ozljede ili istrošenog tkiva kroz koje zarazna stvar može ući u krvotok. Zarazna sifilitična tvar može se razmazati po koži, ali ako je koža potpuno nepropusna infekcija se ne može dogoditi. Infekcija može nastati samo kada je koža toliko istrošena ili oštećena na nekom mjestu da zarazna tvar može kroz to proći. Možete shvatiti da je zarazna tvar sifilisa prvo nastala kada su se strane krvi izmiješale. Nakon toga, otrov se prirodno reproducirao, ali izvorno je nastao kada se sve više pojavljivalo križanje različitih naroda. Vjerojatno bi bilo zanimljivo istražiti statistiku povijesnih slučajeva ove bolesti u izvjesnim dijelovima Europe koji upošljavaju razne egzotične narode, pošto se pojave pretjerane seksualne aktivnosti s njima ne mogu uvijek spriječiti.

Vidite, izolirani slučajevi sifilisa su se također javljali u prošlosti, ali brojni incidenti su novijeg datuma. Međutim, također su se događali u ono doba kada je još bilo poznato nešto od drevne znanosti. Promatranja su tada pokazala da se sifilitičnim pacijentima stanje popravi kada je Merkur blokiran od Zemlje. Tako je otkriveno da je živa povezana s planetom Merkurom. Na ovaj način su postupno metali dodijeljeni planetima:

Merkur - živa

Venera - bakar

Jupiter - kositar

Saturn - olovo

Mars - željezo

Mjesec - srebno

Ljudi su sebi kazali da kada je sve bilo otopljeno u prvobitnoj kaši, supstanca Venere je uzrokovala da bakar bude deponiran na Zemlji, i da je to bio Mjesec koji je uzrokovao da srebro bude nataloženo na Zemlji.

Vidite, ovakva opažanja se mogu proširiti. Osobito je kako je, u izvjesno vrijeme, postalo moderno u određenim krugovima stvarati tajnu od ove drevne znanosti. Dan danas postoje knjige koje osoba bez znanja antropozofije zbilja ne može čitati, jer ne

bi s njima mogla ništa napraviti. U njima su zapisane svakakve stvari, ali ljudi danas više ne znaju kako bi ih čitali. Primjerice, švedski znanstvenik, nabavio je takvu knjigu Basilius Valentinus-a, koja je poprilično stara, i, pišući o tome sa stajališta današnje kemije, rekao je da je ono što je Valentinus izjavio čista besmislica. S pravom to govori, naravno, jer danas kemičari koriste izraze živa, željezo i tako dalje, na takav način da se uopće ne odnose na ljudsko biće. Stoga kemičar, iako je možda genije, ne može napraviti ništa s time što je zapisano u takvim knjigama kao što su one od Basilius Valentinus-a. Ne može si pomoći nego misliti da je sasvim opravdano reći da je to potpuna besmislica.

Međutim, to zapravo nije tako, jer Valentinus je još pisao u dobu kada je, na primjer, bilo poznato da se mjesečnica kod žene javlja svakih dvadeset osam dana, kao i pun Mjesec. Drevni su zasigurno bili dovoljno pametni da žensko istjecanje krvi ne pripišu utjecaju Mjeseca. Međutim, rekli su sebi, da je taj ritam jednak, dakle morala je biti nekakva veza u ranija vremena. Sada se čovjek oslobodio te veze. To je nešto što su znali, ali su shvatili da je žena imala ritam sličan onom koji univerzum ima u mjesečevu svijetlu.

Također su znali da se ženi koja ima poteškoća s rađanjem i koja je dugo vremena radila daje lijek koji sadrži srebro, bolovi postaju manje jaki. To je bilo poznato. Također je bilo poznato da ako nema vidljivog Mjeseca, ako je blokiran od Zemlje, takoreći, žena koja bi mogla teško roditi da ne bi bilo toliko bolno. Za utjecaj srebra je tako viđeno da je povezan s Mjesecom.

U knjigama Basilius Valentinus-a, "Mjesec" je često napisan umjesto "srebra", a "srebro" umjesto "Mjeseca". Kada je ovaj švedski znanstvenik to čitao, očito nije mogao napraviti ništa s time, bez obzira koliko je dobro bio informiran u vezi srebra i kako ono djeluje u kemijskim procesima. To je složena stvar. Vidite, onaj tko je napisao djela Basilius Valentinus-a bio je benediktinski redovnik. Stvari kao što je ova znanost u značajnom su stupnju bile njegovane u benediktinskim samostanima u prošlim vremenima, i benediktinski redovnici su bili izuzetno pametni u takvim stvarima.

Danas, otac Mager, koji je također benediktinski redovnik, putuje od grada do grada u Njemačkoj svuda držeći predavanja protiv antropozofije. Svuda po Njemačkoj ovaj otac Mager drži svečane govore protiv antropozofije. Nedavno je bio u Kölnu. Neprijatelji antropozofije međusobno se uvelike razlikuju. Kada isusovci govore protiv antropozofije, to se uvelike razlikuje od onog što benediktinski redovnici kažu protiv antropozofije.

Zaista, tako je to danas. Crkva potiskuje znanost koja doseže izvan Zemlje. Gospodo, znate li što je počelo u određeno vrijeme? U određeno vrijeme, crkveni autoriteti počeli su prikrivati i postupno potiskivati znanost koja je cvjetala u samostanima. Takva znanost zahtijeva puno vremena, ali redovnici su imali to vrijeme; njegovali su tu znanost i time bili veoma korisni čovječanstvu u prošlosti. Međutim, to je postupno suzbijano. To potiskivanje duhovne znanosti često je dolazilo na taj način.

Danas svjetovni znanstvenici sada osuđuju tu drevnu znanost bez da shvaćaju da izravna linija vodi od tih crkvenih redovnika do njih. Kada monisti ustaju protiv antropozofije, oni naravno prigovaraju i crkvi, ali ne shvaćaju da su njezini pravi učenici. Današnji znanstvenici su, u izvjesnom smislu, uistinu benediktinski ili isusovački učenici. Nikada nisu pohađali isusovačke seminare, jer se takvo razmišljanje zaista može apsorbirati u vanjskom svijetu. To je naravno nešto što se mora uzeti u obzir.

Iz onog što je rečeno, vidite da je Zemlja na kojoj živimo i koja nam daje razne metale bila kristalizirana iz prvobitne kaše. Međutim, ono što izvana gledamo kao planete, ostalo je iza kao metali na Zemlji. Ono što je Zemlja nekada napravila zajedno s Venerom ostalo je u metalu bakru. Liječenje bakrom — to je ono što se posebno postiže putem Venere.

Metali izvađeni iz biljaka danas su posebno učinkoviti u liječenju. Metal nataložen na Zemlji otvrdnuo je i izgubio nešto od svoje snage, premda je još učinkovit protiv glavobolja. Ali bakar iz lišća biljaka za koje se zna da ga sadrže prilično — količine su uvijek male, ali može se reći "prilično" — posebno je učinkovit. Postoje takve biljke s lišćem iz kojih se otapa bakar. Ako se zatim naprave lijekovi iz tih biljaka, posebno su korisni kod crijevnih poremećaja koji su posljedica zgrušavanja krvi i koji dovode do trbušnog tifusa, dizenterije i slično.

Tako je iscjeljenje povezano s onim što se može znati o biljkama. Možete vidjeti da danas stvari nisu više u redu kada i u najdebljoj knjizi o botanici, premda sadrži svakakve informacije, ipak nedostaje najvažnija uputa koju bi medicinari trebali imati; odnosno, u njima se ne spominju metali razgrađeni u cvijeću ili korijenju. Ako uopće, spomenuto je samo usput. Međutim, ovo je najvažnija stvar, jer nam to pokazuje da je biljka koja još danas sadrži bakar, na primjer, u procesu rasta povezana s Venerom; zapravo se suprotstavlja snazi Venere i razvija vlastite snage Venere apsorbirajući u sebe bakar.

Stoga možemo reći da je nekad postojala veza između Zemlje i svih planeta koji danas kruže oko Sunca, a taj utjecaj je ostao u metalima. To je ono što se u prvom redu može reći u vezi s ovim pitanjem.

Iz gore navedenog možete vidjeti kako je važno vratiti se na promatranja ove vrste koja su postojala u prošlosti. Međutim, mi više nismo u istom položaju, u kojem su oni bili tada, jer više ne posjedujemo instinkt za ozdravljene koji su oni jednom imali. Samo su volovi, krave, ovce, i druge životinje, a ne ljudska bića, zadržali zaista čudesan iscjeliteljski instinkt, i izbjegavaju jesti štetne stvari, i propuštaju sve što za njih ne bi bilo dobro. To za ljude više nije moguće, jer više ne posjeduju instinkt iscjeljenja. Danas, zaobilaznim putem duhovne znanosti, moramo opet naučiti prepoznati kako je sve u planetarnom sustavu i u univerzumu, povezano sa zemaljskim planom. Ovdje se mora početi od početka, zaista započeti od samog početka.

Na primjer, mora se shvatiti sljedeće. Treba početi s bolestima koje zahvaćaju abdomen. Ako netko ima takvu bolest abdomena, saznat će da su posebno korisne stvari prisutne u cvjetovima ili u najvišem lišću biljaka. Dobri lijekovi mogu se proizvesti za bolesti abdomena izvlačenjem izvjesnih supstanci iz cvjetova i lišća biljaka.

Međutim, stvari uzete iz korijena biljaka, daju posebno korisne lijekove za sve povezano sa glavom. Stvari su kod biljaka i kod ljudi obrnute. Kod biljaka, korijenje je na dnu a cvijeće na vrhu. Čovjek je, međutim, naopaka biljka. Ono što je element korijena kod biljke, zapravo je u glavi čovjeka, a element cvijeta je više u oblasti abdomena. To možete vidjeti čak i u vanjskoj formi. Čovjek ima glavu na vrhu, a reproduktivni organi su ispod. Biljka ima korijenje ispod, dok su cvjetovi, sadržavajući organe reprodukcije, gore. Ovaj crtež će vam pomoći da ovo razumijete. Ovdje je ljudsko biće; ovdje na glavi crtam korijen odgovarajuće velike biljke; ovdje su stabljika i listovi. Zatim, s cvijetom, dolazim do abdominalnih organa. Čitava biljka sadržana je u čovjeku. Jedina je razlika da u njemu raste odozgo prema dolje. U izvjesnom smislu, čovjek je također biljka. Nije li to očito? Zaista je očito da svatko to mora vidjeti. Životinja je, međutim, između to dvoje; u njoj, biljka je u vodoravnom položaju.

Dijagram 3.

Ovo zaista nije samo slika; biljka je doista sadržana u čovjeku. Naravno, razvija se u skladu s ljudskom formom. Ali zamislite da sam ovu biljku detaljno nacrtao, skicirajući stvarnu lukovicu i razne grane — drugim riječima, stvarno drvo. Međutim, bilo bi obrnuto. Ovdje bi imao grane, a krajnji vrhovi bi tu i tamo malo uvenuli; eto nervnog sustava! Nervni sustav je zaista izvrnuta biljka unutar čovjeka koja stalno pomalo umire.

Sada, znamo da bilje rastu iz Zemlje. Prvo je zima, zatim dolaze proljeće i ljeto koji nagovaraju biljku da izađe od Zemlje. Unutar Zemlje je snaga zime. Kroz to biljka formira svoju lukovicu i ima svoju snagu korijena. Zatim dolazi ljetna snaga, i biljka se nagovara prema gore; biljke se izvlače iz oboda Zemlje. Unutra su metali — bakar, recimo. Sunce ne može napraviti ništa nego nagovarati biljku naprijed od Zemlje. Zatim, jednom kada je biljka izašla, brani se od snaga Venere. Snaga zime od Zemlje i snaga ljeta iz univerzuma zajedno čine da biljka raste.

Dijagram 4.

Međutim, ljudsko biće mora imati ovu zimsku snagu unutar svoje glave da bi ovaj korijen nervnog sustava rastao prema dolje tijekom cijele godine. Pošto beba, na

primjer, može biti rođena u bilo koje doba godine, ova snaga mora biti prisutna u čovjekovoj glavi i ljeti i zimi. U naše dane ne može ljeti primiti od izvana zimsku silu u njegovu glavu. To zaista implicira da je u prvobitna vremena, kada je Zemlja još bila jedno s drugim planetima u prvobitnoj kaši, ljudsko biće moralo apsorbirati tu zimsku snagu, koja je zavještana do danas. Čovjek tu zimsku snagu u svojoj glavi duguje tim najdrevnijim vremenima. Glava čovjeka je zaista napravljena u davnim vremenima i danas je ostala ista. Tako opet otkrivamo da čovjekova glava mora biti povezana s onim to se javilo na Zemlji u drevnim vremenima i danas je potpuno očvrsnuto.

Idite u drevne planine srednje Švicarske i naći ćete da posebno prevladavaju granit i gnajs. Najaktivniji element u granitu i gnajsu je silicijeva kiselina, koja je u kvarcu prisutna u čistom obliku kao silicijska kiselina, ili silicijev dioksid. To je također najstarija supstanca na Zemlji i mora biti povezana sa snagama ljudske glave. Zbog toga se bolesti glave mogu najlakše izliječiti lijekovima napravljenim od silicijeva dioksida; time se možemo približiti ljudskoj glavi. U dobu kada je silicij dioksid još igrao određenu ulogu na Zemlji unutar prvobitne kaše i nije bio tvrd kao što je danas u granitu ili gnajsu, već je tekao poput tekućine, snaga prisutna u ljudskoj glavi je bila formirana — zimska snaga — i od tada je sačuvana.

Dakle zaista moramo predstaviti informacije o čovjeku uzevši u obzir prirodnu povijest cijele Zemlje. To je još povezano s pitanjem koje ste postavili, gospodo, i s onim što sam vam želio o tome reći. Toliko!